๒๖ ส.ค. ๒๕๐๗
กรมศิลปากร

สยามรัฐ

ภาคผนวก

คดีประทุษฐร้าย

ต่อ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา

อานันทมหิดล

รัชชกาลที่ ๘

มีภาพพิสูจน์ประกอบ

๑๕/-

NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
๒๖ ก.ค. ๒๕๐๙
กรมศิลปากร

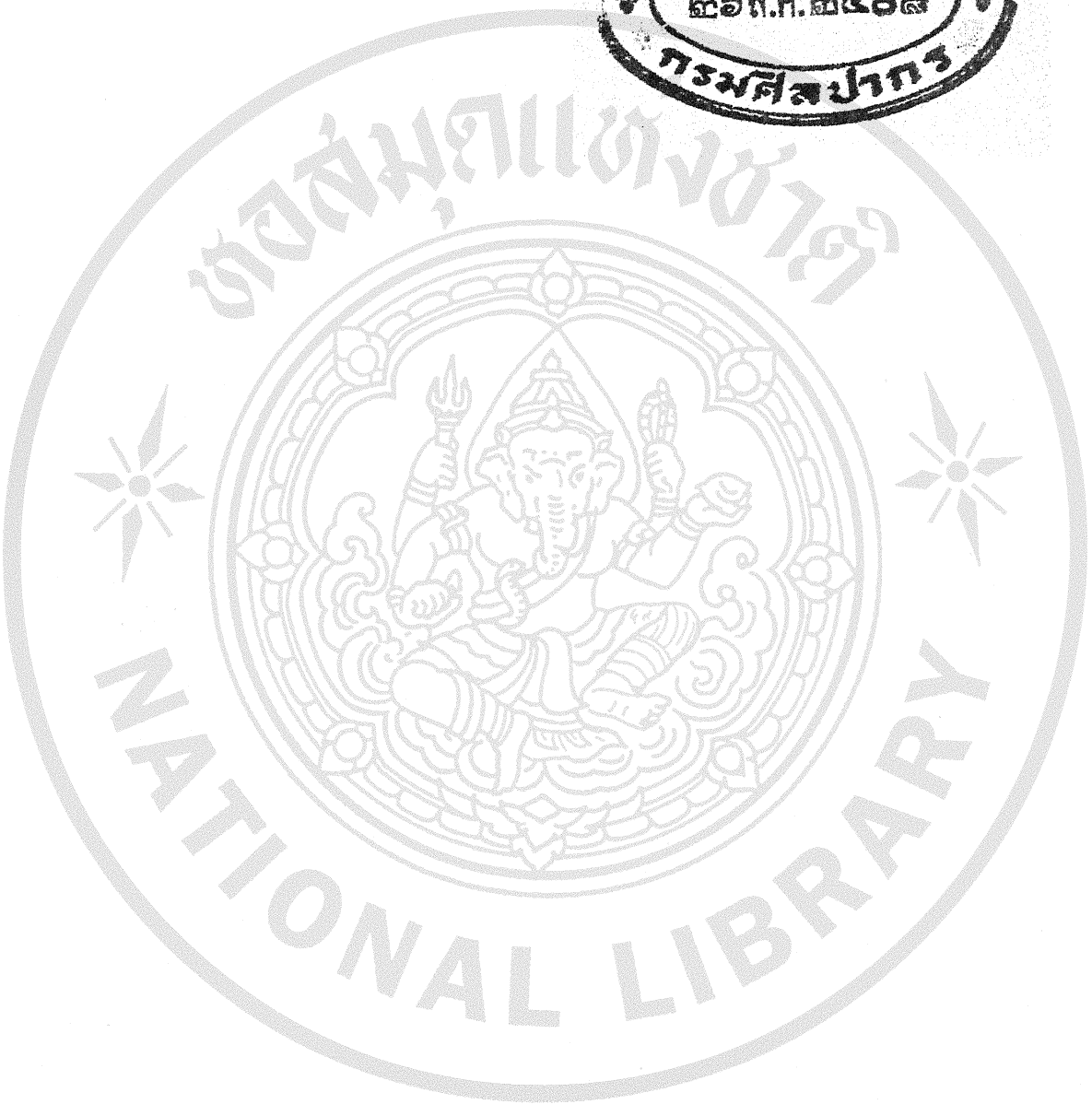

หอสมุดแห่งชาติ
๒๖ ก.ค. ๒๕๐๗
กรมศิลปากร

สยามรัฐ

ภาคผนวก

คดีประทุษฐร้าย

ต่อ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา

อานันทมหิดล

รัชชกาลที่ ๘

มีภาพพิสูจน์ประกอบ

๑๕/-

สมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

เลขห้อง

เลขหมู่

เลขทะเบียน น. ๑๐๑๕๒

คำฟ้อง คำแถลงการณ์

ของโจทก์

ในคดีกรณีประทุษฐร้าย

ต่อ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา

อานันทมหิดล

รัชกาลที่ ๙

ห้องสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

คำพิพากษา

คดีหมายเลขดำ
ที่ ๑๙๙/๒๕๙๑

ศาลอาญา
วันที่ ๗ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๙๑

ความอาญา

ระหว่าง { พนักงานอัยยการ โจทก์
นายเฉลียว ปทุมรส ที่ ๑ นายชิต สิงหเสน่ ที่ ๒ จำเลย
นายบุศย์ บัทมศริน ที่ ๓.

ฐานความผิด สมคบกันประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และเพทุบายเท็จเพื่อปกปิดการกระทำผิด

ซึ่งพนักงานสอบสวน กองตำรวจสันติบาล ได้สอบสวนแล้ว

ข้าพเจ้าพนักงานอัยยการ กรมอัยยการ โจทก์
ขอยื่นฟ้อง (๑) นายเฉลียว ปทุมรส (๒) นายชิต สิงหเสน่
(๓) นายบุศย์ บัทมศริน. จำเลย
ตั้งบ้านเรือนอยู่ (๑) เลขที่ ๖๓๐ (๒) เลขที่ ๔๓๐ (๓) เลขที่ ๗๕
ตำบล (๑) คลองตัน (๒) จักรวรรดิ์ (๓) บางขุนพรหม
อำเภอ (๑) พระโขนง (๒) สัมพันธวงศ์ (๓) พระนคร
จังหวัด (๑) (๒) (๓) พระนคร

ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
NATIONAL LIBRARY

เชื้อชาติ (๑) (๒) (๓) ไทย
สัญชาติ (๑) (๒) (๓) ไทย
มีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้ทรงราชย์สืบราชสันติวงศ์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เฉลิมพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นับลำดับเป็นองค์ที่ ๘ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาวิชาอยู่ ณ ประเทศสวิส ฯ ได้ทรงบรรลุนิติภาวะ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๘๗ และได้เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทย เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๗ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ทรงเป็นสมเด็จพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่รักและเคารพของอเนกนิกรชน ครั้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๘๙ ได้เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล.

ข้อ ๒ ในระหว่างเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลประทับอยู่ในราชอาณาจักรดังกล่าวแล้วนั้น นายเฉลียว ปทุมรสจำเลยที่ ๑ เป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ ชั้นพิเศษ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นราชเลขานุการในพระองค์ และมีตำแหน่งหน้าที่เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระราชสำนัก มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการในส่วนพระองค์โดยตลอด แล้วจำเลยนี้ได้ออกจากราชการเพื่อรับ

บำเหน็จบำนาญเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ส่วนนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ และนายบุศย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ เป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล มีหน้าที่รับใช้ในส่วนพระองค์โดยใกล้ชิด ตั้งแต่เริ่มเสด็จประทับอยู่ในราชอาณาจักรตลอดมาจนถึงวันเสด็จสวรรคต.

ข้อ ๓ นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ นายบุศย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ กับพรรคพวกที่ยังหลบหนีอยู่ ได้บังอาจสมคบกันกระทำการประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ซึ่งในขณะนั้นทรงเฉลิมพระนาม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ต่างกรรมต่างวาระ กล่าวคือ

(ก) เมื่อระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ เวลาใดไม่ปรากฏ ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน จำเลยทั้ง ๓ นี้กับพรรคพวกดังกล่าว ได้ทนงองอาจสมคบกันคิดการตระเตรียมจะกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล โดยพรรคพวกดังกล่าวกับจำเลยได้ประชุมกันปรึกษาวางแผนการณ์ และตกลงกันในอันที่จะกระทำการปลงพระชนม์เมื่อใด และให้ผู้ใดเป็นผู้รับหน้าที่ร่วมกันไปกระทำการปลงพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล และจำเลยทั้ง ๓ นี้ได้บังอาจช่วยปกปิดการ

สมคบกันจะประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าว และจำเลยหาได้เอาความนั้นไปร้องเรียนไม่ เหตุเกิดที่ตำบลชะนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร.

(ข) ต่อมาวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ นายบุศย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ กับพรรคพวกซึ่งยังหลบหนีอยู่ ได้บังอาจสมคบกันกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล โดยใช้อาวุธปืนยิง ๑ นัด ประทุษฐร้ายต่อพระยงค์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ถูกที่พระนลาตทะลุทางเบื้องหลังพระเศียร ในขณะบรรทมอยู่บนพระที่ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้สวรรคตในขณะนั้นด้วยเหตุถูกประทุษฐร้ายดังกล่าว ทั้งนี้โดยจำเลยและพรรคพวกกระทำโดยมีเจตนาทำลายพระชนม์แห่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล และเพื่อให้เป็นผลสำเร็จตามแผนการณ์ ซึ่งจำเลยและพรรคพวกได้ตกลงดังกล่าวในข้อ (ก) และในขณะที่จำเลยกับพวกจะได้ทนงองอาจ กระทำการปลงพระชนม์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าวนั้น นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ กับนายบุศย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ ได้ร่วมรู้อยู่ในที่นั้นและจงใจ ไม่ถวายความพิทักษ์ตามหน้าที่มหาดเล็กห้องบรรทม จำเลยทั้ง ๒ นี้บังอาจเป็นใจกระทำการช่วยให้ช่องโอกาสแก่พรรคพวก อันเป็นอุปการะในการที่จะกระทำการประทุษฐร้าย ต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้

สำเร็จ และจำเลยทั้ง ๒ นี้ได้กระทำการปกปิดการประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่เอาความนั้นไปร้องเรียน เหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร.

ข้อ ๔ ต่อมาในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ถูกปลงพระชนม์แล้ว นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้บังอาจกระทำการเพทุบายเอาปลอกกระสุนปืน ๑ ปลอกส่งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และกล่าวเท็จว่าเก็บได้ในที่ใกล้พระแท่น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลบรรทมอยู่ในขณะถูกประทุษฐร้าย ทั้งนี้โดยจำเลยประสงค์เพื่อจะให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อไปในทางที่เป็นเท็จว่า เป็นปลอกกระสุนปืนซึ่งได้ยิงในวันนั้น จากอาวุธปืนกระบอกหนึ่งซึ่งวางอยู่ใกล้พระกรเบื้องซ้าย และเพื่อจะให้หลงเชื่อไปในทางที่เป็นเท็จว่าได้ทรงใช้อาวุธปืนนั้นประทุษฐร้ายพระองค์เอง ซึ่งความจริงอาวุธปืนกระบอกนั้นมิได้ใช้ยิงในวันนั้น และไม่ได้ใช้ประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้โดยนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ รู้อยู่ว่าเป็นความเท็จ และได้กระทำการเพทุบายดังกล่าว ด้วยเจตนาช่วยพรรคพวกให้พ้นอาญาและปกปิดมิให้ปรากฏว่า ได้มีการประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร.

ข้อ ๕ ต่อมาวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ เจ้าพนักงานตำรวจได้ตัวจำเลยทั้ง ๓ นี้มาควบคุมไว้ และต่อมาได้ขอให้ศาลนี้ขังไว้ตามคดีดำที่ ๒. ๒๓๗๘/๒๕๔๐ คดีนี้พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนในความผิดนั้นแล้ว ขอศาลได้เบิกจำเลยทั้ง ๓ มาทำการพิจารณาต่อไปด้วย.

คำขอท้ายคำฟ้อง

การที่จำเลยได้กระทำตามข้อความที่กล่าวมาในคำฟ้องนั้น ข้าพเจ้าถือว่าเป็นความผิดต่อกฎหมายและบทมาตราดังนี้ คือกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗, ๑๕๔, ๒๓, ๒๔, ๗๐, ๗๑.

ขอศาลได้พิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยตามกฎหมาย และขอศาลได้สั่ง.....

ข้าพเจ้าได้ยื่นลำเนาคำฟ้อง โดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกันมาด้วย ๓ ฉะบับ.

หลวงอรรถปริชาธนูปการ โจทก์

คำฟ้องฉะบับนี้ข้าพเจ้า *นายนิจ นัยพินิจ*

พนักงานอัยยการ *กรมอัยยการ* เป็นผู้เรียง

น. นัยพินิจ ผู้เรียง

คำฟ้องฉะบับนี้ข้าพเจ้า *นายทอน สังข์กังวาล*

ตำแหน่ง *เสมียน* เป็นผู้เขียนหรือพิมพ์

ทอน สังข์กังวาล ผู้เขียนหรือพิมพ์

(๑๐ ก.)
คำให้การจำเลย

คดีหมายเลขดำ
ที่ ๑๙๙๗/๒๕๙๑

ศาลอาญา

วันที่ ๒๙ เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๙๑

ความอาญา

ระหว่าง { พนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์
นายเฉลียว ปทุมรส กับพวก จำเลย

ข้าพเจ้านายเฉลียว ปทุมรส ที่ ๑ นายชิต สิงหเสน่ ที่ ๒ นายบุศย์ ปัทมศรินทร์ ที่ ๓ จำเลย เกิดบีชาน, มะโรง, มะเส็ง, อายุ ๔๗, ๔๕, ๔๔ ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลคลองตัน, จักรวรรดิ์, เทเวศร์ อำเภอพระโขนง, สัมพันธวงศ์, พระนคร จังหวัดพระนคร เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย ขอให้การตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ จำเลยทั้งสามได้ทราบฟ้องของโจทก์แล้ว ขอให้การว่า จำเลยทั้งสามคนมิได้กระทำความผิดดังฟ้องของโจทก์ เหตุที่จำเลยทั้งสามคนถูกกล่าวหานี้ ก็เพราะได้มีบุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสการสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มาเล่นเป็นเกมการเมือง เพื่อทำลายล้างบุคคลอื่น มีอาทิเช่น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส นายเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. และนายเฉลียว

ปทุมรส จำเลยที่ ๑ เป็นต้น ส่วนนายชิต สิงหเสนี และนายบุศย์ ปัทมศรินทร์ จำเลยนั้น แม้ไม่ได้เกี่ยวข้องในทางการเมืองอย่างใด ก็พลอยเป็นชนวนเครื่องทำลายของบุคคลบางจำพวกนั้น ๆ ไปด้วย.

เพราะฉะนั้นขอศาลได้โปรดพิจารณา และพิพากษาให้ยกฟ้องของโจทก์เสีย ปล่อยจำเลยทั้งสามพ้นข้อหาไป.

แล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ *เฉลียว ปทุมรส* จำเลยที่ ๑
ลงชื่อ *ชิต สิงหเสนี* จำเลยที่ ๒
ลงชื่อ *บุศย์ ปัทมศรินทร์* จำเลยที่ ๓

คำให้การนี้ ข้าพเจ้า นายทองม้วน สถิรบุตร ทนายจำเลย เป็นผู้เรียงและพิมพ์.

ลงชื่อ *ทองม้วน สถิรบุตร* ผู้เรียงพิมพ์

แถลงการณ์เปิดคดี

เรื่อง นายเฉลียว ปทุมรส กับพวก สมคบกันประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพทุบายเท็จเพื่อปกปิดการกระทำผิด

คดีนี้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง ขอให้ลงโทษจำเลยตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗, ๑๕๔, ๒๓, ๒๔, ๗๐ และ ๗๑ โดยหาว่าจำเลยทั้ง ๓ นี้กับพวกที่ยังหลบหนีอยู่ สมคบกันประทุษฐร้ายต่อองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยตระเตรียมวางแผนการณ์ในอันที่จะทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล แล้วได้กระทำการปลงพระชนม์ โดยใช้อาวุธปืนยิงพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ในขณะบรรทมอยู่บนพระที่ ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง กระสุนปืนถูกพระนลาฏทะลุทางเบื้องหลังพระเศียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในขณะนั้น แล้วนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ยังเพทุบายเอาอาวุธปืนและปลอกกระสุนมากล่าวเท็จต่อเจ้าพนักงานว่า เป็นปืนและปลอกกระสุนปืนซึ่งใช้ยิงในวันเกิดเหตุ เพื่อให้หลงเชื่อไปในทางว่า ทรงใช้อาวุธปืนประทุษฐร้ายพระองค์เอง.

ตามฟ้องของโจทก์ซึ่งได้กล่าวว่า จำเลยทั้ง ๓ ในคดีนี้กับพวกที่ยังหลบหนีอยู่ ได้สมคบกันประทุษฐร้ายต่อองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น พวกที่ยังหลบหนีตามที่กล่าวในฟ้องนั้น คือนายปรีดี พนมยงค์

กับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ซึ่งเป็นผู้ต้องหา และพนักงานอัยยการได้ลั่งฟ้องแล้ว จำเลยทั้ง ๓ นี้กับผู้ต้องหาอีก ๒ คนที่กล่าวนามมาแล้ว ได้สมคบกันกระทำผิดอย่างใด จะได้ชอประทานแถลงต่อไป.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งถูกประทุษฐร้ายนั้น ทรงสืบราชสันตติวงศ์ เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนับลำดับเป็นองค์ที่ ๙ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ ทรงศึกษาวิชาอยู่ณประเทศสวิส ได้ทรงบรรถุนิติภาวะเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๙๙ และได้เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทย เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๙๙ ระหว่างประทับอยู่ในพระนครนั้น ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงพระกรุณาแก่ประชาชนจนเป็นที่เคารพรักของเอนกนิกรชน เกี่ยวแก่การบริหารราชการแผ่นดินก็ทรงพระปรีชาสามารถดำเนินงานไปด้วยความเฉลียวฉลาด มีอาทิเช่นทรงพบปะซักไซร้ไต่เลียงการบริหารราชการ แต่ละกระทรวงทบวงกรมจากบรรดาปลัดกระทรวงและอธิบดี พระปรีชาสามารถของพระองค์ท่านนั้น กลับเป็นภัยมาสู่องอันเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งต้องถึงถูกถอบปลงพระชนม์ ดังจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า.

การเสด็จกลับมาสู่ราชอาณาจักรครั้งนี้ โดยมีพระราชประสงค์อันยิ่งใหญ่เกี่ยวแก่รัฐธรรมนูญ ซึ่งสภาผู้แทนกำลังร่างขึ้นทูลเกล้าถวาย เพื่อจะได้พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยและได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนชาวไทย โดยนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะ

นั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในรัฐธรรมนูญนั้นมีบัญญัติว่า องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ แต่แล้วผู้รับสนองพระบรมราชโองการดังกล่าว ได้เป็นผู้ละเมิดต่อองค์พระมหากษัตริย์อย่างร้ายแรงดังจะปรากฏในการแถลงต่อไป.

อนึ่ง ภายหลังจากพระราชทานรัฐธรรมนูญแล้ว ทรงพระราชดำริจะเสด็จกลับไปศึกษาวิชาณประเทศสวิสต่อยก แต่ในการเสด็จกลับนั้น จะเสด็จผ่านและแวะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษก่อน ได้กำหนดจะเสด็จกลับในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๗๙ แต่การหาได้เป็นไปตามพระราชดำริไม่ เพราะเสด็จสวรรคตเสียก่อนกำหนดนั้น.

ต่อนี้จะได้กล่าวถึงฐานะของจำเลยทั้ง ๓ นี้ รวมทั้งผู้ต้องหาที่ถูกสั่งฟ้องแล้ว.

ในระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ประทับอยู่ราชอาณาจักร นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ รับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ชั้นพิเศษ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นราชเลขานุการในพระองค์ และมีตำแหน่งหน้าที่เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระราชสำนัก มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการในพระองค์โดยตลอด แล้วจำเลยนี้ได้ออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถูกลอบปลง

พระชนม์ ๕๑ วัน แล้วจำเดียได้เป็นสมาชิกพฤฒสภา.

นายชิต สิงหเสน่ จำเดียที่ ๒ รับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ชั้นตรี ตำแหน่งพนักงานตรีแผนกรับใช้ กองมหาดเล็ก สำนักพระราชวัง.

นายบุศย์ บัทมศรินทร์ จำเดียที่ ๓ รับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ชั้นจัตวา ตำแหน่งพนักงานจัตวา แผนกรับใช้ กองมหาดเล็ก สำนักพระราชวัง.

จำเดียทั้ง ๒ นี้ เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทม มีหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดพระองค์ ตลอดจนรับใช้ในห้องพระบรรทม อันเป็นหน้าที่ของคนที่จะต้องถวายความจงรักภักดีอย่างที่สุด.

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหา รับราชการดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก่อนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่ ๘ เสด็จกลับราชอาณาจักร เมื่อได้เสด็จกลับแล้วจึงพ้นตำแหน่งนั้น และดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส ต่อมาก่อนเกิดเหตุเรื่องนี้ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งนอกจากเป็นตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลแล้ว ยังเป็นผู้บังคับบัญชาสำนักพระราชวังด้วย และได้ดำรงตำแหน่งนี้จนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่ ๘ ถูกลอบปลงพระชนม์ จึงได้ลาออกจากนายกรัฐมนตรี แต่แล้วก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อไปอีก.

ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. ผู้ต้องหา รับราชการเป็น

ราชองครักษ์ ในระหว่างสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ประทับอยู่ในราชอาณาจักร แต่ได้ยื่นใบลาออกจากราชการ แล้วเข้ารับราชการเป็นเลขานุการนายกรัฐมนตรี ในสมัยที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี.

ความเกี่ยวพันระหว่างจำเลยด้วยกัน และจำเลยกับผู้ต้องหาที่หลบหนีนั้น ปรากฏดังนี้

นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ กับนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหา เป็นชาวอยุธยาด้วยกัน และได้ร่วมมือกันเปลี่ยนการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีความเป็นอยู่โดยใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทั้งนายปรีดี พนมยงค์ ยังเป็นผู้บังคับบัญชานายเฉลียว ปทุมรส ในทางราชการด้วย.

ส่วน ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวท ร.น. ผู้ต้องหากับนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหานั้น สนิทสนมไปมาหาสู่กันเป็นนิจ และ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. ได้เข้ารับราชการเป็นราชองครักษ์ โดยนายปรีดี พนมยงค์ จัดการในขณะเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเมื่อออกจากราชองครักษ์ ยังได้จัดการให้รับราชการในตำแหน่งเลขานุการนายกรัฐมนตรี ขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี และตามทางสืบสวนของเจ้าพนักงานปรากฏว่า นายปรีดี พนมยงค์ กับ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. ได้หลบหนีไปด้วยกันจนกระทั่งบัดนี้.

สำหรับนายชิต สิงหเสนี นั้น เรียกนายเฉลียว ปทุมรส ว่าพี่ นอกจากสนิทสนมกันแล้ว ก็ยังเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชานายเฉลียว ปทุมรส และนายปรีดี พนมยงค์ อีกด้วย.

ส่วนนายบุศย์ บัทมศรินทร์ เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของนายเฉลียว ปทุมรส และนายปรีดี พนมยงค์.

สาเหตุในการลอบปลงพระชนม์นั้น ตามหลักฐานปรากฏว่าในขณะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ เสด็จประทับอยู่ในพระนครครั้งนั้น ได้แสดงพระมหากรุณาธิคุณแก่ประชาชน ทรงเยี่ยมเยียนประชาชนในที่ต่าง ๆ ทรงไต่ถามและมีพระราชหฤทัยห่วงใยในความยากแค้นทุกข์ยากของประชาชน จนเป็นที่ตระหนักในพระราชหฤทัยว่า การบริหารราชการแผ่นดินมีผลปลดเปลื้องทุกข์ยากของประชาชนน้อย ได้ทรงพระราชทานโอกาสให้ปลัดกระทรวงและอธิบดีเข้าเฝ้า ทรงไต่ถามกิจราชการ ทั้งนี้ก่อให้เกิดความรักและเคารพทั้งความหวังพึ่งพระบารมีในจิตใจของประชาชนอย่างสูง นอกจากนี้พระราชดำริในการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในคราวที่เตรียมจะเสด็จไปประเทศสวิส ก็ไม่ตรงกับความต้องการของนายปรีดี พนมยงค์ พฤติการณ์ทั้งสองเหตุนี้ เป็นเหตุกระทบกระเทือนและบั่นทอนอำนาจของนายปรีดี พนมยงค์ อย่างมาก และมีเหตุกระทบกระเทือนแรงขึ้น จนรับสั่งโดยเปิดเผยในราชสำนักเป็นที่ทราบกันว่า ถ้าเสด็จกลับจากประเทศสวิสภายหลังที่ได้ทรงศึกษาสำเร็จแล้ว จะทรงสละ

ราชสมบัติให้สมเด็จพระราชอนุชา คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันสืบพระราชสมบัติแทน ส่วนพระองค์จะสมัครเป็นผู้แทนราษฎร และเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็จะได้ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีทำการบริหารราชการแผ่นดิน สะสางความเหลวแหลกและปลดเปลื้องความทุกข์ยากของประชาชนต่อไป ข้อนี้เป็นเหตุกระทบกระเทือนนายปรีดี พนมยงค์ และพรรคพวกอย่างแรง และในกรณีขัดแย้งการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายปรีดี พนมยงค์ โกรธมากถึงแก่เคยกล่าวว่า ต่อไปนี้จะไม่ Protect ราชบัลลังก์ นอกจากนี้ในขณะก่อนเสด็จสวรรคตได้ขอส่งคืนข้าราชการในราชสำนักชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นคนสนิทของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นเหตุกระทบกระเทือนกันอย่างเปิดเผย.

สำหรับนายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ นั้น ปรากฏหลักฐานว่าได้แสดงอาการไม่มีความเคารพต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่ตนเป็นข้าราชการในราชสำนัก กระทำปฏิกิริยาโต้ตอบในเหตุกระทบกระเทือนอันเปิดเผยดังกล่าวแล้ว อาทิ เช่นในการเฝ้าแหนก็ดี ในการเฝ้าถวายหนังสือราชการก็ดี นั่งรถยนต์เข้าไปในเขตต์ประตูเหล็กกล้าถึงหน้าพระที่นั่งบรมพิมานอันเป็นที่ประทับ ซึ่งข้าราชการบริหารหรือข้าราชการอื่นใดจะนำรถเข้าไปไม่ได้ อันเป็นข้อขุ่นเคืองพระราชหฤทัยผลที่สุดทรงขอส่งตัวคืนแก่นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีผู้บังคับบัญชา.

ด้วยสาเหตุดังกล่าว และสาเหตุอื่น ๆ อีก จำเดียนกับนายปรีดี พนมยงค์ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช กับบุคคลอื่น จึงได้สมคบกันวางแผนการณ์ที่จะปลงพระชนม์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสียโดยได้มีการประชุมกันหลายคราวในระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ในการประชุมนั้นได้ตกลงในอันที่จะกระทำการปลงพระชนม์เมื่อใด และให้ผู้ใดเป็นผู้รับหน้าที่ร่วมกันไปกระทำการปลงพระชนม์.

อนึ่ง ได้มีแผนการณ์อีกประการหนึ่ง คือได้จัดให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหัดทรงปืน และได้ทรงหัดปืนยูเอสอาร์มี่ ยิงเป้า โดย ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช เป็นผู้ถวายการสอนให้ยิง ทั้งนี้เพื่อให้รู้ตู่ทางและคุ้นเคยสถานที่โดยใกล้ชิด และเพื่อให้เกิดความรู้สึกเข้าใจทั่ว ๆ ไปว่าเสียงปืนในพระที่นั่งหรือบริเวณพระที่นั่งเป็นเสียงของเหตุการณ์ปกติ.

ก่อนจะแถลงถึงพฤติการณ์ในขณะเกิดเหตุ ขอแถลงถึงสถานที่เกิดเหตุ คือ พระที่นั่งบรมพิมานอันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อน พระที่นั่งองค์นี้ยาวถึง ๖๒ เมตร กว้าง ๒๖ เมตร เป็นตึก ๒ ชั้น มีห้อง ๓๕ ห้อง ชั้นบนนั้นมีห้อง ๑๗ ห้อง กับระเบียงด้านหน้าและด้านหลังตัวตึกตามยาวไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก ด้านหน้าหันไปทางทิศเหนือ ด้านหลังอยู่ทิศใต้ ห้องชั้นบนมีดังนี้ ทางทิศตะวันออกมีห้องพระ, ห้องพระบรรทม, ห้องทรงพระอักษร, ห้อง

แต่งพระองค์, ห้องสรง, ห้องทรงพระสำราญตอนกลาง, มีห้องโถง ห้องเสวยอาหารเช้า, ห้องรับแขก ด้านตะวันตกมี ห้องบรรทม สมเด็จพระราชชนนี, ห้องบรรทมสมเด็จพระอนุชา คือในหลวงองค์ปัจจุบัน, ห้องทางเสด็จ, ห้องเครื่องเล่น, ห้องน้ำ ๒ ห้อง, ห้องบันได, ห้องพระภูษา และห้องข้าหลวงสมเด็จพระราชชนนี และมีระเบียงหน้ากับระเบียงหลังดังปรากฏในแผนผังซึ่งได้ส่งศาลแล้ว.

ในเวลากลางคืน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ บรรทมที่ห้องพระบรรทม ทางทิศตะวันออก สมเด็จพระราชชนนี บรรทมทางทิศตะวันตกใกล้ชิดกับห้องบรรทมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน และนางสาวจรูญ ศาตะภัฏ ข้าหลวงนอนอยู่ในห้องด้านตะวันตกชั้นบนคงมีคนอยู่เพียง ๔ เท่านั้นในสถานที่อันกว้างขวางเช่นนี้ ในตอนเช้ามีพวกชาวที่ขึ้นไปทำความสะอาดห้องต่าง ๆ ชั้นบน เสร็จแล้วก็กลับลงไป และมีมหาดเล็กไปจัดที่เสวย และคอยรับใช้บ้าง.

ในวันเกิดเหตุคือวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรมาแต่วันก่อน ตอนเช้าสมเด็จพระราชชนนีกับมหาดเล็กจึงนำน้ำมันละหุ่งยาถ่ายถวาย เมื่อเสวยเสร็จแล้วก็ทรงบรรทมอยู่ในพระที่ ต่อมานายบุศย์ บัทมศริน จำเลยที่ ๓ ซึ่งเป็นมหาดเล็กเวร ก็ไปเฝ้าอยู่ที่ระเบียงด้านหลังใกล้ห้องพระบรรทม แล้วนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ซึ่งไม่ใช่เวรและไม่มีหน้าที่ในเวลานั้นที่จะขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมาน ได้ไปอยู่กับนายบุศย์ บัทมศริน

จำเลยที่ ๓ ด้วย และในตอนเช้าวันนั้น ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ผู้ต้องหาได้ไปยังพระที่นั่งบรมพิมาน และได้ยังอาจร่วมกันกับจำเลยเข้าไปในห้องพระบรรทม ซึ่งในขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังบรรทมหลับ แล้วใช้ปืนยิงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ นัด กระสุนปืนถูกพระนลาฏทะลุเบื้องหลังพระเศียร สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต เพราะถูกกระสุนปืนนั้น จำเลยกับพวกยังเพทุบายเอาปืนยูเอสอาร์ม ขนาด ๑๑ ม.ม. อีกกระบอกหนึ่งซึ่งใช้ยิงมาหลายวันแล้ว วางไว้ข้างพระกรเบื้องซ้ายของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วร.อ.วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ก็กลับไป ส่วนนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ วิ่งไปเฝ้าสมเด็จพระราชชนนี นำความเท็จไปแสร้งกราบทูลว่าในหลวงยิงพระองค์เอง เมื่อสมเด็จพระราชชนนีและสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันนี้ กับคนอื่นเข้าไปในห้องพระบรรทม ก็หมดโอกาสที่จะถวายการรักษาพยาบาลเสียแล้ว ต่อจากนั้นก็ได้มีการไปแจ้งแก่นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี และแจ้งแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ถึงการสวรรคตนี้.

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหาได้เข้าไปยังพระที่นั่งบรมพิมาน พร้อมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมตำรวจ และนายตำรวจอื่น ๆ แล้ว ไม่ได้มีการจัดการให้มีการชันสูตรพระบรมศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเลย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติว่า “เมื่อ

ปรากฏว่าบุคคลตายโดยผิดธรรมชาติ เช่นฆ่าตัวตายหรือถูกผู้อื่นทำให้ตาย ฯลฯ ให้มีการชันสูตรพลิกศพ" จริงอยู่องค์พระมหากษัตริย์นั้นเป็นที่เคารพสักการะอยู่ในฐานะสูงกว่าบุคคลชาวไทยทั้งปวง แต่การชันสูตรพลิกศพตามกฎหมาย คือการสอบสวนเบื้องต้นในทันทีทันใดเพื่อบันทึกร่องรอย และพฤติการณ์แห่งความตายอันเป็นหลักฐานสำคัญขั้นแรกที่จะให้ล่วงรู้ถึงเหตุอันแท้จริงนั้น หาได้เป็นการละเมิดต่อการเคารพสักการะไม่ ตรงกันข้ามกลับจะถวายความซื่อสัตย์เคารพสักการะอย่างยิ่งเสียอีก ทั้งเป็นการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ถึงกระนั้นก็หาได้จัดการให้มีการชันสูตรพระบรมศพไม่ ในโอกาสนั้นเอง นายชิต สิงหเสน่ จำเลยที่ ๒ ได้นำปืนกระบอกซึ่งได้เคยเพทุบายวางไว้ข้างพระกรเบื้องซ้ายของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับปลอกกระสุนปืนซึ่งอ้างว่าเก็บได้ข้างพระที่มาส่งให้แก่เจ้าพนักงาน เพื่อให้หลงเชื่อว่าเป็นปืนที่ใช้ยิง และเป็นปลอกกระสุนปืนของลูกปืนที่ยิง.

ในวันนั้น ได้จัดการทำคำแถลงการณ์เพื่อประกาศแก่ประชาชนเกี่ยวแก่กรณีสวรรคตนี้โดยในชั้นต้น นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหาจะให้แถลงว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประชวรอหิวาตกโรคสวรรคต แต่แล้วก็เปลี่ยนแปลงเป็นแถลงว่า ทรงเล่นพระแสงปืนเกิดอุบัติเหตุปืนลั่นถูกพระองค์เสด็จสวรรคต

โดยที่มิได้ทำการชันสูตรพระบรมศพตามกฎหมาย คำแถลงการณ์นั้นจึงปรากฏแต่เพียงว่ามีแผลที่พระนลาฏ จนกระทั่งรุ่งขึ้นอัน

เป็นวันที่จะสรงน้ำพระบรมศพ นายแพทย์ซึ่งทำความสะอาดพระบรมศพจึงได้ตรวจพบว่ามีแผลที่เบื้องหลังพระเศียรอีกแผลหนึ่ง

ในวันถูกถอดปลงพระชนม์นั้น ไม่ได้มีการสอบสวนเป็นคดีอาญา และปล่อยปละละเลยหลักฐานเพื่อประกอบคดีให้เปลี่ยนแปลงไปหลายประการดังเช่น เปลี่ยนพระแท่นที่บรรทมเอาพระเขนยไปผ้งดิน ฯ ๑ ฯ เป็นต้น.

ครั้นต่อมาปรากฏว่าประชาชนไม่เชื่อคำแถลงการณ์ที่ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตเพราะอุบัติเหตุ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหาจึงดำเนินการให้ตั้งกรรมการสอบสวนกรณีสวรรคตขึ้น โดยให้มีการสอบสวนโดยเปิดเผยต่อหน้าประชาชน ณ กระทรวงยุติธรรม และได้มีการจัดให้แพทย์กระทำการตรวจพระบรมศพ ในการสอบสวนนี้เป็นการเสียหายแก่การสอบสวนทางคดีอาญา เพราะคดีอาญานั้นพนักงานสอบสวนส่งวนการสอบสวนไว้เป็นเรื่องลับไม่เปิดเผย การเปิดเผยพยานหลักฐานต่าง ๆ เป็นเรื่องกระทำกันที่ศาลเมื่อคดีถึงศาล การสอบสวนโดยเปิดเผยพยานผู้รู้เห็นย่อมไม่กล้าที่จะให้การตามรู้ตามเห็น ยิ่งในเรื่องนี้ถ้าเป็นการขัดแย้งกับคำแถลงการณ์ของรัฐบาลก็อยู่ในฐานะอันตราย ปรากฏตามหลักฐานว่าการจัดพยานมาสอบสวนก็ดี การซักถามพยานก็ดี อยู่ในบงการของนายปรีดี พนมยงค์ เช่นใครจะเป็นพยานไปให้การ คำถามพยานคนไหนว่าอย่างไรบ้างเป็นคำสั่งของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อพยานคนไหนให้การว่าอย่างไร

แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ซักถามต้องไปรายงานให้ทราบ พะยานบางคนได้ถูกนายปรีด พนมยงค์ เรียกไปซักถาม และดูว่า นอกจากนี้ยังได้สร้างภาวะคับขันขึ้นให้มีการเซ็นเซ่อหนังสือพิมพ์ เพื่อควบคุมให้มีข่าวในกรณีสวรรคตนี้ในทำนองว่าเกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ

การดำเนินการสอบสวนนั้น นายปรีด พนมยงค์ บงการให้เจ้าหน้าที่ซักถามหรือนำพะยานไปสอบสวนมุ่งหมายจะให้กรณีสวรรคตนี้เกิดจากอุบัติเหตุแต่ประการเดียว

ในการสอบสวนโดยเปิดเผยครั้งนี้ ได้สอบสวนพะยานรวมทั้งสิ้น ๒๒ คน

อย่างไรก็ดี แม้จะได้มีการนำหลักฐานมาสอบสวนโดยมุ่งจะให้กรณีสวรรคตเกิดจากอุบัติเหตุก็ตาม แต่คณะกรรมการผู้พิจารณาสอบสวนก็ได้มีความเห็นว่ากรณีนี้ไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่อาจเป็นกรณีปลงพระชนม์พระองค์เอง หรือถูกลอบปลงพระชนม์ ทั้งนี้เพราะความจริงแท้แห่งเหตุการณ์ไม่ใช่อุบัติเหตุ แม้ข้อเท็จจริงที่ได้ปรากฏเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ และถูกกดไว้ดังกล่าวข้างต้น ก็ยังทำให้คณะกรรมการมีความเห็นดังกล่าว.

ภายหลังที่คณะกรรมการ ได้ทำความเห็นเสนอแล้ว คณะรัฐมนตรีซึ่งในขณะนั้น พล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ ได้ตั้งรัฐมนตรีขึ้นชุดหนึ่งพิจารณาความเห็นของคณะกรรมการเสนอคณะรัฐมนตรี ซึ่งเมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาความเห็นกรรมการชุดนี้แล้ว ก็มีมติส่งเรื่องให้กรมตำรวจ

ดำเนินการสืบสวนและสอบสวนต่อไป

อธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้น ได้ตั้งนายตำรวจเป็นกรรมการชุดหนึ่งดำเนินการเรื่องนี้ แต่กรรมการชุดนั้นเพียงแต่ได้ไปดูสถานที่และทดลองการยิงปืน ยังมิได้ทำการสืบสวนหรือสอบสวนต่อไป ก็เปลี่ยนตัวอธิบดีกรมตำรวจ และอธิบดีกรมตำรวจคนต่อมา เมื่อได้รับเรื่องนี้ยังไม่ได้ดำเนินการต่อไปก็เกิดรัฐประหาร เมื่อเดือน พฤศจิกายน ๒๔๙๐ รัฐบาลในสมัยหลังรัฐประหารนั้น ได้จัดตั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ ๑๕ นาย เป็นพนักงานสอบสวนร่วมกันสืบสวนและสอบสวนเรื่องนี้ พนักงานสอบสวนชุดนี้สอบสวนเสร็จ และส่งคดีให้พนักงานอัยการเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๙๑ และโจทก์ได้นำคดีขึ้นสู่ศาล

อนึ่ง โดยที่ทนายจำเลยได้แถลงต่อศาลเมื่อตอนเช้านี้ ว่าการที่โจทก์ทำคดีทันภายใน ๓๔ วัน เพราะจะครบกำหนดขังจำเลย ถึงอย่างไรก็จะต้องฟ้องไปนั้น สมควรที่จะแถลงไว้ด้วย คดีนี้มีอายุความ ๒๐ ปี โจทก์อาจฟ้องคดีได้ภายในกำหนด ๒๐ ปี ไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีภายใน ๓๔ วัน และโจทก์ไม่อยู่ในฐานะอย่างไรก็ต้องสั่งฟ้อง พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดินย่อมรักษาความยุติธรรมและประโยชน์ของประชาชนทุกฝ่าย ถ้าผู้ใดกระทำผิดกฎหมายก็ต้องสั่งฟ้อง ถ้าไม่ผิดก็สั่งไม่ฟ้องและปล่อยตัวไป

โจทก์จะได้นำพยานหลักฐานเข้าสืบตามเหตุการณ์ที่โจทก์ได้แถลงไว้แล้วต่อไป.

คำแถลงปิดคดี

คดีหมายเลขดำ
ที่ ๑๘๙๘/๒๕๔๑
คดีหมายเลขแดงที่ /๒๕

ศาลอาญา

วันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๔

ความอาญา

ระหว่าง { พนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์
นายเฉลียว ปทุมรส ที่ ๑ นายชิต สิงหเสนี ที่ ๒
นายบุศย์ บัทมศริน ที่ ๓ จำเลย }

ข้าพเจ้าพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ ขอยื่นคำแถลงปิดคดีมีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ คดีนี้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ศาลพิจารณาลงโทษจำเลยตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗, ๑๕๔, ๒๓, ๒๔, ๗๐ และ ๗๑ ฐานสมคบกันประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล กล่าวคือ เมื่อระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน จำเลยทั้ง ๓ นี้กับพรรคพวกได้สมคบกัน คิดการตระเตรียมจะกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระองค์นั้น และจำเลยทั้ง ๓ นี้ได้ช่วยปกปิดการสมคบกัน จะประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ดัง

กล่าว หาได้เอาความไปร้องเรียนไม่ เหตุเกิดที่ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร แล้วต่อมาวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ กับนายบุศย์ บัทมศริน จำเลยที่ ๓ และพรรคพวกที่ยังหลบหนีอยู่ ได้บังอาจสมคบกันใช้อาวุธปืนยิงประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ถูกที่พระนลาฏทะลุเบื้องหลังพระเศียรในขณะบรรทมอยู่บนพระที่ และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้สวรรคตในขณะนั้นด้วยเหตุถูกประทุษฐร้ายดังกล่าว ทั้งนี้โดยจำเลยทั้งสองนี้ได้ร่วมรู้เป็นใจช่วยอุปการะแก่พรรคพวกในการประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ แล้วต่อมาในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวันนั้น ภายหลังสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ถูกปลงพระชนม์แล้ว นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้กระทำการเพทุบายเอาปลอกกระสุนปืน ๑ ปลอกส่งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และกล่าวเท็จ เพื่อให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อในทางที่เป็นเท็จว่าเป็นปลอกกระสุนปืนซึ่งได้ยิงในวันนั้นจากอาวุธปืนกระบอกหนึ่ง ซึ่งวางหลอกพรางไว้ใกล้พระกรเบื้องซ้าย เหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

ตามคำพ้องข้อกล่าวหานี้ โจทก์ขอประทานโอกาสเรียนว่า แม้เพียงระลึกว่า สมเด็จพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ และประเทศชาติของเราได้มีสมเด็จพระมหากษัตริย์ปกป้องรักษาด้วยพระเดชานุภาพ และพระมหากรุณาธิคุณสืบเนื่อง

ตลอดมาและโดยฉะเพาะ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ก็ได้เป็นที่รัก และเคารพของเอนกนิกรชนทั่วไป กรณีประทุษฐร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระองค์นี้ย่อมบังเกิดผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงแห่งความสงบเรียบร้อยในความรู้สึกของประชาชนเป็นอย่างอุกฤษฏ์ คดีนี้จึงเป็นคดีที่มีความสำคัญ ทั้งในลักษณะเป็นคดีประวัติการณ์ (historic) กล่าวคือเป็นคดีอันจะต้องพึงกำหนดจดจำไว้ในประวัติศาสตร์ และทั้งมีความสำคัญในลักษณะที่เป็นคดียอดประวัติ (record) กล่าวคือไม่มีคดีใด ๆ ในสมัยก่อน ๆ มาเปรียบปานเท่าได้เลย.

ในการพิจารณาคดีนี้ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนบัดนี้ โจทก์ขอประทานเรียนความรู้สึกว่าเป็นการดียิ่ง และประชาชนทั่วไปก็คงรู้สึกยินดีที่จะได้ทราบเหมือนกัน ที่ว่าคดีนี้ศาลได้นั่งกระทำการพิจารณาด้วยคณะผู้พิพากษาถึง ๕ นายพร้อมด้วยอธิบดีผู้พิพากษา ซึ่งตามปรกติศาลชั้นต้นมีผู้พิพากษาอย่างน้อย ๒ นาย ก็เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง สมบูรณ์ตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้ว และในระหว่างกระทำการพิจารณา ท่านผู้พิพากษาทุกท่านก็ได้กระทำหน้าที่อย่างหนักและละเอียดลออระมัดระวังอย่างยิ่ง อาทิ ต้องเรียบเรียงจดคำให้การพยานครั้งหนึ่งตลอดหลายๆวันติดกัน และยังจะต้องคอยดูระวังมิให้ใครให้การเป็นพยานให้ผิดหลักความยุติธรรมและกฎหมาย มิให้มีการถามเอารัดเอาเปรียบต่อกันได้ ดังนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นภาระอันหนักที่สุด ไม่ใช่ของสะดวกใจเลย.

อนึ่ง ข้าพเจ้าจะงดเว้นเสียไม่ได้เลยที่จะต้องกล่าวด้วยว่า ทนาย จำเลยในคดีนี้ ได้กระทำหน้าที่ซักค้านพยานโจทก์โดยละเอียดถี่ถ้วน ทุกข้อทุกกระทงเป็นอย่างดีที่สุด เช่นพยานปากหนึ่งโจทก์ได้ถามข้อ ความไว้ประมาณ ๔ หน้า ทนายจำเลยได้ถามค้านไว้เป็นข้อความถึง ประมาณ ๒๘ หน้า ฯ ฉ ฯ ดังนี้เป็นต้น ฉะนั้นจึงเป็นที่มั่นใจและควร พอใจได้ว่าคำให้การของพยานโจทก์ทุกปากทุกข้อทุกกระทง จะต้อง ปรากฏความสัตย์ความจริงโดยถ่องแท้ทีเดียว.

ข้อ ๒ เนื่องด้วยในวันเริ่มสืบพยานโจทก์ ได้มีปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งจำเลยได้ยื่นคำร้องไว้อยู่ข้อหนึ่ง ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงขอโอกาสเรียน ณ ที่นี้ว่า คดีนี้โจทก์ได้ยื่นฟ้องต่อศาลนี้เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๙๑ ในวันนั้นศาลได้อ่านฟ้องให้จำเลยฟัง และส่งสำเนาฟ้องให้จำเลยทั้ง ๓ รับไป ศาลได้ถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้อง การศาลจะได้ตั้งทนายให้ จำเลยแถลงว่าจะหาทนายเองและขอเวลา ติดต่อกับทนายก่อน ต่อมาในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๙๑ นายเฉลียว จำเลยได้แต่งทนาย ๓ คนด้วยกัน ศาลสอบถามนายชิต นายบุศย์ จำเลย เรื่องทนาย จำเลยทั้งสองขอให้ศาลตั้งทนายให้และใครจะได้ทนาย ของนายเฉลียวจำเลยทั้งชุดนั้น ซึ่งศาลก็ได้ตั้งทนายทั้ง ๓ นั้นเป็นทนาย ของนายชิต นายบุศย์ จำเลยตามต้องการ ส่วนการนัดวันพิจารณา ทนายจำเลยขอเวลาเตรียมคดี จึงขอให้นัดพิจารณาอีก ๓ เดือน ข้างหน้า ศาลเห็นว่าควรให้เวลาเพียง ๑ เดือน ๑๕ วันก็พอสมควร

หอสมุดแห่งชาติ
๒๖ ส.ค. ๒๕๐๗
กรมศิลปากร

แล้ว จึงได้สั่งนัดพิจารณาเริ่มแต่วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๙๑ ครั้นถึงวันที่ ๒๔ เดือนนั้นทนายจำเลยขอเลื่อนเวลาไปอีก ๔๕ วัน ซึ่งรวมกันแล้วก็เป็นเวลา ๓ เดือนเท่าเก่าที่ขอไว้เดิม ศาลเห็นว่าเหตุที่อ้างเป็นเรื่องที่ไม่อยู่นอกเหนือความสามารถ จึงเป็นเรื่องรื้อฟื้นเรื่องที่ศาลสั่งไว้แล้วขึ้นมาอีก ถ้าศาลอนุญาตก็จะเป็นการประวิงคดีชักช้า ไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณาความ ศาลจึงสั่งไม่อนุญาตให้เลื่อน รุ่งขึ้นทนายจำเลยได้พร้อมกันยื่นคำร้องขอถอนตัวออกจากการเป็นทนายทั้ง ๓ คน ถึงวันนัดพิจารณาวันที่ ๒๘ ศาลได้ชี้แจงผลได้เสียแก่ตัวจำเลยก่อนจะมีคำสั่ง จำเลยได้แถลงว่าจะจัดหาทนายใหม่และขอเลื่อน ศาลได้สั่งอนุญาตให้ทนายจำเลยถอนตัวได้ตามความประสงค์ของทนายจำเลยและตัวจำเลย และศาลได้มีคำสั่งให้ดำเนินการพิจารณาคดีไป จำเลยได้ยื่นคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรต่อศาลว่า เนื่องจากศาลได้มีคำสั่งให้ดำเนินการพิจารณาคดีไปโดยจำเลยทั้ง ๓ ไม่มีทนายแก้ต่าง จำเลยทั้ง ๓ ได้ขอเลื่อนคดีแต่ศาลไม่อนุญาต การสืบพยานโจทก์ไปโดยไม่มีผู้ซักค้าน และจำเลยทั้ง ๓ ก็ไม่มีความรู้ในวิธีการว่าความ เช่นนี้เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีการโต้เถียงเป็นปัญหาข้อกฎหมายไว้เช่นนี้ ก่อนอื่น โจทก์จึงขอประทานกล่าวถึงเรื่องนี้.

ตามคำสั่งของศาลในวันนั้น ศาลได้กล่าวไว้โดยละเอียดถึงเหตุผลไม่สมควรให้เลื่อนคดีซึ่งเป็นการประวิงคดี ศาลจึงจำเป็นต้องสั่งการโดยเด็ดขาด คือไม่อนุญาตเลื่อนคดีไปตามที่ขอ ให้โจทก์นำพยาน

เข้าสืบ ส่วนจำเลยจะจัดหาทนายได้เมื่อใดก็ให้แต่งทนายเข้ามาได้ แต่ในขณะที่โจทก์ซักถามพยานปากแรกนั้นเอง จำเลยก็ได้แต่งทนายเข้ามาแก้ต่าง และได้ฟังคำพยานต่อไปและซักค้านพยานฉะนั้นตามจริงการสืบพยานโจทก์ หาใช่โดยไม่มีทนายซักค้านไม่ อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าขอประทานเรียนว่าแม้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายก็หาได้เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายดังจำเลยร้องไม่ บทกฎหมายคือ มาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ได้บัญญัติกำหนดฉะเพาะในระยะก่อนเริ่มพิจารณาว่า ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ ซึ่งศาลก็ได้ปฏิบัติตามมาตรา ๑๗๓ นี้ถูกต้องแล้วแต่ก่อนเริ่มพิจารณา ส่วนการขอเลื่อนการพิจารณา ได้มีบทบัญญัติ คือ มาตรา ๑๗๙ (วรรคท้าย) ว่า ถ้ามีเหตุอื่นอันควรต้องเลื่อนการพิจารณา ก็ให้ศาลเลื่อนคดีไปตามที่ศาลเห็นสมควร และมาตรา ๑๗๔ (วรรคท้าย) ได้บัญญัติว่า ในระหว่างพิจารณาถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องทำการอะไรอีก จะสั่งงดการนั้นเสียก็ได้ ในข้อนี้ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๑๐/๒๕๔๐ ว่า เมื่อคดีดำเนินไปอยู่ในขั้นระหว่างพิจารณา ศาลจะสั่งงดการอันใดก็ได้ตามมาตรา ๑๗๔ วรรคท้ายนี้ เรื่องนี้ไม่มีเหตุสมควรให้เลื่อนคดีไป ศาลได้วินิจฉัยไว้โดยละเอียดในวันนั้นแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล ฉะนั้น คำร้องว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลยในเรื่องนี้จึงฟังไม่ขึ้น.

ข้อ ๓. ตามข้อกล่าวหาดังได้เรียนแล้วข้างต้นนั้น จำเลยทั้ง ๓ นี้ได้ให้การต่อสู้ข้อกล่าวหาว่ากระไร ? ในวันนัดพิจารณาวันแรก จำเลยทั้ง ๓ ยื่นคำให้การร่วมกันให้การว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิดดังพ้อง และจำเลยได้แถลงถึงเหตุที่จำเลยทั้ง ๓ ถูกกล่าวหานี้ว่าที่จำเลยถูกกล่าวหานี้ ก็เพราะได้มีบุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสกรณีสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ มาเล่นเป็นเกมการเมือง เพื่อทำลายบุคคลอื่น อาทิ คือ นายปรีดี พนมยงค์ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช และนายเฉลียว ฯ จำเลยที่ ๑ ส่วน นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยนั้น แม้ไม่ได้เกี่ยวข้องในทางการเมือง ก็ถูกพลอยเป็นเครื่องทำลายของบุคคลบางจำพวกนั้น ๆ ไปด้วย ขอให้ศาลพิพากษายกฟ้อง ปล่อยตัวจำเลย

ทำนองความในคำให้การของจำเลยดังกล่าวนี้ พอพูดอย่างชัด ๆ ได้ว่า จำเลยรับว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้สวรรคตโดยถูกกะสุนปืน แต่ต่อสู้ว่าได้มีบุคคลพวกหนึ่ง ประสงค์จะทำลายบุคคลสำคัญ คือนายปรีดี พนมยงค์ เรือเอกวัชรชัย ฯ นายเฉลียว ฯ จำเลยเพื่อผลทางการเมือง บุคคลเหล่านี้จึงถูกกล่าวหาว่าเป็นสมคบกันกระทำการประทุษร้ายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ส่วนนายชิต ฯ นายบุศย์ ก็ถูกพลอยต้องหาไปด้วย จำเลยทั้งสามไม่ได้ทำผิดดังพ้อง

ตามคำกล่าวหาของโจทก์ และคำให้การของจำเลย จึงมีข้อที่จะต้องพิจารณาวินิจฉัยความจริงแห่งเรื่อง แยกออกเป็นข้อใหญ่ ๆ

๒ ข้อคือ (๑) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้ถูกบุคคลกระทำประทุษร้ายถึงสวรรคตใช่หรือไม่? หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่า ได้มีการกระทำผิดกฎหมายฐานประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ถึงสวรรคตใช่หรือไม่? หรือว่ามิได้มีการกระทำผิดกฎหมายเลย? และ (๒) จำเลยทั้ง ๓ นี้ได้สมคบพรรคพวกเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหานั้น ใช่หรือไม่?

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของบ้านเมืองเรา อันเป็นหลักความยุติธรรมและเป็นหลักประกันเสรีภาพแห่งบุคคลอย่างดียิ่ง ได้บัญญัติกำหนดไว้ในมาตรา ๒๒๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า "ให้ศาลใช้ดุลยพินิจ วินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่า (๑) มีการกระทำผิด และ (๒) จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย"

ภาระหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นทนายแผ่นดิน ข้าพเจ้าขอประทานเรียนว่าจะต้องปฏิบัติการด้วยใจเป็นกลาง รักษาความยุติธรรมระวังไม่ให้ผู้ไม่มีความผิดต้องรับโทษ หรือได้รับความเดือดร้อนโดยใช่เหตุ แต่ในขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ต้องกวดขันเคร่งครัดมิให้ผู้มีความผิดรอดพ้นโทษทัณฑ์ตามกฎหมายไปได้.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเรานั้น เมื่อได้มีการสอบสวนและปรากฏหลักฐานเพียงพอที่จะสันนิษฐานได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิด พนักงานอัยยการก็ฟ้องผู้ต้องหานั้นให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยเป็นขั้นที่สอง พนักงานอัยยการทำการเสนอหลักฐานพะยานต่อศาลเพื่อเข้าถึงความสัตย์ความจริงแห่งเหตุการณ์ประทุษฐร้ายนั้นๆ กล่าวคือทำการเสนอบรรดาข้อเท็จจริงทั้งสิ้นทั้งหมด ซึ่งประกอบอยู่ในคดีนั้นตามข้อกล่าวหาต่อศาล และเสนอให้สมบูรณ์ในอันที่ศาลจะได้เข้าถึงความสัตย์ความจริงแห่งกรณีโดยสะดวกและด้วยความแน่ใจ.

คดีนี้การพิจารณาสืบพะยานโจทก์และจำเลยก็ได้เสร็จลงแล้ว พนักงานอัยยการขอประทานโอกาสสรุปบรรดาหลักฐานข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ ตามหน้าที่ซึ่งได้เสนอต่อศาลแล้วในคดีนี้ตามอันดับต่อไปนี้

ข้อ ๔. ในเบื้องต้นนี้ โจทก์ขอประทานเสนอข้อวินิจฉัยซึ่งจำเป็นจะต้องใคร่ครวญก่อนอื่น คือว่า สภาพของคดีนี้มีลักษณะเป็นอย่างไร ? หรือใช้คำเก่าก็คือใคร่ครวญถึงฐานะแห่งคดี เหตุใดจึงต้องใคร่ครวญข้อนี้ก่อน ? ก็เพราะสภาพแห่งคดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะชี้ให้เราเข้าเดินในทางที่ถูกและสะดวกแห่งกระแสเหตุการณ์ อันจะบรรลุผลในที่สุด ถึงความสัตย์ความจริงแห่งกรณี ถ้าเดินผิดทางก็จะวกเวียนคดุมเครือ ฯ อุปมาความเหมือนมีหีบใบหนึ่งวางอยู่ตรงหน้าเรานี้ อะไรหนออยู่ในหีบนั้น ? เราก็ต้องใคร่ครวญดูสภาพของ

หีบนั้นก่อนว่าลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อเห็นลู่ทางที่จะเปิดหีบนั้นดูได้ สมมติว่าเป็นหีบเซฟ ทางที่สะดวกและจะดูได้แจ่มกระจ่าง ก็คือต้องรู้รหัส มือกุญแจ ฯ ๆ ฯ ดังนี้เป็นต้น.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ตามปรกติหลักฐานพะยานข้อพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาได้อาศัยพะยานบุคคลหรือปากคนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ต้องระลึกว่า บุคคลอาจเห็นหรือได้ยินมาผิดหรือคลาดเคลื่อนตามวิสัยมนุษย์ปุถุชน อาจมีความทรงจำบกพร่องตามกาลเวลาที่ผ่านไป ตลอดจนอคติ (ความเอนเอียงด้วยความกลัวความหลง ฯ ๆ ฯ) ทั้งการหาพะยานบุคคลย่อมเป็นการยากยิ่ง อาชญากรรมใดร้ายแรงมากเท่าใด ความกล้าของบุคคลที่รู้เห็นจะมาบอกเล่ากับเจ้าหน้าที่ก็ยิ่งน้อยลงเท่านั้น การประกอบอาชญากรรมยิ่งใหญ่ฉกรรจ์เพียงใด การปกปิดและเล่ห์กระเท่ห์ของผู้กระทำผิดก็ยิ่งละเอียดลออปกปิดมิดมิดยิ่งขึ้นเท่านั้น คนรู้เหตุการณ์ดีโดยมากจึงเป็นพรรคพวกของผู้ร้ายนั้นเอง การแสวงหาความจริงจึงจำต้องหันเข้าหา “พะยานวัตถุ” กับการรวบรวมพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่แวดล้อมกิริยาการกระทำความผิดคือพะยานเหตุผล หรือที่เรียกว่า “พะยานประพฤติเหตุ” เป็นหลักทั้งเพื่อล่วงรู้ความจริง และเพื่อตรวจสอบพะยานบุคคลซึ่งเป็นปากคนว่าจะถือเป็นหลักฐานที่แน่นอนถ่องแท้เพียงใดได้แค่ไหน แต่พะยานวัตถุเช่น อาวุธปืนที่ใช้ยิง บาดแผลที่ถูกทำร้าย ฯ ๆ เหล่านี้ถ้วนแต่ไม่มีปากที่จะแถลงกรณี เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยการ

ตรวจชันสูตร พินิจพะยานวัตถุ เช่น สถานที่เกิดเหตุ ฯ ๑ ฯ โดยละเอียดพิศดารและสด ๆ ร้อน ๆ ซึ่งจำจะต้องอาศัยผู้ชำนาญที่ได้ศึกษามีความรู้ดีและบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมเป็นที่เชื่อได้ มาเป็นผู้แปลพะยานวัตถุนั้น ๆ ส่วนพฤติการณ์แวดล้อมดังกล่าวซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในอันดับเดียวกัน ก็ต้องอาศัยความอุตสาหะและน้ำใจอันเข้มแข็งไม่ข้องอยู่ในอิทธิพลใด ๆ ตลอดจนความละเอียดถี่ถ้วนของพนักงานสืบสวนและสอบสวน ทำการแสวงหารวบรวมพฤติการณ์แวดล้อมทุกชั้น แม้สิ่งละอันพันละน้อยอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และในที่สุดซึ่งสำคัญที่สุดและยากยิ่ง ก็คือจะต้องอาศัยสมรรถภาพของบุคคลนั้น ๆ ในการที่จะอ่านหรือมองเห็นความจริงจากสิ่งเหล่านั้น เราอาจกล่าวได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราประสบพบปะหรือได้ยินได้ฟังนั้น สิ่งเหล่านั้นประกาศความจริงของตัวมันเองอยู่ตลอดเวลา (speak of itself) แต่เราจะเห็นหรือรู้ความจริงหรือไม่ย่อมแล้วแต่ว่าเรามีสมรรถภาพแค่ไหนในการที่จะอ่านหรือรู้ความจริงอันถ่องแท้แน่นอนจากสิ่งนั้น ๆ หรือถ้าจะใช้ความอย่างภาษาเก่าก็ว่า “ย่อมสุดแล้วแต่กำลังความอุตสาหะและกำลังสติปัญญา ของอำมาตย์ผู้วินิจฉัย” นั่นเอง ทั้งนี้เป็นภาระอันหนักและยากอย่างยิ่งในการพิสูจน์ความผิดในการพิจารณาคดีอาญา.

โดยฉะเพาะ ในกรณีสงวรรคต้น ในวันเกิดเหตุเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ในขณะนั้นก็ได้มีการตรวจพระบรมศพ สถานที่เกิด

เหตุ ฯ ๓ ฯ โดยผู้ชำนาญโดยละเอียดถี่ถ้วนตามแนวทางแห่งวิทยาการตำรวจและนิติเวชวิทยา การสอบถามบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดในขณะเกิดเหตุคือนายชิต ฯ ๓ ฯ นายบุศย์ ฯ ๓ ฯ พระพี่เลี้ยง ฯ ๓ ฯ ก็กระทำโดยเบิดเผยต่อหน้านายปรีดี พนมยงค์ และบุคคลอื่น ๆ หลายคนในห้องรับแขก แล้วก็ให้นายตำรวจที่ติดตามไปในขณะนั้นจดบันทึกไว้สั้น ๆ เช่นคำให้การนายชิต ฯ ร.ต.ท.ช้อย ฯ ตำรวจประจำทำเนียบนายปรีดี ฯ เป็นผู้จดปากคำ ดังนี้เป็นต้น ต่อมาในวันนั้นก็ได้มีคำแถลงของทางราชการ สรุปความสันนิษฐานว่า "...คงจะทรงจับคดำพระแส่งปืนตามพระราชอัธยาศัยที่ทรงชอบ แล้วเกิดอุบัติเหตุขึ้น..." และได้มีการแถลงต่อรัฐสภาใจความเช่นเดียวกัน และต่อมาในวันที่ ๑๓ นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี ก็ได้แถลงในรัฐสภาว่า มีเสียงลือออกุศลว่าคนนั้นคนนี้ไปทำท่านอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นเรื่องลือมาจากความอิจฉาริษยา ข่าวลือต่าง ๆ เป็นเรื่องที่จงใจที่จะบั่นแข้งบั่นขา ขอยืนยันว่านายปรีดี ฯ ไม่ได้ทำล่วงเกินบังคับอะไรแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ๓ ฯ ดังมีข้อความโดยละเอียดแจ้งอยู่ในรายงานการประชุมรัฐสภาทั้ง ๒ ครั้งนั้นแล้ว (เอกสารหมาย ๒๕-๒๖) ต่อมาในวันที่ ๑๘ ได้มีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนโดยเบิดเผยต่อหน้าประชาชน ("ที่เรียกตามคำสามัญว่า "ศาลกลางเมือง") และในระหว่างนั้นได้มีประกาศภาวะฉุกเฉิน ทำการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ ในประกาศภาวะฉุกเฉินได้เน้นถึงการปลุกปั่นบันดาลความจริงเป็นความเท็จ

ว่า เป็นการยุยงให้เกิดเหตุร้ายในบ้านเมือง (ดูเอกสารหมาย ๑๔) ทั้งได้มีประกาศของกรมตำรวจ (เอกสารหมาย ๘๑) ย้ำลงไปอีกว่าได้มีบุคคลกระทำการโฆษณายุยงจะให้เกิดความปั่นป่วน ถ้าผู้ใดรู้ตัวผู้ทำผิด กรมตำรวจจะให้รางวัลแก่ผู้นำจับ ๒๐๐ บาทถึง ๑๐๐๐๐ บาท.

โจทก์ขอประทานเสนอข้อสังเกตุ (ละเพาะในระยะตอนนี้) ว่าสิ่งที่เป็นพะยานวัตถุได้สูญและเลือนไปเป็นอันมาก โดยไม่ได้มีการตรวจด้วยนัยตาและความรู้อย่างผู้ชำนาญวิทยาการตำรวจและนิติเวชวิทยา อนึ่งการสอบสวนผู้รู้เห็นโดยเปิดเผยต่อหน้าคนหลาย ๆ คนที่ห้องรับแขกพระที่นั่งบรมพิมานในวันเกิดเหตุก็ดี ที่ศาลกลางเมืองในเวลาต่อมาก็ดี เป็นอุปสรรคแก่ความกล้าของผู้ที่จะพูดตามรู้ตามเห็น ยิ่งในเรื่องที่อาจเป็นการขัดแย้งกับคำแถลงการณ์ของราชการก็ดี หรือคำแถลงของนายปรีดี ฯ นายกรัฐมนตรีในรัฐสภาก็ดี ก็ยิ่งอยู่ในฐานะยากใจแก่พะยานและอึดอัดมิใช่น้อย ทั้งเป็นการใกล้การยุยงดังที่ศาลโทษและให้รางวัลไว้เต็มที่.

ต่อมาคณะกรรมการ ฯ ศาลกลางเมืองได้สรุปผลการสอบสวนเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๔๘๙ ว่า การสอบสวนไม่ปรากฏโดยแน่ว่าเป็นการถูกปลงพระชนม์หรือปลงพระชนม์เอง และแนะว่าเป็นเรื่องอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการสืบสวน และปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป และคณะรัฐ-

มนตรีได้สั่งเรื่องให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๙ (เอกสารหมาย ๑๕๒) พระพิจารณ์พลกิจอธิบดีกรมตำรวจรับสำนวนมาอ่านพิจารณาอยู่ราว ๗ เดือน ถึงวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๔๙๐ เห็นว่าสำนวนเท่าที่มีอยู่ไม่พอวินิจฉัย จึงให้ตั้งกรรมการขึ้น ๕ นาย ดำเนินการตรวจสำนวนแล้วเสนอความเห็น (เอกสารหมาย ๑๕๓) กรรมการชุดนี้เพียงได้ไปดูสถานที่และทดลองยิงปืนดูว่าปลอกกระสุนจะกระเด็นไปทางไหนเท่านั้น พระพิจารณ์ฯ ให้การว่าได้ลองสืบสวนดูบ้าง ก็ประสบอุปสรรคที่ผู้รู้เห็นไม่มีความกล้าที่จะให้ความรู้โดยเต็มใจ ต่อมาพระพิจารณ์ฯ ก็ได้รับความอึดอัดและท้อใจด้วยเหตุรอบ ๆ ก็ได้ลาออกไป อธิบดีกรมตำรวจคนต่อมายังไม่ได้ดำเนินการ ก็ได้มีการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ จึงได้มีการตั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ทำการสอบสวนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ (เอกสารหมาย ๑๕๔) เจ้าหน้าที่ตำรวจนี้จึงดำเนินการติดต่อกันไป ซึ่งระยะเวลานับแต่วันเกิดเหตุถึงตอนนี้ก็ได้ล่วงไปแล้วถึง ๑ ปี กับ ๕ เดือนเศษ ในที่สุดได้ยื่นฟ้องคดีนี้เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๙๑ ซึ่งระยะเวลานับตั้งแต่วันเกิดเหตุก็ได้ล่วงไปแล้วถึง ๒ ปีกับเกือบ ๒ เดือน.

อนึ่งเดือนพฤษภาคม ๒๔๙๐ พันเอกพระยาวิชิตศรศาสตร์ได้นำนางน้อม ฯ ไปแจ้งต่อพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีว่ารู้เรื่องกรณีสวรรคต เรื่องนี้สอบสวนผลในที่สุด พันเอก

พระยาวิชิต ฯ และนางน้อม ฯ ถูกฟ้องต่อศาลอาญาฐานแจ้งความเท็จ และใส่เท็จหมิ่นประมาทนายปรีดี พนมยงค์ ว่าเป็นผู้ใช้ให้บุคคลอื่นกระทำการประทุษฐร้ายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ดังปรากฏตามสำนวนคดีดำ ๒๘๗๒/๒๔๙๐ ของศาลนี้.

โจทก์ขอประทานเรียนข้อสังเกต (ในระยะตอนนี้) ว่า ความล่วงไปแห่งเวลาและพฤติการณ์ต่าง ๆ ในภายหลังต่อมาทั้งนี้ต้องเป็นอุปสรรคแก่การแสวงหาหลักฐานข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก.

สภาพแห่งคดีนี้ ถ้าเป็นคดีธรรมดาสามัญ ก็เกือบพูดได้ว่าแทบจะไม่มีหลักฐานอะไรอยู่พอที่จะใช้ความสามารถพิจารณาให้ล่วงรู้ความจริงอันล่องแท้จากสิ่งนั้น ๆ ได้ แต่เผอิญคดีนี้มีข้อได้เปรียบอยู่ข้อหนึ่ง คือกรณีสวรรคตเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญในความทรงจำประทับแน่นในจิตต์ใจของผู้รู้ผู้เห็น เกือบจะพูดได้ว่าไม่มีเหตุการณ์ใด ๆ จะได้เคยประสบแก่ใจผู้รู้ผู้เห็นเปรียบปานได้เลย เพราะฉะนั้นในปัญหาความทรงจำของผู้รู้ผู้เห็นจึงเป็นเรื่องควรพอใจ คงมีข้อจะต้องระวังอยู่เพียงว่า ความจริงอาจจะคลาดเคลื่อนในปากคำของบุคคล พยานอาจจะได้พูดความจริงแต่บางประการ แต่ไม่ได้เล่าความจริงทั้งหมดทั้งสิ้น โดยเหตุอุปาทานและอคติ (เช่นความกลัวหรือตกอยู่ในอิทธิพล) เป็นต้นเท่านั้น แต่ทั้งนี้ศาลก็อาจใช้ความสามารถพิจารณาหยั่งรู้ได้ เช่นตรวจสอบปากคำกับพฤติการณ์ที่แน่นอน อาทิ เช่นตัวเอกสาร พยานวัตถุ ฯลฯ

อนึ่ง แม้ความจริงจะมีอยู่ว่า การประกอบอาชญากรรมยิ่งใหญ่ฉกรรจ์เพียงใด การกระทำผิดย่อมดำเนินการด้วยเล่ห์กระเท่ห์และปกปิดกลบเกลื่อนร่องรอยหลักฐานให้มืดมิดยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่ก็มีความจริงว่า การใหญ่ย่อมมีพฤติการณ์มากมาย จะปกปิดให้มืดมิดหมดสิ้นนั้นพ้นวิสัย เพราะฉะนั้นพฤติการณ์ที่ยังมีอยู่ดังว่า ย่อมอาจฉกรรจ์พอที่จะชี้ความสัตย์ความจริง ภาระอันหนักจึงตกอยู่แก่ความสามารถของผู้สืบสวนและสอบสวน ในอันที่จะแสวงหารวบรวมและร้อยกรองพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญและเกี่ยวกับคดีจนสุดกำลัง.

ณ ที่นี้ข้าพเจ้าขออภัยโทษ ที่จะเว้นเสียมิได้ที่จะกล่าวถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้สอบสวนคดีนี้ และประชาชนทั่วไปก็ควรรู้สึกยินดีและเห็นใจที่จะได้ทราบเหมือนกัน ที่ว่าคดีนี้พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเริ่มแต่วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๙๐ เป็นเวลา ๗ เดือนเศษ ทำการสอบสวนปากคำบุคคลกว่า ๒๘๐ คน และหลายคนได้สอบสวน ๒-๓ ครั้งจนถ้วนถี่กระแสความ ทั้งนี้เพื่อจะรวบรวมพฤติการณ์ดังกล่าวโดยพิศดารละเอียดลออ และเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามวิธีโดยสภาพของคดี โจทก์ได้นำพยานตามการสอบสวนเข้าสืบ ๓๒๕ คน และฝ่ายจำเลยสืบอีก ๓๕ คน ศาลได้เริ่มสืบพยานวันแรกเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๙๑ และสืบพยานจำเลยปากสุดท้ายเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๙๔ เป็นเวลา ๒ ปี ๗ เดือนเศษ ทั้งนี้เนื่องด้วยสภาพและความจำเป็นของคดีบังคับ.

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า โดยสภาพแห่งลักษณะของคดีนี้ ข้อเท็จจริงที่จะเป็น "หลักแห่งความจริง" พึงแสวงหาและพิจารณาไตร่ตรองโดยระมัดระวัง เพื่อบรรลุความจริงอันถ่องแท้แน่นอน ก็คือข้อเท็จจริงอันจะได้จากพยานวัตถุ โดยอาศัยความรู้ความสามารถของผู้ชำนาญซึ่งมีความรู้ดีและคุณธรรมเป็นที่เชื่อถือได้ มาเป็นปากของพยานวัตถุซึ่งไม่มีปากที่จะแถลงกรณีได้ เป็นประการที่สำคัญที่สุด

ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าขอเรียนว่า พยานผู้ชำนาญ คือ แพทย์ นักวิทยาศาสตร์ และผู้รู้วิทยาการตำรวจและผู้ชำนาญวิชาช่างแสงได้กระทำหน้าที่ในคดีนี้เป็นประโยชน์ในอันที่จะได้ล่วงรู้ความจริงเป็นอย่างดียิ่ง และกระทำด้วยความรู้และความอุตสาหะเป็นที่น่าสรรเสริญ ข้าพเจ้าหวังว่าประชาชนคงจะยินดีในผลงานแห่งผู้ชำนาญวิชาการของบ้านเมืองเรา

ส่วนข้อเท็จจริงที่สำคัญในอันดับต่อกับวัตถุพยาน ก็คือพฤติการณ์แวดล้อมกรณีแต่ละชั้น ๆ ฯ ฯ ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกว่าย่อมเป็นภาระอันหนักแก่ท่านผู้พิพากษา ฯ พิจารณาคดีนี้ ซึ่งจะต้องใช้กำลังความสามารถและกำลังสติปัญญาเป็นอย่างหนัก

ข้อ ๕. ในอันดับต่อไปนี้ โจทก์จะได้ขอประทานเรียนถึงข้อเท็จจริงซึ่งได้ความตามทางพิจารณาอันพังเป็นยุติต้องกัน (ไม่เป็นปัญหาโต้เถียง) ซึ่งปรากฏตามคำให้การของพยานบุคคล พยานเอกสาร

และพะยานวัตถุ ดังต่อไปนี้ คือ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระองค์นั้นพระราชสมภพ ณ วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๖๗ ที่เมืองไฮเด็นแบร์ก ประเทศเยอรมันนี เมื่อทรงเจริญพระชนม์พรรษาได้ประมาณ ๓ เดือน ได้ตามเสด็จพระราชบิดาไปประทับยังประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา ประทับอยู่จนเจริญพระชนม์พรรษาได้ ๓ ปี ได้เสด็จกลับประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ สมเด็จพระราชบิดา ฯ เสด็จทิวงคตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เสด็จทัวร์ยุโรปพร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนี สมเด็จพระพี่นาง และสมเด็จพระอนุชา และได้เสด็จประทับ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิสเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๗๑ ได้ทรงศึกษาวิชาชั้นต้น ณ เมืองโลซานน์นั้น ต่อมาวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสละราชสมบัติ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติตามนัยแห่งกฎมณเฑียรบาล ฯ และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ลำดับพระองค์ที่ ๘ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๐ ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับมาเยี่ยมประเทศไทยพร้อมด้วยสมเด็จทั้งสามพระองค์ นับว่าได้เสด็จกลับประเทศไทยเป็นครั้งที่ ๒ เสด็จประทับ ณ พระตำหนักสวนจิตรดารโหฐาน นายชิต นายบุศย์ จำเดย ก็ได้รับหน้าที่สนองพระเดชพระคุณรับใช้ตลอดเวลา ประทับอยู่ประมาณ ๒ เดือน แล้วเสด็จกลับประเทศสวิสเมื่อเดือนมกราคม ๒๔๘๑ ได้ทรง

ศึกษาในมหาวิทยาลัยแผนกนิติศาสตร์ และได้ทรงบรรลุนิติภาวะเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๘๘ ต่อมาได้เสด็จกลับประเทศไทยอีกเป็นวาระที่ ๓ เป็นครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๗ เสด็จประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมาน

นายเฉลียว จำเดียร ๑ น ๕ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นราชเลขานุการในพระองค์ และได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำราชสำนักด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการในส่วนพระองค์และพิทักษ์รักษา นายเฉลียว จำเดียรได้รับหน้าที่ให้ออกไปรับเสด็จถึงเมืองการาจีและประจำขบวนเสด็จจนถึงประเทศไทยแล้วสนองพระเดชพระคุณในหน้าที่ราชเลขานุการในพระองค์และข้าราชการผู้ใหญ่ประจำราชสำนัก แล้วได้ออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๙

ส่วนนายชิต นายบุศย์ จำเดียร มีตำแหน่งหน้าที่เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทม ณ พระที่นั่งบรมพิมานตลอดมาจนสวรรคตแล้ว

ในขณะนั้น นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และพ้นตำแหน่งเมื่อเสด็จถึงประเทศไทย แล้วได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส และให้มีหน้าที่รักษากิจราชการแผ่นดินเพื่อความวัฒนาถาวรของชาติสืบไป ประกาศ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๗ ต่อมานายปรีดีได้รับตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีตามประกาศ ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๘ ตลอด

มาจนถึงวันสวรรคต

ส่วนเรือเอกวัชรชัย ฯ ได้รับราชการเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๙ ภายหลังสอบไล่ได้จบหลักสูตรของโรงเรียนนายเรือแล้ว ได้รับราชการตลอดมาจนถึงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๖ จึงได้ออกจากประจำการเป็นนายทหารกองหนุน โดยเหตุอาพยครบกำหนดตามข้อบังคับ แต่ต่อมาได้กลับเข้ารับราชการและได้รับแต่งตั้งเป็นราชองครักษ์ ประจำกรมราชองครักษ์ ตั้งแต่วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๔๘๗ ทำหน้าที่ราชองครักษ์ประจำผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คือ นายปรีดี พนมยงค์ ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมานแล้ว ก็ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นราชองครักษ์ตามตำแหน่งหน้าที่ ภายหลังสวรรคตแล้ว ๓ วัน ได้พ้นจากตำแหน่งราชองครักษ์และได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการนายกรัฐมนตรี คือ นายปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นต้นไป.

พระที่นั่งบรมพิมานซึ่งจัดเป็นที่ประทับนั้น อยู่ทางด้านตะวันออกของพระบรมมหาราชวัง ทางทิศใต้ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระที่นั่งองค์นี้ยาว ๖๒ เมตร กว้าง ๒๖ เมตร เป็นตึกสองชั้น มีห้อง ๓๕ ห้อง ชั้นบนมี ๑๘ ห้อง ชั้นล่างมี ๑๗ ห้อง มีระเบียงด้านหน้าและด้านหลังตามยาวของด้านเหนือและด้านใต้ ด้านหน้าหันไปทางทิศเหนือ ด้านหลังอยู่ทิศใต้ ห้องชั้นบนนับจากตะวันออกไปตะวันตก มีดังนี้คือ (๑) ห้องพระ (๒) ห้องบรรทม (๓) ห้องทรง

พระอักษร (๔) ห้องแต่งพระองค์ (๕) ห้องสรง (๖) ห้องทรงพระสบาย (๗) ตอนกลางมีห้องโถงบันไดลงข้างล่าง (๘) มุขหน้าเป็นห้องเสวยพระกระยาหารเช้า (๙) ห้องรับแขก (๑๐) ห้องพระภูษา (๑๑) ห้องข้าหลวงของสมเด็จพระราชชนนี คือ นางสาวจรูญ ตาละภัฏ (๑๒) ห้องบันไดเล็ก (๑๓) ห้องไว้เครื่องเล่น (๑๔) – (๑๕) ห้องน้ำสองห้องติดกัน (๑๖) ห้องบรรทมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน (๑๗) ห้องบันไดเวียนและทางเสด็จ (๑๘) ห้องบรรทมสมเด็จพระราชชนนี ระหว่างห้องบรรทมของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ซึ่งสวรรคต (อยู่สุดด้านตะวันออก) กับห้องบรรทมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันและสมเด็จพระราชชนนี (อยู่สุดด้านตะวันตก) อยู่ไกลกัน ๔๐ เมตร จากห้องข้าหลวงถึงห้องบรรทมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ซึ่งสวรรคตอยู่ไกลกัน ๒๓ เมตร ห้องซึ่งมีผู้อยู่ประจำมีเพียง ๔ ห้องเท่านั้น ส่วนห้องชั้นล่างนับจากตะวันออกไปตะวันตกมีดังนี้คือ (๑) ห้องพักภายหลังเสวย (Smoking Room) (๒) ห้องเสวยพระกระยาหาร (๓) ห้องพักเครื่องเสวย (๔) ห้องน้ำ (๕) ห้องรับแขก (๖) ห้องบันไดกลาง (๗) ห้องพักเครื่อง (๘) ห้องพักพนักงานชาวที่ (๙) ห้องพักท้าวสัตยานุรักษ์ (๑๐) ห้องบันไดเล็กขึ้นข้างบน (๑๑) ห้องพระพี่เลี้ยงเนื่อง (๑๒) – (๑๓) – (๑๔) ห้องน้ำติดกันรวม ๓ ห้อง (๑๕) ห้องรับประทานอาหารของพนักงานฝ่ายใน (๑๖) ห้องบันไดเวียนและทางเสด็จ (๑๗) ห้อง

รับแขกฝ่ายใน ที่มุขหน้ามหาดเล็กอยู่ยามคู่ ๒ คน และที่บันไดหลัง ๒ คน กับสุดพระที่นั่งทางตะวันตกที่บันไดชานชาลา ๑ คน บันไดขึ้นตัวพระที่นั่งชั้นล่างมีรวม ๖ แห่ง คือด้านหน้ามี ๒ แห่ง (๑) บันไดมุขหน้าขึ้นได้ ๒ ทาง (๒) บันไดระเบียงหน้า กับด้านหลังมี ๓ แห่ง คือ (๑) บันไดเข้าห้องพักเครื่องเสวย (๒) บันไดคู่ขึ้นระเบียง กับ (๓) บันไดเล็กระเบียงหลัง ด้านสุดตะวันตกมีอีก ๑ บันได คือบันไดขึ้นชานชาลา

จากภายนอกจะเข้ามายังพระที่นั่งบรมพิมานนั้น มี๒ทางด้วยกัน คือ ๑. เข้าทางประตูวิเศษไชยศรี ตรงมายังประตูพิมานไชยศรี (หน้าพระที่นั่งจักรี) เลี้ยวซ้ายตรงมาเข้าประตูเหล็กกล้าซึ่งเป็นประตูเข้าสู่บริเวณพระที่นั่งบรมพิมานทางด้านหน้า อีกทางหนึ่งคือ ๒.เข้าทางประตูแถลงราชกิจ ซึ่งอยู่ด้านหลังซึกตะวันออกพระที่นั่งบรมพิมานติดกับที่ทำการห้องเครื่อง ประตูนี้มีทางอาจมาจากภายนอก ๓ ทางด้วยกัน คือ (๑) เข้าประตูวิเศษไชยศรี แล้วเลี้ยวซ้ายมาตามถนนที่ขนานกับกำแพงด้านเหนือ คือ ถนนเขื่อนขันธ์นิเวศน์ ตรงไปทางตะวันออกเลี้ยวลงทางใต้ ผ่านหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผ่านประตูเหล็กเพชรซึ่งเป็นประตูรั้วบริเวณพระที่นั่งบรมพิมานแต่ปิด เดินเรื่อยมาแล้วเลี้ยวขวาเข้าประตูแถลงราชกิจ อีกทางหนึ่ง คือ (๒) เข้าทางประตูช่องกุฎีทางด้านท่าเตียน แล้วตรงมาทางตะวันออก แล้วเลี้ยวขึ้นมาทางเหนือผ่านพระที่นั่งศิวาลัย เรื่อยมาเลี้ยวซ้ายเข้าประตูแถลง

ราชกิจ อีกทางหนึ่ง คือ (๓) ฉะเพาะวันอาทิตย์และวันพระ ประตูสวัสดิโสภา (อยู่ตรงหน้ากระทรวงกลาโหม) เปิดเวลา ๘.๐๐ น. เข้าประตูสวัสดิโสภา เลี้ยวซ้ายลงมาทางใต้ (ผ่านหน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) ผ่านประตูเหล็กเพชร เรื่อยมาเลี้ยวขวาเข้าประตูแถลงราชกิจ ทางนี้เป็นทางใกล้กว่าทางใดๆจากภายนอกและไม่พลุกพล่าน ถ้าไม่เข้าทางประตูสวัสดิโสภาซึ่งอยู่หน้ากระทรวงกลาโหม จะเข้าทางประตูหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามผ่านพระอุโบสถมาออกประตูหน้าวัดแล้วเดินมาทำนองเดียวกันนี้ก็ได้

ประตูแถลงราชกิจนี้ เมื่อเสด็จมาประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมานก็ได้เปิดในวันนั้นเวลา ๑๒.๐๐ น. ตลอดเรื่อยมา มีทหารมหาดเล็กเป็นยามที่ประตู ๑ คน ประตูนี้เปิดตลอดเวลากลางวันกลางคืน ส่วนประตูวิเศษไชยศรี เปิด เวลา ๖.๐๐ น. ปิด เวลา ๔.๓๐ น. ประตูพิมานไชยศรีเปิดปิดเวลาเช่นเดียวกับประตูวิเศษไชยศรี

ในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินนิวัตสู่ประเทศไทยครั้งนี้ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ มีอาทิ เสด็จในงานพระราชพิธี เสด็จประพาสต่างๆ ฯลฯ และที่สมควรกล่าวในที่นี้ก็คือ เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๘๘ ได้เสด็จประพาสจังหวัดชลบุรีพร้อมด้วย นายปรีดี ฯ นายกรัฐมนตรี สมุหราชองครักษ์ พร้อมด้วยผู้ตามเสด็จอื่นๆ (นายเฉลียว นายชิต ฯ จำเดิมได้ตามเสด็จด้วย) ทอดพระเนตรการแสดงอาวุธของคณะพลพรรคเสรีไทย ในครั้งนี้ได้มีการถวายอาวุธปืนและของ

อื่น ๆ ที่พลพรรคเสรีไทยใช้ ในการเสด็จครั้งนี้ได้มีอุบัติเหตุรถจี๊ปคว่ำ พลโท พระสราภัย ฯ สมุหราชองครักษ์ต้องบาดเจ็บถึงชีวิต รถจี๊ปคันนี้เป็นรถที่จัดตามไปในขบวนเสด็จเพื่อจะทรงขับตามที่จะโปรดใช้เพื่อพระสำราญตามพระราชอัธยาศัย เดชะพระบารมีที่อุบัติเหตุมิได้เกิดขณะทรงขับ ก่อนนี้มิได้โปรดการยิงปืนและมีอาวุธปืนเลย แต่ภายหลังได้มีการถวายอาวุธปืนดังกล่าวแล้ว ก็ได้โปรดการหัดยิงปืนด้วยอาวุธปืนชนิดใหม่ ๆ เหล่านั้น แล้วยังมีผู้ถวายอาวุธปืนให้ภายหลังอีก เช่น นายอุดม บุณยประกอบ ข้าหลวงภาค ฯ ได้ถวายพระแสงปืนเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ในที่สุดเมื่อสวรรคตแล้วได้โปรดเกล้า ฯ ให้รวบรวมบรรจุหีบมอบให้สมุหราชองครักษ์รักษาดังมีบัญชีตามเอกสารหมาย ๑๔๓ คือปืนพกและรีวอลเวอร์ ๓ กระบอก ปืนกลมือเบา ๑ กระบอก ปืนยิงเงียบ ๑ กระบอก ปืนพลุ ๑ กระบอก ลูกระเบิดมือ ๒ ลูก กระสุนปืนรวม ๑๘๐๐ นัดเศษ พิเคราะห์ดูลักษณะของอาวุธเหล่านี้ เพียงลูกระเบิดมือ ฯลฯ ถ้าผู้ใช้ไม่มีความรู้และระมัดระวัง ก็อาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ๆ แต่อันตรายทั้งนี้ก็มิได้เกิดมีขึ้น เพราะได้ทรงใช้และหัดเพียงปืนพกและปืนเล็กยาว ในขณะทรงพระแสงปืนนั้นเริ่มต้นเรือเอกวัชรชัยเป็นผู้ถวายการหัด โดยเป็นผู้เข้าใจอาวุธใหม่เหล่านั้น บางคราวก็มีราชองครักษ์อื่น ๆ มาอยู่ด้วย ทรงยิงเป้าที่สนามหลังพระที่นั่งไปยังรูปหุ่นบ้าง ทรงยิงจากระเบียงหลังไปยังหุ่นที่สนามหลังพระที่นั่งบ้าง แต่ก็ได้ทรงกระทำอย่างระมัด

ระวัง แม้กระทั่งสั่งให้ตรวจดูคนที่อยู่ข้างหลังผ่านไปมาเป็นต้น ปรากฏตามสมุดบันทึกพระราชกิจประจำวันว่าได้ทรงปืนครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๘๙ (คือก่อนสวรรคตราวครึ่งเดือน) ฉะนั้นเสียงปืนที่พระที่นั่งบรมพิมานจึงไม่เป็นเหตุระแวงในทางร้ายอย่างใด

ระหว่างวันที่ ๑๗ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินประทับแรม ณ หัวหิน ได้โปรดเกล้า ฯ ให้นายเฉลียว ฯ มารับนายปรีดี พนมยงค์ไปพักรวมอยู่ด้วย

อนึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระองค์นั้นได้ทรงสนพระทัยในกิจการบริหารของประเทศมาก ทั้งในทางเพื่อทรงศึกษาและเพื่อทรงรู้กิจการโดยทั่วถึง บำเพ็ญพระราชกรณียกิจโดยระบอบพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ปลัดกระทรวง อธิบดีกระทรวงมาเฝ้า ฯ เริ่มแต่วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๘๙ เรื่อย ๆ มาจนถึงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ซึ่งเป็นวันเฝ้า ฯ ของข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ยังขาดเพียงกระทรวงการอุตสาหกรรมและกระทรวงการสาธารณสุขอีก ๒ กระทรวงเท่านั้น พลโทพระศิลปสาตราคม สมุหราชองครักษ์ได้เข้าอยู่ด้วยทุกคราวโดยพระราชประสงค์ที่จะให้ช่วยกันพูดช่วยกันคุย และโดยมีพระราชประสงค์จะให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เช่นทรงถามว่าสภาพความเป็นอยู่หลังสงครามแล้วเป็นอย่างไร พระศิลป ฯ ให้การว่ารู้สึกว่าทรงสนพระทัยถึงเรื่องการครองชีพของประชาชนมาก ตลอด

จนฉะเพาะตัวผู้ที่เฝ้าว่าเป็นอย่างไร เงินเดือนพอใช้หรือไม่ ผู้ที่เฝ้าส่วนมากทูลบรรยายหน้าที่ราชการของเขา

นอกจากนี้ ก็ได้เสด็จประพาสหัวเมืองที่ใกล้เคียงพระนครเพื่อพระราชทานโอกาสแก่ประชาชนได้เฝ้า เสด็จอำเภอสมุทรปราการเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๙ เสด็จปทุมธานีและอำเภอปากเกร็ด เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๔๘๙ เสด็จอำเภอพระประแดง เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๘๙ เสด็จอำเภอสมุทรสาคร เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๔๘๙ เสด็จฉะเชิงเทราเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๔๘๙ การเสด็จประพาสดังกล่าวนี้พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภ ฯ ซึ่งได้ตามเสด็จ ได้รับสั่งให้การเป็นพยานว่าพระองค์ทรงพอพระทัยในการเสด็จประพาสมาก แม้บางคราวไม่ทรงสบายก็ยังเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎร ทรงอ้างว่าราษฎรเขาเตรียมรับรองแล้ว ต้องไป ทรงพระราชดำเนินผ่านราษฎรที่มาเฝ้า และปราศรัยแก่บุคคลเหล่านั้น ส่วนมากมักจะทักผู้ใหญ่ ๆ ที่มีอายุมาก เช่นถามว่าเขาทำมาหากินอย่างไร เขาพูดว่าขัดหม้อ ก็ทรงซักว่าทำอย่างไร และทรงซักถามถึงทุกข์สุข ผู้ร้ายมีมากไหม เวลาถูกปล้นทำอย่างไร ฯ ล ฯ เวลาราษฎรถวายสิ่งของ เช่นดอกบัวช่อหนึ่ง ก็พระราชทานเงินที่เรียกกันว่าเงินใส่กำถุง ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เตรียมไปด้วย (เงินกำถุงนี้มีประเพณีถือกันว่าเมื่อได้รับไปแล้วจะเป็นศิริมงคลทำให้เงินทองงอกงามยิ่งขึ้น) เวลาราษฎรเล่าถึงเรื่องทุกข์ร้อน ก็ทรงรับสั่งแก่ข้าหลวงประจำจังหวัดอีกว่าเขามีทุกข์ร้อน

เช่นนั้น ๆ มีพระประสงค์จะให้เขาช่วยเอาใจราษฎร ส่วนในพระนครเคยเสด็จตามวัดหลายแห่ง เช่นวัดบวรนิเวศน์ วัดพระเชตุพน ทรงซักถามถึงเรื่องประวัติของวัดและปูชนียสถานของวัด ตามวัดที่เสด็จก็มีราษฎรมาเฝ้าเนืองแน่น

ครั้งสุดท้ายที่ทรงเสด็จเพื่อให้ราษฎรได้เฝ้า ๆ ก็คือ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ (ก่อนสวรรคต ๑ วัน ได้เสด็จประพาสลำเพ็ง มูลเหตุที่จะประพาสลำเพ็ง ก็คือมหาวงศ์ ฯ รับรับสั่งให้มาเฝ้าพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภฯ ทูลปฤกษาว่าจะเสด็จประพาสไหนดี พยานบอกว่าลำเพ็งเป็นอย่างไร เพราะพยานนึกอยากให้ทรงพบพวกจีน เพราะจีนก็เป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ และคาดว่าชาวจีนคงจะดีใจ มหาวงศ์ ฯ รับว่าจะไปถามรัฐบาลดู ต่อมามหาวงศ์ ฯ มาเฝ้าพยานบอกว่ารัฐบาลสงสัยจะผิดราชประเพณี จึงรับสั่งให้มาทูลถามพยานดูก่อน พยานตอบว่าไม่เห็นขัดข้องประการใด เพราะรัชกาลที่ ๕ ก็ได้เสด็จ รัชกาลที่ ๖ ก็ทราบแน่ว่าได้เสด็จ ต่อมามหาวงศ์ ฯ ก็กลับมาทูลบอกว่าคณะเสด็จลำเพ็งและชวนพยานตามเสด็จด้วย พยานรู้สึกว่าชาวจีนและชาวฮินดูในลำเพ็งจัดการรับเสด็จอย่างพอใจมากที่ได้รับเสด็จ และนิยมนับถือพระองค์มาก ถึงกับมีคนจีนบางคนมาเอาฝุ่นตรงที่ทรงเหยียบไปเก็บไว้ ส่วนของที่พ่อค้าประชาชนถวายก็ได้ตั้งพระทัยว่าจะทรงเอาไปนอกด้วย ซึ่งได้มีกำหนดว่าจะเสด็จประพาสอเมริกาและยุโรปตามคำเชิญของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา และสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษ

และได้กำหนดวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นวันเสด็จจากพระนคร

ในทางพระพุทธศาสนาก็ได้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวัดหลายแห่ง และในส่วนศาสนาอื่นก็ได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ และเสด็จประพาส อาทิ เช่นเสด็จสุเหร่าของอิสลามิกชนสพานเจริญ-พาสน์ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๘๙ เป็นต้น นอกจากนี้ได้ทรงศึกษาด้วยความสนพระทัยและถือสังด้วยพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง ในบางคราวได้ทรงไต่ถามข้อความบางประการซึ่งมหาวงศ์ฯ ตอบไม่ได้ ต้องมาทูลถามสมเด็จพระสังฆราชก็มี และได้มีพระราชดำรัสตั้งพระทัยว่าถ้าเสด็จกลับมาก็จะทรงผนวช และได้มีพระราชหัตถเลขาทูลสมเด็จพระสังฆราชให้ทำบันทึกถวายเรื่องบวชซึ่งสมเด็จพระสังฆราชก็ได้เรียงถวาย ดังปรากฏตามเอกสารหมาย ๑๔๕ นั้นแล้วเป็นต้น.

ในการเสด็จประพาสดังกล่าวได้ปรากฏเริ่มมีอาการประชวรพระนาภี รู้สึกกันเมื่อเสด็จประพาสสมุทรสาคร เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ เป็นต้นมา ต่อมาในวันเสด็จประพาสสำเพ็งก็ได้ประชวรพระนาภีไม่ปรกติ ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินอยู่ได้รับสั่งว่าปวดท้อง ต่อมาได้เสด็จมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่บางเขนเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลานั้นยังมีพระอาการพระนาภีเสียอยู่ และประชวรพระวาโย ทรงพระอาเจียร นายชิต ฯ จำเลยนี้ได้นำพระโอสถที่ติดตัวไปถวาย

ต่อมาในวันเสาร์ที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ (ก่อนสวรรคต ๑ วัน

เวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระราชชนนีได้รับสั่งให้คนไปตามแพทย์ประจำพระองค์ คือหลวงนิตย์เวชวิศิษฐ์ หลวงนิตย์ ฯ ได้เข้าเฝ้า ฯ ที่ห้องทรงพระสบาย เห็นบรรทมอยู่ที่พระเก้าอี้ยาว รับสั่งว่ารู้สึกอึดอัด คลื่นไส้ จะอาเจียร หลวงนิตย์ ฯ ได้ถวายตรวจพระวรกายทั่วไป รู้สึกว่าพระนาภีไม่ค่อยดี เพราะพระชิวหาหนามากและพระนาภีอืดพระวรกายร้อนเล็กน้อย คือ ๙๙ องศาเศษนิดหน่อย (คนปรกติปรอทขึ้นราว ๙๘ องศาเศษนิดหน่อย) มีไข้ขึ้นนิดหน่อย ซึ่งเป็นโรคเกี่ยวกับอาหารไม่ย่อย หลวงนิตย์ ฯ ได้ทูลสมเด็จพระราชชนนีให้ถวายยาโนแวนยิน ๑ เม็ด ตอนค่ำให้ถวายส่วนต้างพระนาภี แล้วตอนค่ำให้ถวายยาออปตาลิดอนเม็ดหรือ ๒ เม็ด ตอนเช้าถวายน้ำมันละหุ่งอีกครั้งหนึ่ง ยาเหล่านี้สมเด็จพระราชชนนีทรงมีอยู่แล้ว (โนแวนยินเป็นยาแก้ไข้ทำนองเดียวกับแอสพิริน ออปตาลิดอนเป็นยาแก้เมื่อยแก้ปวด ทำให้สบายทรงบรรทมหลับดีขึ้นด้วย) ต่อมาสมเด็จพระราชชนนีได้รับสั่งให้นายชิต ฯ จำเลยไปช่วยทำการส่วน ในวันที่ ๘ นั้นพระอาการไม่มากอย่างไร ยังทรงพระราชดำเนินไปมาอยู่บนพระที่นั่งได้ เสวยพระกระยาหารเช้าอย่างธรรมดา กลางวันก็เสวยอย่างธรรมดาพร้อมทั้ง ๓ พระองค์ที่ห้องเสวยชั้นล่าง ส่วนพระกระยาหารค่ำ ไม่ได้เสด็จลงมาเสวย สมเด็จพระราชชนนีได้รับสั่งให้จัดซุปข้าวโอ๊ตถวายที่ห้องทรงพระสบาย ชั้นบนเสวยพร้อมกับสมเด็จพระราชชนนีที่ห้องนั้นในเย็นวันนั้นมีงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ที่วัดเทพศิรินทร์ ฯ และในตอนค่ำมีงานถวายเครื่องยศนายทหารมหาดเล็กสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันที่กรมทหารมหาดเล็ก แต่เนื่องด้วยประชวรจึงไม่ได้เสด็จทั้งสองงาน ได้เสด็จเข้าพระที่เมื่อเวลาราว ๒๑.๐๐. น. หรือ ๒๒. ๐๐. น และได้เสวยยาออปตาลิดอน ๒ เม็ด เมื่อเข้าพระที่ สมเด็จพระราชชนนีได้พระราชทานพระกระแสรับสั่งเป็นพยานว่า “เมื่อเข้าพระที่ ก็เห็นมีพระอาการดี ๆ อยู่” เข้าพระที่แล้วสมเด็จพระราชชนนีก็เสด็จกลับไปห้อง แล้วไม่ได้เสด็จมาอีกจนกระทั่งเช้า

รุ่งขึ้นเช้าวันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ (วันสวรรคต) เวลาราวย่ำรุ่งหรือก่อนเล็กน้อย สมเด็จพระราชชนนีได้เตรียมของที่จะถวายน้ำมันละหุ่ง ณะเพาะน้ำร้อน นมร้อนบรั่นดีและถ้วยแก้วเล็ก ๆ ๒ ถ้วย นายมณี ฯ ผู้ช่วยหัวหน้าแผนกมหาดเล็กรับใช้ได้นำขึ้นมาถวาย เตรียมของเสร็จแล้วได้เสด็จเข้าไปในห้องพระบรรทม แล้วได้กราบทูลถามว่า “หลับดีไหม ?” มีรับสั่งตอบว่า “หลับดี” แล้วสมเด็จพระราชชนนีได้ถวายน้ำมันระหุ่งกับบรั่นดี เสวยนมร้อนราว ๑ ช้อนโต๊ะกว่า แล้วก็เอาน้ำบ้วนพระโอษฐ์ สมเด็จพระราชชนนีพระราชทานพระกระแสรับสั่งว่า “รู้สึกว่าพระองค์ท่านยังใคร่บรรทมต่ออีก” สมเด็จพระราชชนนีก็เสด็จกลับไปปล่อยให้ทรงพระบรรทมต่อไป ในขณะนั้นมหาดเล็กห้องพระบรรทม คือ นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยยังไม่ได้มา ต่อมาราว ๗.๑๐ น. นายบุศย์ ฯ จำเลยก็มานั่งที่ระเบียงหน้า

พระทวารห้องแต่งพระองค์ซึ่งเป็นทางเข้าไปยังห้องพระบรรทม ต่อมาราว ๘.๐๐ น. เศษ นายชิต ฯ จำเลยก็มานั่งอยู่ด้วยอีกคนหนึ่ง คงมีผู้เฝ้าในระหว่างทรงพระบรรทมอยู่ ๒ คนเท่านั้นที่ระเบียงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ ต่อมาประมาณ ๘.๓๐ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันก็ได้เสด็จมาที่โต๊ะเสวยพระกระยาหารเช้าที่ห้องเสวยมุขหน้าพระที่นั่งชั้นบน ราว ๑๕ นาฬิกาเสด็จจากโต๊ะเสวยไปที่ระเบียงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ ได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งเป็นพยานในคดีนี้ว่า "ได้พบนายชิต ฯ กับนายบุศย์ ฯ จำเลยนั่งอยู่เฉย ๆ ฉันถามเขาว่า ในหลวงมีพระอาการเป็นอย่างไร เขาบอกว่าสบายดีขึ้น และเสด็จเข้าห้องสรงแล้ว" ต่อจากนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จกลับไปยังห้องพระบรรทมของพระองค์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้า ๆ ออก ๆ อยู่ในห้องพระบรรทมกับห้องเครื่องเล่น ต่อมาเวลาราว ๙.๐๐ น. เศษ ก็มีเสียงปืนดังขึ้น ๑ นัดที่ในห้องพระบรรทม สมเด็จพระราชชนนีได้พระราชทานพระกระแสรับสั่งเป็นพยานว่า "ฉันกำลังจะออกจากห้องไปกินอาหารเช้า นายชิต ฯ ก็วิ่งมาหาพบกันตรงประตูห้องฉันนั่นเอง นายชิต ฯ บอกฉันว่า พระเจ้าอยู่หัวยิงพระองค์ ฉันก็วิ่งไปยังห้องพระบรรทมทันที" มีผู้ตามเสด็จเข้าไปก็คือนายชิต ฯ จำเลย แล้วมีผู้เข้าไปติด ๆ กันก็คือ พระพี่เลี้ยงเนื่อง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน นางสาวจรูญ ฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรรศคดบรรทมหงายอยู่บนพระแท่นที่บรรทม

พระเศียรหนุนพระเขนย มีบาดแผล ๑ แห่ง ที่พระนลาฏเหนือพระขนงซ้าย มีพระโลหิตไหลไปยังพระเขนยและพระที่ ที่พระวรกายมีผ้าคลุมบรรทม ส่วนพระกรทั้งสองอยู่นอกผ้าคลุมบรรทมข้างพระวรกาย ข้างพระกรซ้ายมีขันพกวางอยู่ ๑ กระบอก ในเวลานั้นได้มีรับสั่งให้ตามหมอวงนิตย์ ฯ ต่อมาจ่าแผลง ฯ เจ้าหน้าที่ตำรวจหมอวงประจำพระที่นั่งได้เรียนและเอารถไปรับพระยาเทวาธิราช แล้วพระยาเทวาธิราชได้สั่งให้หม่อมหลวงบัญญา (บุตร) ไปเรียนนายปรีดี นายกรัฐมนตรี นายปรีดี ฯ ได้มายังพระที่นั่งบรมพิมาน พร้อมกับพระรามอินทราอธิบดีกรมตำรวจกับเจ้าหน้าตำรวจซึ่งอยู่ที่ทำเนียบนายปรีดี ฯ แล้วแต่ตอนเช้า ต่อมาก็ได้มีพระบรมวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่มา.

ในวันนั้นนายปรีดี ฯ ได้ให้นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ เล่าเหตุการณ์ที่ได้เห็น จากคำเล่าของนายชิต ฯ จำเลยนั้นเองก็ว่าได้ยินเสียงปืนดังขึ้นแล้วจึงวิ่งเข้าไปดู แล้วจึงวิ่งไปทูลสมเด็จพระราชชนนี (ไม่ใช่นายชิต ฯ เห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ยิงพระองค์ ดังคำของนายชิต ฯ ที่ทูลสมเด็จ ฯ) นายชิต ฯ ได้นำลิ้นชักตู้ซึ่งมีปืนกระบอกหนึ่งกับปลอกกระสุนซึ่งได้ยิงแล้ว ๑ ปลอกอยู่ในลิ้นชักนั้น ว่าเป็นปืนกระบอกที่อยู่ข้างพระกรมาให้ตรวจดู ส่วนเรื่องปลอกกระสุน นายชิต ฯ ไม่ได้ให้การถึงในวันนั้นว่าเก็บได้ที่ไหน ปืนนั้นเป็นปืนชะนิด ยู เอส อาร์มี่ ขนาด ๑๑ ม. ม. เลขหมาย ๒ ปี ๘๓๔๕๙ นกปืนชื่น ในแหนบบรรจ

กะสุนซึ่งใส่ไว้กับปืนมีถูกกะสุนไม่มีรอยสับแก๊ป ๕ นัด กับอยู่ในตำกล้อง ๑ นัด ไม่มีรอยสับแก๊ป ในวันนั้นเห็นแต่เข้าใจกันว่ามีแผลที่พระนลาฏแผลเดียว รุ่งขึ้นเจ้าหน้าที่สภากาชาดมาแต่งพระบรมศพจึงพบว่ามีแผลที่ตรงท้ายทอยเบื้องหลังพระเศียรด้วย ต่อมาวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ส่งปืนนั้นไปให้กรมวิทยาศาสตร์ตรวจ และได้ส่งปืนกับลูกกะสุนไปให้กรมช่างแสงทหารบกตรวจด้วย เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๘๙ อนึ่ง ในวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๙ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้มาทำการตรวจพระยี่ภู่ โดยนายชิต ฯ จำเลย นำตรวจ ได้พบหัวกะสุนฝังอยู่ในพระยี่ภู่ เป็นหัวกะสุนขนาด ๑๑ ม. ม. เจ้าหน้าที่ได้ทราบจากนายชิต ฯ ว่ายังมีผ้านวมปูทับบนพระยี่ภู่ และชั้นบนผ้านวมมีผ้าขาวปูอีกชั้นหนึ่ง กับพระเขนย แต่พนักงานผู้เก็บไม่อยู่ ต่อมาในวันที่ ๑๓ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้ไปรับผ้าลาดพระยี่ภู่ นวมรองผ้าลาดพระยี่ภู่ และปลอกพระเขนยซึ่งได้ถูกซักส่งลาดแล้ว ส่วนพระเขนยยังมิได้ซัก เจ้าหน้าที่ผู้รักษาเห็นเปื้อนจึงได้ห่อกระดาษเอาไปฝังไว้ ได้ไปขุดเอามาส่งเจ้าหน้าที่ กับเจ้าหน้าที่ได้รับพระวิสูตร ซึ่งได้ถูกซักส่งลาดแล้วเช่นเดียวกัน และต่อมาในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับมอบฉลองพระองค์ชั้นในกับพระสนับเพลา (กางเกงแพรจีน) ซึ่งทรงอยู่ในขณะเกิดเหตุ แต่ก็ได้ถูกซักจนหมดรอยโลหิตแล้ว ของกลางอันเป็นวัตถุพยานซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจรักษาไว้มีเท่านี้.

ต่อมาในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ นั้น ได้มีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ที่สวรรคต และในวันที่ ๑๙ มิถุนายน คณะกรรมการ ฯ พร้อมด้วยผู้ชำนาญการพิสูจน์หลักฐาน (พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ณ บ้อมเพ็ชร) ได้เข้าไปตรวจสถานที่ และ พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ได้ตรวจสถานที่อีก ๒ ครั้ง เมื่อวันที่ ๒๐—๒๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ และคณะกรรมการแพทย์ได้ทำการตรวจชันสูตรพระบรมศพ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ (ภายหลังสวรรคตแล้ว ๑๒ วัน) แล้วได้ส่งส่วนหนึ่งแห่งกระเพาะพระกระยาหาร พระวักกะ พระยกนะ และพระคจะ ตอนที่มีรอยแผลไปตรวจวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ กรมวิทยาศาสตร์ และศิริราชพยาบาล และ พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ผู้ชำนาญการตรวจพิสูจน์หลักฐาน ได้ทำการตรวจปอดกะสุนและหัวกะสุนของกลางต่อมา.

ข้อ ๖. โจทก์ขอประทานเรียนว่า การสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าวแล้วนั้น ถ้าจะใช้ศัพท์ในวิชาการกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเรา ก็ใช้คำดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๔๘ ว่า ".....ปรากฏแน่ชัดว่า ตายโดยผิดธรรมชาติ (unnatural death)" คือสวรรคตโดยถูกใช้กำลังกระทำบาดแผลที่พระนลาฏ ซึ่งอาจเป็นด้วยเหตุ (๑) ทรงกระทำด้วยพระองค์เอง คือจงใจปลงพระชนม์เอง หรือทรงประมาทเกิดอุบัติเหตุ หรือ (๒) บุคคลอื่นกระทำประทุษฐร้ายต่อพระองค์ท่าน โดยจงใจหรือโดยประมาท

ปัญหาหรือเหตุอันควรสงสัยมีอยู่ดังว่า [illegible] ระจ่างลงว่าเป็นเพราะเหตุอย่างใด ? การที่จะ[illegible]เป็นอย่างไรนั้น ย่อมจะต้องอาศัย (๑) [illegible] คือประจักษ์พะยานผู้รู้เห็นเหตุนั้น ๆ และถ้ามีพะยาน[illegible] น้ำหนักด้วยว่า ปากคำพะยานดังกล่าวเป็นที่ปลงใจเชื่อมั่นได้ดังคำของพะยานหรือไม่ (๒) แต่ถ้าไม่มีพะยานหลักฐานคือประจักษ์พะยานโดยตรงดังว่า ก็จะต้องอาศัยพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น ซึ่งได้แก่พะยานวัตถุก็ดี หรือประพฤติเหตุที่ปรากฏก่อนเหตุเกิดหรือภายหลังเหตุเกิดก็ดี ตลอดจนพฤติการทั่ว ๆ ไปแห่งเรื่อง เป็นเครื่องมือใช้วินิจฉัยหาความจริงต่อไป.

ในอันดับแรกนี้ โจทก์จะได้ขอประทานเสนอถึงความจริงที่จะพึงแสวงหาจากพะยานวัตถุที่มีอยู่ดังกล่าวแล้วข้างต้น และได้ทำการตรวจชันสูตรแล้ว ซึ่งได้แก่ปืนของกลางที่วางอยู่ข้างพระกรซ้ายปลอกกะสุนปืน ๑ ปลอก ที่นายชิต ฯ จำเลยเก็บมาส่งเจ้าหน้าที่ หัวกะสุนปืน ๑ หัว ซึ่งได้ในพระยี่ภู่ภายหลังเกิดเหตุแล้ว พระเขนยปลอกพระเขนย ผ้าลาดพระยี่ภู่ ผ้านวมรองบนพระยี่ภู่ และพระยี่ภู่พระวิสูตร ฉลองพระองค์ชั้นในกับพระสนับเพลา (แพรจีน) ซึ่งพระเจ้าอยู่หัว ทรงอยู่ขณะเกิดเหตุ และพระบรมศพตามที่คณะกรรมการแพทย์ได้ตรวจพิสูจน์และมีผู้เห็นในวันเกิดเหตุ ตลอดจนสถานที่ที่เกิดเหตุ เช่นพระแท่นและลักษณะของห้องต่าง ๆ เป็นต้น.

ข้าพเจ้าได้[illegible]อาสภาพของคดีนี้ พะยานวัตถุในคดีนี้เป็น[illegible]ที่จะแสวงหาความจริงและในทางใช้[illegible]ว่าจะเป็นความจริงได้แค่ไหน แต่พะยานวัตถุ[illegible]จะแถลงกรณีได้ จึงต้องอาศัยผู้ชำนาญ ผู้วินิจฉัยต้องใช้กำลังความคิดตามเหตุผลคือวิจารณปัญญาเป็นอย่างหนัก ทั้งในส่วนสามัญสำนึก คือความคิดธรรมดา (common sense) และในส่วนความคิดเหตุผลตามหลักวิชาการ อนุมานข้อเท็จจริงนั้น ๆ ซึ่งก็เป็นเรื่องหนัก ๆ และซับซ้อนสักหน่อย.

การใช้วิจารณปัญญา ตามหลักวิชากฎหมายลักษณะพะยานในส่วนพะยานประพฤติเหตุแวดล้อมกรณี (circumstantial evidence) นั้น เราอนุมานข้อเท็จจริงอันหนึ่ง จากข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งว่าพึงเป็นอย่างไรเช่นเราได้ข้อเท็จจริงว่าบาดแผลนี้ เกิดจากกะสุนปืนที่ยิงมาในระยะไกลเกินช่วงแขนของผู้ตายนี้เป็นข้อเท็จจริงอันเป็นข้อฐาน (data) เราก็ใช้ข้อเท็จจริงอันเป็นข้อหลัก (principle) ซึ่งเรารู้แน่อยู่ก่อนแล้วว่า ตามปรกติผู้ตายยิงตัวเองจากที่ไกลเกินช่วงแขนไม่ได้ และในเรื่องนี้ก็ไม่มีอะไรที่ผู้ตายจะกระทำได้เกินช่วงแขน ดังนี้เราก็ลงความเห็นสรุปปลงใจคือข้อยุติ (conclusion) ว่าผู้ตายไม่ได้กระทำแก่ตัวเอง.

ข้อยุติ คือข้อเท็จจริงที่อนุมานแน่ลงไปดังว่านี้ มีลักษณะต่างกัน และจะต้องระวัง มิฉะนั้นก็จะสับสนอนุมานผิด ข้อยุติคือผลใน

ที่สุดที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นอย่างไรนั้นแยกได้เป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) ได้ผลข้อเท็จจริงว่าต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แน่ ๆ ซึ่งเรียกตามศัพท์วิชาการว่าพิสูจน์ทางปฏิฐาน คือทางบวก (Positive Proof) (๒) ได้ผลข้อเท็จจริงว่า ต้อง "ไม่" เป็นอย่างนั้นอย่างนี้แน่ ๆ ซึ่งเรียกตามศัพท์วิชาการว่าพิสูจน์ทางนิเสธ คือทางลบ (Negative Proof) ก่อนอื่น เพื่อระวังไม่ให้ผลอนุมานผิด เมื่อมีข้อเท็จจริงเป็นกรณีมาให้อนุมาน จะต้องตรวจก่อนว่าข้อเท็จจริงดังว่าเป็นกรณีพิสูจน์ได้ผลแน่ในทางปฏิฐาน หรือ ทางนิเสธ (คือทางบวกหรือทางลบ) ผู้ทำหน้าที่พิสูจน์ก็คิดเช่นนั้นเหมือนกับว่า ผลแน่ที่จะแสวงหานั้น เขาจะดำเนินขบวนการพิสูจน์ทางปฏิฐานหรือทางนิเสธ คือทางบวกหรือทางลบ ถ้าใช้ผิดก็ไม่มีผลดีพอได้ข้อยุติเป็นผลจริงแน่ ๆ (คือข้อยุตินั้นใช้ไม่ได้นั่นเอง) เช่นกรณีที่พิจารณาข้อเท็จจริงว่าระยะยิงอยู่เกินช่วงแขนของผู้ตาย ดังยกตัวอย่างแล้วข้างต้นนั้น เป็นการพิสูจน์ทางนิเสธ (ทางลบ) คือลงข้อยุติว่ากรณีไม่ใช่เป็นผู้ตายทำตัวเองแน่ ๆ แล้วจึงใช้ข้อเท็จจริงอันเป็นข้อยุติข้อนี้ เป็นข้อเท็จจริงอันหนึ่งรวมกับข้อเท็จจริงอันอื่น ๆ อนุมานข้อเท็จจริงในที่สุดต่อไป แต่ถ้าสมมุติว่าผู้วินิจฉัยไปลงข้อยุติในทางปฏิฐาน (ทางบวก) ว่าเป็นกรณีผู้อื่นเป็นคนยิงผู้ตาย เฉลียวใจสักหน่อยก็จะเห็นได้ว่าไม่ใช่ข้อยุติเป็นความจริงแน่เช่นนั้น เพราะโดยอุบัติเหตุเช่นกะสุนปืนระเบิดขึ้นเองโดยเหตุภายนอกดันมากูกก็ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่า การ

พิสูจน์ว่าระยะยิงอยู่เกินช่วงแชนนั้นเป็นกรณีพิสูจน์ทางนิเสธ คือทางลบ (Negative Proof) ผลความจริงที่จะลงเป็นข้อยุติก็คือไม่ใช่ผู้ตายทำตัวเองแน่ ๆ เท่านั้น ข้าพเจ้าขอประทานโทษที่ได้กล่าวถึงกฎหมายลักษณะพะยานในส่วนพะยานประพฤติเหตุแวดล้อมในข้อนี้ ทั้งนี้เนื่องด้วยความจำเป็นในอันที่จะได้แถลงต่อไปข้างหน้า.

อนึ่ง โจทก์ขอประทานเรียนว่าการพิสูจน์ข้อเท็จจริงจากพะยานวัตถุโดยใช้ผู้ชำนาญนั้น ผลที่ได้ย่อมตกอยู่ในลักษณะ ๒ ประการ คือ (๑) ในปัญหาที่ว่าการพิสูจน์เช่นนั้นพึงเชื่อได้แน่นอนเพียงใด? เช่นในการตรวจปลอกกระสุนปืนหารอยที่ก้นกระสุนกับที่แก๊ป ว่ามีรอยตรงกันกับกระสุนที่ทดลองยิงจากปืนของกลางตรงกันกี่แห่ง เพื่อที่จะลงข้อยุติว่าปลอกกระสุนอันนั้น เป็นปลอกกระสุนที่ใช้ยิงจากปืนของกลางใช่หรือไม่? ซึ่งทำให้เป็นปัญหาแทรกขึ้นมาว่าต้องตรงกันเท่าใด เช่นไม่น้อยกว่า ๕ แห่ง เช่นนั้นหรือ? จึงจะถือว่าแน่นอน? การคิดเพ่งความแน่นอนอันกำหนดเป็นตัวเลข (mathematical certainty) คือเอาความจริงกันอย่างคณิตศาสตร์ (mathematical truth) นั้น นั้นหาเป็นการคิดที่ถูกไม่ ความแน่นอนที่ต้องการในคดีนั้นต้องการความแน่นอนชนิดที่เรียกว่าความแน่นอนในใจ (moral certainty) คือความรู้สึกใจที่เกิดขึ้นจากความปลงใจเชื่อมั่น (moral conviction) ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่จะกำหนดได้ด้วยตัวเลขเช่นเดียวกับคำให้การของพะยานหลาย ๆ ปาก ซึ่งท่านผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีได้รู้สึกความปลงใจเชื่อ

มั่นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดตามข้อหา ศาลก็พิพากษาลงโทษจำเลย นั้น มิต้องกฎเกณฑ์บังคับให้คิดตายตัวลงไปว่า ต้องมีจำนวนเท่านั้น เท่านั้น ฉันใด ความเห็นคือข้อยุติของผู้ชำนาญ ซึ่งพึงฟังตามวิธีพิจารณาความอาญา ก็ฉันนั้น การปลงใจเชื่อมั่นสรุปข้อยุติของผู้ชำนาญ ว่าแน่นอนเช่นนั้นเช่นนี้ก็เช่นเดียวกันกับความปลงใจเชื่อมั่นของผู้พิพากษา ในคำให้การของพะยานบุคคลทั่ว ๆ ไปนั่นเอง ซึ่งทั้งนี้ก็เป็นการตรงกันตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาว่า "..... ให้ศาลใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพะยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษ จนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย" ความแน่นอนที่กฎหมายต้องการดังว่านี้ พูดสั้น ๆ ก็คือความแน่นอนชนิดที่เรียกว่าความแน่นอนในใจ (moral certainty) คือความรู้สึกใจที่ได้เกิดขึ้นจากความปลงใจเชื่อมั่น (moral conviction) นั่นเอง นี่เป็นประการที่ ๑ ส่วนประการที่ ๒ นั้น ก็คือความเห็นของผู้ชำนาญที่ยุติได้ข้อเท็จจริงนั้น ไม่ใช่เครื่องชี้ความผิดของจำเลย ตัวอย่างเช่นเมื่อพิสูจน์ได้ข้อเท็จจริงนั้น ไม่ใช่เครื่องชี้ความผิดของจำเลย ตัวอย่างเช่นเมื่อพิสูจน์ได้ข้อเท็จจริงเป็นข้อยุติ อันปลงใจเชื่อมั่นได้ว่าเป็นของกลางนั้นได้ยิงมานานแล้วไม่น้อยกว่าทีวัน ก็ยังไม่แปลว่าจำเลยเป็นผู้ยิงผู้ตายหรือเป็นผู้กระทำผิด ความผิดของจำเลยยังจะต้องวินิจ

นัยจากหลักฐานพะยานอื่น ๆ ในคดีประกอบต่อไปอีก

หลักเบื้องต้นแห่งการวินิจฉัยพะยานวัตถุที่เป็นข้อสำคัญ ในคดีนี้มีดังนี้ ในอันดับต่อไป โจทก์จะได้ขอประทานแถลงถึงการอนุมานทั่วไปในกรณีที่มีความตายเละปรากฏศพ พร้อมด้วยเสนอข้อวินิจฉัยในข้อเท็จจริง ณะเพาะข้อวินิจฉัยทั่วไปเบื้องต้นก่อน แล้วจะได้เสนอข้อวินิจฉัยแสดงเหตุที่สวรรคตว่าเป็นกรณีใดต่อไป.

ปัญหาก่อนอื่น ซึ่งจะต้องวินิจฉัยเป็นข้อที่ ๑ ก็คือ "ที่ซึ่งพะยานได้พบพระบรมศพในขณะแรกเห็นอยู่บนพระแท่นที่บรรทมนั้น เป็นที่ที่สวรรคตหรือว่าเป็นที่ภายหลังสวรรคต?" กล่าวง่าย ๆ ก็คือว่าได้ถูกกะสุนปืนสวรรคตที่นั่น หรือว่าสวรรคตที่อื่นแล้วถูกนำมาไว้ที่นั่น? ซึ่งทั้งนี้อาจอาศัยพิจารณาท่าทางพระบรมศพ รอยพระโลหิตจากบาดแผล และสิ่งที่เปื้อนพระโลหิตในที่นั้นหรือที่อื่น ๆ ถ้ามี ฯ ล ฯ ถ้าสามารถสรุปข้อยุติได้ว่าสวรรคตที่อื่น รูปเละทางคดีก็เป็นอย่างหนึ่ง ถ้าสวรรคต ณ ที่นั้นรูปเละทางคดีก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ณะนั้นจึงเป็นปัญหาข้อที่ ๑ ก่อนข้อใด ๆ ทั้งสิ้น ในข้อนี้ปรากฏตามคำให้การของพระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ สมเด็จพระราชชนนี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน นางสาวจรูญ ฯ หลวงนิตย์ ฯ ฯ ล ฯ ว่า พบพระบรมศพบรรทมหงายอยู่บนพระแท่น มีพระโลหิตไหลจากบาดแผลที่พระนลาฏสด ๆ และไหลไปยังพระเขนยเละพระยี่ภู่เตรงพระศอ และซึมไปยังพระปฤษฎางค์ เปียกนลองพระองค์ชั้นในกับพระสนับเพลา

รอยพระโลหิตที่อื่นนอกจากบนพระแท่นดังกล่าวไม่มี พ.ต.ท. เอ็จ ฯ ผู้เชี่ยวชาญการพิสูจน์หลักฐานได้ทำการตรวจระหว่างวันที่ ๑๙-๒๐-๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๙ (ภายหลังสวรรคตแล้ว ๑๐ วัน) โดยละเอียดถี่ถ้วนเพื่อหารอยโลหิตที่อาจเหลือหลงอยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุ ก็ไม่ปรากฏ ที่พบอยู่ในสภาพเดิมในสถานที่เกิดเหตุมีอยู่อย่างเดียว คือรอยพระโลหิตที่ติดอยู่บนพระยี่ภู่ รอยพระโลหิตบนพระยี่ภู่นั้นปรากฏตามยาวค่อนไปทางส่วนซ้าย และค่อนไปทางเบื้องบน รอยนั้นมีรูปลักษณะคล้ายรูปสามเหลี่ยมข้าวหลามตัด ๒ อันต่อกันทางด้านยาว มีขนาดยาวทั้งหมด ๑๒๐ ซ.ม. อันบนกว้าง ๑๖ ซ. ม. และอันล่างกว้าง ๕๐ ซ. ม. พ.ต.ท. เอ็จ ฯ ได้มีความเห็นเป็นข้อยุติ ว่า "การที่พระโลหิตจะไหลซึมไปติดอยู่บนพระยี่ภู่ได้นั้น ต้องไหลซึมลอดผ้าลาดพระยี่ภู่ และนวมรองผ้าลาดพระยี่ภู่ซึ่งหนา ๐.๔ ซ. ม. ลงไปเป็น ๒ ชั้น และการที่พระโลหิตซึ่งติดอยู่บนพระยี่ภู่มีขนาดใหญ่มากดังกล่าวมาแล้ว จึงเป็นการแสดงว่า พระโลหิตได้ไหลออกมาเป็นจำนวนมากบนพระที่ (พระยี่ภู่และรอยพระโลหิตดังกล่าวนี้ ศาลได้ตรวจเห็นแล้วเมื่อวันศาลไปตรวจดูสถานที่เกิดเหตุ) ส่วนพยานวัตถุอื่นคือปลอกพระเขนย ผ้าลาดพระยี่ภู่ และนวมรองผ้าลาดพระยี่ภู่ พ.ต.ท. เอ็จ ฯ ได้ตรวจรายงานว่า "ได้ถูกซักแล้วหมดแล้ว แต่มองดูโดยอาศัยแสงสว่างธรรมดา หรือใช้แสงอุลตราไวโอเล็ตส่องดูในห้องมืดแล้ว ยังพอแลเห็นรอยซึ่งชวนให้สงสัยว่าจะเป็นรอยโลหิตได้ถนัดหลายแห่ง ส่วนพระเขนยยังไม่ได้ซักด้านบนมีพระโลหิตติดเกรอะกรัง

เป็นรอยใหญ่ มีขนาดยาวสูงสุด ๒๙ ซ. ม. และกว้างสูงสุด ๑๗ ซ. ม. มีรอยทะลุเป็นรูด้านบน ๑ รู ด้านล่าง ๑ รู รูทั้งสองนี้อยู่ในตำแหน่งที่ทะแยงกัน ส่วนพระวิสูตรไม่มีรอยทะลุหรือเปื้อนเปรอะอันเป็นพิรุธแต่อย่างใด" ส่วนพะยานบุคคลคือนายกรี ฯ ผู้ทำความสะอาดซักฟอกพะยานวัตถุเหล่านี้ก็ได้เห็นพระโลหิตซึ่งติดเปื้อน ตามข้อเท็จจริงอันเป็นพฤติการณ์ทั้งหมดนี้ แม้ใช้วิจารณญาณตามความคิดธรรมดา (Common sense) ก็เป็นที่พอปลงใจเชื่อมั่นได้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้สวรรคตบนพระแท่นนั้นไม่มีที่สงสัย และ พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ผู้เชี่ยวชาญการพิสูจน์หลักฐาน ก็ได้มีความเห็นลงข้อยุติว่า "เชื่อได้ว่าถูกกระสุนในขณะที่ประทับบรรทมอยู่บนพระที่."

เมื่อเป็นที่เชื่อมั่นได้ในปัญหาข้อที่ ๑ ดังกล่าวนี้แล้ว ปัญหาต่อไปข้อที่ ๒ มีว่า "สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้สวรรคตในขณะใกล้ชิดในเวลาที่พะยานเข้ามาพบพระบรมศพ หรือว่าได้สวรรคตมานานแล้วเท่าใดจึงมีพะยานมาพบพระบรมศพ?" ข้อนี้เป็นข้อสำคัญที่จะต้องกำหนดให้แน่นอนใกล้เคียงที่สุดที่จะเป็นได้ เพราะว่าจะได้ใช้เป็นหลักอนุมานรวมกับข้อเท็จจริงอื่น เช่นสมมุติว่ามีพะยานว่าได้พบจำเลยที่ไหน เวลาใด ก็จะได้กำหนดว่าก่อนหรือหลัง หรือในขณะจะเกิดเหตุตลอดจนการชั่งถ้อยคำพะยานที่พบพระบรมศพ ฯ ฯ ดังนี้เป็นต้น ข้อวินิจฉัยในปัญหาข้อนี้ อาจอาศัยข้อเท็จจริงจากพะยานบุคคล เช่น เสียงปืนดังเมื่อใด และข้อเท็จจริงที่พะยานประสบ และลักษณะแห่งสถ

ของพระโลหิตขณะพยานเห็น ฯ ๓ ฯ ในข้อนี้มีปรากฏพยานบุคคลที่ได้ยินเสียงปืนก็คือ พระพี่เลี้ยงเนือง ฯ นางสาวจรูญ ฯ นายยงค์ ฯ นายช่วง ฯ และพวกมหาดเล็กชาวที่คนอื่น เช่นนายมณี ฯ นายฉลาด ฯ นายมังกร ฯ และในทันใดที่มีเสียงปืนดังขึ้นติด ๆ กันนั้น พระพี่เลี้ยงเนือง ฯ นางสาวจรูญ ฯ ก็ได้มายังห้องพระบรรทมทันที พระพี่เลี้ยงเนือง ฯ ได้จับชีพจรรู้สึกเต้นจนหยุด แม้ลักษณะบาดแผลและรอยโลหิตก็แสดงลักษณะสด ๆ ร้อน ๆ เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันกำหนดข้อเท็จจริงได้ โดยปราศจากข้อสงสัยว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ถูกกระสุนปืนสวรรคตในเวลาติด ๆ กัน ในขณะที่พยานเข้ามาเห็นพระบรมศพ คือเวลาประมาณ ๙.๐๐ น. เศษนั้นเอง.

เมื่อได้วินิจฉัยถึงข้อเท็จจริงอันเป็นข้ออนุมานทั่วไปแห่งมูลคดียุติได้ดังนี้แล้ว ปัญหาในอันดับต่อไปจึงมีว่า “บาดแผลที่พระนลาฏนั้น เป็นบาดแผลเกิดขึ้นก่อนสวรรคต หรือภายหลังสวรรคตแล้ว?” ความข้อนี้เป็นข้อสำคัญ ซึ่งเมื่อฟังยุติได้ในทางใดแล้ว ย่อมจะชี้ทางวินิจฉัยต่อไปข้างหน้าว่าจะวินิจฉัยต่อไปข้อใดอย่างใด ในข้อนี้เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำพยานบุคคลผู้ได้กล่าวนามเมื่อตะกี้นี้ ตลอดจนพยานวัตถุคือรอยโลหิตสด ๆ ร้อน ๆ ชีพจรที่พระพี่เลี้ยงเนือง ฯ จับรู้สึก ฯ ๓ ฯ ก็เป็นอันกำหนดข้อเท็จจริงได้ว่าบาดแผลนั้นเกิดก่อนสวรรคต ไม่มีข้อสงสัย.

ปัญหาถัดไปจึงมีว่า “บาดแผลที่พระนลาฏนั้นได้เกิดโดยอาวุธ

อะไร ?" ในข้อนี้อาจอาศัยพยานที่ได้ยินเสียง ซึ่งในคดีนี้พอฟังยุติได้ว่าเป็นเสียงปืน ต่อไปก็หารายละเอียดปลีกย่อยต่อไปถึงพยานวัตถุที่เกี่ยวกับปืนในที่เกิดเหตุ เช่นตัวปืน หัวกะสุนหรือลูกกะสุนปืน ปลอกกะสุนปืน ตลอดจนลักษณะของรอยบาดแผล พิจารณาให้แน่ชัดละเอียดลงไปว่าเป็นปืนอะไร ? ขนาดเท่าไร ? ถ้ามีตัวปืนอยู่ในที่นั้นก็พิจารณาว่าเป็นปืนกระบอกที่ใช้ยิงเกิดบาดแผลนั้นใช่หรือไม่ ? ฯ ๓ ฯ

ในคดีนี้ ได้มีปืนพกยู เอส. อาร์มี่ ขนาด ๑๑ ม.ม. วางอยู่ข้างพระกรซ้าย มีปลอกกะสุน ๑ ปลอก ซึ่งนายชิต ฯ จำเลยเก็บมาส่งในวันนั้นภายหลัง มีหัวกะสุน ๑ หัว ซึ่งได้มาภายหลังสวรรคตแล้ว ๓ วัน ข้อวินิจฉัยในเบื้องต้นจึงมีว่า "หัวกะสุนและปลอกกะสุนนี้เกี่ยวกับปืนของกลางที่ว่านั้นอย่างใดหรือไม่ ?" หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็ว่า ปลอกกะสุนและหัวกะสุนนั้นได้ยิงจากปืนกระบอกของกลางนั้นใช่หรือไม่ ? ในข้อนี้ พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ผู้เชี่ยวชาญการพิสูจน์หลักฐานได้กระทำการตรวจวิเคราะห์ และรายงานว่า "เมื่อได้ตรวจพิจารณารอยบนก้นปลอกกะสุนปืน เปรียบเทียบกับรอยบนก้นปลอกกะสุนปืนซึ่งได้ยิงทดลองด้วยปืนกระบอกของกลางดูโดยละเอียดแล้ว ปรากฏว่ามีลักษณะและตำหนิตรงกัน ดังได้ชี้ให้เห็นบนภาพแสดงประกอบรายงานแผ่นที่ ๓" พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ได้สรุปข้อยุติความเห็นว่า "จึงเชื่อว่าปลอกกะสุนนั้นได้ใช้ยิงด้วยปืนกระบอกของกลาง" ส่วนหัวกะสุน พ. ต. ท. เอ็จ ฯ รายงานว่า "เมื่อได้ตรวจพิจารณารอยบน

หัวกะสุนปืนโดยละเอียดแล้ว ปรากฏว่ามีรอยที่ชัดเจนอยู่ ๑ รอย และเมื่อเปรียบเทียบกับรอยบนหัวกะสุน ซึ่งได้ยิงทดลองจากปืนกระบอกของกลางดูโดยละเอียดแล้ว ปรากฏว่ามีลักษณะและตำหนิตรงกัน ดังได้ชี้ให้เห็นบนภาพแสดงประกอบรายงานแผ่นที่ ๒" พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ได้สรุปข้อยุติความเห็นว่า "จึงเชื่อว่าหัวกะสุนนั้นได้ใช้ยิงออกจากปืนกระบอกของกลาง" โจทก์ขอประทานเรียนว่าความปลงใจเชื่อของผู้ชำนาญดังกล่าว ถ้าศาลลองตรวจดูบนภาพแสดงทั้งสองแผ่น ก็จะได้เห็นลักษณะและตำหนิ พอที่จะหยั่งความแน่นอนและชั่งน้ำหนักความเห็นของพยานผู้ชำนาญได้ว่า ความเห็นของพยานดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงซึ่งยุติได้ เป็นความเชื่อมั่นโดยปราศจากความสงสัยใด ๆ (Moral conviction) คือความเห็นดังกล่าวนี้พึงฟังเป็นความแน่นอนได้. ส่วนความเห็นของผู้ชำนาญกรมช่างแสงทหารบก ได้ให้ความเห็นในเรื่องปลอกกะสุนว่า มีรอยเข็มแทงชะนวนและรอยเหล็กกดปลอกที่บริเวณท้ายปลอก อันเป็นลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่าได้ถูกยิงมาจากปืนของกลางนี้ แต่ส่วนลูกกะสุนของกลาง ได้ขอยกเว้นที่จะวินิจฉัย เพราะไม่มีกล้องขยายโดยละเอียดและถ่ายภาพที่ขยายนั้นได้ ความเห็นของผู้ชำนาญกรมช่างแสงทหารบกมิได้ขัดแย้งอย่างใดกับ พ. ต. ท. เอ็จ ฯ ในข้อนี้จำเลยก็มิได้มีพยานพิสูจน์เป็นประการอื่น เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติได้.

ปัญหาต่อไปจึงมีว่า "ปืนของกลางนี้ได้ใช้ยิงมาแล้วหรือไม่ และถ้ายิงแล้ว ในระยะเวลาเท่าใด ? ในข้อนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ส่งปืนของกลางไปให้กรมวิทยาศาสตร์ตรวจแสดงข้อเท็จจริงดังว่า เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ (ภายหลังสวรรคตแล้ว ๒ วัน) ส่วนการตรวจหารอยนิ้วมือที่ปืนนั้น ปรากฏว่าได้จับกันมาแล้วหลายคน และเมื่อเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานของกรมตำรวจ ปรากฏว่าเลอะเลือนไม่สามารถพิสูจน์เป็นหลักฐานอย่างใดได้เสียแล้ว.

ดร. จ่าง รัตนรัตน์ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ ผู้ซึ่งได้ศึกษาวิชาเคมีที่ประเทศเยอรมันราว ๙ ปี และสำเร็จปริญญา Doctor of Natural Science ชั้นเกียรตินิยมดีมาก และนายแพทย์ศิริ ติวยานนท์ หัวหน้าแผนกนิติเคมีของกรมวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้ได้ทำงานในทางนิติเคมีของกรมวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ (นิติเคมีเป็นวิชาเคมีซึ่งเอามาใช้ตอบปัญหาซึ่งเกิดขึ้นเกี่ยวกับการพิจารณาคดี หรือกล่าวอย่างสั้น ๆ ก็ว่าเป็นวิชาเคมีซึ่งใช้ในการกฎหมาย เช่นตรวจรอยโลหิตว่าเป็นของมนุษย์หรือสัตว์ ตรวจยาพิษซึ่งมีอยู่ในอาหารอาเจียร อวัยวะบางส่วน ตรวจวิเคราะห์ทางเคมีว่าปืนใช้ยิงมาแล้วช้านานเท่าใด ดังนี้เป็นต้น) ดร. จ่าง ฯ นายแพทย์ศิริ ฯ ให้การว่าได้รับห่อปืนของกลางเมื่อวันที่ ๑๑ ราวเวลา ๑๐.๐๐ น. พร้อมด้วยหนังสือขอให้กรมวิทยาศาสตร์ทำการวิเคราะห์ว่า อาวุธปืนนี้ได้ใช้ยิงมาแล้วหรือไม่ และถ้ายิงแล้ว ในระยะเวลากี่มากน้อย.

หลักการตรวจทางเคมี ก็คือเมื่อยิงปืนออกไปแล้ว การระเบิดของกระสุนปืนทำให้เกิดสารหลายอย่างขึ้นในลำกล้อง สารที่สำคัญทางเคมีที่ค้างอยู่ในลำกล้องมี ๒ อย่าง คือ ไนเตรท กับไนไตรท์ สำหรับไนเตรทนั้นมีความคงตัว ส่วนไนไตรท์นั้นไม่คงตัว ภายหลังระเบิดแล้ว ไนไตรท์ถูกออกซิเย่นในอากาศ คือถูกกลืนออกซิเย่น (oxidised) แล้วค่อย ๆ กลายเป็นไนเตรททีละขึ้นเรื่อย ๆ ไปตามเวลาที่ล่วงไป ถ้าทิ้งไว้นาน ๆ ก็กลายสลายตัวเป็นไนเตรทหมดตามที่ได้ทดลองดูด้วยปืนพกยู เอส. อาร์มี่ อย่างปืนของกลาง ปรากฏว่าแม้ใช้ยิงมานาน ๑๕ วัน ก็พอตรวจพบได้ สำหรับไนไตรท์นั้นถ้าเอาสารอย่างหนึ่งผสมลงไป ก็จะเกิดปฏิกิริยาขึ้นอย่างหนึ่ง ซึ่งเห็นได้ด้วยตาปรากฏเป็นสีชมพูเกิดขึ้น ถ้ามีไนไตรท์มากก็จะปรากฏเป็นสีชมพูชัดเจนขึ้นทันที ถ้ามีน้อย (โดยที่สลายไปด้วยเวลาที่ล่วงไป ๆ) ก็จะปรากฏเป็นสีชมพูไม่ชัดเจนและปรากฏขึ้นช้า เพราะฉะนั้นปฏิกิริยาสีชมพูดังว่านี้จึงเป็นเครื่องชี้ว่าปืนนั้นได้ใช้ยิงมาแล้ว และอาการที่เกิดขึ้นเร็วช้าสัมพันธ์กับระยะเวลาที่ล่วงไปแห่งการสลายตัวของไนไตรท์ จึงเป็นเครื่องกำหนดระยะเวลายิงได้ด้วยสารที่ใช้ผสมลงไปเพื่อบังเกิดปฏิกิริยานี้ เรียกตามศัพท์วิทยาศาสตร์ว่า Re-agent (ถ้าจะใช้คำตามภาษาชาวบ้าน ก็เรียกว่า ยาชัด) Re-agent นี้ เอาน้ำกลั่นมาแล้วเอาส่วนยาหลายอย่างผสมไปตามสูตร การตรวจวิเคราะห์ (กล่าวสั้น ๆ) ก็คือเอาน้ำกลั่นที่ต้มเดือดแล้วกรองลงไปในลำกล้อง

ปืน ซึ่งน้ำนั้นย่อมมีไนไตรท์และไนเตรท ต่อไปก็เอาผะสมลงใน Re-agent เพื่อดูปฏิกิริยาสีชมพูดังกล่าวข้างต้น.

ทั้ง ดร. จ่าง ฯ และนายแพทย์ศิริ ฯ ให้การว่า ในการวิเคราะห์ปรากฏว่าปฏิกิริยาของไนไตรท์เป็นสีชมพูขึ้นช้ามาก จับเวลาดูอยู่เป็นเวลา ๑๐ นาทีแล้ว จึงแลเห็นเป็นสีชมพู และสีชมพูที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสีจางเรื่อ ๆ เรียกว่าไม่ชัด และได้ทิ้งไว้จนกระทั่งบ่าย สีชมพูก็คงปรากฏจางเรื่อ ๆ อย่างเดิมนั่นเอง จึงเป็นอันยืนยันได้ว่าปืนของกลางนี้ใช้ยิงมาแล้วแน่ ส่วนนายแพทย์ศิริ ฯ นอกจากเห็นปฏิกิริยาสีชมพูอ่อนและขึ้นช้าดังกล่าวแล้ว ยังได้สนใจในเรื่องสนิม จึงใช้สำลีอัดเข้าไปในลำกล้อง และใช้เหล็กดันสำลีเข้าไปเช็ดลำกล้องออกมา ปรากฏมีสนิมอยู่มากเท่าที่เห็นด้วยตาเปล่า ขณะนั้นนายแพทย์ศิริ ฯ ก็ได้มีความเห็นตามความรู้สึกในขณะนั้นว่า ปืนของกลางนี้ได้ใช้ยิงมานานแล้ว และต้องก่อนทำการตรวจไม่น้อยกว่า ๗ วัน ส่วน ดร. จ่าง ฯ เมื่อได้เห็นปฏิกิริยาสีชมพูดังกล่าว ได้นึกว่าถ้าปืนนี้ได้ใช้ยิงในวันสวรรคต ถึงวันตรวจก็เพียง ๒ วัน เมื่อได้ประสพปรากฏการณ์ในการวิเคราะห์ดังนี้ ดร. จ่าง ฯ ได้ถึงกับพูดกับนาวาเอกสมพันธ์ บุนนาค ซึ่งมาหาพะยานในขณะที่ตรวจแล้วออกจากห้องทดลอง (นาวาเอกสมพันธ์ ฯ ผู้นี้ได้บริญญาทางวิศวกรรมและวิทยาศาสตร์ และกองทัพเรือได้ส่งไปศึกษาต่อที่ประเทศเดนมาร์คเกี่ยวกับปืน ดินปืน กับวัตถุระเบิด มีความคุ้นเคยกับ ดร. จ่าง ฯ

ทำงานร่วมกันที่กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก และรู้จักกันมาตั้งแต่ยังศึกษาอยู่ในประเทศเยอรมัน) ดร. จ่าง ฯ ได้พูดว่า "ถือมาพอดีทีเดียว" แล้วก็พาไปดูปืน นาวาเอกสมพันธ์ ฯ ดูลำกล้องปืนแล้วตอบว่า "ยิงหลายวันแล้วมีสนิมมาก" ดร. จ่าง ฯ ได้ถามว่า "สามารถจะบอกได้ไหมว่ายิงมาแล้วนานเท่าไร?" นาวาเอกสมพันธ์ ฯ ตอบว่า "ดูด้วยตาเปล่าตอบยาก แต่มีสนิมเช่นนี้ต้องใช้ยิงมาแล้วเป็นแรมอาทิตย์ขึ้นไป" ดร. จ่าง ฯ จึงได้บอกให้นาวาเอกสมพันธ์ ฯ ทราบว่าเป็นปืนของกลางในกรณีสวรรคต ความปลงใจเชื่อของ ดร. จ่าง ฯ ในขณะตรวจปฏิกิริยา ก็รู้สึกว่าเป็นปืนที่ได้ใช้ยิงมานาน ถึงกับได้พลั้งพูดกับนาวาเอกสมพันธ์ ฯ ว่า "ท่านไม่ได้สวรรคตเพราะปืนกระบอกนี้ ท่านต้องถูกฆ่าตาย"

คำให้การของ ดร. จ่าง ฯ นายแพทย์ศิริ ฯ และนาวาเอกสมพันธ์ ฯ ปรากฏความดังนี้ ขอศาลได้โปรดวิเคราะห์ถึงความรู้สึกในใจของผู้ชำนาญทั้ง ๓ คนนี้ ชั่งน้ำหนักว่าเขาได้มีความปลงใจเชื่อในทันทีทันใดนั้นด้วยน้ำหนักความแน่นอนเพียงใด พฤติการณ์ที่เขารู้สึกตามความชำนาญแห่งวิชาการของเขา ได้มีปรากฏการณ์อันสลักสำคัญเพียงพอ ซึ่งต้องไม่ใช่น้อย และต้องมีน้ำหนักพอเพียง มิฉะนั้นบุคคลซึ่งได้ศึกษาและทำการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเวลานาน ก็จะไม่รู้สึกและพูดกันเช่นนั้นได้.

ในวันรุ่งขึ้น พะยานได้ปรึกษากันในการที่จะตอบหนังสือเจ้าพนัก

งานตำรวจถึงผลของการวิเคราะห์ ในที่สุดตกลงกันว่าจะตอบไปให้ทราบฉะเพาะข้อ ๑ คือบันทึกใช้ยิงมาแล้ว ส่วนข้อ ๒ ระยะยิงมาแล้วนานเท่าไรนั้น ตกลงว่ายังไม่ตอบไป เพราะจะต้องทำการวิจัย (ค้นคว้า) ต่อไปให้แน่นอน อะไรที่ยังไม่แน่ก็ไม่ควรจะตอบไป ที่ว่านี้เป็นหลักของการวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นหนังสือตอบของกรมวิทยาศาสตร์ถึงเจ้าพนักงานตำรวจพร้อมด้วยรายงานจึงมีความว่า "ผลของการตรวจวิเคราะห์ทางเคมี ปรากฏว่าบันของกลางรายนี้ได้ใช้ยิงมาแล้ว ส่วนการที่จะให้ทราบว่าบันนี้ได้ใช้ยิงมาแล้วในระยะเวลาที่มากน้อยนั้น เวลานี้กรมวิทยาศาสตร์ยังไม่มีเครื่องมือและเคมีภัณฑ์พอที่จะพิสูจน์ให้ทราบแน่นอนได้."

โจทก์ขอประทานเรียนว่า เราท่านย่อมทราบกันอยู่ว่า วิสัยของงานวิทยาศาสตร์นั้น ที่เป็นหัวจิตหัวใจก็คือ ความแน่แท้ แม้ในครั้งแรกจะได้ทำการสังเกตอนุมานผลได้อย่างใดแล้ว นักวิทยาศาสตร์เขาไม่หยุดแค่นั้น เขาต้องทำการทดลอง (experiment) คือเอาของทำนองเดียวกันทำมาดู เป็นการพิสูจน์หยั่งผล ครั้นปรากฏผลพิสูจน์แล้ว เขาก็ยังไม่หยุดแค่นั้น เขายังทำการทดสอบ (test) อีก แล้วเขาจึงให้ข้อยุติ และเขาก็มักให้ความแน่เป็นตัวเลข วิธีพิจารณาทางวิทยาศาสตร์เป็นดังนี้ จึงได้ชื่อว่า "ตระหนัก Positive" เพราะตั้งมั่นอยู่ในความจริง.

ในเรื่องนี้ ดร. จ่าง ฯ และนายแพทย์ศิริ ฯ ก็ได้ดำเนินงานต่อไป

คือ ดร. จ่าง ฯ ใช้บีนยู เอส. อาร์มี ซึ่งเป็นบีนชะนิดเดียวกับบีนของกลาง และกระสุนชะนิด E. C. ๔๓ อย่างปลอกกระสุนบีนของกลาง ทดลองยิงและเก็บไว้ ๔๘ ชั่วโมง แล้วเอามาทำการวิเคราะห์หาปฏิกิริยา ที่ใช้เวลาทิ้งไว้ ๔๘ ชั่วโมง ก็เพราะได้รับบีนของกลางเวลาราว ๑๐.๐๐ น. ของวันที่ ๑๑ และส่วรรคตราว ๙.๐๐ น. ของวันที่ ๙ คือราว ๔๗ ชั่วโมง และได้ทดลองยิงราว ๑๐.๑๐ น. หรือ ๑๑.๐๐ น. ปรากฏว่าปฏิกิริยาขึ้นเร็วและชัดดีในเวลา ๒ นาฬิเท่านั้น (บีนของกลางเวลาตรวจเกิดปฏิกิริยาช้าถึง ๑๐ นาฬิ) ส่วนพยุที่เกิดใน ๒ นาฬินี้ทิ้งไว้นานก็ยิ่งชัดยิ่งขึ้น ต่างกับส่วนพยุที่ปรากฏในการวิเคราะห์บีนของกลางอย่างมากมาย ต่อมาก็ได้ทดลองต่อไป โดยใช้ระยะเวลาเก็บบีนไว้ต่าง ๆ กัน คือ ๘ ชั่วโมง ๒๔ ชั่วโมง ๔๘ ชั่วโมง (สำหรับ ๔๘ ชั่วโมงนั้นได้ทดลองมาหลายครั้ง ก็ได้ผลทำนองเดียวกับครั้งแรก) ทิ้งไว้นาน ๔ วัน ๘ วัน และ ๑๔ วัน รวมเวลาทดลองดังกล่าวประมาณ ๒ เดือน ปรากฏผลฉะเพาะบีนที่ยิงทิ้งไว้ ๘ วัน ปรากฏปฏิกิริยาใกล้เคียงกับลักษณะของบีนของกลาง ปฏิกิริยาในการทดลองปรากฏมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาที่ทิ้งไว้ คือถ้ายิ่งทิ้งไว้เร็วก็ยิ่งชัด พะยานจึงสามารถยืนยันความแน่นอนต่อไปว่า บีนของกลางที่ตำรวจส่งมาให้ตรวจนั้นได้ใช้ยิงครั้งสุดท้ายไม่น้อยกว่า ๘ วัน คือจะต้องยิงมาแล้วก่อนวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นอย่างน้อยที่สุด เพราะฉะนั้นพะยานจึงสามารถให้ความปลงใจเชื่อว่า บีนของกลางมิได้ใช้

ยิ่งในวันสวรรคตคือวันที่ ๙ นั้น งานของพะยานไม่ได้หยุดเพียงแค่นั้น พะยานได้ทำการพิจารณาศึกษา ซึ่งเป็นการทดสอบโดยพิศดารต่อไปอีก ยุติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๙๑ สรุปผลแน่ได้ดังว่า ทั้งนี้ปรากฏข้อความอธิบายกับผลโดยพิศดารตามเอกสารหมาย ๙๐ ในคดีนี้ ซึ่งเป็นเอกสารรวม ๑๔ แผ่น พร้อมด้วยรูป ๒ แผ่นนั้นแล้ว.

จริงอยู่ ในการทดลองและทดสอบนั้นจะทำให้มีลักษณะตรงเปี๊ยบเหมือนกันทีเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้ คงทำได้เพียงกรณีใกล้เคียงกันเท่านั้น ซึ่งอาจมีข้อสงสัยว่าจะใช้ได้อย่างไรกัน ? ในข้อนี้ ผู้ที่เข้าใจเคยเรียนวิทยาศาสตร์มาแล้ว ย่อมจะเข้าใจขบวนการและวิธีการของการทดลองและทดสอบซึ่งใช้เป็นการพิสูจน์ผลที่ได้สังเกตว่าความแน่นอนและใกล้เคียงตรงกันเพียงใดก็พอแล้ว เพราะเป็นการกระทำในแง่ที่จะสอบ และกล่าวผลให้ละเอียดต่อไปเพียงในขนาดที่จะพอแก่ความต้องการจะรู้เท่านั้น เช่นในการบอกระยะเวลายิงมาแล้วก็ต้องการเลขเพียงว่าอย่างน้อยที่สุดต้องไม่เกินเท่าไร ซึ่งก็เป็นปริมาณอันเผื่อไว้แล้ว หาใช่เป็นการบอกตัวเลขตรงเปี๊ยบทีเดียวว่ายิงมาแล้วเท่านั้นเท่านี้วันไม่ เพราะข้อสรุปเพียงดังว่า เป็นความแน่นอนในขนาดที่พอแก่ความต้องการจะรู้แล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่าต้องการความแน่นอนชะนิดที่พอแก่ความต้องการเท่านั้น ไม่ใช่ความแน่นอนที่ตรงเปี๊ยบตายตัวทีเดียว ข้อนี้จะยกตัวอย่างง่าย ๆ ก็เช่นต้องการรู้ว่ากระดาษแผ่นนี้หนาเท่าไร ? นักวิทยาศาสตร์ทำการวัด ตอบว่า

"หนา ๐.๑๕ ม. ม." เท่านี้ก็พอแล้วแก่ความแน่นอนที่ต้องการ แต่แท้จริงความหนาของกระดาษแผ่นนี้ยังจะต้องมีทศนิยมต่อ ๆ ไปอีกหลายตำแหน่งที่เดียว ดังนี้เป็นตัวอย่าง.

แต่อย่างไรก็ดี เพื่อให้เป็นที่แน่อีกครั้งว่าวิธีการวิเคราะห์ซึ่งได้ทำแล้วดังกล่าว จะเป็นการถูกต้องตามวิธีของวิทยาศาสตร์หรือไม่ ? โจทย์ได้นำ ดร. ประจวบ บุนนาค ผู้ซึ่งได้รับปริญญา Ph. D. ทางเคมีของสวิตเซอรแลนด์ และได้เป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๗ มาให้การอีกคนหนึ่ง ดร. ประจวบ ฯ ได้ให้การยืนยันว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องแล้ว.

จริงอยู่ กรมวิทยาศาสตร์ไม่เคยตอบในครั้งก่อน ๆ ถึงเรื่องระยะเวลายิ่งช้านานเท่าไร ทั้งนี้เพราะจะต้องใช้ปืนมาก กะสุนมาก ตลอดจนต้องใช้เวลานานมาก ครั้งนี้จึงเป็นครั้งแรกที่กรมวิทยาศาสตร์ได้วิเคราะห์ตอบบอกเวลา แต่ก็เป็นกรณีเดียวสำหรับปืนยู เอส อาร์มี่ ขนาด ๑๑ ม. ม. เท่านั้น.

นอกจากนี้ โจทก์ได้นำ ร. ต. อ. ชาน สาทรกิจ นายตำรวจเวรประจำพระที่นั่งบรมพิมานเข้าสืบเป็นพยาน เพื่อศาลได้วิเคราะห์ว่า แม้ใช้ความพิจารณาอย่างความคิดสามัญ (Common sense) ก็จะรู้สึกอย่างไรในปัญหาข้อนี้ ร. ต. อ. ชาน ฯ พยานให้การว่าในวันสวรรคตตอนเที่ยงเมื่อหยุดซักถามปากคำเจ้าหน้าที่ในพระที่นั่งแล้ว มีปืนพกขนาด ๑๑ ม. ม. วางทับกระดาษที่ตำรวจได้บันทึก พะยานถาม

เขาว่าบันกระบอกนั้นเป็นบันของกลางใช่ไหม ? นายตำรวจผู้นั้นตอบว่าใช่ พะยานถามว่าจับดูได้ไหม ? เขาตอบว่าจับได้ เพราะจับกันมาหลายมือแล้ว พะยานได้จับขึ้นส่องดูลำกล้องทางปากกระบอก โดยอยากรู้ว่าบันกระบอกนี้ใช้ยิงมาแล้วหรือยัง ดูแล้วก็เห็นว่าลำกล้องสกปรกมาก มีสนิมอ่อน ๆ จับอยู่ที่เกลียวในลำกล้อง พะยานรู้สึกแปลกใจว่า บันใช้ยิงเมื่อเช้านี้เองทำไมลำกล้องจึงสกปรกเช่นนี้ พะยานได้ดมดูที่ปากกระบอกบันเหมือนกัน เพื่อจะดมกลิ่นดินบัน ถ้าบันยิงใหม่ ๆ ก็มีกลิ่นดินบัน แต่ดมแล้วรู้สึกมีกลิ่นฉาบ ๆ ดินบันสนิมและน้ำมัน แสดงว่าได้ผ่านการยิงมาแล้ว แต่ไม่ใช่ใหม่ ๆ

ในปัญหาข้อนี้ ฝ่ายจำเลยไม่ได้มีพะยานซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ทางนิติเวมมาสืบประการใด แต่ฝ่ายจำเลยได้มีหลวงเชวงศักดิ์สงครามสืบถึงความข้อนี้ หลวงเชวง ฯ พะยานให้การว่าในวันสวรรคต ตอนที่ขึ้นไปถวายบังคมพระบรมศพ พะยานได้เดินตรวจดูบริเวณห้องพระบรรทม และในขณะที่อยู่ชั้นบนพระที่นั่งนั้น ได้พูดถามกันถึงเรื่องบัน จะเป็นนายบุศย์ ฯ หรือนายชิต ฯ จำเลยจำไม่ได้แน่ ได้เอาลูกซักมาบันมาให้ดู และเขาว่าเป็นบันที่เขาเอาไปจากพระแท่นบรรทม พะยานได้สังเกตเห็นว่าในลำกล้องบัน ในฐานะที่พะยานเป็นทหารเคยยิงบันมามาก พอแลเห็นก็ทราบว่าเป็นบันยิงมาใหม่ ๆ พะยานว่าคนที่จับบันมาส่องดู คือหลวงสัมฤทธิ์ ฯ หรือพระรามอินทรา พะยานไม่ได้จับแต่ได้อยู่ใกล้ พะยานอธิบายว่าที่พะยานสังเกตว่าเป็น

ปืนยิงมาใหม่ ๆ เพราะสังเกตเห็นควันปืนมีสีขาวติดอยู่ที่ผิวตำกล้อง ปืนถ้ายิงแล้วทิ้งไว้วันหนึ่งจะเป็นสีดำ ถ้าทิ้งไว้นานวันสีดำนั้นเป็นเกล็ดเป็นก้อนขึ้น.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ตามคำให้การของหลวงเชวง ฯ ดังกล่าว ปรากฏว่าดูในขณะที่คนอื่นส่องดู จับก็ไม่ได้จับ จึงเป็นการดูอย่างเผิน ๆ และถ้ายิ่งพิจารณาตามคำให้การของหลวงสัมฤทธิ์ ฯ ผู้ส่องดูลำกล้องปืนในขณะนั้น หลวงสัมฤทธิ์ ฯ ให้การว่า หลวงสัมฤทธิ์ ฯ ได้ดูลำกล้องปืนทางปลายกระบอก ทั้ง ๆ ที่ติดอยู่กับตัวปืน พยานไม่ได้ส่วมแว่น และไม่ได้เห็นอะไรในลำกล้อง ดังนี้จึงเป็นที่ควรสังเกตว่าการดูลำกล้องในขณะที่ติดกับตัวปืนนั้น ย่อมจะเห็นนิดหน่อยเท่านั้น อนึ่ง ควรเป็นที่สังเกตด้วยว่า ปืนกระบอกของกลางที่ได้ส่งไปตรวจพิสูจน์ ณ กรมวิทยาศาสตร์นั้น เป็นปืนกระบอกที่นายชิต ฯ นำลิ่มชักลงมามอบให้ในภายหลัง และนำลงมาให้ที่ห้องรับแขกชั้นล่างพระที่นั่ง จึงไม่เป็นการแน่ว่ากระบอกที่หลวงเชวง ฯ เห็นนั้น คือปืนของกลางนี้หรือไม่ และถ้ายิ่งพิเคราะห์ถึงลักษณะความชำนาญของพยาน ก็เป็นความชำนาญเพียงผู้มีฐานะเคยยิงปืนมามากเท่านั้น หาใช่ผู้ชำนาญทางนิติเคมี แม้เพียงความสนใจในการดูและการพินิจ ก็ต้องเห็นว่ายังหย่อนกว่า ร. ต. อ. ชาน ฯ เพราะฉะนั้นความเห็นของหลวงเชวง ฯ ดังกล่าว จึงยังไม่พอจะถือเป็นหลักแห่งความจริงในปัญหาข้อนี้ และมีน้ำหนักเพียงพอหักล้างน้ำหนักความแน่นอน

ของพะยานโจทก์ดังกล่าวข้างต้นได้ ข้อเท็จจริงที่ว่าปืนของกลางเป็นปืนที่ได้ยิงมาแล้วก่อนวันสวรรคต จึงเป็นอันฟังยุติเป็นหลักความจริงได้.

ปัญหาต่อไปจึงมีว่า ปลอกกะสุนปืนของกลาง ๑ ปลอก ซึ่งนายชิต ฯ อ้างว่าเก็บได้ในที่เกิดเหตุ กับหัวกะสุนของกลาง ๑ หัว ซึ่งได้ในพระยี่ภูภายหลังสวรรคตแล้ว ๓ วัน โดยนายชิต ฯ นำเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจพบนั้น ก็ได้ปรากฏข้อเท็จจริงฟังยุติเป็นหลักความจริงแล้วว่าเป็นหัวและปลอกกะสุนซึ่งได้ยิงจากปืนกระบอกของกลางดังได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ข้อเท็จจริงข้อนี้จะมีเป็นการขัดแย้งหรือทำลายน้ำหนักข้อเท็จจริงที่ว่าปืนของกลางได้ยิงมาก่อนวันสวรรคตหรือ ? ในปัญหาข้อนี้โจทก์ขอประทานเรียนว่า เราจะต้องใคร่ครวญโดยตระหนักว่าคดีมีข้อเท็จจริงอันจะฟังเป็นหลักความจริงได้หรือไม่ว่าเป็นปลอกกะสุนและหัวกะสุนในขณะเกิดเหตุ.

ณะเพาะหัวกะสุนนั้น ปรากฏชัดแล้วว่าพึงพบเมื่อวันที่ ๑๒ ภายหลังสวรรคตแล้ว ๓ วัน แต่ในวันสวรรคตก็มิได้มีใครสังเกตเห็นว่ามีรอยกะสุนทะลุที่พระยี่ภู เจ้าหน้าที่กลับพระยี่ภูข้างบนตงข้างต่างในวันนั้น หัวกะสุนนี้ก็ได้หลุดออกจากพระยี่ภู ก็ดูชอบกล โจทก์ขอประทานเรียนว่า การที่พบหัวกะสุนภายหลังเกิดเหตุ ๓ วัน (ไม่ใช่ในเวลาเกิดเหตุ) เพียงเท่านี้มีน้ำหนักน้อยเหลือเกินที่จะรับฟังเป็นหลักความจริงได้ว่าเป็นหัวกะสุนในขณะเกิดเหตุ เว้นเสียแต่จะ

มีพฤติการณ์แสดงว่าที่พบหัวกะสุนในภายหลังนั้นไม่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงหัวกะสุนได้ แต่ในเรื่องนี้ปรากฏข้อเท็จจริงว่าในระหว่าง ๓ วันนั้น นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลย เป็นผู้รักษาห้องพระบรรทม นายชิต ฯ จำเลยเป็นผู้รักษาถูกกุญแจ ใครต้องการอะไรหรือจะเข้าไปในห้องพระบรรทม ก็ต้องบอกตามนายชิต ฯ หรือนายบุศย์ ฯ มาก่อน ห้องนี้คงเปิดอยู่เงียบ ๆ ณะเพาะประตูห้องแต่งพระองค์ประตูเดียว (คำให้การนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยก็ปรากฏข้อเท็จจริงเช่นนี้) ยิ่งกว่านั้น ยังมีข้อที่น่าสงสัยไม่สนิทใจอีก คือ รูทะลุพระเขนยทั้งสองข้างอยู่ทะแยงกัน ทำให้ดูไม่สนิทใจว่าจะเป็นรอยทะลุของลูกกะสุนปืนได้เช่นนั้น แต่เนื่องด้วยพระเขนยเป็นของอ่อนนุ่ม จึงต้องนึกเผื่อไว้ว่าอาจจะเป็นได้กระมัง แต่ก็ไม่พ้นความน่าสงสัยถึงกับจะตัดทิ้งเสียได้ และยังมีข้อสงสัยที่น่าประหลาด ก็คือรอยรูที่พระยี่ภู่ดังกล่าวนี้อยู่ห่างจากของพระยี่ภู่ด้านปลายพระบาท ๑๖๐ ซ. ม. (ดูบันทึก พ. ต. ท. เอ็จ ฯ) แต่พระวรกายของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ สูง ๑๗๖.๕๐ ซ. ม. (ดูคำให้การของพระพิจิตร ฯ และโทรเลขของราชเลขา ฯ วันที่ ๓ กันยายน ๒๔๘๙) สมมติว่าทรงพระบรรทมพระบาทอยู่ติดปลายสุดพระยี่ภู่ สุดยอดพระเศียรก็จะต้องอยู่พ้นรอยทะลุนั้นขึ้นไป ๑๖.๕๐ ซ. ม.) แม้จะคิดรวมทั้งความเฉียงลงของลูกกะสุนด้วย ก็ดูไม่สนิทที่จะเกิดรูทะลุที่พระยี่ภู่ได้ นอกจากจะต้องสมมติว่ากะสุนนั้นเปลี่ยนวิถีไปอย่างประหลาด หรือมิฉะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

จะต้องทรงบรรทมหงายงอเข่าขึ้นนิดหน่อย ดูประดักประเดิดผิดธรรมดาเต็มที แต่อย่างไรก็ดีในเรื่องหัวกะสุนนี้ได้มีเหตุสะดุดใจที่สำคัญมาก คือ นายแพทย์ใช้ ยูนิพันธ์ กรรมการผู้ชันสูตรพระบรมศพคนหนึ่งให้การว่า ในที่ทำการตรวจพระบรมศพ พะยานมีความรู้สึกอยากเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องในคดีนี้เท่าที่จะมี จึงได้ขอหัวกะสุนของกลางนี้มาดู รู้สึกว่าหัวกะสุนนี้เรียบร้อยมาก ไม่มีรอยเยินหรือรอยเบี้ยว ในใจจึงคิดว่าถ้าเป็นหัวกะสุนที่ผ่านกระโหลกพระเศียรแล้ว น่าจะมีรอยเยินหรือเบี้ยวบ้าง ครั้นต่อมาเมื่อมีการทดลองยิงศพที่ศิริราชพยาบาลด้วยปืนแตะกะสุนชะนิดเดียวกับของกลาง หัวกะสุนที่ยิงได้ทะลุกระโหลกศีรษะแล้วไปฝังอยู่ในนุ่นที่นอนมีรวม ๓ ลูก ซึ่งไม่ถูกแผ่นเหล็ก พอหยิบออกมาดู ก็เห็นทันทีว่าหัวกะสุนเยิน เห็นได้ชัด โจทก์ขอประทานเรียนว่า หัวกะสุนยิงศพ ๓ ลูกนี้ กับหัวกะสุนของกลาง และหัวกะสุนยิงทดลองผ่านเศษกระดาษโดยไม่กระทบกระแทกของแข็งนั้น พ. ต. ท. จำรัส ฟอดเด็ต ผู้ชำนาญการพิศูจน์หลักฐานได้ทำการถ่ายรูปและขยายส่งเป็นพะยานไว้ต่อศาลแล้วคือ เอกสารหมาย ๑๒๖ – ๑๒๗ ซึ่งก็ปรากฏเห็นจริงดังคำให้การของนายแพทย์ใช้ ฯ คือเห็นได้ชัดว่าหัวกะสุนยิงศพนั้นมีรอยเยิน หัวกะสุนของกลางไม่มีเลย และหัวกะสุนยิงทดลองผ่านกระดาษก็ไม่มีเลยเหมือนกันกับหัวกะสุนของกลาง เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏพฤติการณ์ดังนี้ น้ำหนักที่มีอยู่น้อยเต็มทีดังกล่าวข้างต้นนั้น

เมื่อมีข้อพิรุธสงสัยมากเช่นนี้ ก็ต้องรับฟังว่าหัวกะสุนของกลางนี้ไม่มีน้ำหนักเป็นหลักความจริงได้ว่าเป็นหัวกะสุนขณะเกิดเหตุ

ส่วนปลอกกะสุนของกลางนั้น ในเวลาเกิดเหตุที่ห้องพระบรรทม ไม่มีใครเห็นเลย ผู้ที่อ้างว่าเห็นและเก็บได้ก็มีนายชิต ฯ จำเลยนี้ผู้เดียวเท่านั้น และเอามาส่งเจ้าหน้าที่ภายหลังขณะเกิดเหตุกว่า ๓ ชั่วโมง แต่คำให้การของนายชิต ฯ ในข้อนี้ก็ไม่อยู่กับร่องรอย ซึ่งปรากฏหลักฐานข้อเท็จจริงดังนี้คือ (๑) ในวันที่ ๙ ซึ่งเป็นวันเกิดเหตุ แม้นายชิต ฯ จะเป็นผู้เอาปลอกกะสุนปืนนี้มาส่งเจ้าหน้าที่ นายชิต ฯ ก็ไม่ได้ให้การถึงเรื่องปลอกกะสุนนี้เลย ทำกิริยาเพียงเอาลิ้นชักมีปืนกับปลอกกะสุนมาส่งเท่านั้น เวลาเจ้าหน้าที่คือ ร.ต.ท. ช้อย ฯ จดปากคำ ก็ไม่ได้พูดถึง (๒) นายชิต ฯ ให้การถึงเรื่องปลอกกะสุนนี้เป็นครั้งแรกแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๙ (ภายหลังสวรรคตแล้ว ๗ วัน) ว่า เห็นปลอกกะสุนอยู่บนตู้เด็กข้างพระแท่น ในตอนที่นายชิต ฯ จะเข้าไปยกตู้เด็กไปเก็บยังห้องแต่งพระองค์ จึงได้เก็บปลอกกะสุนเข้าวางไว้ในตู้เด็ก ครั้นเมื่อผู้บังคับการตำรวจสันติบาลต้องการปืนกระบอกที่ลั่นถูกในหลวง จึงหยิบปลอกกะสุนวางรวมกับปืนที่ในลิ้นชักตู้แล้วนำไปมอบผู้บังคับการตำรวจสันติบาลทั้งลิ้นชัก (ดูเอกสารหมายเตช ๘๒) (๓) แต่เมื่อนายชิต ฯ มาให้การต่อคณะกรรมการสอบสวน ฯ (ศาลกลางเมือง) เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๙ กลับว่าเก็บปลอกกะสุนปืนนี้

ได้ที่พรมข้างพระแท่นเบองซ้ายแล้วเก็บใส่ตู้นั้น (๔) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันพระราชทานพระราชกระแสว่า การเก็บปลอกกะสุนปืนได้นั้น ก็ไม่แน่ว่าปลอกกะสุนอยู่ที่ไหน นายชิต ฯ ได้ชี้กราบบังคมทูลที่ที่เก็บได้ถึง ๓ แห่ง คือที่พื้นทางริมพระแท่นด้านซ้ายตรงปลายพระแท่น ตรงกลางพระแท่น กับตรงหัวพระแท่นตอนต่ำของพระเศียร ตัวนายชิต ฯ ก็ไม่แน่ใจว่าตนเก็บได้ที่ไหน (ดูพระราชกระแสรับสั่งต่อคณะกรรมการสอบสวน ฯ (ศาลกลางเมือง) และที่พระราชทานต่อศาลนี้) นอกจากนี้ (๕) ในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ซึ่งคณะกรรมการสอบสวน ฯ (ศาลกลางเมือง) ไปดูสถานที่ที่พระที่นั่งบรมพิมาน มหาดเล็กที่อธิบายถึงห้องบรรทมคือ นายชิต ฯ จำเลย เมื่อกรรมการอยากทราบอะไร นายชิต ฯ ก็ได้ชี้แจง โดยเหตุที่เขาเป็นมหาดเล็กห้องบรรทม พลเรือตรี แชน บัจจุสานนท์ ซึ่งเป็นกรรมการผู้หนึ่ง ให้การว่าโดยที่พยานไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายแต่เรื่องปืนมีความรู้อยู่บ้าง จึงถามนายชิต ฯ ว่า ได้ทราบไหมว่าใครเก็บปลอกกะสุนได้ และเก็บได้ที่ตรงไหน นายชิต ฯ ตอบว่าไม่ทราบ

โจทก์ขอประทานเรียนว่า นายชิต ฯ ได้แสดงพฤติการณ์ภายหลังเกิดเหตุแล้ว เกี่ยวกับเรื่องปลอกกะสุนดังกล่าวนี้ถึง ๕ ข้อ เป็นข้อพิรุธที่สำคัญ ถ้าความจริงตนเก็บได้ที่ตรงไหน ก็ง่ายที่สุดที่จะพูดออกไป บอกออกไป เหตุอันใดจึงจะต้องกระทำพฤติการณ์เป็นพิรุธดังนี้ เพราะฉะนั้นในปัญหาเรื่องปลอกกะสุนของกลางนี้ จึงสรุป

ความเชื่อมั่นได้ว่าปลอกกระสุนของกลางนี้ไม่ใช่ปลอกกระสุนขณะเกิดเหตุ และความเชื่อมั่นดังนี้ก็สอดคล้องเชื่อมโยงตรงกันกับข้อเท็จจริงซึ่งฟังเป็นหลักความจริงมาแต่ว่าปืนของกลางนี้ได้ยิงมาก่อนวันสวรรคต ดังได้เรียนแล้วข้างต้นนั้น

เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏดังนี้ จึงเป็นพฤติการณ์อันชี้ตรงลงไปว่าปืนกระบอกที่ต้นถูกสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ นั้นอยู่ที่ไหนกัน ? ใคร ๆ ก็เห็นจะต้องตอบว่า “อยู่ที่ผู้ร้าย” กรณีชี้แสดงเหตุสวรรคตว่าเป็นถูกกระทำประทุษฐร้ายโดยบุคคลอื่น และผู้ร้ายได้ใช้อุบายเอาปืนของกลางวางไว้ข้างพระกรซ้าย ในลักษณะรูปชวนให้หลงเข้าใจว่า ทรงกระทำพระองค์เองโดยจงใจปลงพระชนม์เองหรือโดยประมาทเกิดอุบัติเหตุขึ้น และนายชิต ฯ จำเลยนี้ได้เอาปลอกกระสุนปืนปลอกหนึ่งซึ่งเป็นปลอกที่ยิงจากปืนที่วางพรางไว้ไปส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจพร้อมกับปืนกระบอกนั้น จริงอยู่ ถ้าจะสมมติว่าผู้ร้ายเอาปลอกนั้นทิ้งพรางไว้ นายชิต ฯ เก็บเอาไปโดยซื่อ ก็เป็นการประหลาดนักหนาว่าเหตุใด นายชิต ฯ จึงได้แสดงพฤติการณ์พิรุธถึง ๕ ประการดังที่เรียนแล้วเมื่อตะกี้นี้ ? นายชิต ฯ จำเลยเองก็ไม่ได้ให้การต่อศาลนี้อธิบายเหตุผลแสดงความบริสุทธิ์อย่างใด นายชิต ฯ จำเลยได้ให้การตอบโจทก์รับว่าในหลวงรับสั่งว่าเก็บได้ตรงไหน ก็ชี้ถวายถึงบริเวณที่เก็บได้ แต่จะชี้ให้แน่ลงไปไม่ได้ แม้เดี๋ยวนี้ยังชี้ที่แน่นอนไม่ได้

โจทก์ขอประทานเรียนว่าพฤติการณ์เพียงในตอนนี้ ชี้ชัดว่า

นายชิต ฯ จำเลยนี้ได้ร่วมรู้กับผู้ร้าย จึงปรากฏกิริยาอาการกระทำของนายชิต ฯ จำเลยดังกล่าวในเรื่องปลอกกะสุนนี้ สมหรือที่จะเป็นกิริยาของผู้บริสุทธิ์ผู้มิได้ร่วมรู้กับคนร้าย พฤติการณ์ของนายชิตฯ ดังกล่าวบ่งรูปว่าเป็นกิริยาของผู้ที่ได้ร่วมรู้กับคนร้าย โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย

ในอันดับต่อไปโจทก์ขอประทานเรียนว่า เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า อาวุธปืนของกลางหาใช่ปืนกระบอกที่ใช้ยิงเกิดบาดแผลที่พระบรมศพไม่ ปัญหาต่อไปจึงทำให้ต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงว่า “บาดแผลที่พระนลาฏนั้นเกิดด้วยอาวุธปืนลักษณะอย่างใด ?” ในปัญหาข้อนี้ อาจอาศัยลักษณะของบาดแผลที่พระอัฐิ พระเศียร เป็นสำคัญ คณะกรรมการแพทย์ได้กระทำการชันสูตรพระบรมศพ เมื่อ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ โดยละเอียด ละเพาะผลของการตรวจกระโหลกพระเศียร ปรากฏว่ารูพระอัฐิที่พระนลาฏ มีลักษณะเป็นรูเกือบกลม ขอบเรียบ รูนี้มีขนาดวัดจากขวาไปซ้าย ๑๑ ม.ม. วัดจากบนลงล่าง ๑๐ ม.ม. รูพระอัฐิที่เบื้องหลังพระเศียรก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ลักษณะทั้งนี้มีรูปถ่ายปรากฏตามเอกสารหมาย ๕๕ ถึง ๖๔ นั้นแล้ว แสดงว่าเป็นรูถูกกะสุนขนาด ๑๑ ม. ม. ขนาดอย่างเดียวกับหัวกะสุนของกลาง พล. ต. วิเชียร สุตันตานนท์ พยาน ซึ่งได้ศึกษาวิชาการช่างแสงจากประเทศอังกฤษและมีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก ซึ่งเป็นพยานผู้ชำนาญเกี่ยวกับอาวุธปืนและกะสุนปืน ได้ให้การว่า

"ในขณะที่หัวกระสุนวิ่งไปนั้น อาการทรงตัวของหัวกระสุนปืนขนาดของกลางนี้ คงดีอยู่ในระยะ ๕๖๐ เมตร พ้นระยะ ๕๐๐ เมตร แล้วการหมุนตัวของกระสุนอาจทำวงกว้างขึ้น" คณะกรรมการแพทย์ได้ตรวจและทำการทดลองยิงศพได้สรุปข้อยุติว่า บาดแผลที่พระบรมศพเกิดจากกระสุนปืนลูกเดียว ยิงในระยะติดหรือเกือบติดผิวหนัง ขนาดกระสุน ๑๑ ม.ม. อาจทำให้เกิดบาดแผลเช่นที่พระบรมศพได้ ทั้งนี้มีปรากฏตามรายงานโดยพิศดาร คือ เอกสารหมาย ๕๔ นั้นแล้ว เพราะฉะนั้นข้อเท็จจริงที่ว่า "บาดแผลที่พระนลาฏนั้นเกิดจากอาวุธปืนที่ใช้ลูกกระสุนขนาด ๑๑ ม.ม." จึงเป็นอันปลงใจเชื่อมั่นได้ว่าเป็นความจริง

ปัญหาในอันดับถัดไป อันสำคัญซึ่งจะต้องพิจารณาก่อนข้ออื่นๆ มีว่า "บาดแผลด้วยลูกกระสุนปืน ๑๑ ม.ม. ดังกล่าวที่พระนลาฏทะลุเบ้องหลังพระเศียรดังปรากฏที่พระบรมศพนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จสวรรคตในทันที และแน่นิ่ง หรือว่ายังอาจกระดุกกระดิกหรือว่ายังอาจทรงพระชนม์ชีพใช้กำลังอย่างใดได้หรือไม่?" ทั้งนี้ก็เพราะปัญหาข้อนี้เป็นข้อสำคัญมากในการที่จะพิจารณาท่าทางของพระวรกายในขณะลูกกระสุนปืน อันจะเป็นพฤติการณ์ชี้ให้เห็นว่าเป็นรูปปลงพระชนม์เอง หรือถูกลอบปลงพระชนม์หรือโดยอุบัติเหตุต่อไป และถ้าปรากฏว่ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ในระยะเท่าใด พระองค์ได้ทรงกระทำอาการใด ซึ่งอาจเป็นพฤติการณ์ส่อถึงการต่อสู้

ถ้าหากถูกประทุษฐร้าย ดังนี้เป็นต้น.

ในข้อนี้โจทก์จะได้ขอประทานแถลงถึงลักษณะและพลกำลังของกระสุนปืนขนาด ๑๑ ม.ม. ก่อน ตามคำของผู้ชำนาญอาวุธปืนและกระสุนปืน คือ พล.ต. วิเชียร สุคันตานนท์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก และ พ.อ. สุชุม ยั่งยืน รองเจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก ปรากฏรวมความว่า กระสุนขนาด ๑๑ ม.ม. นี้มีดินปืนอยู่ ๐.๔ กรัม เมื่อถูกจุดเป็นก๊าซหมด จะมีจำนวนก๊าซเกิดขึ้นประมาณ ๓๖๐ ลูกบาศก์ ซ.ม. (คือ ๘๖๐ เท่าของดินปืน) เกิดความดันประมาณ ๒๕๐๐ กิโลกรัมต่อ ๑ ตาราง ซ.ม. ในลำกล้องปืน สำหรับตัวหัวกระสุนนั้นถ้วน ๆ หนัก ๑๕.๘ กรัม เมื่อกระสุนถูกดันออกจากปากกระบอกแล้ว จะมีอัตราความเร็ว ๒๔๕ เมตร ต่อ ๑ วินาที (คือ ๑ วินาที วิ่งไปได้ไกล ๒๔๕ เมตร) เมื่อกระสุนออกพ้นลำกล้องไปได้ ๕ ซ.ม. อัตราความเร็วไม่เปลี่ยนแปลง ถ้าหัวกระสุนไปกระทบสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ในระยะ ๕ ซ.ม. จะมีพลังงาน (Energy) ซึ่งอาจทำอันตรายแก่สิ่งที่ถูกกระทบนั้น คำนวณได้พลังงาน ๔๕ เมตรกิโลกรัม (คำว่า "พลังงาน ๔๕ เมตรกิโลกรัม" นั้น พูดง่าย ๆ พอนึกเข้าใจก็ว่าเท่ากับแรงงานที่เราสามารถยกของหนัก ๑ กิโลกรัม ขึ้นสูง ๔๕ เมตร หรือพูดคร่าว ๆ ก็คือ ยกถุงน้ำตาลหนัก ๑ กิโลกรัม ขึ้นสูงแค่ยอดภูเขาทอง) เห็นได้ง่ายว่าพละกำลังของกระสุนปืน ๑๑ ม.ม. อาจทำอันตรายแก่สิ่งที่ได้กระทบนั้นฉกรรจ์อย่างยิ่ง.

ในการทดลองยิงศพด้วยกะสุน ๑๑ ม.ม. ของคณะกรรมการแพทย์ ปรากฏว่านอกจากรอยทะลุด้านหน้าด้านหลังศีรษะแล้ว รอบ ๆ รูทะลุนั้นยังมีรอยร้าวเป็นแฉกออกไป นอกจากรูที่กะสุนผ่าน ๒ รูนี้ ยังทำให้เกิดรอยแตกร้าวที่บริเวณกระดูกขมับและกระดูกฐาน และรายหนึ่งถึงกับกระดูกเบ้าตาแตกเกือบหลุด ในส่วนบาดแผลที่กระโหลกพระเศียรพระบรมศพ ก็ปรากฏว่ามีรูทะลุ ๒ รู รอบ ๆ รูมีพระอัฐิแตกร้าว นอกจากทั้งสองรูนี้ยังมีรอยแตกยาวร้าวทางด้านในทั้งทางขวาและทางซ้าย และยังมีรอยแตกยาวที่กระดูกฐาน.

พะยานผู้ชำนาญฝ่ายวิชาแพทย์ และได้เป็นกรรมการชันสูตรพระบรมศพ คือนายแพทย์สุด แสงวิเชียร อาจารย์หัวหน้าแผนกวิชากายวิภาคศาสตร์ ของคณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ แพทย์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต อาจารย์หัวหน้าแผนกวิชาศัลยวิทยา ของคณะแพทย์ศาสตร์ ศิริราชพยาบาล และนายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน ปริญญาแพทย์ศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยฮัมบูร์ก อาจารย์ผู้สอนวิชานิติเวชวิทยา คณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้ให้การอธิบายถึงรอยแตกร้าวทั้งนี้ว่า แม้กระดูกกระโหลกศีรษะจะเป็นอันเดียวกัน แต่ก็เป็นหลายชั้นต่อกัน กระโหลกศีรษะเป็นรูปกลม จึงมีแรงเบ่ง (tension) ในตัว ถ้าส่วนหนึ่งถูกกระทบอย่างแรงเช่นถูกกะสุนปืน ก็คือถูกกดที่จุดหนึ่งจุดใดฉับพลันอย่างแรง ก็เปลี่ยนรูปไปนิดหนึ่งในทันทีที่ถูกกด ส่วนใดอ่อนแอก็

แตกร้าวไปด้วย กระโหลกศีรษะส่วนที่อ่อนแอคือที่ขมับหรือที่มรอย ต่อมากเช่นที่ใต้หู หรือที่เป็นส่วนยึดกันแน่นเช่นที่ฐาน ไม่สามารถหยุ่นตัวรับความกระเทือน ก็พลอยแตกไปด้วย ฉะเพาะในรายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ นี้ กะสุนผ่านเข้าทางพระนลาฏเบื้องเหนือพระขนงซ้าย ผ่านสมองส่วนหน้า แล้วเฉียดด้านข้างใต้ของ Basal Ganglia แล้วออกทางส่วนท้ายของ Occipital lobe ใกล้ปุ่มท้ายทอย นี้เป็นการที่สมองได้ถูกทำลายโดยตรง และยังถูกทำลายโดยทางอ้อม คือในขณะที่ถูกกะสุนปืนกระทบ กระดูกกระโหลกยุบตัวฉับพลันนิดหนึ่ง (ดังที่มรอยแตกร้าวดังกล่าวข้างต้น) กระดูกกระโหลกด้านในขรุขระไม่เรียบ รอบนอกของสมองคือที่เรียกว่า Cortex (พูดง่าย ๆ ก็คือเปลือกหุ้มด้านนอกสุด) จึงถูกกระแทกทำลายทั่วกันหมด เสียสมรรถภาพคือทำงานไม่ได้ทันที การถูกกะสุนปืนได้รับบาดแผลดังที่ปรากฏที่พระบรมศพนั้น จะต้องหมดความรู้สึกทันทีที่ถูกกะสุน และหมดความสามารถที่จะเคลื่อนไหวทันที เพราะสมองจะถูกทำลายดังกล่าว ถ้าขณะถูกปืน กำลังหายใจเข้าอยู่ ก็คงจะหายใจเข้าไปตามธรรมดาอีกเฮือกหนึ่งได้ ถ้ากำลังหายใจออกอยู่ก็ไม่มีการหายใจอีกเฮือกหนึ่งได้ หัวใจนั้นอาจจะเต้นต่อไปได้นิดหน่อยคือราว ๆ ครึ่งนาทีหรือเกินไปนิดหน่อย ส่วนการกระดุกกระดิกหรือที่เรียกกันว่าชักนั้นเป็นอันไม่มีเลย แม้นัยตาถ้าลืมอยู่ก็คงลืมอยู่อย่างเดิม ถ้าตาหลับอยู่ก็คงหลับอย่างเดิม (เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น พะยานผู้ชำนาญได้

อธิบายโดยพิศดารต่อศาลนั้นแล้ว) ทั้งนี้ก็ตรงกันกับคำให้การพระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ ผู้ได้จับพระกรตรวจชีพจรรู้สึกเต้นอยู่ราวครึ่งนาฑีแล้วก็หยุด และไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดของพระวรกายไหวติงประการใดเลย ตลอดจนพระเนตรก็หลับอยู่ เพราะฉะนั้นข้อเท็จจริงในปัญหาข้อนี้จึงเป็นอันเชื่อมั่นได้ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้สวรรคตทันทีในขณะถูกกะสุนบน หรือที่เรียกตามศัพท์ในวิชาการว่า Instantaneous death กล่าวคือหมดความรู้สึกและหมดกำลังที่จะเคลื่อนไหวทันที.

อนึ่ง การตรวจส่วนของพระวักกะ (ไต) และพระยกนะ (ตับ) เพื่อหายาพิษนั้น ผู้ชำนาญทางกรมวิทยาศาสตร์ และศิริราชพยาบาท ทั้งสองแห่งนั้น ได้ตรวจแล้ว ไม่พบ.

เมื่อได้ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ก็เป็นอันถึงอันดับที่จะพิจารณาต่อไปว่า “บาดแผลนั้นเป็นผลจากเหตุกระทำแก่ตนเอง หรือว่าถูกผู้อื่นกระทำหรือว่าโดยอุบัติเหตุ ?” โจทก์ขอประทานเรียนว่า ในกรณีที่ไม่รู้แน่ว่าเป็นสถานใดนั้น การที่จะอนุมานได้ว่าเป็นกรณีเหตุอย่างใดนั้น ก็โดยใคร่ครวญถึงภาพของพระบรมศพในขณะที่สวรรคตทันที และภาวะอันมีอยู่เป็นอยู่โดยสันเชิงเท่าที่จะมีได้ ตั้งไว้เป็นข้อเท็จจริงเป็นข้อฐาน (data) แล้วก็ไปพิจารณากับข้อหลัก (Principle) ซึ่งได้แก่ความจริงแน่ในทางวิทยาการหรือตามธรรมดาว่า รูปและภาวะแห่งการกระทำของตนเองเป็นอย่างไร ? แห่งการถูกผู้อื่นกระทำเป็นอย่างไร ? โดยอุบัติเหตุเป็นอย่างไร ?

แล้วใช้วิจารณญาณกระทำการปลงใจว่า จะเชื่อมั่นได้ว่ารูปและภาวะในกรณีนั้น ต้อง เป็น ประการใดแน่ ๆ คือพิสูจน์ทางปฏิฐาน (ทางบวก Positive proof) และเมื่อปลงใจแน่ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็เป็นข้อยุติ ย่อมตัดกรณีอื่น ๆ ทิ้งได้โดยนัยเช่นเดียวกัน (พูดง่าย ๆ ก็คือ กรณี ๑, ๒, ๓ เมื่อเป็นกรณี ๒ แล้ว ก็เป็นอันไม่ใช่กรณี ๑, ๓. ไม่ใช่คิดหักทีละอัน ๆ ว่าไม่ใช่–ไม่ใช่ ฉะนั้นต้องเป็นอันที่เหลือ) นี้ทางหนึ่ง ในบางที่รูปของข้อเท็จจริงก็ชี้ได้ "แน่" ว่า ไม่ใช่เหตุนั้นแน่ ๆ ซึ่งตรงกับที่เรียกว่าพิสูจน์ทางนิเสธ (ทางลบ Negative Proof) เช่นปลงใจเชื่อมั่นได้ว่า ไม่ใช่กรณีกระทำตนเองแน่ ๆ ก็เป็นอันตัดกรณีกระทำตนเองทิ้งได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่า ถ้าพิสูจน์ทางปฏิฐาน (ทางบวก Positive Proof) ว่าเป็นเหตุหนึ่งแล้ว อีก ๒ เหตุตัดทิ้งทันที แต่ถ้าพิสูจน์ทางนิเสธ (Negative Proof) ว่าไม่ใช่เหตุนี้ ก็เป็นอันตัดทิ้ง คือลบออกได้เหตุนั้นเหตุเดียว.

ตามที่กล่าวมานี้ การอนุมานจึงมีข้อที่จะต้องระวัง ก็คือการพิจารณาภาพและภาวะนั้น จะต้องพิจารณาภาพในขณะถูกกะสุนปืน กล่าวง่าย ๆ ก็ว่าจะต้องพิจารณาสิ่งที่ยังไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลง เช่น ภาพศพไม่ได้ถูกเคลื่อนไป อาวุธ เครื่องใช้ เช่น เตียง โต๊ะ ตู้ หรือสิ่งอื่น ๆ ต้องใช้ภาพในขณะถูกกะสุนปืน แต่ถ้าถูกเคลื่อนไปอย่างใดก็ต้องฟังข้อเท็จจริงพิจารณากลับเป็นภาพเดิม.

ต่อไปนี้ โจทก์จะได้ขอประทานแถลงถึงข้อเท็จจริงอันจะเป็น

ข้อฐาน (data) สำหรับการอนุมานต่อไป.

ในการชันสูตรพระบรมศพ ได้ทำการตรวจทางเอกซ์เรย์ ถ่ายด้านหน้าไปด้านหลัง ถ่ายด้านหลังไปด้านหน้า ถ่ายด้านข้าง ๆ ขวา ถ่ายด้านข้าง ๆ ซ้ายของกระโหลกพระเศียร เป็นอันดับแรกก่อนอื่น หลวงพิณพากย์พิทยเพท (แพทย์ศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญทางรังษีวิทยา และผู้สอนวิชารังษีวิทยาของคณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล และจุฬาลงกรณ์) ได้แถลงวิถีกระสุนทะลุกระโหลกพระเศียร (ดูพีธีมศาสตร์หมายเลข ๖๒ ถึง ๖๔) และได้ให้การว่ารอยแตกด้านหน้าเป็นทางกระสุนเข้า รอยแตกด้านหลังเป็นทางกระสุนออก ก็เพราะปรากฏว่า รูแตกของกระโหลกพระเศียรด้านหน้าเล็กกว่ารูแตกทางท้ายทอยพระเศียร ตามธรรมดาทางเข้าของกระสุนเล็กกว่าทางออกของกระสุน นอกจากนี้รอยแตกทางด้านหน้ามีเศษพระอัฐิกระเด็นไปติดอยู่ภายใน ส่วนรอยแตกทางด้านหลัง มีเศษพระอัฐิแตกกระเด็นไปติดอยู่ภายนอกใต้หนังพระเศียร นี่เป็นการตรวจทางเอกซ์เรย์.

ส่วนการตรวจพระอัฐิกระโหลกพระเศียร ปรากฏว่าลักษณะรูพระอัฐิมีลักษะเป็นหน้าสิ่วผายออก แสดงว่ามีอะไรดันจากข้างในออกนอก และลักษณะแผลของรูหลัง แสดงว่ามีอะไรดันออก พระอัฐิที่ท้ายทอยจึงได้แตกออกไปด้านนอก แพทย์ผู้ชันสูตรพระบรมศพและได้มาให้การต่อศาลนี้ ให้ความเห็นยืนยันได้ว่ากระสุนเข้าทาง

พระนลาฏทะลุออกทางท้ายทอยพระเศียร.

พระศอ (ผิวหนัง) ที่บริเวณบาดแผลที่พระนลาฏ มีลักษณะแตกเป็นสี่แฉก และที่รอยแตกมีเขม่าดินปืนติด มองด้วยตาเปล่าเห็นดำ ๆ ถ้าดูด้วยกล้องจุลทรรศน์แล้วเห็นเป็นเม็ดดำอยู่ตรงบาดแผลนั้นอยู่ประปรายทั่วไป นายแพทย์สงกรานต์ (อาจารย์นิติเวชวิทยา) ให้การว่า เมื่อเห็นลักษณะบาดแผลเช่นนี้ประกอบกับเม็ดดำ ๆ ดังกล่าว ก็บอกได้ว่าถูกกระสุนปืนที่พระนลาฏในระยะใกล้มาก ทั้งนี้โดยอาศัยหลักที่ว่า ปืนที่ยิงออกไปนั้น ในขณะที่ดินปืนระเบิดออกเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเคมี คือกลายเป็นธาตุถ่านหรือเรียกว่าเขม่าแล้วออกจากปากกระบอกปืนไปทันที พร้อมกับเศษดินปืนที่เปลี่ยนแปลงเป็นเขม่าไม่ทัน ซึ่งมีเหลืออยู่เป็นส่วนน้อย ถ้ายิงในระยะใกล้ดินปืนที่เหลืออยู่กับเขม่า ก็จะเข้าไปติดอยู่ที่ผิวหนังที่บาดแผล ตามหลักทั่วไป พอกล่าวได้ว่า ต้องยิงห่างไม่เกิน ๖ นิ้วฟุต เพราะไกลกว่า ๖ นิ้วฟุตนั้น ไม่มีเขม่าหรือเศษดินพอพ่นไปติดได้ ดินและเขม่าที่ติดอยู่ที่ผิวหนังดังกล่าว ถ้าติดอยู่ที่ผิว ๆ ของผิวหนังก็เช็ดออกได้ แต่ส่วนที่ฝังลึกเข้าไปในผิวหนัง ก็เช็ดไม่ออก ทำนองเดียวกับรอยสักที่ผิวหนังซึ่งเช็ดไม่ออก การตรวจพระศอ แม้ภายหลังสวรรคตแล้วหลายวัน แม้ถูกเช็ด แต่ผิวหนังไม่ได้เปื่อยเน่าเพราะฉีดยาฟอร์มาลีนไว้ เม็ดดำ ๆ จึงยังเห็นอยู่ การที่บาดแผลที่ผิวหนังเป็นรอยแตก ๔ แฉกนั้น ก็เพราะแรงดันของก๊าซและเขม่า ทำให้บาดแผล

แตกเป็นแฉก ๆ ส่วนรอยแตกตรงกลางเป็นรอยแตกที่เกิดจากลูกกะสุน เมื่อยิงปืน ดินปืนระเบิด ทำให้เกิดก๊าซและเขม่า ก๊าซนี้จะดันลูกกะสุนออกไป พร้อมกับก๊าซและเขม่าก็พ่นออกไปจากปากกระบอกด้วย ถ้ายิงในระยะใกล้ผิวหนังไม่เกิน ๖ นิ้วฟุต แรงดันของก๊าซก็ไปดันที่ผิวหนัง ทำให้ผิวหนังตรงนั้นแตกออกเป็นแฉก ๆ ถ้ายิงห่างกว่าระยะ ๖ นิ้วฟุตออกไป แรงดันไม่แรงถึงทำให้แตกเป็นแฉก ๆ แผลที่ผิวหนังก็จะเป็นรูกลม และจะไม่แตกเป็นแฉก ๆ

ในเรื่องแรงดันของก๊าซสำหรับกะสุนปืน ๑๑ ม.ม.นี้ เจ้าหน้าที่ของกรมช่างแสงทหารบก ได้ทำการทดลองยิงไปยังเป้ากระดาษปรากฏว่าในระยะ ๖๐ เซ็นติเมตรหรือใกล้กว่านั้น จะมีเขม่าดินปืนไปติดเป้า ระยะที่ยิงยิ่งห่างออกไป วงกระจายของเขม่าดินปืนก็จะใหญ่ตามออกไปด้วย ถ้ายิงในระยะห่าง รอยที่เกิดที่เป้าจะเป็นวงกลม แต่ถ้ายิงในระยะใกล้ จะทำให้เป้ามีรอยฉีก ได้ทดลองยิงหยวกกล้วยห่างประมาณ ๑๕ ซ.ม. ก็มีรอยแตกเป็นแฉกหรือฉีก (ดูคำให้การ พ.อ.สุชุม รองเจ้ากรมช่างแสง และความพิศดารในเอกสารหมายเลข ๘๕) การทดลองดังกล่าวนี้เป็นข้อสนับสนุนหลักดังได้กล่าวเมื่อตะกี้.

อนึ่ง คณะกรรมการแพทย์ได้ทำการทดลองยิงศพเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๘๘ รวม ๗ ศพด้วยกัน เป็นการทดลองเทียบเคียงกับบาดแผลที่พระบรมศพ ได้ปรากฏผลและได้ข้อยุติว่า บาดแผลที่

พระบรมศพ มีลักษณะคล้ายคลึงกับศพที่ทดลองยิงในระยะติดหรือเกือบติดผิวหนัง และยิงจากข้างหน้าไปข้างหลัง ด้วยกระสุนปืนขนาด ๑๑ ม.ม. คณะกรรมการแพทย์ในที่สุดได้ยืนยันเป็นเอกฉันท์ว่า "ได้สวรรคตโดยถูกกระสุนปืนซึ่งเข้าไปในพระนลาฏของพระองค์ และผ่านทะลุออกไปทางข้างหลังของพระเศียร และว่าตามผลที่ได้ทดลองกับศพ ปากกระบอกปืนได้จ่ออยู่ภายในระยะ ๕ ซ. ม. ของพระนลาฏโดยเกือบแน่นอน"

เพราะฉะนั้นในข้อเท็จจริงข้อนี้ จึงเป็นอันฟังเป็นหลักความจริงได้ว่า ลูกกระสุนปืนได้ผ่านเข้าในพระนลาฏทะลุออกทางเบื้องหลังพระเศียร และปากกระบอกปืนได้จ่ออยู่ในระยะติดหรือเกือบติดผิวหนัง ภายในระยะ ๕ เซ็นติเมตรโดยเกือบแน่นอน.

ส่วนท่าทางพระบรมศพในขณะสวรรคตนั้น ปรากฏตามคำให้การของพระพี่เลี้ยงเนื่อง ซึ่งเป็นผู้ทำการจับชีพจรและซับพระโลหิตอยู่ในขณะสวรรคต อยู่ในฐานะที่ใกล้ชิดและมีความสังเกตด้วยสติอันแม่นยำ พระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันของสมเด็จพระราชชนนี คำให้การของนางสาวจรูญ ผู้ที่ได้เข้ามาติด ๆ กับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ตลอดจนคำให้การนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยเองก็ดี ปรากฏข้อเท็จจริงภายหลังเสียงปืนดังแล้วไม่เกิน ๑ นาที และพระพี่เลี้ยงเนื่องได้มาถึงพระแท่น ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงบรรทมหงาย พระเศียรอยู่บนพระเขนย มีผ้า

ห่มเป็นผ้าดอกบาง ๆ คลุมอยู่ตั้งแต่พระอุระถึงปลายพระบาท แต่ไม่มิดพระบาท คงคลุมถึงข้อพระบาทเท่านั้น พระกรทั้งสองข้างอยู่นอกผ้าคลุม (ทับบนผ้าคลุม) มีบันชะนิดบันพก ยู.เอส. อาร์มี่ ๑ กระบอกอยู่ตรงข้างพระกรซ้าย ใกล้ข้อศอก ตัวบันกับพระกรอยู่ชิดกันห่างประมาณ ๑ นิ้วมือ ปลายกระบอกบันหันไปทางพระบาทด้านบันมาทางพระเศียร นิ้วพระหัตถ์ซ้ายแบอยู่ตามปกติ (พระพี่เลี้ยงเนื่องไม่ได้สังเกตเลยไปจนถึงว่า แบเหยียดตรงหรืองอเข้าสักเพียงใด แต่ทุกคนยืนยันได้ว่านิ้วพระหัตถ์ไม่ได้กำ) พระหัตถ์ขวาหงายอยู่ในลักษณะเดียวกับพระหัตถ์ด้วย พระบาทตั้งอยู่ห่างจากพนักพระแท่นประมาณ ๒ นิ้วครึ่ง พระเศียรตะแคงไปทางเบื้องขวานิดหน่อย มีพระโลหิตไหลจากแผลพระนลาฏ พระโลหิตไหลไปทางขวามาก ทางข้างซ้ายไม่มาก ที่เขนยและผ้าลาดพระที่นั่งรอยพระโลหิตเปื้อนประมาณ ๔ นิ้ว แผลตรงพระนลาฏมีลักษณะเป็นหลุมอยู่ตรงที่พระโลหิตออกโตประมาณเท่าสตางค์ ๒๐ สตางค์ เห็นมีอะไรดำ ๆ อยู่ตรงกลางหลุมแผลและรอบ ๆ (พยานเข้าใจว่าเป็นเขม่า) อะไรดำ ๆ นั้นไหลปนกับโลหิตและไหลถึงแถบขมับก็หมดเขม่าดำ ๆ นั้น คงมีแต่โลหิตสีธรรมดาไหลต่อไป เขม่าดำ ๆ นั้นไหลไปไม่ถึงพระเขนย พระเนตรหลับสนิทอย่างบรรทมหลับที่เดียว พระโอษฐ์ปิด เค้าพระพักตร์เห็นเหมือนอย่างบรรทมหลับ ไม่มีสีหน้าบูดหรือผิดจากอาการหลับธรรมดาเลย พระเกษาเป็นปกติ ไม่มีรอยยุ่งอะไรเรียบร้อยอยู่ในรูป

ปรกติ ผ้าที่ห่มคลุมบรรทมอยู่นั้นสังเกตเห็นเรียบ ตัวพระเชนยคงอยู่ในลักษณะธรรมดาปรกติ ผ้าลาดพระที่ปูเรียบร้อย ที่พระเชนยกด์ผ้าลาดพระที่กด์ มีรอยเปื้อนโลหิตอย่างเดียว ไม่มีรอยเปื้อนอะไรอีก ฉลองพระเนตรของพระองค์วางอยู่บนหลังตู้ข้างพระแท่น ไม่ได้ทรงฉลองพระเนตร (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสายตาสั้นและเบียว Astigmatism เริ่มทรงฉลองพระเนตรเมื่อพระชนมายุ ๑๒ ปี ปรกติทรงฉลองพระเนตรเสมอ เว้นแต่เวลาเข้าที่พระบรรทมหรือเวลาจะสรงน้ำ) พระพี่เลี้ยงเนื่องได้ใช้ปลายนิ้วทั้งสองแตะที่ชีพจรตรงข้อพระหัตถ์ซ้าย ชีพจรขณะนั้นเต้นเร็วมากประมาณครึ่งนาฬิกาหยุดไม่มีส่วนใดของร่างกายกะดุกกะดิกเคลื่อนไหวแม้แต่น้อย ในขณะที่จับชีพจรและก่อนชีพจรหยุด พระพี่เลี้ยงเนื่องได้หยิบบันทึกระบอกนั้นจากที่ที่วางข้างพระกรซ้าย เอาไปวางบนหลังตู้เล็กข้างพระแท่นเบื้องซ้าย พะยานรู้สึกปีนไม่ร้อน เย็นธรรมดา ไม่เห็นมีอะไรติดเปื้อนอยู่เลย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ถนัดพระหัตถ์ขวาตั้งแต่ทรงพระเยาว์มาจนตลอด ต่อมาประมาณ ๓๐ นาฬิ (ไม่ถึง ๑ ชั่วโมง) ได้เปลี่ยนฉลองพระองค์และพระสนับเพลา ฉลองพระองค์ที่ทรงอยู่นั้นเปื้อนพระโลหิต ส่วนพระสนับเพลาที่ทรงอยู่นั้นเปื้อนพระบังคนหนักด้วย ในการฉลองพระองค์และพระสนับเพลานั้น เมื่อข้อพระเศียรขัน พระเศียรก็ตก ต้องเอามือรับ แสดงว่าข้อที่พระศออ่อน สำหรับข้อพระหัตถ์ข้างซ้ายนั้น เมื่อยกพระหัตถ์ขึ้นกรู้สึกว่าข้อพระหัตถ์อ่อน โดย

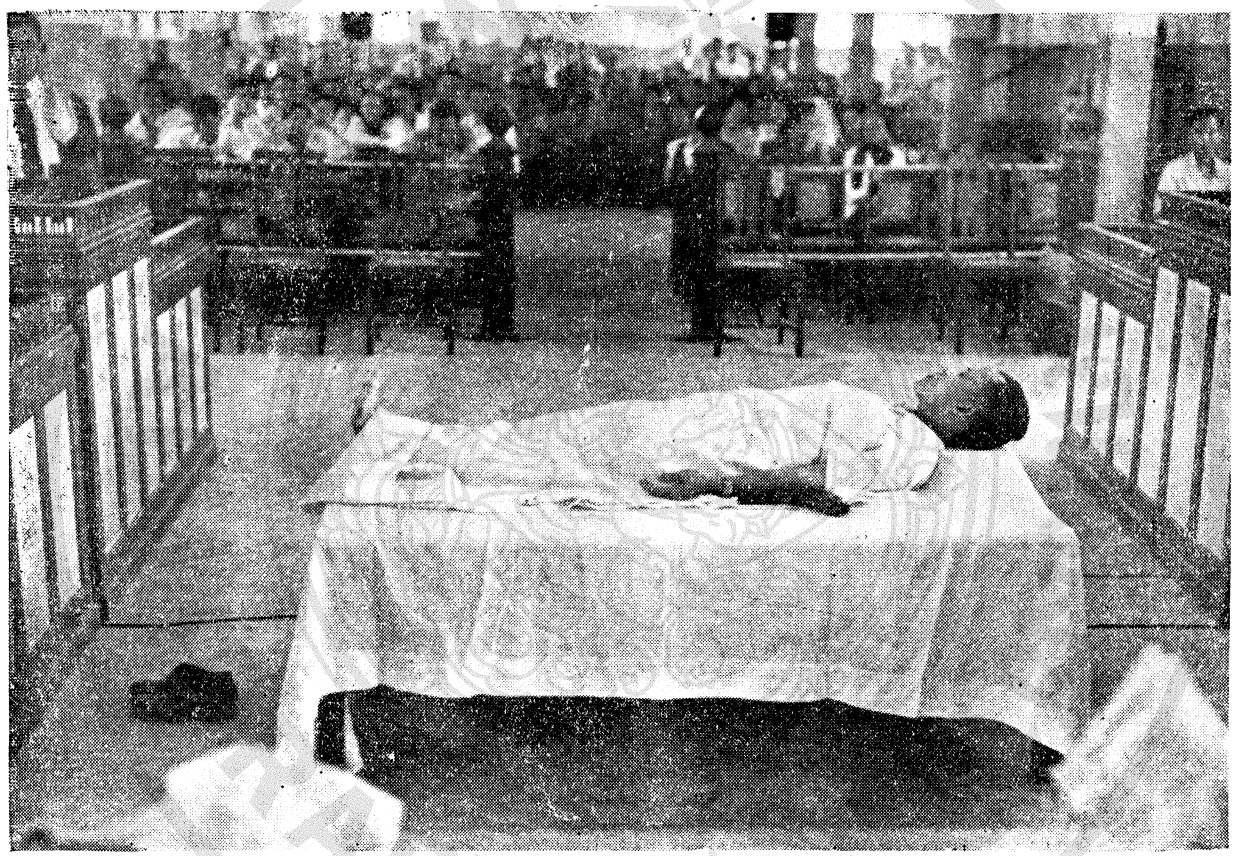

ภาพถ่ายท่าพระบรมศพที่จัดขึ้นในศาล ตามคำให้การพระพี่เลี้ยงเนื่อง

ภาพถ่ายท่าพระบรมศพที่จัดขึ้นในศาล ตามคำให้การพระพี่เลี้ยงเนื่อง

ภาพถ่ายท่าพระบรมศพที่จัดขึ้นในศาล ตามคำให้การพระพี่เลี้ยงเนื่อง

ภาพถ่ายท่าพระบรมศพที่จัดขึ้นในศาล ตามคำให้การพระพี่เลี้ยงเนื่อง

เห็นพระหัตถ์ห้อย เวลายกพระองค์ขึ้น ก็รู้สึกว่าทุกส่วนของพระกายอ่อน ส่วนพระกรขวาก็อ่อนเช่นเดียวกัน สังเกตได้จากเวลายกขึ้นก็เห็นอ่อนตก ฉะเพาะที่ตะโพกและที่เข่าเห็นชัดเมื่อเขายกพระองค์ขึ้นก็อ่อน (คือพูดสั้น ๆ ก็ว่าทุกข้อในวรกายนั้นไม่มีข้อหนึ่งข้อใดเกร็งแข็ง และลักษณะท่าทางก็คือท่าทางของผู้นอนหลับตาเฉย ๆ นั่นเอง).

ข้อเท็จจริงที่จะช่วยให้คำนึงมองเห็นภาพพระบรมศพในขณะถูกกระสุนปืน ปรากฏดังนี้.

ต่อไปนี้ โจทก์จะได้ขอประทานเสนอถึงข้อหลัก (principle) ซึ่งได้แก่ความจริงแน่ในทางวิทยาการหรือตามธรรมดาว่า รูปและภาวะแห่งการกระทำตนเองหรือถ้าถูกผู้อื่นกระทำร้าย อย่างบาดแผลในพระบรมศพนี้เป็นอย่างไร แล้วใช้ข้อเท็จจริงอันเป็นข้อฐานดังกล่าวเมื่อตะกี้ ปรับเข้ากับข้อหลัก พิจารณากระทำความปลงใจว่า จะเชื่อแน่ได้ว่ากรณีจะต้องเป็นประการใดโดยอาศัยความรู้ความเห็นของผู้ชำนาญเป็นทางเป็นหลักต่อไป.

ข้อเท็จจริงอันเป็นหลักดังกล่าวนี้ มีปรากฏในคำให้การของนายแพทย์ใช้ยูนิพันธ์ (ปริญญาแพทย์ศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเอดินเบิร์ก) นายแพทย์ชุบ โชติกเสถียร (ปริญญา M.R.C.S. และ L.R.C.P.) นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ (อาจารย์วิชาศัลยวิทยาของคณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล) นายแพทย์สุด แสงวิเชียร

(อาจารย์วิชากายวิภาคศาสตร์ของคณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล) และนายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน (อาจารย์วิชานิติเวชวิทยาของคณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล) พะยานได้ให้การไว้โดยละเอียดและพิศดาร แสดงเหตุผลและการทดลองทดสอบตามหลักวิชาการ โจทก์ขอประทานแถลงฉะเพาะใจความพอสมควร ณ ที่นี้ อันมีความดังนี้ :—

ถ้าสมมติว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ บรรทมอยู่เฉย ๆ จะหลับหรือไม่ก็ไม่สำคัญ แต่ไม่ได้ทรงใช้กล้ามเนื้อส่วนหนึ่งส่วนใดเลย ถ้าถูกกะสุนปืนได้รับบาดแผลดังที่ปรากฏนั้น จะต้องหมดความรู้สึกทันทีที่ถูกกะสุนปืน และหมดความสามารถที่จะเคลื่อนไหวทันที เพราะสมองถูกทำลาย ส่วนการหายใจนั้น ถ้าขณะถูกปืนกำลังหายใจเข้าอยู่ ก็คงจะหายใจเข้าอีกเฮือกหนึ่งได้ แต่ถ้าขณะถูกปืน กำลังหายใจออกอยู่ ก็ไม่มีการหายใจอีกเฮือกหนึ่งได้ ลักษณะดังว่านี้เรียกว่า "ตายทันที" (Instantaneous death) สำหรับหัวใจนั้นอาจจะเต้นต่อไปได้นิดหน่อย คือราวครึ่งนาที หรือเกินไปนิดหน่อย ที่ยังเต้นต่อไปได้ก็เพราะกล้ามเนื้อที่หัวใจทำงานได้โดยอิสระ เมื่อยังมีโลหิตหล่อเลี้ยงอยู่ก็ยังเต้นต่อไป สำหรับนัยตา ถ้าขณะถูกปืนตาลืมอยู่ คงลืมอยู่อย่างเดิม ถ้าตาหลับอยู่ ก็คงหลับอย่างเดิม (ในตอนนี้โจทก์ขอประทานเรียนแทรกสักหน่อยว่า อาการที่พระพี่เลี้ยงเนื่องให้การดังได้กล่าวแล้วเมื่อตะกี้ เป็นอันตรงกับข้อหลักวิชาการนี้ทุกประการ

คำให้การของพระพี่เลี้ยงเนื่อง เมื่อเอาสอบกับหลักความจริงตามหลักวิชาการ แสดงน้ำหนักความสมควรเชื่อว่าแน่นอนเป็นอย่างดี) ส่วนข้อต่าง ๆ จะอ่อนลงไปหมด ทั้งนี้เพราะกล้ามเนื้อต่าง ๆ หมดหน้าที่ทำงานต่อไปไม่ได้แล้ว ต่อไปประมาณ ๖ ชั่วโมง ก็จะถึงระยะแข็งภายหลังตาย คือ rigor mortis คือเริ่มแข็งจากคอเป็นศูนย์กลางและแข็งขึ้นไปตามส่วนบน และส่วนล่างของร่างกาย ถึงแม้ว่าจะใช้น้ำแข็งวางรอบ และใช้พัดลมเป่า ก็ไม่ทำให้เปลี่ยนแปลงระยะเวลาเกิดและลักษณะของ rigormortis ได้ การใช้น้ำแข็งวางรอบและใช้พัดลมเป่า เป็นเพียงช่วยไม่ให้ศพเน่าเท่านั้น อาการของ rigormortis จะมีทั่วร่างกายในระยะเวลาประมาณ ๑ ถึง ๓ ชั่วโมง และจะคงมีอยู่ต่อไปจนประมาณ ๑๒ ชั่วโมงจึงเริ่มหย่อนคลาย คือถึงระยะ relax ในที่สุดก็ถึงอาการขึ้นเน่าอาการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ หมายถึงผู้ตายนอนอยู่เฉย ๆ ก่อนตาย ไม่ได้ใช้กล้ามเนื้ออย่างใดเลย จะตื่นอยู่หรือหลับ ก็ไม่ต่างกัน.

ถ้าสมมุติว่า ก่อนตาย ผู้ตายใช้กล้ามเนื้อส่วนหนึ่งส่วนใดทำงานอยู่ เช่นกำปั้น และปั้นถูก (จะโดยจงใจยิงหรือประมาทก็ตาม) มีบาดแผลดังพระบรมศพแล้วความรู้สึก ความสามารถในการเคลื่อนไหว การหายใจ การเต้นของหัวใจ และนัยตา ก็จะเหมือนกับข้อสมมุติในตอนแรก คือขณะตายไม่ได้ใช้กล้ามเนื้ออยู่ ส่วนข้อมือ ข้อศอก ของแขนข้างที่กำปั้นจะมีลักษณะแข็งเกร็ง ที่เรียก

ว่า cadaveric spasm.

เรื่อง cadaveric spasm นี้ เมื่อร้อยปีเศษมาแล้ว แพทย์ได้เกิดความฉงนในกรณีที่ได้พบศพผู้ตายมีอาการแข็งเกร็ง ทันทีเมื่อตายลง ครั้งนั้นเข้าใจว่าเป็นอาการตัวแข็งภายหลังตายที่เกิดขึ้นทันที จึงเรียกอาการชะนิดนี้ว่า instantaneous rigormortis คืออาการของ rigormortis ที่เกิดขึ้นทันที ต่อมาเมื่อแพทย์ได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับระบบของประสาทจากการตายของคนในสภาพต่าง ๆ เช่นคนที่รับอันตรายอย่างแรงตายลงทันที หรือทหารที่ถูกกระสุนปืนตายในสนามรบ ซึ่งตายลงทันที ปรากฏว่ายังอยู่ในท่าที่ถือปืนจ้องอยู่เป็นต้น จึงทราบว่าไม่ใช่อาการของ rigormortis แท้จริงเป็นเรื่องของ cadaveric spasm อาการแข็งเกร็งของ cadaveric spasm นั้นแข็งเกร็งมากกว่าอาการแข็งเกร็งของเนื้อกล้ามส่วนนั้นในขณะที่บุคคลใช้เนื้อกล้ามส่วนนั้นก่อนตาย เช่นเรากำมืออยู่แน่นเพียงเท่านี้ อาการแข็งเกร็งของ cadaveric spasm มีอาการแข็งเกร็งกว่า.

เหตุแห่งระบบประสาทอันเป็นต้นเหตุทำให้เกิด cadaveric spasm นั้นกล่าวโดยสังเขป ก็คือการเคลื่อนไหวส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายนั้น ต้องอาศัยกล้ามเนื้อ ๒ พวก กล้ามเนื้อพวกหนึ่งทำหน้าที่หดตัว ส่วนอีกพวกหนึ่งทำหน้าที่คลายตัว ซึ่งต้องได้รับคำสั่งมาจากสมอง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ใกล้ ๆ กัน ส่วนที่ทำหน้าที่สั่งให้กล้ามเนื้อหดเรียกว่า motorarea ส่วนที่ทำการหน้าที่สั่งให้กล้ามเนื้อคลายเรียกว่า

suppressorarea ซึ่งทั้ง motorarea และ suppressorarea นี้อยู่ที่ส่วน cortex ของสมอง (พูดง่าย ๆ ก็คือที่เปลือกหุ้มสมอง) การที่สมองจะสั่งบังคับกล้ามเนื้อ ต้องสั่งผ่านไปตามวิถีประสาท ไปยังกล้ามเนื้อ การสั่งดังว่านี้มีศูนย์กลางเรียกชื่อว่า Basal ganglia ซึ่งเป็นศูนย์กลางรอง subsidiary centre (Basal ganglia เป็นชื่อของตัวสมองส่วน subsidiary centre เป็นคำเรียกชื่อการทำหน้าที่ (function) ของสมองส่วน Basal ganglia) ถ้าสมองส่วน motorarea ยังทำงานได้อยู่, subsidiary centre ก็ไม่ต้องทำงานอะไร ต่อเมื่อ motorarea กับ suppressorarea เสียหน้าที่ คือทำงานไม่ได้ เช่นถูกทำลายโดยตรงหรือโดยอ้อม, subsidiary centre ก็จะเข้าทำหน้าที่แทน motorarea อย่างเดียว แต่ไม่ทำหน้าที่เกี่ยว suppressorarea คือทำหน้าที่สั่งให้กล้ามเนื้อหดแทน motorarea แต่ไม่ได้ทำหน้าที่สั่งให้กล้ามเนื้อคลายแทน suppressorarea ด้วย ดังนั้นเมื่อเรากำลังงอแขนอยู่หรือกำมืออยู่ ถ้าสมองส่วน motorarea กับ suppressorarea เสียไปทันที เช่นถูกทำลายโดยตรงและโดยอ้อม อย่างในกรณีพระบรมศพ subsidiary centre ก็จะสั่งให้แขนงออยู่เช่นนั้นหรือกำมืออยู่เช่นนั้น แต่ไม่สั่งให้คลายแขนหรือคลายมือ เพราะ subsidiary centre ไม่ได้ทำหน้าที่แทน suppressorarea, โดยเหตุที่สมองส่วน motorarea กับ suppressorarea อยู่ชิดกันแทบจะเป็นอันเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อ cortex ถูกทำลาย, motorarea กับ auppressorarea ซึ่งอยู่ที่ cortex ก็

จะต้องเสียหน้าที่ไปพร้อมกัน cortex อยู่ที่ผิวของสมอง ส่วน Basal ganglia อยู่ลึกเข้าไปในสมอง cortex บอบบางกว่า Basal ganglia มาก ดังนั้น motorarea กับ suppressorarea จึงเป็นอันตรายได้ง่ายกว่า สมมุติว่าเรางอแขนเข้าหาลำตัว กล้ามเนื้อที่แขนด้านใน ก็ทำหน้าที่หด กล้ามเนื้อด้านนอกก็ทำหน้าที่คลายโดย motorarea สั่งให้กล้ามเนื้อแขนด้านในหด suppressorarea สั่งให้กล้ามเนื้อด้านนอกคลาย แขนจึงงอได้ และกลับกัน ถ้าเราจะกลับเหยียดแขนออกไป motorarea ก็สั่งให้กล้ามเนื้อที่แขนด้านในคลาย และ suppressorarea ก็สั่งให้กล้ามเนื้อด้านนอกหด ถ้าขณะที่งอแขนอยู่ ผู้นั้นตายทันทีโดย cortex ถูกทำลายเสียหมดทันที, subsidiary centre ก็เข้าทำหน้าที่แทน motorarea คือสั่งให้กล้ามเนื้อที่แขนหดอยู่ แขนจะงออยู่อย่างนั้น แต่แขนจะกลับคลายก็ไม่ได้เพราะ suppressorarea ถูกทำลายเสียแล้ว และ subsidiary centre ก็ไม่ได้ทำหน้าที่สั่งให้กล้ามเนื้อคลายแทน suppressorarea ดังนั้นกล้ามเนื้อที่แขนจึงไม่มีการสั่งให้คลาย จึงทำให้แขนข้างนั้นมีอาการแข็งเกร็งอยู่ (ตามที่เรียกว่า cadaveric spasm) subsidiary centre จะคงทำหน้าที่ motor area อยู่ต่อไปจนกระทั่ง subsidiary centre เสียการหน้าที่ คือไม่มีเลือดไปหล่อเลี้ยง แขนที่งอก็คงสภาพแข็งเกร็งอยู่อย่างนั้น การทำงานของ Basal ganglia รุนแรงกว่า cortex การแข็งเกร็งของ cadaveric spasm จึงมากกว่าอาการเกร็งของกล้ามเนื้อส่วนนั้น

ของบุคคลนั้นก่อนตาย.

ในกรณีบาดแผลของพระบรมศพเป็นที่แน่ว่า กะสุนได้ทำลาย cortex เสียหมดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (ดังที่ได้เรียนมาแล้วครั้งหนึ่งข้างต้นในตอนที่วินิจฉัยว่าสรรคตทันที ไม่มีกระดุกกระดิก) และวิถีกระสุนนั้นได้ผ่าน Frontal lobe ตอนหน้าเข้าไปตอนกลางของของสมองเฉียดใต้ Basal ganglia ส่วนซ้าย และออกทางส่วนท้ายของ Occipital lobe ตรงที่ใกล้ปุ่มท้ายทอย (การวินิจฉัยวิถีกระสุนว่าผ่านส่วนไหนของสมองบ้าง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสมองส่วนไหนได้ถูกทำลายโดยตรงบ้างนั้น ในกรณีพระบรมศพนี้ เมื่อชันสูตรพระบรมศพ สมองได้เน่าเป็นส่วนมาก นายแพทย์อวย ฯ นายแพทย์สุด ฯ นายแพทย์สงกรานต์ ฯ จึงได้ทำการศึกษาโดยตระหนักในเบื้องต้นตามหลักวิชาการก็แสดงว่าต้องผ่านเช่นนี้ แต่นักวิทยาศาสตร์ไม่หยุดแค่นี้ ได้ทำการทดสอบโดยอาศัยหลักเปรียบเทียบสมองเป็นจำนวนมาก และได้นำมาทำให้ศาลดู ๓-๔ สมองต่อหน้าศาล กับได้นำหัวศพผ่าใส่ตู้กระจกมาให้ศาลดูประกอบด้วย ก็ปรากฏแน่ชัดดังนี้ทุกครั้งทุกคราว เพราะฉะนั้นจึงต้องควรพอใจในความแน่นอนตามต้องการซึ่งเป็นวิสัยแห่งความแน่นอนในทางวิทยาศาสตร์) ในกรณีพระบรมศพ เป็นที่แน่ว่ากระสุนปืนได้ทำลาย cortex เสียหมดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แต่ Basal ganglia ยังไม่ถูกทำลาย การที่กระสุนเฉียดเข้าไปใกล้ Basal ganglia ข้างซ้ายก็ไม่ทำให้ Basal ganglia ส่วน

นั้นเสียไป หรือถึงจะเสียก็เสียไปนิดหน่อย แต่อย่างไรก็ดี Basal ganglia ซีกข้างขวาก็ยังดีอยู่ ยังทำหน้าที่ต่อไปได้อีกเล็กน้อย เท่าที่มีโลหิตหล่อเลี้ยงอยู่ ดังนั้นถ้าขณะสวรรคต พระองค์ได้ทรงใช้กล้ามเนื้อเช่นทรงงอพระกรอยู่ หรือกำพระหัตถ์อยู่ แขนนั้นก็จะมีอาการงอเกร็งอยู่อย่างนั้น หรือกำพระหัตถ์อยู่ในท่าเดิม.

ถ้าสมมุติว่าในรายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ ถ้าก่อนสวรรคต ทรงถือปืนอยู่ (ปืน ยู เอส อาร์มี่ อย่างของกลางมีน้ำหนัก ๑.๑ กิโลกรัม ซึ่งก็หนักมากอยู่) จะโดยประการใดก็ตาม คือโดยจงใจฉวยไกหรือโดยประมาท ปืนเกิดลั่นขึ้น กระสุนถูกพระองค์สวรรคตได้บาดแผลดังที่ปรากฏ แรงสะบัดหรือแรงถีบของปืน จะไม่ทำให้ cadaveric spasm เปลี่ยนแปลงไปได้เลย พระกรข้างที่ทรงปืนมีรูปในท่าใดก็คงรูปอยู่ในท่าเดิม แต่แรงสะบัดของปืน สมมุติว่ามาก อาจจะทำให้ปืนหลุดจากพระหัตถ์ก็ได้ หรือปืนอาจจะอยู่ในพระหัตถ์ก็ได้ สุดแต่ว่าทรงกำแน่นมากน้อยเพียงใด แต่ถึงแม้ว่าปืนจะหลุดจากพระหัตถ์ได้ก็ตาม นิ้วพระหัตถ์ก็จะต้องงองุ้มอยู่ในท่าเดิม (ไม่ใช่เหยียดตรงเหมือนอย่างธรรมดา ถ้าในขณะสวรรคตพระกรของพระองค์งออยู่ พระกรนั้นก็จะงออยู่ในท่าเดิม แรงสะบัดของปืนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

ในที่นี้ ขอตั้งข้อสงสัยขึ้นว่า เมื่อปืนลั่นออก ย่อมมีแรงสะบัดแรงถีบซึ่งเกิดขึ้นก่อนกระสุนจะแล่นไปต้องที่หมาย แรงนี้จะมิทำให้มือและแขนเหยียดออกเสียก่อนที่จะเกิด Cadaveric spasm หรือ ดัง

นั้นเมื่อกะสุนถูกที่หมายแล้ว อาการ Cadaveric spasm ก็ไม่ทันเกิดขึ้นได้ ในข้อสงสัยอย่างนี้ แท้จริงแรงสะบัดจะเกิดขึ้นก่อนที่กะสุนจะแล่นไปถึงที่หมายหรือไม่ไม่สำคัญ เพราะขณะที่แขนงอและมือกำปืนอยู่ จนกระทั่งปืนดันกะสุนไปถึงที่หมายนั้น พึงสังเกตว่า ตลอดเวลานั้นสมองยังคงทำหน้าที่สั่งการให้กล้ามเนื้อทำงานติดต่อกันอยู่เรื่อยไป เมื่อกะสุนมาถึงที่หมาย การสั่งบังคับจากสมองก็ยังมีอยู่เรื่อย ถึงแม้มีแรงสะบัด แขนและมือก็ต้องกลับมาคืนอยู่ในท่าเดิม เพราะสมองยังสั่งการตรึงอยู่.

แต่อย่างไรก็ดี ในเรื่องแรงสะบัดหรือแรงถีบนี้ พล.ต. วิเชียร สุตันตานนท์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก และ พ.อ. สุชุม ยังยืน รองเจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก ได้ให้การอธิบายมีใจความว่า เมื่อเข็มแทงชะนวนกระทบแก๊ป ก็จะจุดดินส่งกะสุนให้เกิดการไหม้ขึ้นและกลายเป็นก๊าส ซึ่งเกิดความดันให้หัวกะสุนวิ่งไปตามลำกล้อง ขณะที่กะสุนวิ่งไปตามลำกล้องนั้น ก็จะมี (๑) กำลังแรงที่พยายามจะพาลำกล้องไปข้างหน้า แต่กำลังแรงนี้มีค่าน้อยมาก (๒) ครั้นเมื่อกะสุนพ้นจากลำกล้องออกไปแล้ว ก็จะมีกำลังแรงผลักลำกล้องให้ถอยหลังไปตรง ๆ กำลังแรงนี้มีค่ามาก ลำกล้องที่ว่านี้เมื่อถอยหลังไปนิดหน่อยก็ติดกระบอกปืน เลยทำให้กระบอกปืนถอยหลังไปด้วย (ลำกล้องเป็นตัวเหล็กชิ้นหนึ่ง เคลื่อนเข้าออกได้ภายในรองลำกล้องปืน) (๓) เมื่อลำกล้องปืนถอยหลังถึงที่สุดแล้ว ก็จะดีดปลอก

กระสุนออกทางขวาของตัวปืน ในทันทีนั้นกระบอกปืนจะถูกแรงดันผลักไปทางซ้ายของกระบอกปืน แต่แรงดันนี้มีค่าน้อย ระยะเวลาที่เกิดแรงทั้งสามนี้ มีระยะใกล้เคียงกันที่สุด ถ้าจะนับระยะตั้งแต่เข็มแทงชะนวนแทงแก๊ปถึงตอนสุดท้ายออกกระสุนปืนออก ก็กินเวลาในราว ๑ ใน ๑,๐๐๐ ของวินาที นับว่าใกล้กันที่สุดจนเกิดผลลัพธ์เป็นแรงเดียวกัน อาการที่ปรากฏของแรงทั้งสามนี้ บังเกิดผลลัพธ์เป็นแรงเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า “แรงรวม” (Resultant force) จนรู้สึกเหมือนว่าเกิดแรงเดียว ถ้าสมมุติว่าเอาปืนแขวนด้วยเชือกไว้เมื่อดินระเบิดแล้ว กระบอกปืนทั้งหมดจะถอยหลัง โดยปากกระบอกปืนเฉไปทางซ้ายนิดหน่อยเกือบจะไม่รู้สึก แรงรวมนี้ถ้าใช้กับปืน ตามศัพท์ภาษาอังกฤษเรียกว่า recoil แปลว่าแรงสะท้อนถอยหลัง โดยฉะเพาะแรงสะท้อนถอยหลังของปืนของกลางนี้ พ. ต. สุชุม ฯ ได้ทำการวัดไว้โดยเครื่องของฮาห์ม ปรากฏว่าแรงสะท้อนถอยหลังนี้ได้พลังงาน ๐.๖๒๔๘ เมตรกิโลกรัม (พูดง่าย ๆ ก็เท่ากับแรงงานที่ยกของหนัก ๑ กิโลกรัมขึ้นสูง ๐.๖๒๔๘ เมตร คือ ๖๒.๔๘ ซ. ม.) ในขณะยิงปืนถ้าเกร็งมือไว้แน่นพอก็สู้แรงปืนถีบหรือสบัดได้ ถ้าการเกร็งมือไม่เพียงพอ สู้แรงถีบหรือสบัดไม่ได้ ตัวปืนก็จะกระดกหรือถอย จะมากหรือน้อย ก็แล้วแต่แรงเกร็งข้อมือจะสู้ได้ ปืนชะนิดของกลางนี้มีไกหน้าและเซฟหลัง ซึ่งในการยิงจะต้นได้ต้องบีบไกหน้าและบีบเซฟหลังด้วยพร้อมกัน ซึ่งจะต้องใช้น้ำหนักบีบทั้งไกหน้าและ

เซฟหลัง ๓ กิโลกรัม บินจึงดันได้ สำหรับมือที่ถือบินยิงดังว่านี้ เกือบจะไม่รู้สึกว่ามีกำลังสะท้อน ก็เพราะว่ามือที่ยิงต้องใช้น้ำหนักกดถึง ๓ กิโลกรัม แรงสะท้อนดังว่าจึงไม่ทำให้เปลี่ยนความรู้สึกของมือเท่าไรนัก แม้จะไปกระทบโดยพลั้งพลาดถนัดขนาดยากเหลือเกิน เพราะจะต้องถูกทั้งไกหน้าและเซฟหลังพร้อมกัน และใช้ความกดถึง ๓ กิโลกรัม.

ข้อเท็จจริงในเรื่องแรงสะท้อนเป็นดังนี้ โจทก์ขอประทานเรียนว่า ถ้าบินพกมีแรงสะท้อนถึงกับสบัดบินหลุดกระเด็นไป ทำตายอาการเกร็ง Cadaveric spasm ได้หมด จนถึงกับแขนขวามาวางอยู่ข้างลำตัว ขณะเอาบินยิงจ่อที่หน้าผาก ก็จะต้องเป็นบินพกที่มีแรงสบัดมากเหลือเกิน (เห็นจะทำขายใครไม่ได้แน่) นายแพทย์อวย ฯ ได้ให้การอธิบายว่า ถ้าสมมุติให้แรงสะท้อนของบินนั้นมีมากมายจนถึงกับทำตายอาการเกร็ง Cadaveric spasm ได้ พระกรก็จะต้องตกไปในท่ากางออกจากพระวรกาย พระกรจะเข้ามาแนบอยู่ข้างพระวรกายไม่ได้ เพราะว่าที่พระกรจะเข้ามาแนบได้นั้น จะต้องอาศัยกล้ามเนื้อหน้าอกและกล้ามเนื้อสะบักดึงเข้ามา ส่วนแรงสะท้อนของบินอย่างเดียว ดึงเอาพระกรเข้ามาไม่ได้ ได้แต่ดันกางออกไปอย่างเดียว.

ในเรื่องทฤษฎี Cadaveric spasm นี้ โจทก์ขอประทานเรียนแทรกสักหน่อยในที่นี้ว่า จริงอยู่ เป็นกรณีที่ซับซ้อนปราณีตมาก แต่ก็พึงสังเกตว่า ในกรณีที่มีบาดแผล อธิบายได้โดยเหตุผลของ

ระบบประสาท อย่างในกรณีสวรรคต ราวกับโชคอำนวยที่จะให้นำความจริงกระจ่างมาสู่ศาลได้ เผอิญวิถีกระสุนได้ผ่านส่วนของสมองดังได้เรียนแล้วเมื่อตะกี้ จึงเป็นกรณีสามารถใช้หลักระบบประสาทพิเคราะห์อธิบายได้โดยง่ายและตระหนัก แม้เพียงใช้วิจารณปัญญาอย่างความรู้สึกธรรมดา (Common sense) ก็พอที่จะติดตามทำความเข้าใจคำอธิบายของผู้ชำนาญในกรณีนี้ได้โดยง่าย และสามารถปลงใจเชื่อแน่ในหลักดังกล่าวโดยปราศจากความสงสัย.

ในส่วนความเห็นของแพทย์ดังกล่าวนามแล้วนั้น สรุปความรวมใจความได้ว่า ถ้ามีข้อเท็จจริงเป็นอันยืนยันได้ว่า พระกรทั้ง ๒ ข้างวางอยู่ชิดพระวรกายแล้ว ก็ลงความเห็นยืนยันได้ว่าถูกปลงพระชนม์แต่ประการเดียว ถ้าได้ความต่อไปอีกว่านอกจากพระกรทั้ง ๒ ข้างอยู่ชิดพระวรกายแล้ว ข้อมือ ข้อพระหัตถ์ ข้อศอก ยังปรากฏว่าอ่อนพับไปมาได้ ก็ยิ่งเป็นข้อสนับสนุนยิ่งขึ้นอีกว่าไม่มี Cadaveric spasm แน่ ซึ่งเป็นการถูกลอบปลงพระชนม์แต่ประการเดียว.

คดีนี้ฝ่ายจำเลยได้ระบุอ้างแพทย์ผู้ชำนาญไว้หลายคน แต่จำเลยก็มิได้นำเข้าสืบอธิบายแก้ไขหรือหักล้างถ้อยคำของพะยานแพทย์ฝ่ายโจทก์.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ในการวินิจฉัยความเห็นของพะยานผู้ชำนาญ ว่าจะปลงใจถือเอาข้อเท็จจริงเป็นหลักความจริงว่ากระไรนั้น เราย่อมจะใคร่ครวญติดตามความรู้ความเห็นของผู้ชำนาญที่อธิบายแล้วจึงปลงใจเชื่อมั่นว่าเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ในกรณีสวรรคตนี้

ถ้าเราพิเคราะห์ตามหลักว่าถ้าพระองค์ถูกปลงพระชนม์โดยคนอื่น รูปและภาวะของพระบรมศพจะต้องเป็นอย่างไร ? ถ้าเป็นการที่ทรงกระทำแก่พระองค์เอง (โดยจงใจปลงพระชนม์เองหรือโดยประมาทก็ตาม) จะต้องปรากฏรูปและภาวะพระบรมศพอย่างไร ? โดยอาศัยความรู้ของผู้ชำนาญได้อธิบายให้หลักไว้ แล้วเอามาคำนึงพิจารณากับรูปและภาวะของพระบรมศพในขณะเกิดเหตุ โดยละเอียดและหนักแน่น จนได้รูปกระจ่างในดวงความคิด เราก็สามารถปลงใจให้ข้อยุติได้ว่าเป็นอย่างไร หรือต้องไม่ใช่เป็นอย่างไรแน่ ๆ ในคดีนี้ถ้าพิจารณาดังกล่าว ก็เห็นได้ง่ายและตระหนักว่ารูปและภาวะของพระบรมศพ เป็นรูปและภาวะกรณีถูกปลงพระชนม์โดยคนอื่น และมิใช่เป็นการที่ทรงกระทำแก่พระองค์เอง (โดยจงใจปลงพระชนม์เองหรือโดยประมาทก็ตาม)

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นที่เห็นได้ชัดว่าอาวุธปืนของกลางที่วางอยู่ข้างพระกรซ้ายนั้น เป็นการวางพรางไว้เพื่อจะชวนให้หลงเชื่อว่าทรงกระทำแก่พระองค์เอง ซึ่งก็ได้ข้อเท็จจริงตรงกันกับการตรวจอาวุธปืนของกลางนี้ ดังได้เรียนแล้วข้างต้นว่าเป็นปืนที่ได้ใช้ยิงมาก่อนวันสวรรคต เป็นข้อสนับสนุนให้เชื่อมั่นแน่นแฟ้นขึ้น หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็ว่าแม้มองที่ตัวอาวุธปืนของกลาง ก็เห็นเช่นนั้น มองอีกทางหนึ่งก็คือที่พระบรมศพก็เป็นเช่นนั้น และยังตรงกันกับคำที่พระพี่เลี้ยงเนื่องซึ่งเป็นพยานบุคคลที่ว่าเมื่อพระพี่เลี้ยงเนื่องจับปืนเอาไปวางก็รู้สึกเย็น

ตามธรรมดา ถ้าเป็นปืนที่ได้ใช้ยิงพระองค์ ขณะที่พระพี่เลี้ยงเนื้องจับก็เป็นเวลาภายหลังยิงไม่เกินครึ่งนาที โดยอาศัยหลักคิดว่าบาดแผลดังพระบรมศพนั้น ชีพจรเต้นไม่เกินครึ่งนาที หรือกว่าเด็กน้อยเท่านั้น อนึ่ง ตามปรกติถ้ายิงใกล้ชิดหน้าผากย่อมจะมีเศษสมองกระเด็นขึ้นมาทั้งนี้ปรากฏชัดในการทดลองยิงศพ ดังปรากฏตามคำให้การของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ พ. ต. ท. เทียบ ฯ และนายแพทย์ใช้ ฯ เป็นต้น ตามคำให้การของนายแพทย์ใช้ ฯ และ พ. ต. ท. เทียบ ฯ ว่าได้กระเด็นเปื้อนตัวปืน พระพี่เลี้ยงเนื้องให้การว่าปืนของกลางนั้นไม่ได้เปื้อนอะไรเลย หลวงนิตย์ ฯ ให้การว่าได้เห็นเศษสมองกระเด็นติดแถวพระอังสา (ไหล่) ข้อเท็จจริงเหล่านี้ล้วนแต่สนับสนุนกัน และชี้ให้ลงความได้อย่างเดียวเท่านั้นว่าเป็นกรณีถูกปลงพระชนม์โดยคนอื่น ปืนของกลางนั้นเป็นปืนที่ผู้ร้ายวางพรางไว้ กิริยาที่นายชิต ฯ จำเลยเอาปลอกกระสุนไปส่งเจ้าหน้าที่ ประสงค์ให้เข้าใจว่าเป็นปลอกที่ใช้ยิงจากปืนนั้น ดังได้เรียนมาแล้วครั้งหนึ่งว่าเป็นพฤติการณ์ชี้แสดงว่านายชิต ฯ จำเลยได้เป็นผู้ร่วมรู้กับคนร้าย เพราะฉะนั้นข้อเท็จจริงข้อนี้จึงมีน้ำหนักความแน่นอนอย่างมั่นคง.

อนึ่ง แม้จะลองพิจารณาข้อพฤติการณ์ปลีกย่อยอื่น ๆ ที่จะทำให้สงสัยว่าอาจเป็นเหตุให้กระทำพระองค์เอง เช่นความขุ่นเคืองในพระราชหฤทัย ก็ไม่ปรากฏ ตรงข้ามกลับปรากฏว่าได้มีความสนพระทัยและดีพระทัยที่จะได้เสด็จอเมริกาและยุโรปตามคำเชิญ ซึ่งมีกำหนด

เสด็จจากพระนครในวันที่ ๑๓ นอกจากนี้ยังมีกิจที่ตั้งพระทัยไว้อีกหลายอย่างในระยะใกล้วันสวรรคต เช่นกำหนดให้ข้าราชบริพารฝ่ายตำรวจหลวงและตำรวจวังแสดงโขนถวายในวันที่ ๑๐ กำหนดจะไปเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช ฯ เพื่อทูลลาในวันที่ ๙ พระราชทานโอกาสนัดให้ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม เฝ้าในวันที่ ๑๐ ดังนี้เป็นต้น ในส่วนอาการประชวรในวันที่ ๘ นั้น หลวงนิตย์แพทย์ผู้ตรวจอาการ ให้การว่าอาการประชวรในวันนั้น โดยมากก็รู้สึกมีไข้ อ่อนเพลีย และอยากจะนอนมากกว่าทำอย่างอื่น ๆ ไม่ทำให้จิตต์ใจแปรปรวนผิดปรกติไปอย่างใด ส่วนพระราชอัธยาศัยนั้นก็ปรากฏว่ามีพระทัยหนักแน่นมากและเยือกเย็น และมีพระอุปนิสัยระมัดระวังและละเอียดมาก เช่นแม้พระราชทานปืนให้มหาดเล็กไปให้เจ้าหน้าที่เอาลูกที่ขัดอยู่ในลำกล้องปืนออก ก็ทรงเตือนให้ระมัดระวัง และรับสั่งว่า อย่าเอาขึ้นส่องดูนะ ในเรื่องความระมัดระวังเกี่ยวกับการทรงปืนนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งต่อศาลว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สวรรคตได้เคยทรงเตือนพระองค์ท่านในการทรงปืน เช่นว่าเวลาจับปืนพก ก็ต้องดูว่ามีลูกปืนอยู่ในลำกล้องหรือเปล่า อนึ่งลักษณะที่อาจจะทรงทำบาดแผลที่พระนลาฏได้ ก็ต้องจับด้วยพระหัตถ์ซ้ายใช้พระอังคุฐ (นิ้วหัวแม่มือ) บีบ และถ้าจะให้ถนัดก็ต้องเอาพระหัตถ์ขวาช่วยด้วย ซึ่งผิดปรกติแก่กรณีที่จะกระทำแก่พระองค์เอง กรณีที่บุคคลฆ่าตัวตาย โดยมาก (เกือบจะพูดได้ว่า

ทุกราย) เลือกใช้ยิงในตำแหน่งร่างกายที่สะดวก เช่นที่ขมับ หรือปาก เป็นต้น นอกจากนี้อาวุธปืน ยู. เอส. อาร์มี่ ก็มีลักษณะดันโดยประมาทยากที่สุด เพราะจะต้องถูกทั้งไกหน้าและเซฟหลังพร้อมกัน เป็นน้ำหนักถึง ๓ กิโลกรัมจึงจะดันได้ ดังนี้เป็นต้น โจทก์ขอประทานเรียนว่า แม้พิจารณาพฤติการณ์ทั่วไปโดยรอบจากคำพะยานเป็นอันมาก ก็ไม่ปรากฏเหตุอันควรสงสัยต่อไปในทางที่จะกระทำพระองค์เอง.

อนึ่ง ในกรณีที่มีผู้ใช้ปืนพกยิงศีรษะตัวเองเพื่อฆ่าตัวตาย โจทก์ได้นำพะยานเข้าสืบ และส่งรูปถ่ายต่อศาลนี้รวม ๒ ภาพด้วยกัน คือ (๑) รูปถ่ายพระศพพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตฯ ซึ่งทรงใช้อาวุธปืนยิงทะลุพระโอษฐ์ (เอกสารหมายเลข ๔๖) และ (๒) รูปถ่าย ร.ต.ต. วิชัย ฯ ซึ่งใช้ปืนยิงขมับ (เอกสารหมายเลข ๑๒๘,๑๓๐) ทั้งสองรายนี้ปรากฏว่าแขนตกลงอยู่บริเวณใกล้อก ทั้งสองรายนี้ถึงแม้จะมีบาดแผลต่างกับพระบรมศพมาก ก็เพื่อศาลจะได้พิจารณาท่าทางพอเป็นเค้าว่า การใช้ปืนยิงตนเองที่ศีรษะนั้น ปรากฏลักษณะท่าทางเป็นอย่างไร และเป็นตัวอย่างเทียบเคียงประกอบหลักที่แพทย์ผู้ชำนาญได้ให้การมาแล้ว.

ข้อ ๓. กรณีสิ้นพระชนม์นี้ เป็นที่แน่นอนว่าพระองค์ได้สิ้นพระชนม์โดยผู้อื่นกระทำดังกล่าวแล้ว ปัญหาต่อไปจึงมีว่า "ใครเป็นผู้กระทำประทุษฐร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยคนเดียวกระทำหรือหลายคนร่วมรู้สมคบกันกระทำ โดยจงใจปลงพระชนม์สมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว ฯ?" กล่าวสั้น ๆ ก็คือใครเป็นผู้กระทำผิด ?

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ตามสภาพของการกระทำความผิดคือ อาชญากรรม ตามปรกติเราย่อมใคร่ครวญความ ๓ ข้อ คือ (๑) โอกาสที่จะเกิดอาชญากรรมนั้น (๒) สาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมนั้น (๓) กิริยาที่ได้กระทำอาชญากรรมนั้น คือ ใครเป็นผู้กระทำความผิดนั้นอย่างใด เหตุที่เราพิจารณาดังนี้ ก็เพราะความ ๓ ข้อนี้ตามปรกติย่อมสัมพันธ์สอดคล้องกัน ถ้าไร้โอกาส อาชญากรรมก็กระทำไม่ได้ ถ้าไม่มีสาเหตุ อาชญากรรมที่อ้างก็ดูเลื่อนลอย.

เพราะฉะนั้นในเบื้องต้นนี้ โจทก์จะได้ขอประทานเรียนในข้อ "โอกาส" ก่อน ฉะเพาะในกรณีสวรรคต ได้มีข้อคิดปรากฏในครั้งแรก และต่อมาแม้ในชั้นการสอบสวน (ศาลกลางเมือง) ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ สวรรคตโดยถูกกระสุนปืนอยู่ในห้องพระบรรทมบนพระแท่นในเวลาเช้า ๙.๐๐ น. มีผู้คนพิทักษ์ พลุกพล่าน ความพิทักษ์รักษาสมเด็จพระมหากษัตริย์ย่อมจะแน่นแฟ้น ข้าราชบริพารก็ล้วนแต่ผู้จงรักภักดี ฯ ฉะ ดังนี้เป็นต้น ผู้ร้ายจะกระทำได้อย่างไร ? ถ้าจะกระทำก็ต้องเข้ากระทำถึงในพระวิสูตร บาดแผลก็แสดงว่าต้องใช้ปืนจ่อที่พระนลาฏ พระวิสูตรก็มิได้มีรอยขาดหรือทะลุแต่อย่างใด (โจทก์ขอประทานเรียนอีกหน่อยในที่นี้ว่า เคยมีข้อคิดกันว่าปลอกกระสุนจะต้องกระเด็นถูกพนักพระแท่น และอาจถูกพระวิสูตรขาด ในข้อนี้ คณะผู้สอบสวนชุด พ. ต. อ. หลวงชาติตระการ-

โกศล ได้ทดลองที่พระแท่นแล้ว ปรากฏว่าปลอกกะสุนไม่กระเด็นถูกพนัก คงเพียงกระเด็นถูกพระวิสูตร แต่ไม่ถึงพระวิสูตรชาด ปลอกกะสุนตกอยู่ภายในพระวิสูตรนั้นเอง เพราะฉะนั้นข้อที่คิดว่า ผู้กระทำจะต้องกระทำในพระวิสูตรนั้น ไม่มีข้อสงสัย).

เพื่อที่จะได้พิจารณาโดยตระหนักว่า ผู้ร้ายอาจมีโอกาสกระทำหรือไม่? ถ้ามีโอกาสกระทำได้ ก็ควรจะต้องเป็นกระทำในเวลาใด? โจทก์จึงได้ซักถามพะยานเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นผู้อยู่ที่พระที่นั่งบรมพิมาน ให้แสดงข้อเท็จจริงโดยถี่ถ้วนทุกแง่ทุกมุม ซึ่งในที่นี้โจทก์ขอประทานเรียนรวมใจความโดยย่อ ซึ่งถ้าเรียนโดยละเอียดตามคำพะยานก็จะกินเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ชั่วโมง.

ฉะเพาะข้อที่จะเข้ามาจากภายนอก ถึงพระที่นั่งบรมพิมานนั้น โจทก์ได้เรียนต่อศาลนี้แล้วถึงเรื่องประตูต่าง ๆ และได้เรียนแล้วว่าเข้าทางประตูแถลงราชกิจในวันอาทิตย์ (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ สวรรคตวันอาทิตย์ ที่ ๙) จะเป็นทางใกล้ที่สุดจากภายนอก และไม่พลุกพล่าน ที่ประตูแถลงราชกิจนี้มีทหารยามยืนอยู่คนเดียว ซึ่งเป็นการเข้าทางด้านหลังพระที่นั่งบรมพิมาน ด้านหลังมีความพลุกพล่านและความสะดวกใจเจ้าหน้าที่น้อยกว่าด้านหน้า และการเข้าทางด้านหน้าจะต้องผ่านเจ้าหน้าที่ตำรวจวังก่อน ถ้าผู้ร้ายเป็นผู้เจ้าหน้าที่ในวังรู้จักดี หรือเป็นคนแปลกหน้าก็ดี เข้าทางด้านหลังคือประตูแถลงราชกิจ เป็นดีที่สุดถ้าต้องการจะปกปิด และเวลาที่เหมาะที่สุด

ก็คือเวลาตอนเช้าก่อนคืนบรรทม คือราว ๙.๐๐ น. เป็นเหมาะกว่าเวลาใดทั้งสิ้น เพราะการเชิญเครื่องจากห้องเครื่องไปยังพระที่นั่งก็เสร็จหมดไปแล้วตั้งแต่ ๙.๐๐ น. ดังนี้เป็นต้น ส่วนทหารยามที่ยืนอยู่ก็ไม่ได้กวดขันอันใด ระเบียบมีว่าต้องตรวจบัตร แต่ทหารยามก็ไม่ได้รู้ละเอียดว่าต้องเป็นบัตรอย่างไร ลักษณะของผู้ที่เข้าออกในประตูนี้โดยปรกติก็มีน้อย เพียงเจ้าหน้าที่ห้องเครื่อง หรือมหาดเล็กหรือคนในวังบางคนเท่านั้น เวลานั้นแต่งตัวเพียงชุดสากกะเบนอย่างแบบตรวจการ (ไม่ติดอินทรธนู) หรือที่เราเรียกกันเป็นคำสามัญเดี๋ยวนี้ว่าชุดเวสท์-ปอยท์เป็นส่วนมากเกือบทั้งหมด โดยเสื้อผ้ายังแพงมากในเวลานั้น การแต่งตัวชุดเวสท์ปอยท์ จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ในวังทั่ว ๆ ไป พะยานโจทก์ที่เคยเข้าในประตูแถลงราชกิจนี้ ไม่มีใครเคยถูกทหารยามตรวจบัตรหรือซักไซร้อะไร พูดสั้น ๆ ก็ว่าเป็นลักษณะอยู่ยามประจำกับประตูเท่านั้นเองมากกว่า โจทก์ขอประทานเรียนว่า ถ้าตองคำนึงวาดภาพของการเข้าจากภายนอกไปสู่พระที่นั่งบรมพิมานขณะนั้น จากข้อเท็จจริงตามคำให้การของพะยานเป็นจำนวนมาก ก็จะรู้สึกว่าเข้าทางประตูแถลงราชกิจหลังพระที่นั่งเป็นเหมาะ แต่เวลาที่เหมาะก็คือภายหลัง ๙.๐๐ น. ถึง ๙.๐๐ น. เศษ และชุดแต่งกายที่เหมาะที่สุดก็คือชุดเวสท์ปอยท์ การกวดขันที่ประตูแถลงราชกิจก็ดี หรือที่ประตูเหล็กกล้าก็ดี ปรากฏว่าไม่ถึงขนาดเฉียบขาด มีพะยานให้การเต่าว่าผ่านเข้ามาได้โดยเฉย ๆ แม้ภายหลังเกิดเหตุสองวรรคตแล้ว คืนหนึ่ง

เวลาดึก นายอาคม ซึ่งปรากฏภายหลังว่าเป็นคนวิกลจริต ก็ยังเข้าไปได้ถึงในตัวพระที่นั่งบรมพิมาน กำลังที่จะขึ้นบันไดไปชั้นบน จึงเกิดรู้สึกจับตัวนายอาคมกันขึ้น นายอาคมแต่งตัวชุดสีกากีอย่างแบบตรวจการ (ไม่ติดอินทรธนู) หรือที่เรียกกันสามัญเดี๋ยวนี้ว่าชุดเวสท์ปอยท์จริงอยู่ที่บันไดขึ้นพระที่นั่งบรมพิมานชั้นล่างมีทหารยาม แต่ลักษณะผู้ชายแต่งชุดเวสท์ปอยท์นั้นเป็นลักษณะปรกติส่วนมากของเจ้าหน้าที่ ๆ พระที่นั่ง อนึ่ง เจ้าหน้าที่รับใช้ที่พระที่นั่ง มีทั้งข้าราชการประจำมาแต่เดิม และคนใหม่ที่จ้างมาชั่วคราวในครั้งนี้ มีจำนวนเกือบเท่า ๆ กัน.

ต่อไปนี้ โจทก์จะได้ขอประทานเรียนถึงภาวะในตอนเช้าวันอาทิตย์ของวันสวรรคตก่อนย่ำรุ่ง สมเด็จพระราชชนนีเสด็จมาถวายน้ำมันละหุ่ง ดังที่ได้เรียนมาแล้ว ต่อมาราวก่อน ๗.๑๐ น. มีชาวที่ขึ้นมาทำความสะอาดระเบียงพระที่นั่งชั้นบนและห้องที่เปิด ราวครึ่งชั่วโมงก็กลับลงไป ส่วนที่หัวบันไดห้องโถงชั้นบน มีนายฉลาด เทียนงามสัจ ม่อยหลับอยู่ที่หัวบันได พวกชาวที่ขึ้นมาทำความสะอาดได้ปลุกนายฉลาด ฯ เมื่อเวลา ๖.๑๐ น.เศษ ต่อมาราว ๗.๑๐ น. นายฉลาด ฯ กับนายมี พายุด ก็ไปจัดเครื่องโต๊ะเสวยพระกระยาหารเช้าที่มุขหน้า มีนายมังกร ฯ กับนายมี ฯ ช่วยยกเครื่องขึ้น ๆ ลง ๆ ต่อมาประมาณ ๘.๓๐ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ก็เสด็จมาเสวยพระองค์เดียว เสวยสัก ๑๕ นาที ก็เสด็จออกจากห้องไปยังหน้าห้องแต่งพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สวรรคต แล้วเสด็จไปยังห้องพระ

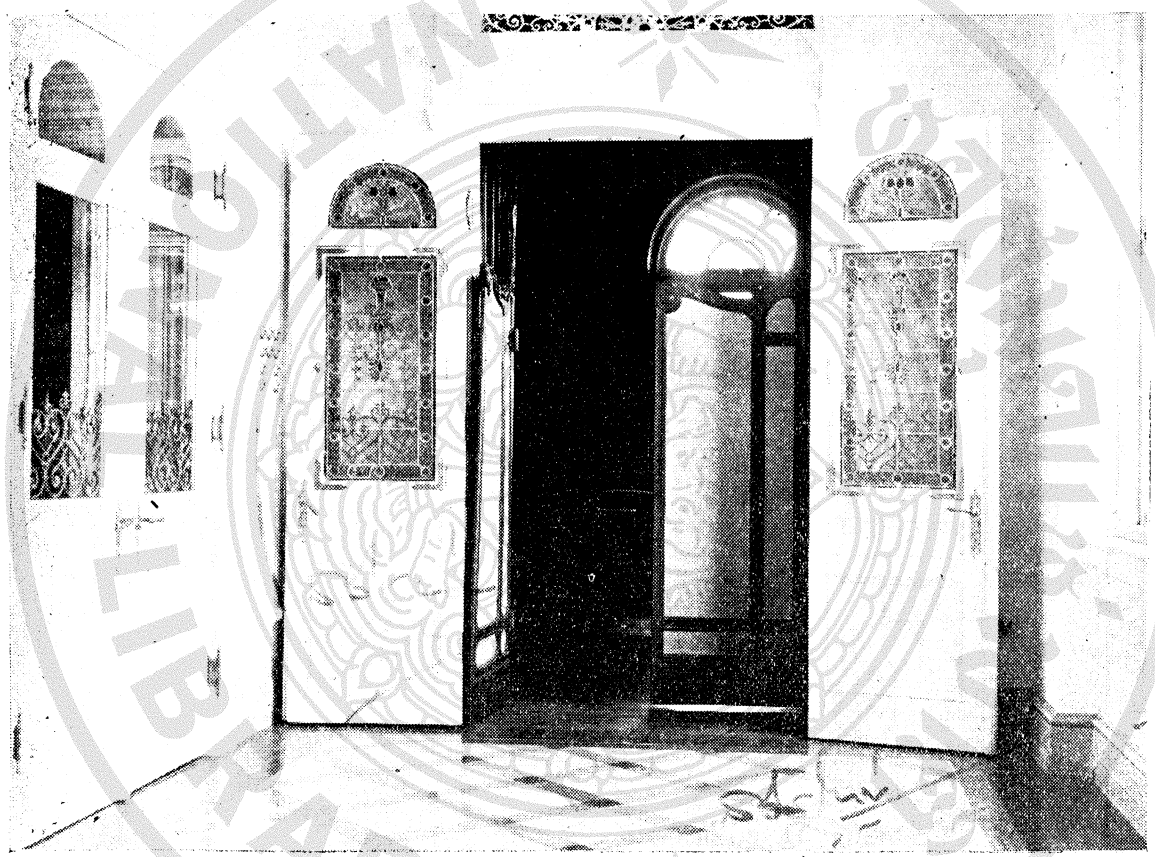

รูปถ่ายพระทวารห้องแต่งพระองค์

บรรทมของพระองค์ และเสด็จเข้า ๆ ออก ๆ ระหว่างห้องพระบรรทมกับห้องเครื่องเล่น ส่วนพระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ ขึ้นมาราว ๗.๐๐ น. เศษ แล้วไปที่ห้องนางสาวจรูญ ฯ แล้วในที่สุดไปที่ห้องพระบรรทมของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ในขณะที่ขึ้นดังนั้น พระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ กำลังเก็บพัดอยู่ที่ห้องพระบรรทมของสมเด็จพรงเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ส่วนนางสาวจรูญ ฯ อยู่ที่ห้องของนางสาวจรูญ ฯ แล้วไปที่ห้องบรรทมสมเด็จพระราชชนนี ก็ได้ยินเสียงปั๋ง ภายหลังถวายน้ำมันตะหุ่งแล้ว สมเด็จพระราชชนนีอยู่ในห้องบรรทมของพระองค์ท่านตลอดจนกระทั่งเวลานายชิต ฯ ไปกราบทูลเหตุที่โต๊ะเสวยพระกระยาหารเช้า ภายหลังสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันเสวยแล้ว เสด็จไปมีนายฉลาด ฯ อยู่ที่มุขห้องเสวยคนเดียว ทำงานจุกจิกเกี่ยวกับเครื่องเสวย และรอที่จะรับใช้สมเด็จพระราชชนนีหรือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เสวยรรถเสด็จมาเสวย ซึ่งเป็นกิริยาอยู่เฉย ๆ เนือย ๆ นายฉลาด ฯ ให้การว่าขณะได้ยินเสียงปืนดังปั๋งนั้นกำลังเช็ดจานอยู่ ส่วนนายบุศย์ ฯ จำเลยมาอยู่ที่ระเบียงหน้าห้องแต่งพระองค์เมื่อเวลาราว ๗.๐๐ น. และราว ๘.๐๐ น. เศษ นายชิต ฯ ก็มาที่ระเบียงหน้าห้องแต่งพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงบรรทมอยู่ในห้องพระบรรทมพระองค์เดียว คงมีเพียงนายชิต ฯ กับนายบุศย์ ฯ อยู่ที่หน้าห้องแต่งพระองค์ ซึ่งเป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะเข้าไปถึงห้องพระบรรทมได้ เพราะฉะนั้นตามภาพที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อในเวลาราว ๘.๐๐ น. ถึง ๙.๐๐ น.

นั้น บนพระที่นั่งชั้นบนซีกตะวันออก (ประมาณยาว ๓๖ เมตร กว้าง ราว ๒๗ เมตร มีห้องใหญ่ ๆ ๖ ห้อง ห้องเล็ก ๓ ห้อง ระเบียงยาว ราว ๒๒ เมตร ๒ ระเบียง) นั้น คงมีบุคคลเพียง (๑) นายฉลาด ฯ อยู่ที่มุขหน้า ทำอะไรจุกจิกเกี่ยวกับโต๊ะเสวยอยู่คนเดียวรอสมเด็จ ฯ สองพระองค์เสวย (๒)-(๓) คือ นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเดียอยู่ที่หน้าห้องแต่งพระองค์ และ (๔) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สวรรคตบรรทมอยู่ในห้องพระบรรทม ไกลออกไปจากห้องพระบรรทมประมาณ ๔๐ เมตร มีพระพี่เลี้ยงเนือง ฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน สมเด็จพระราชชนนี และนางสาวจรูญ ฯ อยู่สุดทางซีกตะวันตก ถ้าเอาภาพพระที่นั่งบรมพิมานชั้นบนมาคำนึงดู ก็จะเห็นได้ว่าเป็นเวลาอ้างว้าง สงัดนิ่งอยู่ตั้งแต่เวลา ๘.๐๐ น. เศษ จนถึงเวลาเสียงปืนดังขึ้นเมื่อเวลา ๙.๐๐ น. เศษ นี่เป็นภาพของพระที่นั่งชั้นบนในเวลาดังกล่าว.

ส่วนในพระที่นั่งชั้นล่างนั้นเมื่อเวลา ๗.๐๐ น. เศษ ก็มีเจ้าหน้าที่เตรียมเครื่องเสวยเช้าอยู่ที่ห้องพักเครื่อง และเชิญเครื่องขึ้น ๆ ลง ๆ ครั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันเสวยราว ๑๕ นาทีเสร็จ เมื่อเวลาราว ๘.๐๐ น. เศษแล้ว ระหว่างห้องพักเครื่องกับบันไดขึ้นข้างบนก็เป็นอันหมดคนขึ้นลง เจ้าหน้าที่ ๆ เกี่ยวกับเครื่อง คือนายมณี ฯ กับพวกอีก ๔ คนก็คงพักอยู่ในห้องพักเครื่องเสวย และมีนายเนือง ฯ นายสน ฯ อยู่ในห้องพักพนักงานชาวที่ถัดไปทางด้านตะวันตก จาก

ห้องพักเครื่องเสวย ถัดห้องเสวยไปถึงห้องบันไดเล็กที่จะขึ้นชั้นบน มีนายตุ๋ ๆ มานั่งเป็นยามอยู่เมื่อเวลา ๘.๐๐ น. โดยรับยามจากนายวัน ๆ เมื่อเวลา ๘.๐๐ น. นั้น และในเมื่อเวลาประมาณก่อน ๘.๐๐ น. เด็กน้อย มีนายกิ่ง ๆ กับนายประสิทธิ์ ๆ ยืนอยู่ที่หน้าห้องพักเครื่อง สัก ๕-๖ นาที คนทั้งสองก็ชวนกันกลับบ้าน ส่วนที่ระเบียงด้านหน้าพระที่นั่งชั้นล่างนั้นมีจมื่นทิพย์เสนา (พระตำรวจหลวง) ไปรับเวรจากนายรงค์ภักดี แล้วก็มานั่งอยู่ที่เก้าอี้ซึ่งตั้งอยู่ตรงมุมผนัง จนถึงเวลา ๘.๐๐ น. เศษ ก็ได้ยินเสียงปืนดัง พะยานคิดว่าในหลวงทรงยิงปืนเล่น แล้วพะยานลุกขึ้นยืนแหงนดูเพดาน ที่ยืนนั้นมองไม่เห็นบันไดอัฒจันทร์เพราะบังเฉียง ส่วนนายรงค์ภักดีมารับยามตั้งแต่เวลา ๖.๐๐ น. เวลาอยู่ยามก็เดินไปเดินมาอยู่แถวหน้าระเบียงนั้น และนั่งบ้างที่เก้าอี้ ๔ ตัว ที่มีอยู่ที่มุมผนัง ตรงบันไดที่ขึ้นมาจากพื้นมุขหน้า ส่วนนายพร หอมเนียมอีกคนหนึ่ง เป็นยามที่บันไดอัฒจันทร์ตั้งแต่เวลา ๖.๐๐ น. นั่งยามอยู่คนเดียวที่เก้าอี้ ใต้บันไดทางใต้ ที่ๆนั่ง ถ้ามองไปทางด้านหน้าพระที่นั่งจะไม่เห็นคนเดินเข้ามา เพราะบังบันได แต่สามารถเห็นคนที่เดินมาบันไดห้องโถงทางทิศใต้ได้แต่พะยานไม่ได้นั่งอยู่ตลอดเวลา พะยานจำได้ว่าได้ลุกไปจากที่ ๔ ครั้ง คือครั้งแรกเมื่อเวลาประมาณ ๗.๐๐ น. ออกไปคุยกับเพื่อน ครั้งที่ ๒ เมื่อเวลา ๗.๓๐ น. เดินไปอยู่ทางมุขหลังแล้วก็เดินมามุขหน้า ครั้งที่ ๓ เมื่อประมาณ ๘.๐๐ น. เศษ เข้าไปในห้องพักเครื่อง

ครั้งที่ ๔ เมื่อเวลา ๙.๑๐ น. ได้เข้าไปในห้องพักเครื่อง ตามคำให้การของพะยานเป็นดังนี้ พอมองเห็นภาพได้ว่า พะยานไม่ได้อยู่ยามโดยเคร่งครัดตลอดเวลาและใช้ความสังเกตอยู่ตลอดเวลา เพราะปรากฏในตัวคำพะยานเองว่าพะยานไม่ได้พบเจ้าหน้าที่ ๆ ขึ้นลงบันได ซึ่งในวันนั้นพะยานควรจะเห็นอีกหลายคน ดังนี้เป็นต้น โจทก์ขอประทานเรียนว่า พะยานคนนี้เป็นยามบันไดอัฒจันทร์ ถ้าฟังเป็นความจริงแน่ได้ว่าพะยานได้อยู่ยามโดยเคร่งครัด และสังเกตอยู่ตลอดเวลา ถ้ามีผู้ร้ายขึ้นทางบันไดนั้น พะยานคนนี้ก็ควรได้เห็นแน่ แต่ลักษณะการอยู่ยามของพะยานคนนี้อยู่ในลักษณะหลวม ๆ ดังกล่าว จึงเป็นกรณีที่จะคาดหมายดังว่าไม่ได้ ในขณะที่มีเสียงปืนนั้น พะยานเข้าใจที่แรกว่าเป็นเสียงประทัด เพราะในหลวงเคยทรงประทัด ก็ไม่มีความสงสัย ต่อมาประมาณ ๒ นาทีได้ยินเสียงคนร้องให้ช่างบน พะยานจึงได้ตรูกออกไปยืนที่ท้องพระโรง และเป็นตอนที่พะยานได้เห็นนาย-มังกร ๆ วิ่งขึ้นไปข้างบน ตามคำให้การของพะยานนี้แสดงว่า ความสังเกตหรือรู้สึกเพ่งสนใจของพะยานนั้น เกิดภายหลังเสียงปืนไม่น้อยกว่า ๒-๓ นาที นอกนั้นก็เป็นเรื่องเนื่อย ๆ โจทก์ขอประทานเรียนว่า ตามภาพดังกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่าในด้านพระที่นั่งทางซีกตะวันออกชั้นล่าง คือที่ระเบียงหลังซีกตะวันออก ห้องเสวยพระกระยาหารค่ำ และห้องรับแขกถ้าจะประมาณพื้นที่กราวยาว ๒๐ เมตรเศษ สี่เหลี่ยมจตุรัส ไม่มีคนเลยทั้งซีก ถ้าจะลองคิดว่า ถ้าจะแอบขึ้นไปชั้นบน

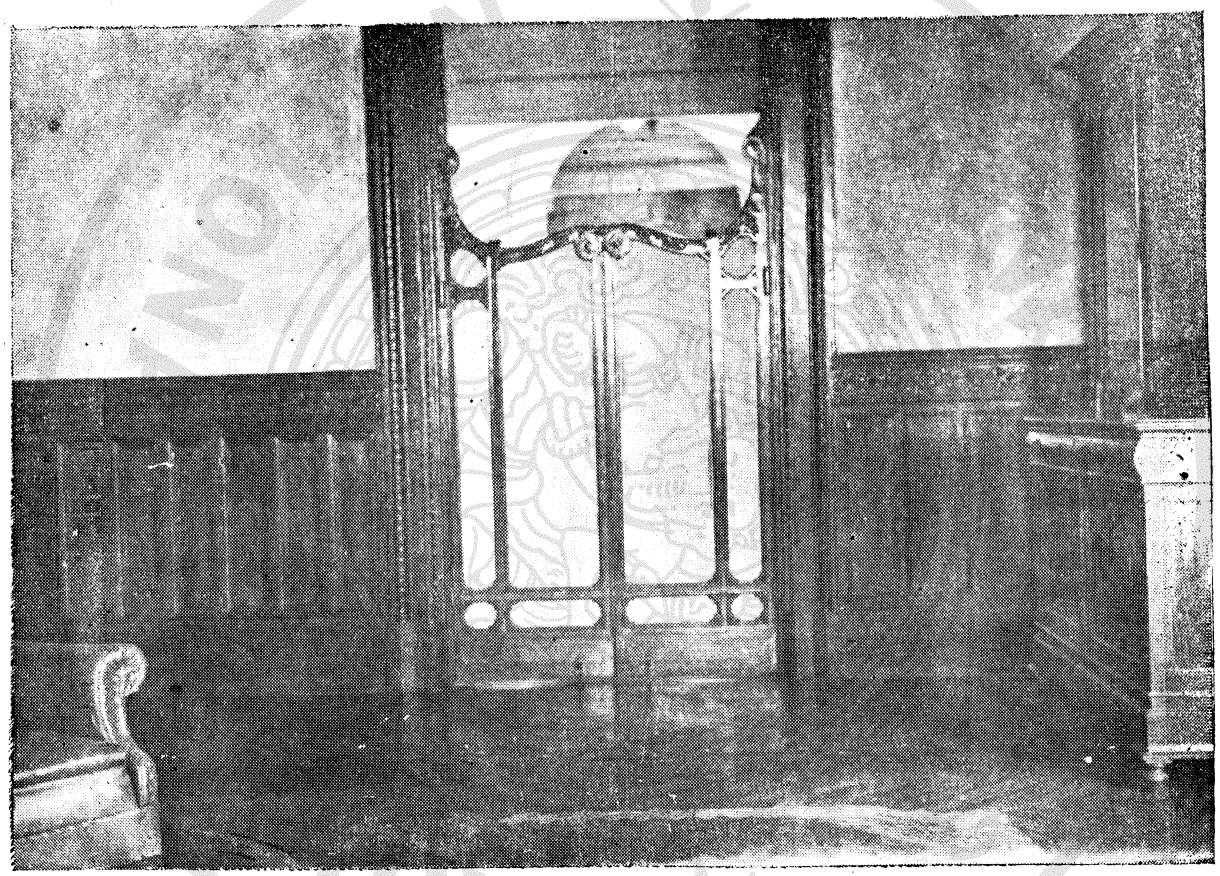

รูปถ่ายพระทวารห้องทรงพระอักษร

โดยไม่ให้คนเห็น โจทก์ขอประทานเรียนว่า ง่ายที่สุดก็คือเข้าอยู่ในห้องรับแขกก่อน ห้องรับแขกนั้นกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๑ เมตร มีโต๊ะ เก้าอี้ ตู้ เกือบเต็ม รอยณะเหมาะสักประเดี๋ยว เพียงยามที่ใต้บันไดเมินหน้าหรือหันหลัง ก็พอที่จะขึ้นบันไดซึ่งอยู่ห่างห้องรับแขก ๔ เมตร เท่านั้นได้ ดังนี้เป็นตัวอย่าง นอกจากนี้การที่มีเสียงปืนดังก็ไม่เป็นเรื่องที่ผิดสังเกตอย่างใด ฉะนั้นการที่ในหลวงทรงปืนภายหลังเสด็จขตบุรีแล้ว จนเสียงปืนเสียงประทัดเป็นเรื่องธรรมดา ก็เป็นเหตุสำคัญมากเหมือนกัน ที่ทำลายความสังเกตความสงสัยของเจ้าหน้าที่ในพระที่นั่ง

เมื่อได้พิเคราะห์แล้วคำนึงภาพดังกล่าว ก็พอเป็นที่เห็นได้ว่าภาวะในพระที่นั่งบรมพิมาน มิได้ตัดโอกาสที่ผู้ร้ายจะขึ้นไปไม่ได้ แต่ควรสังเกตว่าถ้าผู้ร้ายแต่งเครื่องชุดเวสท์ปอยท์ ก็ยิ่งไม่มีอะไรสะดุดตา เพราะดูเหมือน ๆ เจ้าหน้าที่ส่วนมาก และถ้ายิ่งเป็นผู้เคยไปมาหลายครั้งหลายหนที่พระที่นั่ง ก็ยิ่งรู้จุดทางหลบทางแอบ ฯ ล ฯ ตลอดและยิ่งกว่านั้น คดีนี้ก็ได้ปรากฏพฤติการณ์ดังกล่าวแล้วข้างต้นนี้แล้วว่า นายชิต ฯ จำเลยเป็นผู้ร่วมรู้กับคนร้าย เพราะฉะนั้นโอกาสของคนร้าย ก็เป็นอันสมบูรณ์ อนึ่ง ถ้ายิ่งคิดว่าการประทุษร้ายจะต้องมีคนในรู้เห็นเป็นใจช่วย มิฉะนั้นคนร้ายก็ไม่มีโอกาสจะทำได้ พฤติการณ์ดังกล่าวข้างต้นซึ่งชี้ว่า นายชิต ฯ เป็นผู้ร่วมรู้กับคนร้าย ก็เป็นกรณีสอดคล้องกับสภาพของเรื่อง ซึ่งยิ่งทวีความมั่นใจขึ้นอีก

ว่า นายชิต ฯ จำเลยเป็นผู้ร่วมรู้กับคนร้าย โจทก์ขอประทานเรียนว่า ในเช้าวันนั้นนายชิต ฯ จำเลยก็ไม่ใช่เวรห้องพระบรรทม ตามปรกติก็ไม่ต้องมานั่งรออยู่ที่นั้น นายชิต ฯ จำเลยให้การอธิบายว่า ตั้งใจจะมาเอาหีบพระตราไปให้ช่างทำ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องทำด่วน แต่เห็นว่ายังทรงพระบรรทมอยู่ จะเป็นการรบกวน โดยเสียงเปิดตู้และไขกุญแจ นายชิต ฯ จึงนั่งรออยู่กับนายบุศย์ ฯ ที่นั่น คำอธิบายของนายชิต ฯ ดังนี้ ก็ไม่สมแก่เหตุผล เพราะเสียงเปิดตู้และไขกุญแจนั้นเป็นเสียงเล็กน้อย ตู้ก็อยู่ห่างพระแท่นบรรทมถึง ๑๐ เมตร (ดูแผนผังคือเอกสาร หมายเลข ๓๗) คำอธิบายของนายชิต ฯ จึงต่อพิรุธ และไม่เป็นคำอธิบายที่มีน้ำหนักพอจะหักล้างพฤติการณ์ที่ชี้ว่าได้ร่วมกับคนร้าย ตรงข้ามกลับสนับสนุนประพฤติการณ์ดังกล่าว

ข้อพิจารณาในเรื่อง "โอกาส" ปรากฏข้อเท็จจริงดังนี้ ในอันดับต่อไปนี้โจทก์จะได้ขอประทานเรียนถึงข้อ "สาเหตุ" ต่อไป โจทก์ขอประทานเรียนว่าบางคนก็มีสาเหตุกับใครหลายคน ดังนี้ข้อสงสัยก็มีวงกว้างมาก แต่ถ้าข้อสาเหตุมีฉะเพาะแต่คนเดียวหรือพวกเดียว และฉกรรจ์พอ ก็เป็นพฤติการณ์ที่ชี้ทางแคบหรือทางเดียว แต่ในบางกรณีก็ค้นสาเหตุได้ไม่แจ่มแจ้ง ซึ่งหาแสดงไม่ว่าไม่มีสาเหตุกันกับผู้ต้องหา หากแต่การสืบสวนไม่มีกำลังไปถึงเท่านั้น สภาพของสาเหตุมีลักษณะเป็นดังนี้.

เพื่อที่จะได้พิจารณาโดยตระหนักในข้อนี้ โจทก์ได้ซักถามพะยาน

เป็นจำนวนมากทั้งผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นพระราชจริยาวัตร ความพอพระทัยและไม่พอพระทัยบุคคลหนึ่งใด และพฤติการณ์ต่าง ๆ โดยถี่ถ้วนทุกแง่ทุกมุม เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงให้มากจนพอใจที่จะมองเห็นภาพ ก็ปรากฏความชัดว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระประมุขของประชาชาติราษฎร ได้ทรงเป็นพระประมุขที่เยี่ยมเพราะได้ทรงพระราชอุตสาหบากบั่นศึกษา ทั้งในพระราชการกิจและความเป็นไปทั่ว ๆ ของบ้านเมืองตลอดจนความรู้ทางประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ และพระพุทธศาสนา ด้วยพระราชศรัทธาคารวะอันสูง เช่น ในขณะมหาวงศ์ กราบบังคมทูลถวายเรื่อง พระพุทธประวัติ ก็ทรงฟังด้วยพระอิริยาบถอันสำรวม แม้มีอาการประชวร จนมหาวงศ์ต้องกราบบังคมทูลแนะนำให้ทรงบรรทม ฟัง ๆ ๆ การซักถามข้อสงสัยก็ทรงซักถามด้วยพระปรีชาเฉียบแหลม อย่างที่เราเรียกว่าทรงเป็นนักฟังที่เยี่ยมและนักถามที่เยี่ยม เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับมาเยี่ยมพระมหานคร ทั้งครั้งแรกและครั้งหลัง ราษฎรก็มีความยินดี มีใจเต็มตื้นปีติล้นรับเสด็จอย่างมโหฬาร ด้วยความจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่งในพระมหากษัตริย์เจ้าของตน เมื่อเสด็จกลับมาในครั้งหลังอันเป็นครั้งสุดท้าย ก็ได้แสดงพระราชจริยาโดยอ้อมอารี เสด็จทรงเยี่ยมพระบรมวงศ์ และโปรดเกล้า ๆ ให้บางองค์เข้าร่วมโต๊ะเสวย ทรงแสดงความสนิทสนม และทรงหาโอกาสเสด็จทรงเยี่ยมประชาราษฎร์ในจังหวัดที่ใกล้เคียงที่พอเสด็จไปถึงได้เวลาเข้าเย็นกลับ เพื่อมิให้เขาต้อง

ลำบากในการมาเฝ้าเสด็จในพระนคร เมื่อเสด็จไปที่ไหน ก็ได้ทรงแสดงพระราชอัธยาศัยกอบด้วยพระเมตตา พระกรุณาอาทรแสดงออกมาจากพระราชหฤทัยที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงแต่ทรงแสดงทางพระกายพระวาจา แต่พระราชหฤทัยไม่เป็นเช่นนั้นจริง โจทก์ขอประทานเรียนต่อศาลนี้ ถึงพระราชจริยาวัตรสักครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นอุทาหรณ์แห่งพระราชหฤทัยที่จริงแท้ ดังกล่าว คือในงานวัดพระเชตุพนเมื่อเดือนเมษายนนั้น ได้เสด็จทอดพระเนตรงานวัดพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันและราชองครักษ์ เมื่อเสด็จถึงร้านขายเครื่องถมจุกจิกเล็ก ๆ น้อย ๆ เจ้าของร้านได้ทูลเกล้า ฯ ถวายแหวนถมเงินเล็ก ๆ วงหนึ่ง (คือแหวนเงินถมเล็ก ๆ ที่เราเคยเห็น ๆ กันราคาสัก ๔-๕ บาท ในเวลานั้น) พระองค์ได้ทรงแหวนนั้นที่นวพระหัตถ์ซ้ายตลอดมาจนถึงในขณะที่ถูกบันสวรรคต และพระหัตถ์นั้นมีอาวุธปืน ยู. เอส. อาร์มี่. ของกลางที่ผู้ร้ายวางพรางไว้ พระราชจริยาวัตรดังกล่าวนี้ย่อมชี้ให้เราเห็นซึ้งในพระราชหฤทัยและพระเมตตาอารีรักในส่วนข้าราชบริพารซึ่งรับใช้ ไม่ปรากฏว่าได้เคยทรงกริ้ว ถ้าผู้ใดกระทำผิดพลาดบกพร่อง ก็ทรงรับสั่งอย่างสั่งสอน หากผู้ใดเจ็บป่วยเช่นนายมณี ฯ ปวดฟัน ก็โปรดเกล้า ฯ ให้ส่งไปให้นายแพทย์สี ศิริสิงห์รักษาและทำฟัน พระราชจริยาวัตรปรากฏทรงเป็นที่รักเป็นที่เคารพจงรักภักดีของบุคคลทั่วไป

มีครั้งเดียวที่ทรงกริ้วมาก คือวันหนึ่งสมเด็จพระราชนนีจะเสด็จ

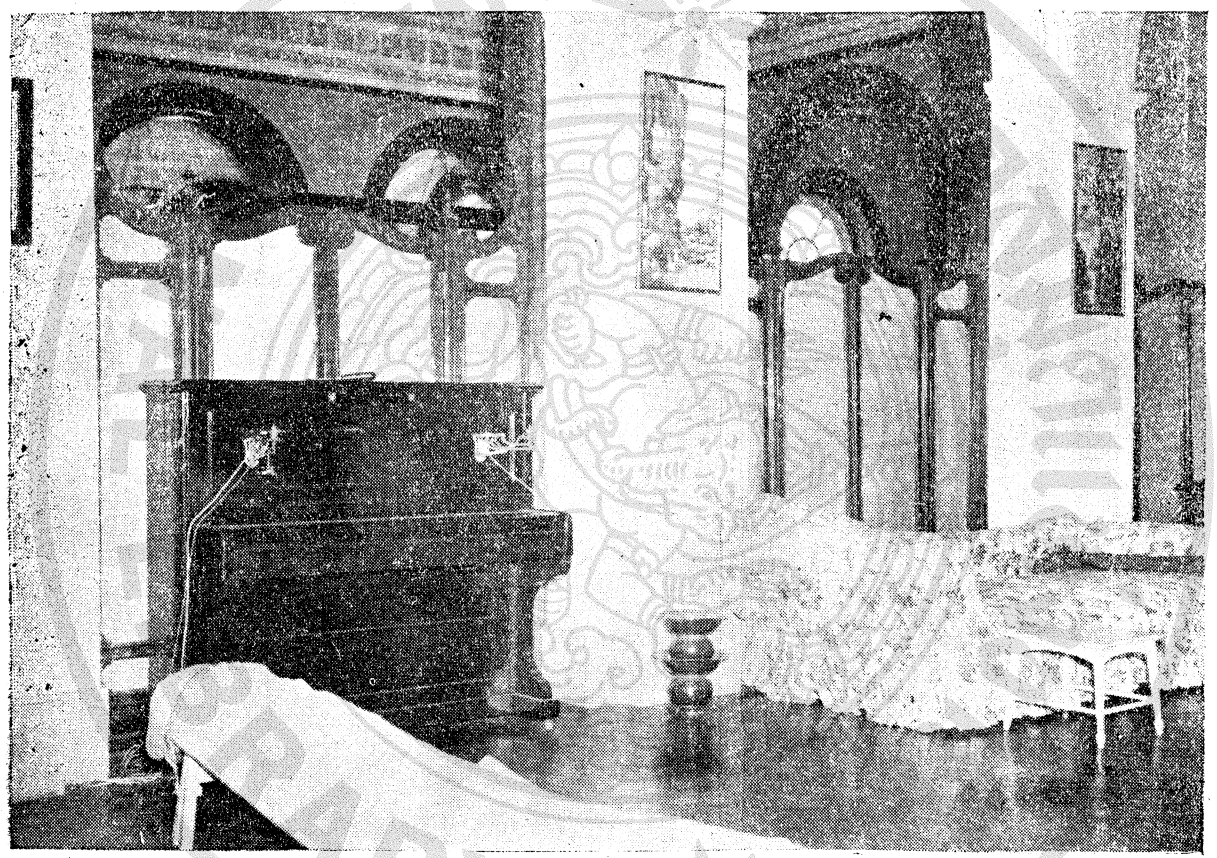

รูปถ่ายห้องทรงพระสำราญต่อจากห้องพระบรรทม

ที่ร้านวิทยาศรม แต่รถพระที่นั่งไม่มี สมเด็จ ฯ ได้รับสั่งว่า รถไม่มี นายหลวงรับสั่งว่ามี ทำไมจะไม่มี ถ้าไม่มีนันท์จัดการเอง แล้วเสด็จออกไปข้างนอกพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ที่ไม่ได้รถนนเพราะคันหนึ่งซ่อม อีกคันหนึ่งเอาไปให้นายปรีดี ฯ ได้รับสั่งแก่นายระวี ฯ เจ้าหน้าที่ว่า รถที่ไหน ๆ ไม่มีแล้วรึ จึงได้เอารถของฉันไปเสียหมด เรื่องนี้ในที่สุดนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้นำรถประจำตำแหน่งของนายควง ฯ เอง มาถวายให้ทรงใช้ นายควง ฯ ให้การว่า ไม่ได้สอบสวนได้เอียงเรื่อง เพราะเพราะเกรงจะกระทบกระเทือนนายปรีดี พนมยงค์

ในคราวเสด็จประพาสหัวหิน นายปรีดี พนมยงค์ ได้โดยเสด็จพักอยู่ด้วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งต่อศาลว่า “นายปรีดี ฯ ปฏิบัติการไม่พอพระราชหฤทัยมีหลายอย่าง ปายปรีดี ฯ ได้สั่งเอารถจี๊บไปใช้ โดยไม่ได้ขออนุญาต นายปรีดี ฯ ได้เคยจัดให้มีการเลี้ยงขึ้นที่นั่น โดยไม่ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ในการเลี้ยงนี้มีเลี้ยงเอะอะ”

นายเฉลียว ฯ จำเลย ได้พ้นจากตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ เหตุที่เป็นมูลให้พ้นตำแหน่งนั้น สมเด็จพระราชชนนีพระราชทานพระกระแสต่อศาลว่า การที่นายเฉลียว ฯ พ้นจากตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ ก็เนื่องจากมีพระราชประสงค์ทรงเปลี่ยนตัวใหม่ โดยเห็นว่านายเฉลียว ฯ ไม่เหมาะสมแก่ตำแหน่ง พระพิจิตร ฯ

พะยานให้การว่า ในส่วนสมเด็จพระราชชนนี ก็สังเกตว่าไม่ทรงพอพระทัยเหมือนกัน ครั้งหนึ่งสมเด็จ ฯ เคยรับสั่งกับพะยานถึงเรื่องที่ดินของเจ้าจอมเอิบ ฯ แล้วสมเด็จตรัสว่า “พระพิจิตร ฯ ฉันรู้น่า เรื่องนี้มันยุ่งกันนัก นายเฉลียว ฯ เป็นตัวสำคัญ” สำหรับความรู้สึกของของมหาดเล็กรับใช้ เช่นนายมี พาผล ให้การว่า “การที่นายเฉลียว ฯ ต้องออกจากตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์นั้น ได้ทราบว่าเป็นพระราชประสงค์ โดยทราบว่าเป็นที่ไม่พอพระราชหฤทัย เช่นนั่งรถไขว่ห้างเข้ามาในพระที่นั่งบรมพิมาน เวลานำหนังสือเข้าถวายก็ใส่แว่นตาดำและสูบบุหรี่ เวลาท่านเสด็จมาก็รับถอดแว่นเอาบุหรี่โยนทิ้ง” (ตามพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ซึ่งได้พระราชทานต่อศาลมีปรากฏว่าได้เคยทรงทราบว่านายเฉลียว ฯ เคยนั่งรถยนต์เข้าไปถึงหน้าพระที่นั่งบรมพิมาน) กรมพระชัยนาทได้รับสั่งให้การว่า “ทรงรู้สึกว่าคนที่มาอยู่รับใช้พระองค์ท่านควรจะเป็นคนกลาง ๆ ไม่ควรเล่นการเมือง สำหรับนายเฉลียว ฯ จำเดย และนายนเรศธิรักษ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าหมวดกองมหาดเล็กในขณะนั้น นายฉันท์ ฯ ได้เคยปรารภว่าไม่เหมาะ เพราะหาสมัครพรรคพวกเป็นการเล่นการเมือง สำหรับนายเฉลียว ฯ และนายนเรศธิรักษ์นี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ก็ทรงรู้สึกว่าควรจะไปเล่นการเมือง ในหลวงได้ปรารภเรื่องนายเฉลียว ฯ และนายนเรศ ฯ นายปรีดี ฯ จึงได้ย้ายนายนเรศ ฯ และต่อมาได้ย้ายนายเฉลียว ฯ พ้นไปจากตำแหน่งราช-

เดชา” พระยาชาติเดชอุดม ให้การว่า “เคยรับสั่งแก่พะยานว่า นายนเรศ ฯ นี่ไม่ไหว ไม่รู้งานรู้การอะไรเลย พังอะไรก็ชักจะเฉ ๆ มีตำแหน่งอะไร ย้ายไปอื่นได้ไหม พะยานกราบบังคมทูลว่า มีย้ายไปได้คือตำแหน่งเลขานุการสำนักพระราชวัง จึงมีรับสั่งว่า ถ้างั้นไปจัดการ พะยานจึงเสนอนายปรีดี ฯ นายนเรศ ฯ ย้ายไปอยู่ตำแหน่งเลขานุการสำนักพระราชวังได้ไม่นานนัก นายปรีดี ฯ ก็ย้ายเอาไปเป็นเลขานุการของนายปรีดี ฯ เมื่อใกล้ ๆ นายเฉลียว ฯ จะออกได้ทรงรับสั่งถามพะยานว่า ยังมีคนของนายปรีดี ฯ จะออกอีกไหม พะยานทูลว่า มีนายจิตตะเสน บัญจะ กับนายแพทย์โกวิท ตั้งแต่นายเฉลียว ฯ เป็นราชเลขา ฯ การบรรจุคนเข้าทำงานในสำนักพระราชวัง มีคนของนายเฉลียว ฯ มากพอใช้เหมือนกัน คนของนายเฉลียว ฯ ก็กระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ แต่มีมากในพระบรมมหาราชวัง พวกข้าราชการในราชสำนักมีความเกรงกลัวนายเฉลียว ฯ เพราะนายเฉลียว ฯ เป็นคนใกล้ชิดนายปรีดี ฯ ส่วนท้าวสัตยา ฯ กับนายเฉลียว ฯ นั้นชอบพอกัน เป็นข้าราชการฝ่ายในมานานแล้ว ทางการก็สั่งให้ท้าวสัตยา ฯ ไปประจำที่พระที่นั่งเพื่อรับใช้สมเด็จพระราชชนนี ต่อมาสมเด็จ ฯ ได้รับสั่งถามพะยานว่า ท้าวสัตยา ฯ ไม่ต้องตามเสด็จได้ไหม พะยานตอบว่าเมื่อไม่พอพระทัยก็ไม่ให้ตามเสด็จได้ พะยานจึงสั่งท้าวสัตยา ฯ ไม่ให้ตามเสด็จ (ตามพระกระแสรับสั่งสมเด็จพระราชชนนี ต่อศาลนั้นได้พระราชทานพระกระแสว่า “ท้าวสัตยา ฯ ชอบแอบฟังเวลาฉันคุยกับ

ในหลวง") เมื่อนายเฉลียว ฯ พ้นจากตำแหน่งราชเลขา ฯ ไปแล้ว มีพวกในราชสำนักทำหนังสือขึ้นเพื่อเสนอนายปรีดี ฯ ขอให้กลับเข้ารับราชการอีก มีคนลงชื่อในหนังสือนี้มาก พยานถามได้ความว่า นายนเรศ ฯ กับนายถาแพง ฯ เป็นหัวหน้าจัดทำ คนทั้งสองนี้ชอบพอกับนายเฉลียวมาก เมื่อพยานทราบก็เรียกหัวหน้ามาบอกว่า การทำเช่นนี้ไม่สมควร เพราะในหลวงท่านส่งคืนแล้ว พวกเราเป็นข้าท่าน ทำไมจะมารั้งเอาไว้อีก" พระพิจิตร ฯ ให้การว่า เรื่องนี้ในหลวงก็ได้ทรงทราบและได้ถามพยาน

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ถ้าจะลองคำนึงภาพเหตุการณ์ในตอนนี้ ก็พอกล่าวได้สั้น ๆ ว่า ภายหลังเสด็จประพาสหัวหินแล้วต่อมาได้มีเหตุกระทบกระทั่ง ปรากฏความไม่พอพระทัย และความไม่พอใจในระหว่างสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ส่วรรคตกับนายปรีดี ฯ และนายเฉลียว ฯ นายนเรศชิรักษ์ พัวพันอยู่

ตามพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันซึ่งได้พระราชทานต่อศาลนั้น ปรากฏว่า "นายฉันท์ หุ้มแพร เป็นคนจงรักภักดี และเป็นห่วงเรื่องความสุขสบายของเรา เกี่ยวกับความปลอดภัยก็เป็นห่วงเหมือนกัน นายฉันท์ ฯ ไม่เคยพูดกับฉันมากเกี่ยวกับความเป็นห่วงของเขา เป็นแต่เขาเคยบอกว่า ต้องระวัง ซึ่งเข้าใจเอาว่า ต้องระวังตน" พระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ ได้ให้การว่า นายฉันท์ ฯ เป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ มาก ถึงกับ

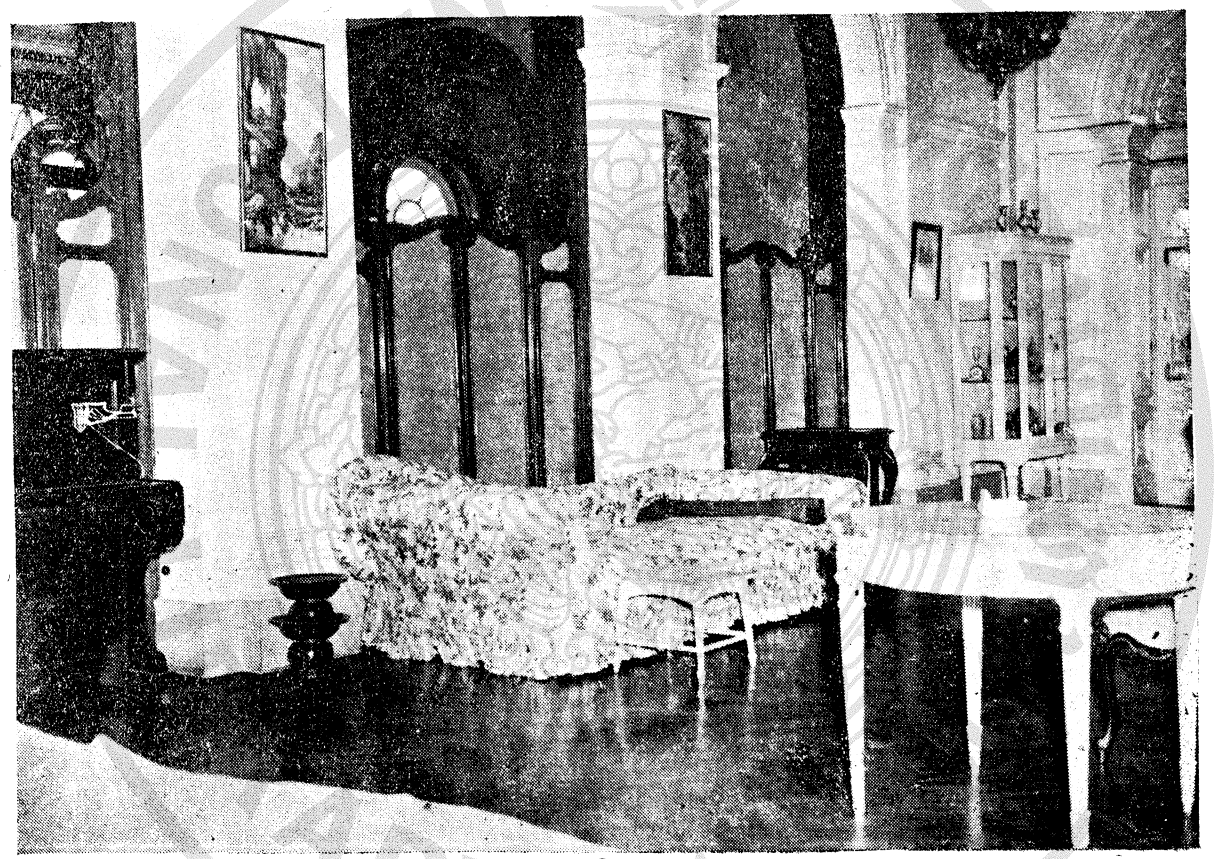

รูปถ่ายห้องทรงพระสำราญ

พกปืนติดกับตัวอยู่เสมอ เช่นเวลาในหลวงบรรทมแล้ว นายฉันท์ไม่กลับบ้าน ยังคงวนเวียนรอบ ๆ พระที่นั่ง นายฉันท์เริ่มเป็นห่วงกระวนกระวาย ก่อนถึงแก่กรรมราว ๒-๓ เดือน (นายฉันท์ ฯ ถึงแก่กรรมราวเดือนเมษายน ๒๔๘๙ โดยป่วยมีอาการไข้ร้ายแรงไม่กี่วันก็ถึงแก่กรรม) นายฉันท์ ฯ เคยพูดกับพระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ ครั้งหนึ่งว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไว้ใจไม่ได้ทั้งนั้น ทำให้พะยานรู้สึกว่าจะมีร้ายอะไรแก่ในหลวงกระมัง โจทก์ขอประทานเรียนว่า เนื่องจากนายฉันท์ ฯ ถึงแก่กรรมเสียโดยพลันดังกล่าว เพื่อจะให้ได้ความชัดในความกังวลของนายฉันท์ ฯ จึงได้สืบพะยานคือนางสุมิตรา ภรรยาของนายฉันท์ ฯ กับนายบุญมาก ฯ นายเทียน ฯ เพื่อนของนายฉันท์ ฯ ก็ไม่ได้ความกระจ่างชัด คงพอรวมใจความตามที่พะยานให้การต่อศาลนี้แล้ว ได้เพียงว่า นายฉันท์ ฯ มีความรู้สึกว่ามีภัยต่อความปลอดภัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

อนึ่ง ควรเป็นที่สังเกตว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ที่สวรรคตได้ทรงล่วงรู้ภาวะความเป็นอยู่ของการเมืองในขณะนั้น ใกล้ชิดต่อเหตุการณ์มาก ดังปรากฏตามคำให้การของพระภิกษุ ม. ร. ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่า เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๘๙ ได้มีรับสั่งให้ไปร่วมรับประทานน้ำชาเวลา ๑๖.๓๐ น. พะยานได้ไปเฝ้า ฯ แล้วเสด็จลงไปพลับพลาทางสระน้ำส่วนศิวาลัย พะยานเดินตามไปห่าง ๆ ในหลวงทรงกวักพระหัตถ์เรียกให้พะยานเข้าไปใกล้ ๆ พะยานจึงเดินเข้าไป

ใกล้ ได้รับสั่งว่า มีคนเขามาฟ้องฉันว่า เราพูดจาอภิปรายเสียดสีในสภา พะยานกราบบังคมทูลว่าพูดไปโดยสุจริต เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน ถ้าหากว่าใครจะฟ้องว่าเป็นการเสียดสี ก็ไม่ทราบแก่ใจ ฯ ว่าจะทำอย่างไร พระองค์รับสั่งตัดบทว่าไม่ต้องมาเถียง ต่อไปให้ระวังตัว ไม่ควรทำอย่างนั้นอีก ถ้ารักจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง ก็ยังมีเวลาอีกมาก อย่าไปทำอะไรให้เป็นภัยแก่ตัวเสียก่อน แล้วรับสั่งย้ำสองหรือสามครั้งว่า ต้องเรียบร้อยนะ พะยานเข้าใจพระราชประสงค์ว่าคงเกรงว่าพะยานจะเป็นอันตราย จึงเรียกมาตักเตือน ไม่ใช่เป็นเรื่องกริ้ว พะยานเป็นผู้ยกมือไม่ไว้วางใจรัฐบาลนายปรีดี ฯ มาตั้งแต่แรกแล้ว การอภิปรายของพะยานก็อภิปรายทางตรงกันข้ามกับรัฐบาล จนกระทั่งมาได้รับพระราชกระแสรับสั่งตักเตือน

พระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ ให้การว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ที่สวรรคต เคยรับสั่งว่าจะสละราชสมบัติ แล้วสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ซึ่งต่อไปก็ได้รับตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ก็จะได้ทรงบริหารบ้านเมืองช่วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน พระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ ไม่เข้าใจว่าจะทรงรับสั่งเล่นหรือรับสั่งจริง ความข้อนี้ ม.ร.ว. สุมนชาติ ฯ ให้การว่าได้เคยรับสั่งแก่พะยานเหมือนกัน แต่พะยานเข้าใจว่าทรงรับสั่งเล่น เพราะว่าได้มีพระราชกระแสรับสั่งข้างท้ายว่า “นี่เบอนาร์ดชอว์ นะ” พะยานก็เข้าใจทันทีว่าทรงรับสั่งเล่น ๆ เพราะเบอรนาร์ดชอว์แต่งหนังสือเรื่องหนึ่งชื่อว่า The Apple Cart ซึ่งมี

ใจความถึงกษัตริย์พระองค์หนึ่ง สละราชสมบัติออกเป็นผู้แทนแล้วเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารบ้านเมือง ช่วยสมเด็จพระอนุชา แต่อย่างไรก็ดี โจทก์ขอประทานเรียนว่า คงมีน้อยคนเต็มทีที่จะเข้าใจพระราชกระแสรับสั่งอันแท้จริงอย่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ เพราะน้อยคนรู้เรื่อง The Apple Cart ถ้ายิ่งเป็นผู้ที่รู้เรื่องพระราชกระแสรับสั่งถึงการสละราชสมบัติเป็นผู้แทน แล้วนำไปบอกคนอื่นต่อ ๆ ไปก็ยิ่งมีทางให้คนเข้าใจผิดว่าจะทรงกระทำจริง ๆ และจะต้องสำเร็จ

โจทก์ขอประทานเรียนว่า หลวงเชวง ฯ ซึ่งเป็นพะยานจำเลยก็ได้ให้การว่า เมื่อเสด็จประทับที่พระที่นั่งบรมพิมาน พวกพรรคประชาธิปัตย์มีการเคลื่อนไหว แสดงความเลื่อมใสในพระมหากษัตริย์ เช่นมีการขอโอกาสเข้าเฝ้าใกล้ชิด ในการเสด็จประพาสสำเพ็ง นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรค ก็ได้ถือโอกาสนำเสด็จ ในการที่ฝ่ายหนึ่งทำดังนี้ นายปรีดี ฯ เคยปรารภกับพะยานว่า การเล่นการเมืองโดยเอาพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเช่นนั้น จะเป็นเรื่องยุ่งยาก (โจทก์ขอประทานเรียนว่าตามสมุดราชกิจประจำวัน ปรากฏว่าบุคคลที่อยู่ในพรรคประชาธิปัตย์ ได้เข้าเฝ้าบ่อยครั้งนั้นมีอาทิคือ ม.ร.ว เสนีย์ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ นายควง อภัยวงศ์ และโจทก์ขอประทานเรียนว่าตามปรกติของสาเหตุนั้น มักเริ่มต้นด้วยเหตุเล็กน้อยก่อน แต่ถ้าไม่มีทางปรับความเข้าใจถูกกัน และมีเหตุการณ์เข้าใจผิดเข้าประสม ก็มักจะเป็นสาเหตุรุนแรงได้ง่าย)

ข้อเท็จจริงที่ปรากฏข้อขัดแย้งรุนแรงระหว่าง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับนายปรีดี ฯ นั้น มหาวงศ์ เชาวนกวี พยานให้การว่า ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ ตอนเช้าเวลาประมาณ ๘.๐๐ น. มีเด็กบอกว่านายปรีดี ฯ ให้ไปพบที่ทำเนียบเวลา ๙.๐๐ น. พยานได้พบนายปรีดี ฯ นายปรีดี ฯ ถามว่าไปในวังทุกวันหรือเปล่า พยานบอกว่าไปทุกวัน นายปรีดี ฯ ถามว่ารู้เรื่องการตั้งผู้สำเร็จราชการบ้างหรือไม่ พยานตอบว่าไม่ทราบ นายปรีดี ฯ ว่า บัดนี้ทางฝ่ายในหลวงจะแต่งตั้งกรมขุนชัยนาทเป็นผู้สำเร็จราชการ นายปรีดี ฯ ไม่เชื่อว่ากรมขุนชัยนาทจะให้ความเป็นธรรมแก่พระบรมวงศานุวงศ์ได้ และจะทรงตั้งพระองค์ธานีด้วยเป็นคนที่สอง นายปรีดี ฯ ว่าพระองค์ธานีไม่เคยสนับสนุนลัทธิประชาธิปไตยเลย ทรงนิยมลัทธินุ่งผ้าของเสนีย์ คำว่า เสนีย์ นี้พยานเข้าใจว่าหมายถึง ม.ร.ว. เสนีย์ และจะทรงตั้งอีกผู้หนึ่งคือเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร นายปรีดี ฯ แสดงความไม่พอใจมาก และว่าในหลวงได้ราชบัลลังก์มาก็เพราะอาศัยพระปกเกล้า ฯ ควรจะคำนึงถึงบุญคุณของครอบครัวพระปกเกล้า ฯ นายปรีดี ฯ แสดงความโกรธเคืองมากแล้วว่า ทางในหลวงท่านจะทรงรู้อะไร นายปรีดี ฯ ได้พูดว่าต้องการให้พระนางรำไพ ฯ เป็นผู้สำเร็จ ฯ และกล่าวเป็นประโยคสุดท้ายว่า ต่อไปนี้จะไม่ protect throne (คำว่า protect throne แปลว่าป้องกันรักษาราชบัลลังก์) ต่อมาในตอนบ่ายพยานได้เข้าเฝ้าในหลวง พยานได้พบสมเด็จพระราชชนนี

พะยานได้กราบทูลเรื่องที่นายปรีดี ฯ พูดให้สมเด็จ ฯ ทรงทราบ พะยานได้ถามสมเด็จ ฯ ว่าเรื่องนี้มีความจริงเพียงใด สมเด็จ ฯ รับสั่งว่าจริง แล้วทรงถามพะยานว่านายปรีดี ฯ ต้องการใครบ้าง พะยานก็ได้กราบทูล สมเด็จ ฯ รับสั่งว่า ดูเถิดหนาวงศ์ แล้วก็ทรงพระกรรแสง พะยานเห็นว่าในหลวงทรงประชวรอยู่ พะยานจึงกราบทูลสมเด็จ ฯ ว่า เรื่องที่พะยานกราบทูลนี้ ขออย่าทรงนำไปเล่าให้ในหลวงทรงทราบ สมเด็จ ฯ ก็ทรงรับคำ เรื่องนี้สมเด็จพระราชชนนีได้พระราชทานกระแสรับสั่งต่อศาลว่า "ฉันได้ทราบว่าในวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลาค่ำหลังจากเสวยแล้ว นายปรีดี ฯ ได้เข้าเฝ้าในหลวงสองต่อสอง นายปรีดี ฯ กลับจากเฝ้าแล้ว ในหลวงได้รับสั่งกับฉันว่าเรียกนายปรีดี ฯ มาพูดเรื่องจะตั้งใครเป็นผู้สำเร็จราชการ ในหลวงมีพระประสงค์จะทรงตั้งกรมพระชัยนาทกับใครอีกสองคนซึ่งฉันลืมเสียแล้ว แต่นายปรีดี ฯ ก็มีความเห็นแตกต่างไป จะให้ตั้งพระนางรำไพพรรณีกับใครอีก ๒ คนก็จำไม่ได้ แต่ไม่ตรงกันทั้ง ๓ คน ฉันจึงกราบทูลถามว่า ตามรัฐธรรมนูญใครเป็นผู้ตั้ง มีรับสั่งว่ากษัตริย์เป็นผู้ตั้ง ในที่สุดมีรับสั่งว่าวันจันทร์ คือ วันที่ ๑๐ จะเรียกประธานสภาผู้แทนมาแจ้งพระประสงค์ให้ทราบ มหาวงศ์ได้เล่าให้ฉันฟังในวันที่ ๗ มิถุนายนนั้นว่า นายปรีดี ฯ ไม่พอใจ และว่านายปรีดี ฯ ถึงแก่พูดออกมาว่า จะไม่สนับสนุนราชบัลลังก์ ที่ว่านี้เป็นใจความตามที่จำได้ว่ามหาวงศ์ได้พูด ถ้อยคำที่มหาวงศ์พูดจริง ๆ ว่ากระไร

จำไม่ได้แล้ว" กรมพระชัยนาทได้รับสั่งเป็นพยานว่า ในการเสด็จกลับไปต่างประเทศของในหลวง จำเป็นต้องตั้งผู้สำเร็จราชการในหลวงได้ทรงทาบทาม ให้พยานเป็นประธานผู้สำเร็จรวมกับเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ พระองค์ชาย แต่พระองค์องคต พยานไม่เต็มใจ ท่านก็ทรงยืนยันจะให้พยานยอม พยานได้กราบทูลว่าถ้าหากเป็นพระราชประสงค์ และมีพระบรมราชโองการลงมาพยานก็จะรับด้วยความจงรักภักดี พระองค์เจ้าชายรับสั่งให้การเป็นพยานว่า ก่อนสวรรคตราว ๑ เดือน ได้รับสั่งปรึกษาพยานเรื่องตั้งผู้สำเร็จราชการว่า ช่วยกันคิดหน่อย เอาอย่างไรดี พยานก็ได้กราบบังคมทูลผู้ที่พยานเห็นสมควร ส่วนตัวพยานไม่ยอมรับเป็น แล้วพระองค์ก็ทรงเคี่ยวเข็ญพยานอยู่ พยานจึงกราบบังคมทูลว่า ถ้าในกรมชัยนาททรงรับเป็นประธานแล้ว พยานจะยอมรับ โจทก์ขอประทานเรียนว่าข้อความที่มหาวงศ์ให้การดังกล่าวนี้ สมควรรับฟังเป็นความจริงได้ เพราะมีคำพยานอื่นประกอบ ทั้งไม่มีเหตุสงสัยว่ามหาวงศ์จะกล่าวปรักปรำใส่ร้ายนายปรีดี ฯ เพราะเหตุใด

อนึ่ง พล ต. ท. เผ่า ศรียานนท์ ได้ให้การว่า พยานได้ข่าวว่าในหลวงกับนายปรีดี ฯ ไม่ใคร่ถูกกัน นายจิตตเสนได้พูดกับพยานว่าในหลวงทรงทำไม่ถูก มีการเรียกให้ปลัดกระทรวงและอธิบดีกรมต่าง ๆ เข้าเฝ้าสอบถาม ซึ่งหน้าที่ของท่านไม่ควรเกี่ยวข้อง เขาพูดเป็นทำนองว่า การกระทำอย่างนี้ของพระองค์เป็นการเล่นการเมือง

นายจิตตเสนเล่าว่าในหลวงจะถูกออกจากราชสมบัติ แล้วมาสมัครผู้แทน จะให้สมเด็จพระอนุชาขึ้นครองราชย์แทน ในการที่นายจิตตเสนพูดเช่นนี้พะยานเชื่อว่าเป็นความจริง นายจิตตเสนเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองและคุ้นเคยกับนายปรีดี

อนึ่ง มีประพฤติเหตุอันใกล้ชิดกับวันสวรรคตอีกข้อหนึ่ง ซึ่งปรากฏตามคำให้การของนายแพทย์สนิท โสพจน์ ผู้เป็นหลานสมเด็จพระราชชนนี และคำให้การของพล ต. ท. เผ่า ศรียานนท์ และท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความว่า เมื่อประมาณสัก ๓ เดือนก่อนสวรรคต นายแพทย์สนิทได้ทราบว่าในหลวงทรงปรารภว่า มีพระราชประสงค์อยากพบจอมพล จะพบได้อย่างไร จอมพลพลาดพลั้งไปแล้วก็ตาม ทำไมไม่มาเฝ้าบ้าง ไม่ควรน้อยเนื้อต่ำใจ พะยานจึงไปติดต่อกับ พ. ต. ชาติชาย ซึ่งเป็นน้องเขยของพะยาน และเป็นบุตรพลเอกผิน ชุณหวัน เพื่อติดต่อให้ต่อไป ต่อมา พ. ต. ชาติชาย ฯ ซึ่งเป็นน้องภรรยาของพล ต. ท. เผ่า ศรียานนท์ ก็ได้มาพูดกับพล ต. ท. เผ่า ศรียานนท์ พล ต. ท. เผ่า ศรียานนท์ บอก พ. ต. ชาติชายว่า การที่จะให้จอมพลไปพบกับในหลวง ไม่เป็นการดีทั้งจอมพลและพระองค์ท่าน เมื่อการเมืองกำลังอลเวงอยู่ ถ้าจอมพลเข้าพบในหลวง นายปรีดี ฯ จะหาว่าจอมพลจะไปเข้าพวกในหลวง ต่อ พ. ต. ชาติชายได้มาบอกอีกว่าในหลวงต้องการพบจอมพล พะยานรู้สึกว่าเป็นพระราชประสงค์ จึงไปเรียนท่านจอมพล ท่านจอมพลก็ตกลงจะไปเฝ้า และในที่สุดได้

โปรดเกล้า ฯ ให้เข้าเฝ้าในวันจันทร์ที่ ๑๐ แต่พอวันอาทิตย์ที่ ๙ ก็เสด็จสวรรคตเสียแล้ว

ความรู้สึกระหว่างนายปรีดีฯต่อท่านจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ร. ต. อำนวย เกษโกมล ได้ให้การแสดงพฤติการณ์ไว้ตอนหนึ่งว่า เมื่อตอนท่านจอมพลยื่นหนังสือลาออกจากตำแหน่งนายก ยื่นต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่ไม่ยอมออก คณะผู้สำเร็จ ฯ ได้ทรงเซ็นและอนุมัติในหนังสือลาออกวันนั้นแล้ว พอรุ่งขึ้นมีข่าวทางท่านจอมพลปฏิเสธข่าวว่าท่านจอมพลไม่ได้ลาออก ในคืนนั้นเองทางทำเนียบนายปรีดี ฯ ก็มีการเตรียมพร้อมเพื่อจะหนี เพราะนายปรีดี ฯ เกรงว่าท่านจอมพลจะส่งกำลังมาจับ มีเรือยามฝั่งมาจอดอยู่ที่ทำเนียบลำหนึ่ง มีเรือเอกวัชรชัย เป็นผู้บังคับการเรือยามฝั่งนั้น แต่ตลอดคืนไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น พะยานก็อยู่ที่ทำเนียบด้วยตลอดคืน

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้วข้างต้นทั้งหมดนี้ ถ้าดูเป็นชิ้น ๆ ก็ดูเป็นความกะท่อนกะแท่น แต่ถ้ารวบรวมเข้าก็มีความติดต่อกันปรากฏเป็นรูปความจริงว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้มีข้อแย้งกับผู้ใด นอกจากนายปรีดี ฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่รักและชื่นชมของบุคคลทั่วไป ข้อสำเหตุจึงบ่งตรงฉะเพาะนายปรีดี ฯ คนเดียว ถ้าเกิดมีความเข้าใจผิดนิดเดียวเช่นว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะได้จอมพลเข้าเป็นกำลังเป็นปฏิปักษ์ต่อนายปรีดี ฯ แล้ว หรือประการอื่นก็ตาม อันตรายต่อพระองค์ย่อมเป็นที่น่ากลัวว่าจะเกิดขึ้นเป็นแท้ เพราะความอลเวงของการเมือง

รูปถ่ายพระแท่นที่บรรทมจากเบื้องพระบาท

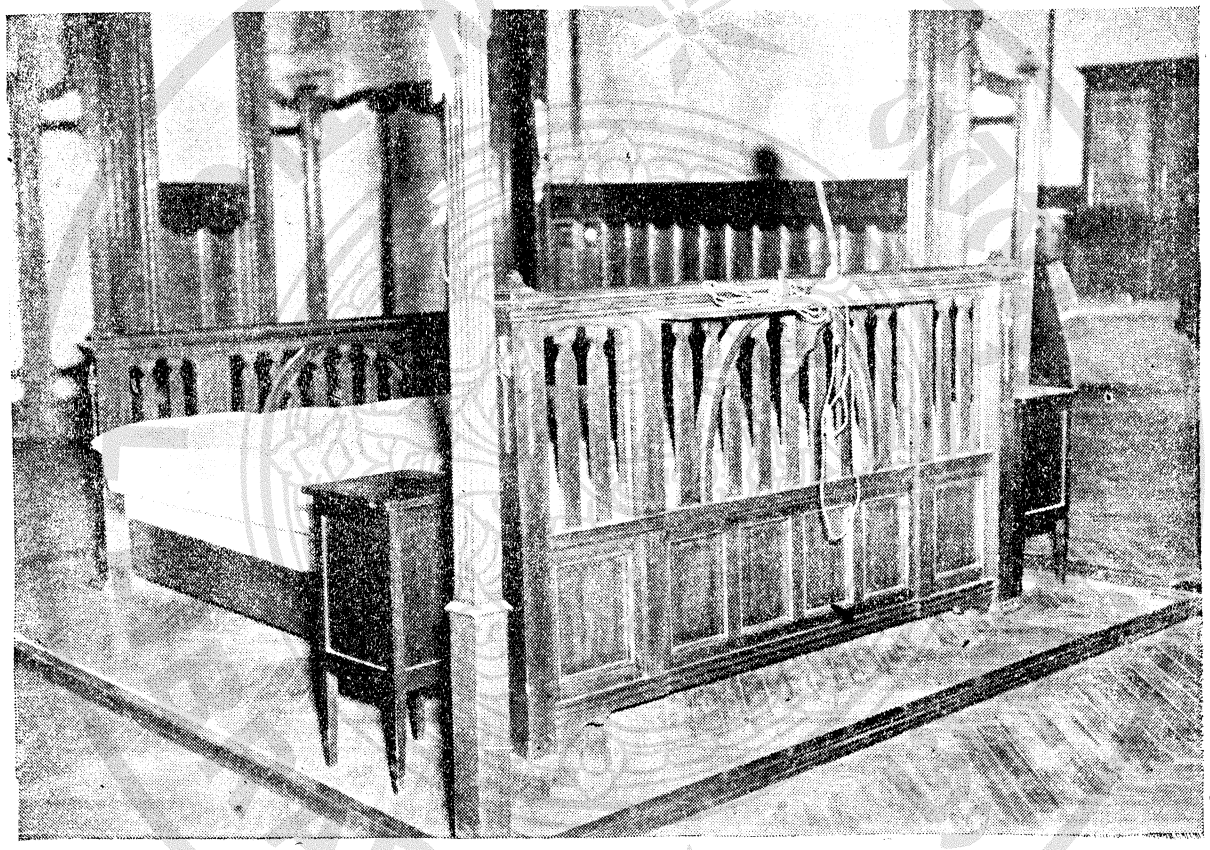

รูปถ่ายพระแท่นที่บรรทมจากเบื้องพระเศียร

ในขณะนั้น ดังคำพด ต. ท. เผ่า ศรียานนท์ พูดกับ พ. ต. ชาติชาย ดังได้เรียนแล้วข้างต้น

ในอันดับต่อไปนี้ โจทก์จะได้ขอประทานเรียนถึงข้อเท็จจริงว่าเหตุการณ์อันเป็นอันตรายต่อพระองค์ท่านนั้น ได้มีปรากฏหลักฐานพยานเป็นประการใด

นายตี๋ ศรีสุวรรณ พยาน ให้การว่าพยานมีบ้านอยู่ที่ปากน้ำโพ เคยเป็นกัปตันเรือตั้งแต่ อายุ ๒๐ ปี แล้วเป็นนายท้ายเรือเมื่ออายุ ๒๓ ปี เดินเรือระหว่างกรุงเทพ ฯ กับนครสวรรค์ แล้วเลิกจากนายท้ายเรือ ทำการค้าขาย โดยลงทุนส่วนตัวบ้าง เป็นนายหน้าบ้าง ค้าไม้หมอน ไม้ฟืน ไม้ซุง ทำการค้าขายประมาณ ๓๐ ปี พยานรู้จักกับนายแม้นตั้งแต่ครั้งทำเรือ โดยนายแม้นเป็นนายท้ายเรือ แล้วเป็นนายท่าที่คุ้งสำเภา ครั้นเมื่อราวเดือน ๔ ข้างขึ้น ปีจอ (ตรงกับระหว่างวันที่ ๓ มีนาคม ถึงวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๔๙๙) นายแม้นได้ไปหาพยานที่บ้านปากน้ำโพ บอกว่าเจ้าคุณศรยุทธทำการค้าไม้หมอน ให้ราคาท่อนละ ๑๕ บาท ส่งถึงท่า จึงบอกให้พยานหาไม้หมอนมาส่ง พยานเที่ยวหาคนทำไม้ ไม่มีใครรับทำ เพราะราคาต่ำ พยานกับนายแม้นจึงชวนกันมากรุงเทพ ฯ เพื่อมาพบเจ้าคุณศรยุทธ เจ้าคุณบอกว่ายังไม่ได้ตกลงกับบริษัทที่รับซื้อ ยังกำหนดราคาลงไปยังไม่ได้ นายแม้นจะกลับไปก่อน ส่วนตัวพยานให้คอยอยู่ฟังต่อไป เจ้าคุณศรยุทธชวนพยานว่าต้อง ไป ๆ มา ๆ เปลืองเปล่า ๆ อยู่ที่บ้าน

เจ้าคุณก็ได้ พะยานอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธเรื่อยมา จนราวเดือน ๖ (ตรงกับระหว่างวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙) จึงได้ราคาไม้หมอนจากบริษัทให้ราคาท่อนละ ๑๗ บาท พะยานรับหน้าที่เป็นคนไปตรวจไม้ที่มีคนจะเอามาส่ง เจ้าคุณบอกว่าถ้าได้กำไรจะแบ่งให้ส่วนค่าโสหุ้ยที่ไปตรวจเจ้าคุณออกให้ นายปรีดี พนมยงค์ พะยานเคยเห็น จึงรู้จัก เมื่อปีจอ เดือน ๖ ข้างขึ้น (ตรงกับระหว่างวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๘๘) เวลาราว ๖ โมงเย็นไฟฟ้าเปิดแล้ว พะยานนั่งอยู่ที่ม้าข้างต้นมะม่วงหน้าห้องรับแขกของเจ้าคุณศรยุทธ พะยานเห็นนายปรีดี ฯ เดินเข้ามากับชายอีก ๒ คนซึ่งไม่รู้จักชื่อ พะยานจึงเดินตามเข้าห้องรับแขกไปด้วย ที่เดินตามเพราะเห็นเจ้าคุณอยู่หลังบ้าน พะยานจึงเข้าไปเปิดไฟฟ้าและเอาแก้วน้ำไปที่ตู้เย็นใส่น้ำเย็นมาตั้ง เมื่อเอาน้ำเย็นไปตั้งแล้วก็เดินออกมาข้างนอก พอออกมานั่งที่ม้าซึ่งอยู่ที่นอกชานนอกห้องรับแขก ติดกับหน้าต่างห้องรับแขก ที่พะยานไปนั่งที่ม้านั้น เพราะเจ้าคุณเคยเรียกใช้บ่อย ๆ เวลามีใครมาติดต่อการค้าไม้ ขณะที่พะยานเดินออกจากประตูห้องรับแขก เพื่อที่จะมายังม้านั่งดังกล่าว ก็ได้ยินนายปรีดี ฯ ถามว่า คนนั้นใคร เจ้าคุณศรยุทธตอบว่าคนค้าไม้มาจากนครสวรรค์ มาทำไม้ด้วยกัน เป็นคนดีไว้ใจได้ พะยานนั่งอยู่สักราว ๑๐ นาที เจ้าคุณศรยุทธก็ออกมาบอกพะยานว่า นายหงวนโทรศัพท์มาให้พะยานไปที่ร้านบางลำภู ไปพูดกันเรื่องเสา พะยานจึงไปที่บางลำภู พบนายหงวนพูดกันเรื่องเสา

แล้วกลับถึงบ้านเจ้าคุณศรยุทธประมาณ ๓ ทุ่มกว่า เมื่อกลับมาไม่พบนายปรีดี ฯ กับชายอีก ๒ คนแล้ว และไม่พบเจ้าคุณศรยุทธ มาพบเจ้าคุณศรยุทธเอาตอนเช้า จึงบอกเรื่องเล่า ต่อมาอีก ๙-๑๐ วัน พยานกำลังนั่งอยู่ที่ม้าใต้ต้นมะม่วง เห็นคนเดินเข้ามา ๓ คนก่อน คือ นายปรีดี ฯ กับชายอีก ๒ คนที่เคยมาหาเจ้าคุณคราวก่อน และมีชายอีก ๒ คนเดินเข้ามาที่หลังติด ๆ กัน ทั้ง ๕ คนได้เดินเข้าไปในห้องรับแขก แล้วพยานก็เดินมานั่งที่ม้าข้างหน้าต่างห้องรับแขก เพื่อคอยรับใช้ตามเคย พยานนั่งอยู่ราว ๕ นาที ได้ยินเสียงถามเจ้าคุณว่าการค้าไม้เป็นอย่างไร เจ้าคุณศรยุทธตอบว่าได้บ้างเสียบ้าง ยังไม่ได้ผล ต่อมาอีกราว ๕ นาที ได้ยินเสียงพูดว่าใกล้จะไปอยู่แล้ว เราจะทำอย่างไรก็ทำเสีย ต่อจากนั้นพยานก็ลุกออกไปข้างนอกบ้าน เพราะเหตุที่ได้ยินนั้น ไม่ใช่เรื่องค้าไม้ ออกไปกินกาแฟที่ร้านคนตะฟากถนน พยานอยู่ร้านกาแฟประมาณชั่วโมงกว่าจึงกลับเข้ามา ไม่เห็นแขกดังกล่าวแล้ว ต่อมาอีก ๗-๘ วัน ประมาณราวทุ่มเศษ พยานนั่งอยู่ที่ม้าใต้ต้นมะม่วงนั่นเอง เห็นชายเดินเข้ามา ๕ คน คือ นายปรีดี ฯ กับชายอีก ๔ คน ชุดเดียวกับบุคคลที่มาบ้านเจ้าคุณศรยุทธครั้งที่ ๒ เมื่อชาย ๕ คนเดินเข้าห้องรับแขกแล้ว พยานก็เดินไปนั่งที่ม้าข้างหน้าต่างเพื่อคอยรับใช้ตามเคย ตอนแรกพยานไม่เห็นเจ้าคุณศรยุทธอยู่ในห้องรับแขก ไม่ทราบว่าอยู่ในบ้านหรือไม่ พยานเห็นเจ้าคุณศรยุทธตอนที่ท่านเดินไปส่งนายปรีดี ฯ ตอนกลับ

ขณะที่พะยานนั่งอยู่ได้สัก ๕ นาที ได้ยินเสียงพูดว่า ผมไม่นึกเลย เด็กตัวนิดเดียวปัญญาจะเฉียบแหลมถึงเพียงนี้ และมีเสียงพูดต่อไปว่าผมก็ได้ยิน ผมอยู่ใกล้ พี่ชายจะสละราชสมบัติให้น้อง พี่คิดจะสมัครเป็นผู้แทนแล้วเป็นนายก อีกประมาณสัก ๕ นาทีก็มีเสียงพูดขึ้นว่า เขาคิดเรื่องนี้สำเร็จรอดไปได้ พวกเราจะเดือดร้อนไม่ใช่น้อย อย่าให้ทันไป รีบกำจัดเสีย พอขาดคำก็ได้ยินอีกเสียงหนึ่งว่า ตกลงพนักงานพวกผมเอง พวกผมทำสำเร็จแล้วขอให้เสียงดูให้ถึงขนาดก็แล้วกัน ต่อไปได้ยินอีกเสียงหนึ่งว่า กันพูดไม่จริง ก็ให้เอาปืนมายิงกันเสีย มีเสียงตอบว่า ให้สำเร็จแล้ว จะรางวัลอย่างสมใจ ต่อจากนั้นก็ไม่ได้ยินอะไรอีก ต่อไปอีกสัก ๑๐ นาที นายปรีดี ฯ คนเดียวก็เดินออกไป มีเจ้าคุณศรยุทธเดินไปส่ง ส่วนอีก ๔ คนยังไม่กลับ แล้วชาย ๔ คนก็เดินไปที่ม้านั่งที่วางต้อมโต๊ะข้างสนาม คนทั้ง ๔ นั่งรับประทานเหล้ากับกับแกล้มอย่างไรไม่ทันเห็น ขณะนั้นพะยานมานั่งอยู่ที่ม้าข้างทางเดินเข้ามาห่างต้นมะม่วงราว ๓ ศอก ประมาณ ๒๐ นาที เขาก็กลับ ชาย ๔ คนนี้รู้จักชื่อเมื่อเขารับประทานเหล้ากัน เขาเรียกชื่อกัน คือ นายตุ๋ นายเฉลียว นายชิต ส่วนอีกคนหนึ่งไม่รู้จัก เมื่อรู้จักชื่อแล้ว พะยานบอกได้ว่านายปรีดี ฯ มาครั้งที่ ๑ รวม ๓ คน มีนายตุ๋ นายเฉลียว มาด้วย นายปรีดี ฯ มาครั้งที่ ๒ มีนายตุ๋ นายเฉลียว กับนายชิต กับชายอีกคนหนึ่ง นายปรีดี ฯ มาครั้งที่ ๓ รวม ๕ คน ก็คือคนชุดที่มาครั้งที่ ๒ นั่นเอง เมื่อเขากลับไปกันหมดแล้วภาย

หลังรับประทานสุรา พะยานก็กลับไปห้องรับแขก พูดกับเจ้าคุณศรยุทธ ๒ ต่อ ๒ ว่า เจ้าคุณเรื่องนี้เอากับเขาด้วยหรือ เจ้าคุณศรยุทธตอบว่าไม่เอากับเขาหรอก เออ ๆ คะ ๆ ไปกับเขาเหล่านั้นดังนั้น เขาเป็นคนมีบุญมีวาสนา เกิดทุกข์ร้อนเราจะได้พึ่งเขา พะยานตอบว่า เมื่อไม่เอากับเขาก็เป็นการดี พะยานยังอยู่ในบ้านเจ้าคุณศรยุทธเรื่อยมา จนกระทั่งเดือน ๑ ราว ๆ ข้างขึ้น ก็ไปบ้านนอกโดยเจ้าคุณศรยุทธใช้ให้ไป ไปถึงปากน้ำโพสัก ๙-๑๐ วัน ก็ได้ข่าวในหลวงสวรรคตแล้ว สวรรคตเพราะเหตุไรไม่ทราบ ต่อมาอีก ๔-๕ วัน พะยานมาที่ลพบุรี ได้ยินข่าวว่าในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์ พะยานรู้เรื่องละเอียดที่กรุงเทพ ฯ เขาว่าถูกลอบปลงพระชนม์บ้าง บางคนว่าปลงพระชนม์เองบ้าง บางคนว่าเล่นปืนขึ้นเองบ้าง การค้าไม้หมอนของเจ้าคุณศรยุทธตอนปลายขาดทุน จึงได้ไปลาเจ้าคุณไปบ้าน เพราะเวลานั้นไม่ได้ผลอะไรแล้ว ต่อมาถึงเดือน ๔ ปี ๒๔๙๑ (ตรงกับระหว่างวันที่ ๔ มีนาคม ถึง ๕ เมษายน) พะยานมาติดต่อเรื่องไม้ฝืนที่กรุงเทพ ฯ กับขุนเทพประสิทธิ์ที่บ้านช้างเสาชิงช้า ขุนเทพประสิทธิ์จะส่งไม้ฝืนให้โรงเหล้าบางยี่ขันและโรงไฟฟ้า พะยานค้างอยู่ที่บ้านขุนเทพ ฯ คืนหนึ่งเวลาประมาณ ๒ ทุ่มเศษ ขุนเทพ ฯ ได้คุยกับมหาชวนถึงเรื่องกล้วยไม้ฝรั่ง แล้วก็เกี่ยงกันถึงเรื่องสวรรคต ขุนเทพว่ากรณีสวรรคตนายปรีดี ฯ รู้หรือไม่รู้ มหาชวนว่าเรื่องมันจะตกกะได้พลอยโจนนั่นแหละ ถูกลอบฆ่าแล้วถึงได้รู้ ขุนเทพว่า

ถ้าจะไม่รู้ เขาโต้เถียงกันเช่นนั้น พะยานฉิวขึ้นมากพูดว่า พวกลอย ๒ คนนี้รู้ไม่จริง อั๊วถึงจะรู้จริง มหาชวนขัดว่ารู้ได้ด้วยเหตุใด พะยานตอบว่าหลวงประดิษฐ์เป็นต้นคิดขึ้นเอง เขาชักต่อไป พะยานพูดว่าอย่าพูดไปเรื่องนี้ ถ้าพูดไปไม่รับรู้ด้วยเพราะกลัว ต่อมาอีก ๒-๓ วัน พะยานก็กลับบ้านที่ปากน้ำโพ ต่อมาตรงกับเดือน ๗ พะยานได้รับโทรเลขจากขุนเทพว่าให้ลงมาเร็ว รุ่งขึ้นวันหนึ่งพะยานก็มาบ้านขุนเทพ ฯ เข้าใจว่าเรียกมาเรื่องฟืน ต่อมาอีกวันหนึ่งจึงได้พบกับหลวงแผ้ว ฯ ซึ่งเป็นนายตำรวจ หลวงแผ้ว ฯ ได้นำตัวไปให้พระพินิจ ฯ สอบถาม พอสอบสวนเสร็จแล้วประมาณ ๕-๖ วัน พะยานพบกับพระยาศรยุทธที่ห้องสอบสวน พอเห็นเจ้าคุณศรยุทธพะยานยกมือไหว้ เจ้าคุณศรยุทธถามว่ามาด้วยหรือ พะยานตอบว่าเพราะที่บ้านท่าน ผมจึงได้มา ต่อจากนั้นประมาณ ๕-๖ วัน พะยานได้ชี้ตัวผู้ต้องหารวมประมาณ ๖-๗ คน พะยานได้ชี้ตัวนายชิต ฯ กับนายเฉลียว ฯ จำเลยนี้ นอกจากนั้นพะยานได้ดูรูปนายตุ๊กับนายปรีดี ฯ และได้ทราบในที่นั้นว่านายตุ๊มี ๒ ชื่อ คือวัชรชัย กับ ตุ๊ (คำให้การของนายตี๋ พะยานปรากฏดังนี้)

ขุนเทพประสิทธิ์ นายชวน จนิษฐ์ และ พ.ต.อ. หลวงแผ้ว-พาดชน ให้การเกี่ยวกับนายตี๋ ว่า ขุนเทพประสิทธิ์ รับราชการเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการสื่อสารฝ่ายการไปรษณีย์ รู้จักนายตี๋ตั้งแต่ไปรับราชการเป็นนายไปรษณีย์หมวดนครสวรรค์ ที่ปากน้ำโพ พะยานเคย

พบนายตี๋ก่อนวันสวรรคต เขาบอกว่ามาทำไม้หมอนอยู่ที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ต่อมาราวเดือนมีนาคม ๒๔๙๐ นายตี๋ได้มาพักที่บ้านพะยานประมาณ ๓-๔ วัน มาติดต่อเรื่องการส่งไม้ฝนให้โรงงานบางยี่ขันและบริษัทไฟฟ้า คืนหนึ่งราวทุ่มเศษ มหาชวน จนิษฐ์ รับราชการตำแหน่งหัวหน้าพัสดุกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นเพื่อนและเป็นผู้เล่นกล้วยไม้เหมือนกันกับชุนเทพ ฯ ได้มานั่งคุยกัน นายตี๋นั่งฟังอยู่ด้วย ต่อไปได้คุยกันเรื่องหนังสือพิมพ์ลงข่าวว่ากรรมการสอบสวนกรณีสวรรคต จะส่งพระพินิจชนคดีไปเฝ้าในหลวง เลยคุยวิพากษ์วิจารณ์ไปถึงเรื่องสาเหตุที่ในหลวงสวรรคต และใครเป็นผู้ยิงในหลวง นายปรีดี ฯ รู้เห็นด้วยหรือไม่ นายตี๋ก็โพล่งออกมาว่า ชุนเทพกับมหาชวนไม่รู้ความจริง นายตี๋ถึงจะรู้ความจริง จึงได้เกิดซักความจากนายตี๋ ได้ความว่าก่อนที่ในหลวงสวรรคต ได้มีการประชุมกันที่บ้านข้าราชการผู้ใหญ่คนหนึ่งที่นายตี๋อยู่ในบ้านนั้น ถามว่าบ้านใครนายตี๋ไม่บอก นายตี๋ได้กำชับว่ารู้แล้วอย่าพูดให้ใครฟัง ต่อมาชุนเทพรู้สึกกังวลใจถึงความที่รู้จากนายตี๋ ชุนเทพกับนายปรีดี ฯ ก็คุ้นเคยกันมาก เคยเรียนหนังสือและเป็นลูกศิษย์มหาบางมาด้วยกัน ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็ยังติดต่อกันอยู่ รู้ความแล้วไม่แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ ก็ไม่สมที่เป็นข้าราชการ พะยานเห็นแก่ชาติยิ่งกว่าความจริงในเรื่องเป็นอย่างไรก็ให้ประชาชนรู้ออกไป เมื่อจะมีอันตรายถึงตัวจะตายก็ตาม พะยานจึงตกลงใจจะบอกพระพินิจชนคดีซึ่งเป็น

ประธานสอบสวนกรณีสวรรคตอยู่ในขณะนั้น พะยานทราบว่าพระพินิจจะไปนอก จึงยับยั้งใจว่าอยากจะถามนายตำรวจที่เป็นเพื่อนฝูงกันก่อน ว่าเรื่องสวรรคตนี้เขาทำกันไปถึงไหน ที่ยับยั้งเช่นนี้เพราะกลัวจะถูกจับเข้าห้องขังเหมือนอย่างพระยาวิชิตศรศาสตร์ ที่ไปแจ้งว่ารู้กรณีสวรรคตกับพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีในครั้งนั้น ต่อมาวันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๑ ชุนเทพไปตลาดนัดวันอาทิตย์ที่สนามหลวง หลวงแผ้วกับชุนเทพเป็นเพื่อนชอบกันมาก และได้ทราบว่าหลวงแผ้วกลับมาจากยุโรป ชุนเทพได้คุยถามเรื่องเมืองสวิส และได้ถามเรื่องกรณีสวรรคตเป็นอย่างไร หลวงแผ้วว่าได้ความดีหรือขาวขึ้นมาก พะยานถามหลวงแผ้วว่าจับเจ้าคุณศรยุทธด้วยหรือเปล่า หลวงแผ้วบอกว่าไม่รู้เรื่องเจ้าคุณศรยุทธเป็นอย่างไร ชุนเทพจึงเล่าเรื่องที่ทราบจากนายตี๋ให้หลวงแผ้วฟัง และได้ตกลงให้โทรเลขเรียกนายตี๋มาโดยด่วน ต่อมา ๒-๓ วัน นายตี๋ก็มา ชุนเทพก็เรียกหลวงแผ้วมาพบกับนายตี๋ ชุนเทพบอกว่านายตี๋รู้ข่าวเรื่องสวรรคต เวลานั้นนายต้องหรือตกตึง เมื่อชุนเทพกับหลวงแผ้วพูดให้เห็นแก่ชาติหน่อย คนเราเกิดมาตายครั้งเดียว ในที่สุดนายตี๋ก็ตกลงไปกับหลวงแผ้ว และหลวงแผ้วได้พาไปพบกับพระพินิจชนคดี (เหตุที่จะทราบว่านายตี๋เป็นผู้รู้เห็นเกี่ยวกับกรณีสวรรคตปรากฏข้อเท็จจริงตามคำพะยานดังนี้)

โจทก์ขอประทานเรียนว่า การที่เราจะเชื่อถ้อยฟังคำใดนั้น เรา

มิได้เชื่อเพียงความที่เขาพูด เราย่อมพิจารณาถึงถ้อยคำและเหตุผลทุกข้อทุกกระทงในถ้อยคำของเขาด้วย เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาพอเป็นสังเขปในที่นี้ โจทก์จึงได้เรียนคำให้การของพยานทั้งสี่คนโดยละเอียดดังกล่าว โจทก์ขอประทานเรียนว่า ดูตามถ้อยคำและเหตุผลในถ้อยคำ เหตุใดนายตี๋จึงไปอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ เหตุใดนายตี๋จึงไปนั่งอยู่ที่ข้างหน้าต่างห้องรับแขก และได้ยินถ้อยคำที่เขาพูดกันฯลฯ ก็ปรากฏเหตุผลอันพึงมีพึงเป็น ทุกข้อทุกกระทง ถ้อยคำที่นายตี๋ได้ยินเขาพูดกันถึงเรื่องจะสละราชสมบัติ สมัครเป็นผู้แทน ก็ตรงกับข้อเท็จจริงที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่ง ยิ่งกว่านั้น มูลเหตุที่จะทราบว่านายตี๋เป็นผู้รู้เห็น จนได้ตัวมาสอบสวนเป็นพยาน ก็ปรากฏถ้อยคำชุนเทพกับมหาชวน ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นหัวหน้ากองหัวหน้าแผนก และไม่มีลักษณะที่จะเป็นผู้ปรักปรำใส่ร้ายนายปรีดี ฯ และพวก เสกสรรค์ปั้นพยานขึ้น.

ฝ่ายจำเลยได้นำนางสาวกมล (หลานเจ้าคุณศรยุทธและนายประจักษ์ ผู้เคยเป็นบุตรเขยเจ้าคุณศรยุทธ) เข้าสืบให้การต่อศาลว่าเป็นที่น่าเชื่อว่านายตี๋เป็นคนมีลักษณะโม้ และเจ้าคุณศรยุทธก็ได้ให้การตอบทนายจำเลยในทำนองนี้ โจทก์ขอประทานเรียนว่า การที่จะกล่าวลักษณะนิสัยความประพฤติของผู้ใดว่าเป็นอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่จะถูกต้องยากมาก แต่แท้จริง แม้คนที่มีลักษณะนิสัยชอบโม้ เขามาพูดเล่าเรื่องอะไรให้เราฟัง ก็ใช่ว่าเขาจะพูดโม้ทุกครั้งทุกคราวไปไม่

เช่น ในกาละที่สำคัญแม้พอควรเขาก็พูดเรียบร้อย แต่อย่างไรก็ดี เหตุผลในถ้อยคำทุกข้อทุกกระทงที่เขาบอกเขาเล่า เราพอวินิจฉัยได้เหมือนกันว่า เขาพูดในลักษณะโม้หรือในลักษณะเป็นการเป็นงาน เพราะฉะนั้นข้อนำสืบของฝ่ายจำเลยดังกล่าว จึงไม่เป็นเหตุที่จะให้ลบล้างความเชื่อในถ้อยคำของนายดิ์ได้.

ปัญหาจึงมีต่อไปว่า ข้อเท็จจริงที่ว่านายปรีดี ฯ กับพวกได้มาที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธดังคำให้การของนายดนัย มีน้ำหนักพอเชื่อมั่นตามกระบวนวิธีพิจารณาคำพยานในคดีอาญาหรือไม่ ?

ในข้อเท็จจริงดังว่านี้ นางสาวทองใบ แนวนาค พยานให้การว่า พยานเป็นลูกจ้างอยู่ที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ครั้งแรกได้เงินเดือน ๆ ละ ๕ บาท และได้เพิ่มขึ้นถึง ๑๕ บาท เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ แล้วได้เลิกเป็นลูกจ้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ประมาณตอนต้นปี โดยได้งานใหม่ที่บ้านคุณสะเกด ได้เงินเดือน ๆ ละ ๓๐ บาท ไม่มีเหตุโกรธเคืองอะไร ก่อนวันสวรรคตพยานลาคุณหญิงไปหามารดาที่บ้าน ๗ วัน ขากลับมาทราบข่าวสวรรคตที่ประตูน้ำบางยาง (สมุทรสาคร) ในวันที่ ๙ ซึ่งเป็นวันสวรรคต เมื่อมาถึงบ้านเจ้าคุณศรยุทธเมื่อวันที่ ๑๐ จึงทราบว่าในหลวงถูกปืนสวรรคต พวกพยานก็ไว้ทุกข์ ตัวพยานเสียใจ รู้สึกเสียดายท่านจึงร้องไห้ พวกคนใช้ในบ้านก็ร้องไห้กัน ๒-๓ คน พยานรู้จักนายดิ์เมื่อนายดิ์มาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธก่อนสวรรคตราวเดือนหรือ ๒-๓ เดือน ก่อนวัน

สวรรคตประมาณ ๑๐ วันกว่า เวลาราว ๖ โมงเย็น ไฟฟ้าที่ครัวจุดแล้ว คุณกลางบุตรฝาแฝดของเจ้าคุณศรยุทธ ให้พะยานไปซื้อข้าวโพดปิ้ง พะยานเดินออกจากครัว เลี้ยวมาทางหน้าบ้านผ่านหน้าห้องรับแขก ได้เหลียวดูที่ห้องรับแขก เห็นมีแขกนั่งอยู่ เห็นเจ้าคุณศรยุทธ นายเฉลียว ฯ จำเลย (พะยานมารู้จักชื่อเมื่อตำรวจเอารูปให้ดูในขณะที่สอบสวน) พะยานมองทางประตูหน้าห้องรับแขกที่บังตาเปิดอยู่ ขณะนั้นจะมีใครอีกพะยานไม่ได้สังเกตแน่ แต่ตอนซากลับจากซื้อข้าวโพดปิ้ง ตอนนี้พะยานเห็นคนในห้องรับแขก ๓-๔ คน ตอนนี้ไม่เห็นเจ้าคุณศรยุทธ แต่ยังเห็นนายเฉลียว ฯ จำเลยอยู่ คนที่อยู่ในห้องรับแขก ๓-๔ คนนั้นเป็นผู้ชาย ไม่ใช่ผู้หญิง ต่อจากนั้นอีกนาน ตำรวจได้มาตามตัวพะยานไปสอบสวนที่สันติบาลศรปทุม ในเวลาสอบสวนตำรวจได้เอารูป ๕-๖ รูปมาให้พะยานดู เพื่อให้ชี้คนที่พะยานเห็นในห้องรับแขก พะยานได้ชี้รูปนายเฉลียว ฯ และรู้จักนายเฉลียว ฯ ในเวลานั้น พะยานยืนยันด้วยความแน่ใจว่านายติ ฯ มาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธก่อนวันสวรรคต เพราะพะยานได้หาข้าวให้นายติรับประทาน หลังจากนั้น ๓-๔ วัน พะยานจึงได้ลาไปหามารดา ๗ วัน และซากลับเป็นวันสวรรคต เหตุที่พะยานคนนี้จะถูกเรียกมาสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนให้การว่าเมื่อรู้ความจากนายติ จึงทำการสืบสวนและสอบสวนผู้ที่อยู่ในบ้านเจ้าคุณศรยุทธต่อไป.

โจทก์ซักประทานเรียนว่า นายเฉลียว ฯ จำเลยได้ให้การยืนยัน

เด็ดขาดว่าไม่เคยไปที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธเลย พระพินิจ ฯ ได้สอบถามนายเฉลียว ฯ ในระยะห่างกัน ๒ ครั้ง นายเฉลียว ฯ ก็ยืนคำปฏิเสธเด็ดขาดอยู่เช่นนั้น นายเฉลียว ฯ ได้ให้การตอบคำซักค้านของโจทก์เกี่ยวกับข้อนี้ว่า เมื่อพระพินิจ ฯ ซักถามนายเฉลียว ฯ ว่าเคยไปบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ หรือไม่ นายเฉลียว ฯ ก็ยืนคำว่าไม่เคยไปเลย ต่อไปตำรวจได้นำตัวไปปะปนกับผู้อื่นเพื่อให้พะยานชี้ตัว ขณะนั้นพะยานถือหมวกกับกระบองบุหรี่ ซึ่งผิดกับคนอื่น ๆ ที่เขาเอามารวม ซึ่งตามธรรมดาเป็นข้อสะดุดตาพะยานที่จะชี้มากที่เดียว แต่นายเฉลียว ฯ ก็ไม่วางหมวกและกระบองบุหรี่เสียก่อน เพราะตกใจตลึงพรึงเพริดจนไม่ทันนึกถึงอะไร นายเฉลียว ฯ ให้การว่า “ที่ตกใจตลึงพรึงเพริดจนไม่คิดที่จะวางหมวกและกระบองบุหรี่ ก็เพราะพะยานตกใจการสอบสวนในวันนั้น” โจทก์ขอประทานเรียนว่าการสอบสวนในวันนั้นก็ไม่มีข้อความอะไร มีข้อเดียวเท่านั้นว่านายเฉลียว ฯ เคยไปบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ หรือไม่ เหตุใดนายเฉลียว ฯ จึงต้องตกตลึงพรึงเพริดถึงเพียงนั้น เป็นการต่อพฤติการณ์ชัด ๆ ว่าเพียงการไปไม่มีเหตุร้ายเนื่องอยู่ในการไป ก็ไม่มีอะไรจะต้องตกตลึงพรึงเพริดมากถึงแค่นั้น เขาจะถามว่าเราไปหรือไม่ เราบริสุทธิ์ไม่เคยไปเลย ก็ตอบออกไปว่าไม่เคยไปเลย นายเฉลียว ฯ เองก็เป็นบุคคลมีลักษณะจิตต์ใจมั่นคงแข็งแกร่ง เคยกระทำการผ่าอันตรายเสี่ยงชีวิตในลักษณะอันตื่นเหลือ ในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองและในคราวเสรีไทย

เพราะฉะนั้นจึงเป็นข้อพิรุธอย่างแรงว่า คำให้การของนายเฉลียว ฯ ที่ยืนยันว่าไม่เคยไปบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ จึงไม่มีน้ำหนักหักล้างคำให้การของนางสาวทองใบ ฯ และนายตี๋ ฯ ดังกล่าวมาแล้วได้ ตรงข้าม กลับสนับสนุนเหตุควรเชื่อในคำให้การของพะยาน ๒ คนนี้ยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ตามหลักฐานพะยานเพียงเท่านี้จึงมีข้อเท็จจริงที่พึงเป็นยุติได้ว่า นายเฉลียว ฯ ได้เคยไปบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ แต่ได้ปฏิเสธเด็ดขาดว่าไม่เคยไป.

เมื่อปรากฏคำให้การนายตี๋ ฯ และนางสาวทองใบ ฯ ดังนี้ จึงมีปัญหาต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะปลงใจเชื่อในคำให้การของนายตี๋ ฯ ที่ได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่นายตี๋ ฯ ได้ยินพูดกันดังกล่าวแล้ว โจทก์ขอประทานเรียนว่า ใครก็คงคิดเหมือนกันว่าต้องสอบถามเจ้าคุณศรยุทธ ฯ แต่ถ้าคำของนายตี๋ ฯ เป็นความจริง เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ก็อยู่ในฐานะเป็นผู้ร่วมรู้กระทำผิด โดยปกปิดเหตุการณ์ที่ตนรู้การคิดจะประทุษฐร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้ มิได้เอาความไปร้องเรียนอันเป็นความผิดอาญาอุกฤษโทษ และเสื่อมเสียอย่างสาหัส และถ้าเป็นจริงดังว่า เจ้าคุณศรยุทธ ฯ จะต้องให้การในรูปลักษณะอย่างใด ถ้าไม่เป็นจริงดังว่า เจ้าคุณศรยุทธ ฯ จะต้องให้การในรูปลักษณะอย่างใด ความข้อนี้ เป็นข้อสำคัญที่สุดที่จะทำให้เราสามารถในการที่จะอ่านความจริงหรือรู้ความจริงจากถ้อยคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และนายตี๋ ฯ ได้.

เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ให้การว่า พะยานรู้จักนายปรีดี ฯ มากตอน พะยานเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ คือเป็นรัฐมนตรีด้วยกัน เคยประชุมร่วมกัน ก่อนนั้นไม่ค่อยรู้จักดี ในสมัยพระยามโน ฯ เป็นนายก พะยานเป็นรองประธานสภา ฯ รัฐบาลได้สั่งค้นอาวุธสมาชิกสภาในสภา ฯ และพะยานนั่งเป็นประธานสภาอยู่ พะยานได้ถามนายปรีดี ฯ ว่า ระเบียบที่เป็นอำนาจดังว่าเป็นอำนาจของใคร นายปรีดี ฯ ว่าเป็นอำนาจของประธานสภา ฯ พะยานจึงสั่งให้เลิกค้นตัวสมาชิกเสีย เมื่อเลิกประชุมแล้ว นายปรีดี ฯ ได้มาแสดงคารวะต่อพะยานเป็นอย่างมาก เป็นครั้งแรก พูดว่าสั่งเด็ดขาดดีมาก นายปรีดี ฯ เคยมาบ้านพะยานครั้งแรก ในงานแต่งงานของบุตรสาวพะยานเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๗๗ (นายประจักษ์ ศุภชัย พะยานจำเลยให้การว่าได้แต่งงานกับลูกสาวเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๗๗ ได้ประกอบพิธีที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ โดยนายปรีดี ฯ เป็นประธานในการแต่งงาน) เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ให้การว่าต่อจากนั้น นายปรีดี ฯ เคยมาบ้านพะยานอีกครั้งหรือสองครั้งเท่านั้น ถ้าใช้วันสวรรคตเป็นหลัก นายปรีดี ฯ มาที่บ้านพะยานก่อนสัก ๒ เดือนครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งนั้นจำไม่ได้ เวลาที่นายปรีดี ฯ มาหาเป็นเวลาเย็นมากแล้ว ส่วนอีกครั้งหนึ่งจำไม่ได้ว่าเวลาอะไร ผู้ที่มาหาคือนายปรีดี ฯ นายตุ ฯ หรือวัชรชัย ฯ นายเฉลียว ฯ จำเลย ส่วนอีกคนหนึ่งหรือ ๒ คนไม่รู้จักชื่อจำหน้าไม่ได้ อีกคนหนึ่งหรือ ๒ คนที่ว่าไม่รู้จักนั้นเป็นผู้ชาย พะยานได้เชิญ

เข้ามาในห้องรับแขก แต่จะเข้ามาในห้องรับแขกทุกคนหรือไม่จำไม่ได้ นายปรีด ฯ พูดว่าผ่านมาก็แวะเยี่ยม เวลานั้นพะยานเริ่มจะทำการค้าไม้หมอน นายปรีด ฯ ถามว่าได้ทราบว่าพะยานค้าไม้หมอน เป็นอย่างไรบ้าง พะยานว่าเพิ่งคิดการเท่านั้น ยังไม่ได้ลงมือ ต่อไปพะยานพูดขอตัวออกไปจากห้อง เพื่อให้คนจัดน้ำบุหรี่ สักครู่หนึ่งก็กลับมาแล้วคุยเรื่องการค้าสักครู่ ก็ลากลับ แต่นายปรีด ฯ มาอีกครั้งหนึ่ง พะยานจำเหตุการณ์ไม่ได้ นางสาวทองใบ ฯ คนใช้มาอยู่บ้านพะยานราวปี ๒๔๘๖ หรือ ๒๔๘๗ ออกจากบ้านพะยานไปหลังสงครามก็เดือนจำไม่ได้ ส่วนนายตี ฯ เริ่มรู้จักเนื่องจากการค้าไม้หมอน โดยพะยานมีหนังสือติดต่อกับนายแม้น ฯ เริ่มรู้จักกับนายตี ฯ เมื่อใกล้ ๆ วันสงครามแต่ก่อนสงคราม แล้วพะยานกลับตอบศาลใหม่ว่าก่อนหรือหลังวันสงครามจำไม่ได้ เมื่อได้เริ่มติดต่อกับนายแม้น ฯ นายแม้น ฯ พานายตี ฯ มาพบพะยาน บอกว่านายตี ฯ จะเป็นคนรับทำไม้ แต่เมื่อรู้ราคาแล้วก็รับไม่ได้ นายตี ฯ จึงรับว่าจะช่วยติดต่อหาคนตัดไม้ให้ ต่อมาพะยานชวนนายตี ฯ ให้อยู่ที่บ้าน เพื่อติดต่อเรื่องไม้และตรวจชนิดไม้ นายตี ฯ ไปจากบ้านพะยานราวเดือนสิงหาคม หรือกันยายน ๒๔๘๐ (เจ้าคุณศรยุทธให้การตอบอัยยการโจทก์ดังกล่าวแล้วนั้น) เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ได้ตอบข้อซักของทนายจำเลยว่า "นายเฉลียว ฯ ไม่เคยไปที่บ้านพะยานก่อนเลย นอกจาก ๒ ครั้งที่ไปกับนายปรีด ฯ" (โจทก์ขอประทานเรียนว่า เมื่ออัยยการโจทก์ถาม เจ้าคุณศรยุทธ ฯ

ได้ยืนยันว่าจำเหตุการณ์นี้นายปรีด ฯ มาครั้งที่สองไม่ได้ โจทก์ก็หมดทางที่จะซักถามข้อความในครั้งที่นายปรีด ฯ มาครั้งที่สอง) และเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ได้ตอบข้อซักของทนายฝ่ายจำเลยว่า เมื่อพระพินิจ ฯ เรียกตัวพะยานไปสอบสวน ตอนแรกพะยานตอบว่านายปรีด ฯ ไปบ้านพะยานครั้งเดียว คือไปวันแต่งงานบุตรสาว เขาก็ยังซักถามอยู่อีก พะยานก็ยืนยันอยู่จนกระทั่งเย็น พะยานได้ขอให้ตำรวจไปเชิญคุณหญิงมาเพื่อช่วยฟื้นความจำ พะยานได้พบกับคุณหญิงตำพัง ๒ ต่อ ๒ ราว ๑๐ นาที เขาก็เชิญพะยานขึ้นไปถามอีก เขาว่าให้นึกดูให้ดีมีคนยืนยันว่านายปรีด ฯ นายเฉลียว ฯ นายวัชรชัย ฯ เคยไปที่บ้านพะยาน พะยานก็ยืนยันตอบตามเดิม เขาขอให้ปรึกษากับคุณหญิงอีกผลที่สุดเมื่อได้ปรึกษากับคุณหญิงแล้ว พะยานก็นึกออกดังที่ได้ให้การตอบโจทก์ต่อศาลไว้แล้วนั้น ตอนที่พะยานนึกออกเป็นเวลาเกือบ ๔ ทุ่ม (ความในตอนนี้คุณหญิงศรยุทธ ฯ ให้การเป็นพะยานจำเลยว่า เมื่อถูกเชิญตัวไปพบเจ้าคุณศรยุทธ ฯ นั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ถามพะยานว่านายปรีด ฯ เคยไปที่บ้านพะยานบ้างหรือเปล่า พะยานตอบว่าเปล่า เคยไปครั้งเดียวที่แต่งงานลูกเท่านั้น เมื่อกลับไปถึงบ้านแล้วเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เล่าให้พะยานฟังว่า ตำรวจเขาต้องการให้ให้การว่านายปรีด ฯ มาที่บ้าน ได้ให้การไปตามที่ตำรวจต้องการ แต่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไม่ได้บอกเหตุผลที่ยอมให้การ เมื่อพะยานพบกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เจ้าคุณศรยุทธ ฯ พูดกับพะยานว่า ตำรวจเขาซักไซร้ว่านายปรีด ฯ นาย

เฉลียว ฯ นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ไปที่บ้านบ้างหรือเปล่า ฉันไม่เห็นไป ก็บอกเขาว่าไม่ได้ไป แล้วพะยานตอบเจ้าคุณศรยุทธว่าไม่ได้ไป พระพินิจ ฯ กับตำรวจอื่นก็ออกไปเสียห่าง ๆ พระพินิจ ฯ บอกให้พะยานเตือนสติเจ้าคุณว่า จะให้การอย่างไรก็ให้การเสีย เพราะมืดมากแล้วจะได้กลับบ้าน พะยานก็บอกกับเจ้าคุณว่า ก็จะให้การอย่างไร ก็ให้การไปซี แล้วพะยานก็ลงมาข้างล่าง คอยอยู่จนเวลาเกือบสี่ทุ่ม เจ้าคุณก็ลงมาจากข้างบน แล้วก็กลับบ้านพร้อมกัน โจทก์ขอประทานเรียนว่า ตามคำให้การของคุณหญิง ไม่มีอะไรที่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ จะบอกว่านายเฉลียว ฯ ไปด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีข้อความขัดกันตลอดกับคำให้การของเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ดังกล่าวเมื่อตะกี้นี้) โจทก์ขอประทานเรียนว่า คำให้การของเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ดังได้เรียนต่อศาลแล้วนั้น มีลักษณะประหลาดพิลึก การที่มีคนสำคัญอย่างนายปรีดี ฯ มาบ้าน ตามปรกติเป็นเหตุการณ์ไม่น่าจะต้องใช้เวลาพินิจความจำกันมากมายหลายชั่วโมงเช่นนั้น ดูช่างอึดอัดอึกอักเสียนี่กระไร.

ในขณะที่ทนายจำเลยถามซักเกี่ยวกับข้อความที่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ได้ตอบโจทก์ไว้ในชั้นแรกว่า ได้เริ่มรู้จักนายตี๋ ฯ โดยเจ้าคุณศรยุทธ ฯ มีหนังสือติดต่อกันนายแม้น ฯ ทนายจำเลยได้ยื่นเอกสารต่อศาล ๕ ฉะบับ ในวันที่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ได้ตอบข้อซักถามมาแล้วเป็นวันที่ ๕ เอกสารทั้ง ๕ ฉะบับนี้ศาลหมาย ฉ. ๑, ฉ. ๒, ฉ. ๓ ฉ. ๕ เอกสารฉะบับที่ ๑

เป็นจดหมายของนายแม้น ฯ ถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ความว่า นายแม้น ฯ ได้ไปพบคนที่จะตัดไม้ทำหมอนอย่างที่เจ้าคุณจดหมายถึงนายแม้น ฯ เขายินดีรับทำ เขาจะมาทำสัญญาด้วยเป็นแน่ภายในวันที่ ๑๕ นี้ นายแม้น ฯ จะนำมา เอกสารฉะบับที่ ๒ ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ความว่า นายแม้น ฯ ได้ไปปากน้ำโพ ไปหาคนที่รับไปจากนายแม้น ฯ เขายินดีรับทำ และเขารับทำได้มาก ภายในวันที่ ๑๕ นี้ นายแม้น ฯ จะพาเขามาหาเจ้าคุณ เอกสารฉะบับที่ ๓ ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ความว่า นายแม้น ฯ ไปที่วัดสิงห์ไปหาหัวหน้าที่เขารับเสาไม้กระดาน ให้เขารับทำไม้เหลี่ยมตามชะนิดที่เจ้าคุณแจ้งมา เขารับได้มาก เจ้าคุณไม่ต้องร้อนใจ ภายในวันที่ ๑๕ นี้ก็มาถึง และเอกสารฉะบับที่ ๔ ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ความว่า นายแม้น ฯ ได้มาถึงบ้านปากน้ำโพ ทางนายตี๋ ฯ เขาอยากทราบที่เจ้าคุณ เพราะมีคนไปหาเขา คนที่เขารับจากนายแม้น ฯ และนายตี๋ ฯ เขาเร่งอยากจะทำ เมื่อเห็นเอกสารทั้ง ๔ นี้ เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ก็ให้การยืนยันว่ารู้จักนายตี๋ ฯ ภายหลังเมื่อนายแม้น ฯ พามาหา เข้าใจว่าเป็นภายหลังจดหมายฉะบับที่ ๔ แล้ว (จดหมายทั้ง ๔ ฉะบับนี้ลงวันในเดือนกรกฎาคม ในหลวงสวรรคตวันที่ ๙ มิถุนายน หรือกล่าวง่าย ๆ ก็ว่า เจ้าคุณศรยุทธ ฯ กลับให้การใหม่ว่ารู้จักนายตี๋ ฯ ภายหลังเมื่อนายแม้น ฯ พามา และภายหลังวันสวรรคตแล้วราวเดือนหนึ่ง และเจ้าคุณศรรุทธ ฯ ได้ให้การยืนยัน

ต่อไปว่า ได้เริ่มติดต่อกับนายแม้น ๆ ใกล้ ๆ กับวันสวรรคตด้วยเรื่องค้าไม้หมอน จดหมายทั้ง ๔ ฉะบับนี้ เจ้าคุณศรยุทธ ๆ ให้การว่าได้เก็บไว้ในแฟ้มเอกสาร อยู่ใต้โต๊ะเขียนหนังสือ อยู่ในห้องนั่งเล่นและห้องทำงาน จดหมายทั้ง ๔ ฉะบับนี้พะยานไม่ได้ให้แก่จำเลย เมื่อได้มาเห็นจดหมาย ๔ ฉะบับนี้ ทำให้พะยานเกิดความรู้สึกนึกชมเชยทนายจำเลยว่าเขาเอามาอย่างไร พะยานเข้าใจว่าเอกสารนี้ได้มาศาลโดยมิชอบ คือหมายความว่าคนที่พะยานไม่รู้เป็นผู้เอาไป เขาเอาไปอย่างไรไม่ทราบ (โจทก์ขอประทานเรียนว่า เป็นเรื่องประหลาดมากในคำให้การของเจ้าคุณศรยุทธ ๆ ดังกล่าวนี้) แต่ถ้าพิจารณาคำให้การเจ้าคุณศรยุทธ ๆ ให้ตลอด จะพบตอนที่เจ้าคุณศรยุทธ ๆ ตอบทนายจำเลยว่า "เมื่อนายปรีดี ๆ มา พะยานออกไปจากห้องรับแขกเพื่อไปจัดน้ำ นายตี๋ ๆ ไม่ได้อยู่แถวนั้น ตอนกลับเข้าห้องก็ไม่เห็นนายตี๋" กับ "เมื่อพะยานถูกตำรวจเรียกไปสอบสวน พะยานได้ถามนายตี๋ ๆ ว่า นายปรีดี ๆ ไปบ้านพะยานหรือเปล่า นายตี๋ ๆ ตอบว่าไปครับ" เหล่านี้ล้วนแต่เป็นข้อความแสดงชัดว่า พะยานจำได้อยู่แม่นยำว่านายตี๋ ๆ ยังอยู่ในขณะที่นายปรีดี ๆ มาหาพะยาน เพราะฉะนั้นการที่เจ้าคุณศรยุทธกลับให้การใหม่ จึงเป็นกรณีที่ต้องตั้งความสังเกตโดยตระหนัก.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ถ้าอ่านจดหมายทั้ง ๔ ฉะบับนี้ตรงกันก็จะเห็นชัดได้ว่าคนที่นายแม้น ๆ จะพามาภายในวันที่ ๑๕ นั้น คือคน

ที่นายแม้น ฯ ใช้คำในจดหมายว่า “คนที่รับไปจากนายแม้น ฯ” ไม่ใช่คนเดียวกับนายตี๋ ฯ ซึ่งนายแม้น ฯ กล่าวชื่อในจดหมาย ดังมีข้อความในจดหมายฉบับที่ ๔ ว่า “คนที่เขารับจากผมและนายตี๋ ฯ เขาเร่งอยากจะทำ” แต่เพื่อความกระจ่างชัดโจทก์จึงได้นำนายแม้น ฯ เข้าสืบ ให้การถึงข้อเท็จจริงโดยละเอียดถึงการที่นายแม้น ฯ พานายตี๋ ฯ มารู้จักเจ้าคุณศรยุทธ พะยานยืนยันและมีเหตุผลในคำให้การว่า นายแม้น ฯ ได้พานายตี๋ ฯ มาติดต่อกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ก่อนในหลวงสวรรคตประมาณเดือนเศษ ต่อจากสวรรคตแล้วประมาณ ๑๕ วัน นายแม้น ฯ ได้รับจดหมายจากเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ว่าต้องการไม้หมอนสะเดาบัก ให้ติดต่อกับพวกที่รับทำ พะยานได้ไปหานายส่ง่า ฯ นายส่ง่า ฯ บอกว่ารับได้ นายแม้น ฯ จึงได้มีจดหมายถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ บอกว่ามีคนรับทำ ที่เขียนไปเช่นนั้นเพื่อพะยานจะรับทำคนเดียว จึงไม่ได้บอกชื่อผู้รับทำ เป็นทางกันไม่ให้เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ติดต่อกับคนอื่น ต่อมานายแม้น ฯ ได้ไปติดต่อกับนายตั๊ก ฯ และพวกที่ปากน้ำโพ มีหนังสือถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เป็นฉบับที่ ๒ ที่ ๓ ตามลำดับ ต่อมานายตี๋ ศรีสุวรรณ พะยานในคดีนี้ได้มีจดหมายถึงพะยาน เขาเขียนมาว่า นายตี๋ (อีกคนหนึ่ง) ถามเขาว่าจะให้ราคาไม้เท่าไร นายแม้น ฯ จึงได้เขียนจดหมายฉบับที่ ๕ ถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และพะยานได้ชี้แจงถึงคำที่พะยานใช้ในจดหมายว่าหมายความถึงใครโดยละเอียด โจทก์ขอประทานเรียนว่า นายแม้น ฯ ได้อธิบายไว้

โดยกระจ่าง ซึ่งพังเป็นหลักความจริงได้ หาควรเชื่อคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ซึ่งให้การกลับไปกลับมา และมีเหตุประหลาดดังได้เรียนแล้วเมื่อตะกี้.

ฝ่ายจำเลยได้นำพะยานเข้าสืบคุณหญิงศรยุทธ ฯ นางสาวกมล ฯ นายนพ ฯ นายประจักษ์ ฯ เป็นทำนองว่านายตี๋ ฯ มาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ภายหลังในหลวงสวรรคตแล้ว แต่พะยานทั้งนี้ก็ได้ให้การไปโดยมิได้มีหลักประกอบยืนยัน จงไม่มีน้ำหนักพอที่จะหักล้างได้.

อนึ่ง ในตอนที่พระพินิจ ฯ สอบสวนพระยาศรยุทธ ฯ และได้ขอพบคุณหญิงนั้น เมื่อคุณหญิงมาถึงแล้ว พระพินิจ ฯ ให้การว่าเจ้าคุณศรยุทธ ฯ อยากจะขอพบเป็นส่วนตัว พระพินิจ ฯ ก็จัดให้พบกับคุณหญิงที่ระเบียงหลัง และพระพินิจ ฯ ได้บอกว่าจะกลับไปรับประทานข้าวเสียก่อนจึงจะเริ่มสอบสวน แล้วก็ให้เขาจัดอาหารให้เจ้าคุณศรยุทธ ฯ รับประทานที่นั่น ราว ๑ ทุ่มพระพินิจ ฯ จึงกลับมาพบเจ้าคุณศรยุทธ ฯ กับคุณหญิงยังคุยกันอยู่ จึงถามว่ามีความลับอะไรไหม จะเข้าไปคุยด้วย แล้วพะยานก็เข้าไปนั่งและถามว่าใต้เท้าตกลงใจหรือยัง? คุณหญิงก็ร้องไห้ และพูดว่า "กราบเท้าขอชีวิตเถอะคะ" พระพินิจ ฯ จึงว่า "อย่าเข้าใจผิดว่าผมจะจับเจ้าคุณ" แล้วถามเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ว่า ใต้เท้าไม่ได้เรียนคุณหญิงดอกหรือว่าตำรวจเรียกมาสอบสวนฐานอะไร เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ก็

บอกว่าเขาไม่ได้จับกุม แต่คุณหญิงก็ยังไม่หยุดร้องไห้ พระพินิจ ฯ จึงได้พูดว่า ที่เรียกมานี่ก็เพื่อสอบถามว่านายปรีดี ฯ มาหรือไม่มา ใต้เท้าก็ตอบแต่ว่า "จำไม่ได้" ระหว่างนั้นพระพินิจ ฯ เดินเข้าเดินออกอยู่ ราวสัก ๒ ทุ่มก็บอกว่าเอาละ ตกลงใจกันเสียทีเดียวจะดีกว่า แล้วพระพินิจ ฯ ก็เข้าไปนั่งในห้องสอบสวน ราวสัก ๑๐ นาทีเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ก็เข้ามา บอกว่า สอบสวนก็สอบสวนเถอะ อนึ่ง ในตอนที่พระพินิจ ฯ จะไปกินข้าวนั้น เจ้าคุณศรยุทธ ฯ อยากพบบุตรเขย ซึ่งเป็นทนายความ พระพินิจ ฯ ก็ให้ พ. ต. ท. จำรัส ฯ ไปตามตัวมาให้พบ เมื่อพระพินิจ ฯ กลับจากรับประทานอาหาร ยังเห็นบุตรเขยเจ้าคุณศรยุทธ ฯ อยู่ที่นั่น แล้วประเดี๋ยวเขาก็กลับไป พระพินิจ ฯ ได้สอบถามจดปากคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ อยู่จนเวลาราว ๕ ทุ่มเศษก็เสร็จ.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ลักษณะการของเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ดังได้เรียนแล้วทั้งสิ้น พิลึกและแปลกประหลาดมาก เช่นมีอะไรหรือที่คุณหญิงจะต้องร้องไห้ขอชีวิต (ความข้อนี้ คุณหญิงศรยุทธ ฯ ได้ให้การเป็นพะยานจำเลยว่าไม่ได้พูดขอชีวิต พูดแต่ว่า "กราบขอความยุติธรรม" แต่ตลอดเวลาก็ไม่มีข้อเท็จจริงอันใดที่คุณหญิงได้ประสบที่กองตำรวจสันติบาลแสดงว่าจะไม่ได้ความยุติธรรมอย่างใด การที่ให้บุตรเขยและภรรยาได้พบตามความประสงค์ และเพื่อทบทวนความจำให้แน่นอน ก็ล้วนเป็นการดำรงความยุติธรรมทั้งสิ้น คำให้

การของคุณหญิงศรยุทธ ฯ ดังนี้จึงดูประหลาด)

เนื่องจากลักษณะถ้อยคำและวิธีการให้ถ้อยคำของเจ้าคุณศรยุทธ ฯ มีพฤติการณ์ประหลาดและพิลึก ในขนาดอันผิดปรกติมากอย่างยิ่ง แสดงรูปลักษณะเป็นพิรุธผิดปรกติธรรมดา จนเป็นที่ประหลาดใจ เหตุอันใดจึงทำให้ถ้อยคำและวิธีการให้ถ้อยคำของเจ้าคุณศรยุทธ ฯ มีรูปลักษณะผิดธรรมดาเป็นพิรุธดังนี้? ถ้าไม่มีเหตุเป็นจริงดังคำให้การนายดิ ฯ แล้ว รูปลักษณะของคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ จะเป็นดังนี้หรือ ? โจทก์ขอประทานเรียนว่าการพิจารณาดังนี้เป็นข้อสำคัญที่สุดที่จะทำให้เราสามารถในการที่จะอ่านความจริงหรือรู้ความจริงจากถ้อยคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และนายดิ ฯ ได้ จริงอยู่ ถ้าพิจารณาเผิน ๆ ว่า ๒ คนนี้พูดขัดกัน ก็เชื่อเป็นความจริงไม่ได้ นั้นเป็นหลักเผิน ๆ ตามธรรมดาซึ่งจะต้องบกพร่อง ไม่ทำให้เราสามารถในการที่จะอ่านความจริงหรือรู้ความจริงจากถ้อยคำของพะยานในกรณีที่ลึกซึ้งซับซ้อนและยอกย้อน โจทก์นำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เข้าสืบต่อศาลนี้ ก็เพื่อจะแสดงรูปลักษณะแห่งถ้อยคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ทั้ง ๆ ที่โจทก์ทราบอยู่แล้วตามคำให้การชั้นสอบสวน ว่าเจ้าคุณศรยุทธ ฯ พูดอะไรไม่ได้มากไปกว่าที่ได้ให้การต่อศาลแล้ว.

อนึ่ง ในคดีนี้โจทก์ได้สืบพะยานคือ พระยาเทพหัสดินทร และ ร. ต. กรี พิมพะกร กับ พ. ต. ต. นายราชภักดี ปรากฏความว่าเมื่อ ร. ต. กรี ฯ ต้องโทษจำคุกที่บางขวางใน คดีขบถ ๒๔๗๖ ร. ต. กรี ฯ

ได้รู้จักกับนายสี่ ฯ ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อว่านายชูรัตน์ ฯ ต่อมาพะยานพ้นโทษแล้ว ก่อนในหลวงสวรรคตราว ๔ วัน นายชูรัตน์ ฯ ได้มาหา เล่าว่ามีผู้จ้างให้ยิงคนสำคัญเป็นเงินสี่แสนบาท ร. ต. กรี ฯ ได้ห้ามว่าพ้นโทษมาแล้วอย่าไปทำเลย เขาได้เอาปืน ๒ กระบอกกับลูกระเบิดมือ ๑ ลูกมาอวดว่าคนจ้างให้มา นายชูรัตน์ ฯ บอกว่าคนจ้างชื่อนายชาติ เศรษฐีทัต เป็นคนของนายปรีดี ฯ ต่อมาวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๘๙ ร. ต. กรี ฯ ได้รับจดหมายของนายชูรัตน์ ฯ ว่าขอพบด่วนในวันพรุ่งนี้เวลาเที่ยง เมื่อนายชูรัตน์ ฯ มาพบแล้วก็ร้องไห้บอกว่าที่บอกว่ามีคนจ้างยิงคนสำคัญนั้น คนสำคัญคือในหลวง ที่เขารู้ว่าเป็นในหลวง ก็โดยมีคนนำเข้าไปในวัง เมื่อเข้าไปในวังแล้วเขาบอกว่าจะให้ยิงในหลวง บอกว่าคนที่จะรอรับเข้าในวังคือนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ เขาไม่กล้ายิง เลยหอบหนีมาขออาศัย ร. ต. กรี ฯ อยู่ด้วย นายชูรัตน์ ฯ บอกวันที่เขาเข้าไปในวังด้วย แต่ ร. ต. กรี ฯ จำไม่ได้ว่าวันที่เท่าไรแน่ แต่จำได้ว่าก่อนวันสวรรคตวันหนึ่งหรือสองวัน และเขาบอก ร. ต. กรี ฯ ต่อไปว่า ผู้ที่ยิงในหลวงสวรรคตนั้นคือเรือเอกวัชรชัย ฯ นายชูรัตน์ ฯ ได้มาอยู่บ้าน ร. ต. กรี ฯ แต่ละเพาะตอนกลางคืน ต่อมาจากวันสวรรคต ๓-๔ วัน เขาได้ปรารภอยากจะฆ่าเรือเอกวัชรชัย ฯ ทุก ๆ ครั้ง ร. ต. กรี ฯ ได้พยายามห้าม แต่ในที่สุดเขาก็ตกลงใจคิดจะฆ่าให้ได้ เขาขอให้ ร. ต. กรี ฯ พาไปหาพระยาเทพหัสดินทร เพื่อฝากฝังลูกเมีย ร. ต. กรี ฯ เข้าใจว่านาย

ชูรัตน์ ฯ คงจะรู้จักกับพระยาเทพหัสดินทรในเรื่องจำ ในเวลาที่พระยาเทพหัสดินทรต้องโทษ ร.ต. กรี ฯ ก็พานายชูรัตน์ ฯ ไปหาพระยาเทพหัสดินทร พระยาเทพหัสดินทรได้ห้ามไม่ให้ทำ ในที่สุดนายชูรัตน์ฯ ก็ยอมทำตามคำเตือนของพระยาเทพหัสดินทร ต่อมาเขาบอกว่าจะไปอยู่กับ ร.ต.อ. เฉียบ ไชยสงค์ ต่อมานายชูรัตน์ ฯ ก็หายสาปสูญไป ต่อมาพระยาเทพหัสดินทรได้เล่าเรื่องนี้แก่พระพินิจชนคดีผู้เป็นประธานการสอบสวนกรณีสวรรคต พ.ต.ต. นายราชภักดีสืบหาตัวนายชูรัตน์ ฯ ก็ไม่สำเร็จ ได้เค้าแต่เพียงว่ามีศพถูกยิงตายที่เขาบางทรายจังหวัดชลบุรี แต่ศพนั้นได้เน่าเปื่อยเสียแล้ว.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงเค้าเรื่องถึงผู้คิดจะประทุษร้ายต่อในหลวง โดยบุคคลกลุ่มเดียวกับที่นายตี ฯ ให้การแล้ว ซึ่งเป็นความสนับสนุนคำให้การของนายตี ฯ ดังกล่าวแล้วข้างต้น.

ในอันดับต่อไป โจทก์จะได้ขอประทานเรียนถึงเหตุการณ์ในวันสวรรคตว่า ได้มีคำพยานหลักฐานแสดงข้อเท็จจริงประการใดบ้าง และเป็นการสอดคล้องต่อเนื่องสัมพันธ์กับเหตุการณ์ ตามคำให้การนายตี ฯ ประการใดหรือไม่ ซึ่งถ้าสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันก็ย่อมจะทำให้ความเชื่อในถ้อยคำของนายตี ฯ แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น.

สิบตรีสวัสดิ์ หรือชัน ปตุงสุทธิ์ พยานให้การว่า พยานเป็นคนขับรถยนต์ประจำตัวของเรือเอกวัชรชัย มาตั้งแต่ก่อนญี่ปุ่นยอมแพ้

๓-๔ เดือน เรือเอกวัชรชัย ฯ ได้สั่งไว้ตั้งแต่วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ ว่า พรุ่งนี้วันอาทิตย์ไม่หยุด ให้เอารถไปรับเวลาเช้า การสั่งพรุ่งนี้ พะยานเข้าใจความหมายว่าต้องไปให้ถึงก่อน ๘.๐๐ น. ถ้าไม่สั่งก็ไป ๘.๐๐ น. หรือ ๘.๐๐ น. เศษ รุ่งขึ้นวันนั้น (คือวันที่ ๙ ซึ่งเป็นวันสวรรคต) พะยานเอารถไปถึงบ้านเรือเอกวัชรชัย ฯ ประมาณ ๖-๗ น. เศษ คอยอยู่ราว ๑๕ นาที เรือเอกวัชรชัย ฯ ก็มาขึ้นรถคนเดียว แต่งตัวชุดเวสต์ปอยท์แขนยาวพับแขนไว้แค่ข้อศอก ไม่ใส่หมวก แล้วก็ออกรถไปที่ทำเนียบของนายปรีดี ฯ ที่ท่าช้าง คอยอยู่นานราว ๒๐ นาที เรือเอกวัชรชัย ฯ ก็ออกมาขึ้นรถ เรือเอกวัชรชัยบอกทางให้ไป คือ ข้ามสพานเฉลิมสวรรค์ เลี้ยวซ้ายไปตามถนนริมคลองหลอด เลี้ยวขวาอนุสาวรีย์ทหารอาษา เลี้ยวตามขอบสนามหลวงเรื่อยไป เลี้ยวขวาที่หลักเมือง ผ่านหน้ากระทรวงกลาโหม แล้วไปจอดที่หน้าประตูกระทรวงการต่างประเทศ เรือเอกวัชรชัย ฯ ลงแล้ว ก็สั่งให้กลับไปรอที่ทำเนียบของนายปรีดี ฯ ที่ท่าช้าง เมื่อรถถึงประตูกระทรวงการต่างประเทศประมาณเวลาราว ๆ ๘.๐๐ น. (โจทก์ขอประทานแถลงแทรกตรงนี้สักหน่อยว่า พระที่นั่งบรมพิมานอยู่ตรงกันข้ามกับกระทรวงการต่างประเทศ ถ้ามองจากพระแกลด้านตะวันออกก็เห็นระเบียงบนกระทรวงการต่างประเทศถนัด ซึ่งทั้งนี้ศาลคงจะได้สังเกตเห็นแล้วเมื่อวันไปตรวจสถานที่ แต่ในวันรุ่งขึ้น พะยานตอบข้อซักค้านของทนายจำเลย พะยานกลับคำว่า ที่ได้ตอบอัยยการไปว่าไปส่งเรือเอก

วัชรชัย ฯ ที่หน้ากระทรวงการต่างประเทศนั้น ไม่ขอยืนยัน โจทก์หวังว่าศาลคงจะยังจำลักษณะท่าทางอีกอักของพยานในตอนนี้ได้).

นายนพ ศศิบุตร พยานให้การว่า พยานเป็นพนักงานชาวที่ที่ทำเนียบรัฐบาล ในวันสวรรคตเวลาประมาณย่ำรุ่ง พยานไปที่ทำเนียบรัฐบาล วันนั้นไม่มีงานอะไร ดูเวรยามประจำทำเนียบแล้วพยานก็ออกจากทำเนียบ ตั้งใจจะไปหานายเผือก ฯ ที่พระบรมมหาราชวัง ถึงที่หลักเมืองเวลาร่วม ๘.๐๐ น. ขณะผ่านหน้ากระทรวงกลาโหมเห็นกำลังเตรียมจะชักธงขึ้น ขณะพยานเดินที่ฝั่งกระทรวงกลาโหมจะข้ามฟากถนน จะไปเข้าประตูสวัสดิโสภา ก็เห็นเรือเอกวัชรชัย ฯ นั่งรถผ่านไป พยานก็ทำความเคารพยกมือไหว้ ครั้นถึงประตูสวัสดิโสภาแล้วพยานนึกฉงนใจ เพราะนึกเกรงว่านายเผือก ฯ จะออกประตูวิเศษไชยศรี ก็เดินตามกำแพงวังไปจนถึงประตูวิเศษไชยศรี ระหว่างเดินเฉาะกำแพงก็ได้ยินเสียงแตรสัญญาณชักธงขึ้น.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า พยาน ๒ ปากนี้ให้การประกอบกันพังข้อเท็จจริงได้ว่า ในวันสวรรคตเวลาเกือบ ๘.๐๐ น. เรือเอกวัชรชัย ฯ ได้ผ่านไปทางหน้ากระทรวงกลาโหมในวันอาทิตย์ ซึ่งประตูสวัสดิโสภาเปิดแล้ว และเป็นทางใกล้ที่จะเข้าทางประตูนั้นไปยังประตูแถลงราชกิจ ซึ่งอยู่ทางด้านหลังพระที่นั่งบรมพิมาน.

ในระยะต่อไป นายประสิทธิ์ แตงนารายน์ พยานให้การว่า

ขณะในหลวงประทับที่พระที่นั่งบรมพิมาน พะยานมีตำแหน่งพนักงานชาวที่ พะยานเข้าเวรทำงานแต่วันที่ ๘ ก่อนเวลา ๙.๐๐ น. จนถึงเวลากลางคืน ในวันสวรรคตเวลาใกล้ ๙.๐๐ น. พะยานออกยืนคอยส่งเวรอยู่ที่เฉลียงหน้าห้องพักพนักงานชาวที่ ยืนอยู่กับนายกิ่ง ฯ นายกิ่ง ฯ ก็มารอส่งเวรกับคนอื่นเหมือนกัน พะยานยืนหันหน้าตรงไปทางโรงละครซึ่งอยู่หลังพระที่นั่งบรมพิมานทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนนายกิ่ง ฯ หันหน้าตรงข้ามกับพะยาน คือหันหน้าไปทางตะวันตก พะยานยืนคุยกับนายกิ่ง ฯ อยู่ ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ ๙.๐๐ น. พะยานเห็นเรือเอกวัชรชัย ฯ ยืนอยู่ระหว่างโรงละครกับหอโหร ซึ่งอยู่ทางด้านหลังพระที่นั่งบรมพิมาน เห็นห่างจากตัวพะยานประมาณ ๑๕ วา เรือเอกวัชรชัย ฯ แต่งเสื้อกางเกงกากี่เวสต์ป้อยท์ หมวกไม่ได้สวม ส่วนนายกิ่ง โทนะสุกุมาร ก็ให้การรับตรงกันกับคำให้การของนายประสิทธิ์ ฯ ว่าได้ยืนรอส่งเวรอยู่กับนายประสิทธิ ฯ แต่เขาหันหน้าไปทางตะวันตก ไม่ได้หันหน้าตรงไปทางโรงละคร ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้.

นายจรูญ เปรื่องเวชช์ พะยานให้การว่า พะยานรับราชการเป็นเสมียนพนักงานกรมราชองครักษ์ มีหน้าที่ปฏิบัติราชองครักษ์ คือยกอาหาร ส่งหนังสือ พิมพ์หนังสือ และขับรถยนต์ของกรมราช-องครักษ์ด้วย พะยานร่วมทำงานอยู่กับเรือเอกวัชรชัย ฯ ประมาณ ๒ ปี ตามปกติพะยานนอนที่กรมราชองครักษ์ซึ่งอยู่หน้าพระที่นั่งจักรี แต่

ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ พยานนอนที่บ้าน รุ่งขึ้นวันที่ ๙ (วันสวรรคต) พยานมาถึงกรมราชองครักษ์ย่ำรุ่งแล้ว ที่มาเช้าเพราะต้องมาช่วยภารโรงปฏิบัติหน้าที่ ครั้นเวลาประมาณก่อน ๒ โมงเช้า พยานก็เอาเครื่องกาแฟไปที่ห้องเครื่อง ซึ่งอยู่หลังพระที่นั่งบรมพิมาน เพื่อไปเอากาแฟขนมปังมาให้นายทหารที่เป็นเวรราชองครักษ์เช้านั้น พยานไปรอเอากาแฟสัก ๒๐ นาที เมื่อได้กาแฟเป็นเวลาประมาณ ๒ โมงเช้าเศษแล้ว พยานก็เดินมาจากห้องเครื่อง เมื่อพยานเดินมาถึงต้นโศกตรงประตูแถลงราชกิจ เห็นเรือเอกวัชรชัย ฯ เดินไปข้างหน้าช้า ๆ เลยต้นสมอตรงหน้าโรงละคร ส่วนพยานก็เดินเรื่อย ๆ ไป เลี้ยวที่มุมสนามข้างศาลาหน้าโบสถ์กับพระพุทธรักษ์ เลี้ยวตัดสนามซึ่งอยู่หลังพระที่นั่งบรมพิมาน ขณะนั้นพยานยังเห็นเรือเอกวัชรชัย ฯ เดินอยู่เลยต้นสมอหน้าโรงละครไปทางทิศเหนือประมาณไม่ถึงวา พยานเดินเรื่อยไปออกประตูเหล็กกลับไปยังกรมราชองครักษ์ ขณะนั้นเรือเอกวัชรชัย ฯ แต่งชุดเวสต์ปอยท์สีกากีแขนพับแค่ข้อศอก หมวกไม่ได้สวม.

โจทก์ขอประทานเรียนว่า พยาน ๓ ปากนี้ให้การประกอบกันฟังข้อเท็จจริงได้ว่า ต่อมาในเวลาใกล้เวลา ๙.๐๐ น. เรือเอกวัชรชัย ฯ ได้เข้ามาอยู่แถวหลังพระที่นั่งบรมพิมาน (ถ้าดูตามแผนที่และหุ่นจำลอง และตามตำแหน่งที่พยานให้การก็ประมาณได้ว่า อยู่ห่างบันไดหลังพระที่นั่งบรมพิมานประมาณ ๓๐ เมตร).

เหตุการณ์ต่อจากนั้นมา โจทก์มีพะยานคือนายช่วง ประณีตทอง กับนายยงค์ อำสำอางค์ ให้การประกอบกันว่า ในขณะในหลวงประทับที่พระที่นั่งบรมพิมาน นายช่วงประจำแผนกทำสวนครัวที่ด้านตะวันออกของพระที่นั่งบรมพิมาน ส่วนนายยงค์ทำงานประเภทจ้างในหมวดสวน ทำหน้าที่ตัดต้นพุ่มแก้วบริเวณพระที่นั่งบรมพิมาน นายสุข บุญเชย เป็นหัวหน้าจ่ายงานแก่คนงาน นายช่วง ฯ ไปถึงสวนครัวเวลาประมาณ ๙.๐๐ น. กว่า และทำงานอยู่ที่สวนครัวนั้น ส่วนนายยงค์ ฯ พะยานมาทำการตัดพุ่มต้นแก้ว ที่มุมพระที่นั่งด้านตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังนายช่วง ฯ มาทำงานสวนครัวที่ด้านตะวันออกของพระที่นั่งบรมพิมานราว ๕ นาที ต่อมาราวสักครึ่งชั่วโมงก็ได้ยินเสียงปืนดังขึ้น ๑ นัด ทางด้านตะวันออกของพระที่นั่ง เห็นนกพิราบบินออกจากทางด้านตะวันออกของพระที่นั่ง นายยงค์ ฯ พูดว่าเห็นนกตกหรือเปล่า โดยพะยานเข้าใจว่าในหลวงทรงยิงนก นายช่วง ฯ ไม่ได้ตอบว่าอย่างไร นายยงค์ ฯ ก็ตัดพุ่มแก้วต่อไปประมาณนาทีกว่า ๆ ก็มีเสียงบอกมาจากข้างล่างของพระที่นั่งว่า ให้คนสวนหยุดตัดพุ่มแก้ว นายยงค์ ฯ ก็หยุดเพราะเข้าใจว่าคงจะหนวกหูเขา ต่อมาสัก ๑-๒ นาที นายยงค์ ฯ ก็ได้ยินเสียงคนเดินหรือวิ่งอยู่ชั้นบนพระที่นั่ง ต่อมาสัก ๓-๔ นาที นายยงค์ก็เดินมาที่หน้าหอโหร มามองดูไปทางพระที่นั่งว่าใครเป็นคนร้องห้าม พะยานได้เห็นเรือเอกวัชรชัย ฯ เดินลงบันไดกลางด้านหลังพระที่นั่ง เดินลง

มาอย่างรีบร้อนผิดปรกติ บ่ายโฉมหน้าไปทางทิศใต้ ผ่านนายยงค์ ฯ ไปในระยะประมาณ ๔ วาเศษ เรือเอกวัชรชัย ฯ แต่งชุดสีเวสต์ป๊อยท์ ไม่ได้สวมหมวก ส่วนนายช่วง ฯ ภายหลังที่ได้ยินเสียงปืนดังแล้วสักประเดี๋ยว ก็เอากะป๋องไปตักน้ำที่อ่างแก้วข้างบันไดหลังพระที่นั่งบรมพิมาน ขณะนายช่วงก้มลงจะตักน้ำ ก็มีเสียงคนบอกมาจากข้างบนว่า อย่าตักน้ำเอาอะ ในหลวงกำลังประชวร นายช่วง ฯ ไม่เห็นตัวคนพูด นายช่วงก็ถือกะป๋องบัวเดินกลับมาเพื่อจะเอากะป๋องบัวไปไว้ที่เดิมที่โรงละคร แล้วจะพัก ขณะที่นายช่วง ฯ เดินพ้นมุมหลังหอโหรด้านใต้ ห่างจากต้นพุทธรักษาด้านตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๒ วา นายช่วง ฯ เห็นเรือเอกวัชรชัย ฯ กำลังเดินที่ถนนผ่านหน้าโรงละครไปทางใต้ ห่างตัวพะยานราว ๖-๗ วา เรือเอกวัชรชัย ฯ แต่งตัวสีชุดเวสต์ป๊อยท์ ไม่ได้สวมหมวก (ส่วนนายสุข บุญเชย ซึ่งเป็นหัวหน้าของพะยานทั้งสองนั้นให้การว่า ได้จ่ายงานให้แก่พะยานทั้งสองไปทำดังคำให้การของพะยาน)

โจทก์ขอประทานเรียนว่า พะยาน ๓ ปากนี้ให้การประกอบกันพังข้อเท็จจริงได้ว่า ต่อมาภายหลังเสียงปืนดังแล้ว เรือเอกวัชรชัย ฯ ได้เดินลงบันไดกลางหลังพระที่นั่งผ่านหน้าโรงละครไปทางใต้ ซึ่งตามลักษณะของสถานที่ก็ต้องคิดว่าไปออกประตูแถลงราชกิจ โจทก์ขอประทานเรียนว่า ถ้าประมวลข้อความของพะยานทั้งหมดดังกล่าวนี้ใคร่ครวญดูเหตุผลในถ้อยคำพะยาน ก็ดูสมจริง มูลเหตุที่พะยานจะ

พบเรือเอกวัชรชัย ฯ ก็มีเหตุผลทุกข้อทุกกะทง เหตุใดตามรูปในคำพะยานจึงปรากฏทำนองว่า เรือเอกวัชรชัย ฯ จึงเข้าออกทางประตูแถลงราชกิจ และปรากฏตัวที่หลังพระที่นั่งบรมพิมานราวเวลา ๙.๐๐ น. ทั้งนี้สอดคล้องกันกับความในข้อ "โอกาส" ซึ่งโจทก์ได้เรียนต่อศาลแล้วข้างต้น คำพะยานดังกล่าวแล้วนี้จึงเป็นคำพะยานที่มีเหตุผลสมควรฟังได้ นอกจากนี้คำพะยานตอนนี้ยังสนับสนุนต่อไปว่า คำให้การของนายตี๋ ฯ เป็นความจริง คือมีการสมคบกันโดยมีเรือเอกวัชรชัย ฯ ร่วมด้วย แล้วจึงมีเรือเอกวัชรชัย ฯ เข้ามายังพระที่นั่งบรมพิมาน แล้วลงไปภายหลังเมื่อมีเสียงปืนดังขึ้นแล้ว และทำให้ต้องเข้าใจว่า เรือเอกวัชรชัย ฯ ได้เข้ามาร่วมในการประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้อความทั้งนี้เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ฉะนั้นจึงมีน้ำหนักเป็นข้อเท็จจริงอันควรเชื่อได้.

เมื่อคำให้การของนายตี๋ ฯ เชื่อมโยงและได้รับข้อเท็จจริงสนับสนุนดังกล่าว พังได้ดังได้เรียนมาแล้วนั้น ความผิดของนายเฉลียว ฯ จำเลย ตามฟ้องโจทก์ที่ว่าได้ร่วมรู้ในการปรึกษากันคิดการจะประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และได้ปกปิดการนี้ ก็เป็นอันฟังได้โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย ส่วนนายชิต ฯ จำเลยก็ปรากฏความผิดข้อนี้โดยนัยเดียวกัน นอกจากหลักฐานตามพฤติการณ์ดังได้เรียนแล้วข้างต้น และหลักฐานตามพฤติการณ์ที่บ่งความผิดของนายชิต ฯ จำเลยดังได้เรียนแล้วข้างต้น พอสนับสนุน

ความจริงในถ้อยคำนายตี๋ ฯ เชื่อมโยงสัมพันธ์กันไปด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ตามพฤติการณ์ดังกล่าวก็บ่งว่านายชิต ฯ ร่วมรู้ ข้อเท็จจริงที่นายตี๋ ฯ ให้การก็บ่งว่านายชิต ฯ ร่วมรู้ ความทั้งสองประการนี้จึงสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพิ่มน้ำหนักความเชื่อให้มั่นคงยิ่งขึ้น อุปมาความเหมือนตัวไม้แต่ละชิ้น ซึ่งค่ำส่งกำลังยึดมั่นให้แก่กันและกัน จึงปรากฏเป็นกำลังอันแข็งแรงมั่นคง เป็นตั่ว หีบ ตั่วโต๊ะ ตั่วเก้าอี้ อย่างที่เราเห็นอยู่แก่ตาดังนี้.

ฉะเพาะนายบุศย์ ฯ จำเลยนี้ ตามรูปข้อเท็จจริงดังได้เรียนมาแล้ว แสดงว่าเรือเอกวัชรชัย ฯ ได้ร่วมในการประทุษร้าย แล้วลงมาจากตัวพระที่นั่ง และตามรูปลักษณะแห่งห้องพระบรรทมกับห้องแต่งพระองค์ ก็ปรากฏชัดแน่นอนตรงกันทั้งคำให้การของพะยานโจทก์และนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยว่า คนร้ายจะต้องออกทางประตูห้องแต่งพระองค์ที่เปิดอยู่ทางเดียวเท่านั้น จึงจะปรากฏรูปดังกล่าวได้ ข้อเท็จจริงตามคำให้การพะยานโจทก์ก็ดี คำให้การนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยเองก็ดี ปรากฏชัดว่านายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ นั่งอยู่ที่หน้าประตูนั้น ห่างราว ๑ เมตรเท่านั้น ตามพฤติการณ์ดังกล่าวนี้จึงบ่งตรงว่านายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยต้องเห็นคนร้ายออกมาทางนั้น ภายหลังเวลาเลี่ยงปืนดังแล้ว แต่นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ก็ให้การปฏิเสธยืนยันตลอดว่า ไม่ได้เห็น ไม่ได้รู้ พฤติการณ์ทั้งนี้จึงบ่งตรงได้ประการเดียวเท่านั้นว่า นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยต้องได้

ร่วมรู้กับคนร้าย จึงมีพฤติการณ์เป็นดังว่า ฉะนั้นข้อเท็จจริงจึงเป็นอันฟังได้โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยในข้อนี้.

ในข้อนี้ นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยได้ให้การเป็นพะยานตนเอง เพื่อจะพิสูจน์แสดงความบริสุทธิ์ต่อศาลว่า ขณะเขาทั้งสองนั่งอยู่หน้าประตูห้องแต่งพระองค์ได้ยินเสียงปืนดังขึ้นในห้องพระบรรทม เขาตะลึงอยู่ประเดี๋ยว นายชิต ฯ ก็วิ่งเข้าไปในห้องแต่งพระองค์ ส่วนนายบุศย์ ฯ เป็นแต่มองตาม แล้วนายชิต ฯ ก็วิ่งออกไปทูลสมเด็จพระราชชนนี นายบุศย์ ฯ ก็เลยพลอยวิ่งตามออกไปด้วย แต่คำให้การของจำเลยทั้งสองนี้ได้แตกกันในข้อฉกรรจ์ คือนายชิต ฯ จำเลยให้การว่า ได้วิ่งเลยประตูห้องพระบรรทมเข้าไป ห่างพระแท่นประมาณ ๒ เมตร แต่นายบุศย์ ฯ ว่าเห็นนายชิต ฯ เข้าไปเพียงหน้าประตูห้องพระบรรทมเท่านั้น (คือไม่ได้ผ่านประตูนั้นเข้าไป) คนทั้งสองให้การแตกกันดังนี้ มาตั้งแต่ครั้งคณะกรรมการสอบสวน (ศาลกลางเมือง) ข้อแตกต่างกันดังนี้เป็นข้อเล็กน้อยหรือ ? เหตุการณ์ชนิดนี้เป็นเหตุการณ์มีสภาพตึงตาตึงใจสูงสุดในชีวิตคน ความจริงเป็นอย่างไรย่อมพูดไม่ผิดกัน อีก ๒-๓ ปีก็ไม่ผิดกัน เพราะฉะนั้นที่จำเลยให้การผิดกันอย่างฉกรรจ์ดังนี้ จึงเป็นข้อบ่งว่าไม่ได้พูดความจริง เหตุใดจึงพูดไม่ตรงกัน ก็ต้องเข้าใจว่าเพราะเป็นเรื่องที่เสกสรรค์ขึ้นนั่นเอง คำให้การของจำเลยคนนี้ จึงไม่มีน้ำหนักเป็นข้อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้ ตรงข้ามกลับเป็นข้อต่อความพิรุธของ

ตน สมหรือที่ผู้บริสุทธ์ (มิได้เป็นคนร้าย) จะให้ถ้อยคำดังนั้น อนึ่ง ถ้าพิจารณาคำให้การของนายบุศย์ ฯ โดยตลอดก็ยังมีข้อพิรุธอีก เช่น นายบุศย์ ฯ ให้การในชั้นสอบสวนต่อพระพินิจ ฯ ว่า ไม่กล้าวิ่งเข้าไปกลัวจะถูกหาว่าทำร้ายในหลวง นายบุศย์ ฯ ให้การต่อศาลนี้ว่าไม่เข้าไปดูในห้องแต่งพระองค์ตอนนั้น ก็เพราะว่ามองดูไม่เห็นมีอะไร และไม่ได้เฉลียวใจว่าจะมีเหตุอะไรในห้องบรรทม แต่ที่วิ่งตามนายชิต ฯ ไปก็เพราะสงสัยว่าไม่มีอะไร ทำไมนายชิต ฯ จึงวิ่ง ซึ่งไม่สมเหตุผลต้นกับปลาย ดังนี้เป็นต้น.

อนึ่ง พระภิกษุพร้อม ฯ พะยานโจทก์ได้ให้การว่า นายบุศย์ ฯ ได้มาให้พะยานรดน้ำมนต์ภายหลังสวรรคตแล้วประมาณ ๒-๗ วัน เขาเล่าให้ฟังว่า ในหลวงเสด็จสวรรคตแล้ว มีเรื่องยุ่งขึ้นในวังเกี่ยวกับเรื่องสวรรคต ขอให้รดน้ำมนต์ให้เพื่อความสวัสดีมีชัย ต่อมาก็ไปรดน้ำมนต์อีก ๒-๓ ครั้ง เขาพูดว่าเกิดยุ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงอันมีนัยแสดงพฤติการณ์ซ่อนเร้นอยู่ในตัวนายบุศย์ ฯ

ในอันดับต่อไปนี้ โจทก์จะได้เรียนถึง พฤติการณ์ภายหลังเหตุว่า ปรากฏข้อเท็จจริงเป็นประการใด.

สมเด็จพระราชชนนีได้พระราชทานพระกระแสรับสั่งต่อศาลและนางสาวจรูญ ฯ ได้ให้การต่อศาลตรงกันว่า นายชิต ฯ จำเลยได้วิ่งไปทูลสมเด็จ ฯ ว่า ในหลวงยิงพระองค์ ซึ่งความจริงนายชิต ฯ ก็ไม่ได้เห็นในหลวงยิงพระองค์ ข้อความที่นายชิต ฯ ให้การว่าได้วิ่ง

เข้าไปดูห่างพระแท่นราว ๒ เมตร ก็ฟังเอาเป็นหลักความจริงไม่ได้ เพราะแตกกับคำให้การนายบุศย์ ฯ ดังได้เรียนแล้วเมื่อตะกี้ และโจทก์ได้เรียนแล้วแต่ข้างต้นว่า ข้อเท็จจริงในกรณีนี้ฟังได้ว่า ผู้ร้ายได้เอาปืนของกลางวางพรางไว้ข้างพระกรเบื้องซ้าย เพื่อชวนให้หลงเข้าใจว่าเป็นการกระทำแก่พระองค์เอง อันเป็นแผนการณ์ที่ผู้ร้ายกะอุบายไว้แต่เดิม พอเกิดเหตุทันทีนายชิต ฯ ก็ทูลสมเด็จให้ทำให้หลงเข้าใจว่า ในหลวงยิงพระองค์เองทันที นอกจากนี้ นายชิต ฯ จำเลยยังได้บอกแก่ พ.อ. ประพันธ์ กุลพิจิตร ราชองครักษ์ในวันนั้น เมื่อเวลาราวก่อนเที่ยงว่าในหลวงทรงยิงพระองค์เอง และว่าทรงมีเรื่องกับสมเด็จพระราชชนนี (คำให้การของ พ.อ. ประพันธ์ ฯ ดังกล่าวนี้มีคำให้การของพระศิลป ฯ และคุณหญิงแส ฯ ประกอบ) พฤติการณ์ดังนี้แสดงตรงว่า ได้ร่วมรู้กับผู้ร้ายตามอุบายที่ได้วางไว้ พฤติการณ์ภายหลังเหตุในข้อนี้ จึงพิสูจน์ความผิดของนายชิต ฯ จำเลย โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย.

ต่อจากนั้นได้ปรากฏพฤติการณ์ภายหลังเหตุ ตามคำให้การของจ่าแผลง ฯ พะยานให้การว่า พะยานได้ยินเสียงปืนดังปัง ต่อมาสัก ๓-๔ นาทีก็ได้ยินเสียงร้องไห้บนพระที่นั่ง ก็เห็นจมื่นทิพย์ ฯ กำลังโบกมือมาทางพะยาน พะยานก็วิ่งไปหาจมื่นทิพย์ ฯ จมื่นทิพย์ ฯ บอกว่าเร็วสมเด็จให้ไปตามหลวงนิตย์ ฯ พะยานก็วิ่งไปที่ทำการตำรวจวังสั่งให้นายเกษม ฯ ไปตามหลวงนิตย์ ฯ ขณะนั้นพะยานคิดว่าเสียงปัง

นั้นเป็นเสียงปืน ในหลวงคงจะถูกปืน สมเด็จจึงให้ไปตามหลวงนิตย์ฯ พะยานเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ควรจะเรียนผู้บังคับบัญชาทราบ จึงไปโทรศัพท์ถึงบ้านพระยาชาติเดชอุดม แต่ไม่พบ ทางบ้านบอกว่าไม่ทราบว่าไปไหน พะยานจึงโทรศัพท์ไปบ้านพระยาเทวาธิราช บอกว่ามีราชการด่วนและสำคัญมาก ขอให้ใต้เท้ารีบเข้ามาในวังเดี๋ยวนี้ พระยาเทวา ฯ ตอบว่าไม่มีรถ ให้เอารถมารับเดี๋ยวนี้ พะยานจึงไปที่โรงรถยนต์เอารถไปรับพระยาเทวา ฯ เมื่อผ่านบ้านพระยาชาติ ฯ จึงแวะบอกคนที่บ้านว่ามีราชการด่วนให้รีบไปในวัง แล้วไปบ้านพระยาเทวา ฯ เล่าเรื่องที่พะยานได้ยินให้ท่านฟัง และพระยาเทวา ฯ ก็ขึ้นรถมากับพะยานพร้อมกับหม่อมหลวงบัญญา ฯ

พระยาเทวาธิราชพะยานให้การว่า จ่าแผลงบอกว่าได้ยินเสียงดังปังที่บนพระที่นั่ง แล้วได้ยินเสียงเหมือนสมเด็จพระราชชนนีทรงกรรแสง พะยานไม่ได้ถามอะไรต่อไปอีก ก็ขึ้นรถมา มีหม่อมหลวงบัญญา ฯ มาด้วย พะยานเห็นว่าควรจะบอกผู้ใหญ่ด้วย จึงบอกให้ขับรถไปที่ทำเนียบนายปรีดี ฯ มาถึงทำเนียบแล้วได้สั่งให้หม่อมหลวงบัญญา ฯ เข้าไปเรียนนายปรีดี ฯ ว่า จ่าแผลงได้ยินเสียงดังปังบนพระที่นั่ง ส่วนพะยานนั่งรถเลยไปในวังพร้อมกับจ่าแผลง.

หม่อมหลวงบัญญา ฯ พะยานให้การว่า ได้เข้าไปเรียนนายปรีดี ฯ ว่า “คุณพ่อให้มาเรียนว่า จ่าแผลงโทรศัพท์มาบอกคุณพ่อและมาด้วยตนเองที่บ้าน เขาบอกว่าได้ยินเสียงปังที่บนพระที่นั่ง เข้าใจว่า

เป็นเสี่ยงปี่น และได้ยินสมเด็จฯ ทรงกรรแสง แต่ไม่ทราบว่ามีเรื่องอะไรขึ้น คุณพ่อให้ผมมาเรียนให้ทราบขั้นหนึ่งก่อน" ในขณะนั้นพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคลประทับอยู่ที่นั่นด้วย (ในข้อนี้พระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล ได้ให้การตรงกันกับหม่อมหลวงบัญญาฯ นายปรีดีฯ มีอาการตกใจร้องเอะ ๆ อะ ๆ อุทานว่าอะไรกัน แล้วนายปรีดีฯ ได้สั่งให้พะยานโทรศัพท์ไปทูลหม่อมเจ้านิกรเทวัญให้มาหานายปรีดีฯ

หม่อมเจ้านิกรเทวัญ พะยานทรงให้การว่า เมื่อมาถึงทำเนียบนายปรีดีฯ เมื่อเวลาจวน ๑๐ น. หรือ ๑๐ น. เศษ ๆ เห็นนายปรีดีฯ กำลังเดินอยู่ที่หน้าตึกรับแขก พะยานจึงเดินเข้าไปหานายปรีดีฯ คำแรกที่นายปรีดีฯ พูด ได้พูดเป็นภาษาอังกฤษว่า "King suicide" ซึ่งแปลว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปลงพระชนม์เอง แล้วพูดว่ารอท่านอยู่นะซี่ รีบเข้าไปในวังด้วยกัน พะยานไม่ได้พูดว่าอะไร ได้แต่ตะลึง จึงขึ้นรถไปกับนายปรีดีฯ มีหลวงเชวงศักดิ์สงครามไปด้วย โจทก์ขอประทานเรียนว่า หลวงเชวงศักดิ์สงครามพะยานจำเลยก็ได้ให้การว่า นายปรีดีฯ ได้พูดดังเช่นที่หม่อมเจ้านิกรฯ ทรงให้การนี้ เพราะฉะนั้น ข้อเท็จจริงในข้อนี้จึงเป็นอันฟังได้แน่นอน โจทก์ขอประทานเรียนว่า ตามพฤติการณ์แวดล้อมคำที่หม่อมหลวงบัญญาฯ เรียนแก่นายปรีดีฯ ไม่มีข้อความอันใดที่จะทำให้เข้าใจว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปลงพระชนม์เอง แต่เหตุใดนายปรีดีฯ จึงพลั้งบอกแก่หม่อมเจ้านิกรฯ เช่นนั้น ? ซึ่งเป็นนัยเดียวกับที่นายชิตฯ จำเลยทูลสมเด็จฯ

ดังได้เรียนแล้วเมื่อตะกี้ พฤติการณ์ข้อนี้บ่งว่า นายปรีดี ฯ ได้ร่วมรู้กับผู้ร้ายตามอุบายที่ได้วางไว้ โดยเหตุผลนัยเดียวกับที่โจทก์ได้เรียนต่อศาลมาแล้วในกรณีนายชิต ฯ จำเลย.

เมื่อข้อเท็จจริงอันเป็นพฤติการณ์ฟังได้ว่า นายปรีดี ฯ ได้ร่วมรู้กับคนร้ายดังนี้ พฤติการณ์ในตอนต่อมาของนายปรีดี ฯ ที่มิได้ทักท้วงกวดขันให้มีการสอบสวนโดยละเอียด หาปลอกกระสุนและหัวกระสุนของกลางในที่เกิดเหตุ ฯ ๓ ฯ ตลอดจนรวบรัดออกคำแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุในวันที่เกิดเหตุ และการตั้งกรรมการสอบสวนพฤติการณ์สวรรคตโดยเปิดเผยให้ประชาชนฟังได้ ฯ ๓ ฯ ซึ่งโจทก์ได้แถลงแล้วแต่เบื้องต้นแห่งคดีนั้นว่า เป็นอุปสรรคแก่การที่จะได้หลักฐานพะยานอันแท้จริง อนึ่ง ในการสอบสวนชั้นคณะกรรมการ (ศาลกลางเมือง) ก็ปรากฏว่านายปรีดี ฯ ได้ควบคุมโดยตลอดและใกล้ชิด (ดังปรากฏตามคำให้การของ พ.ต.ท. ประเสริฐ ฯ และคำให้การพระรามอินทราพะยานจำเลย) เหล่านี้ล้วนแต่เป็นข้อพฤติการณ์ภายหลังเหตุเจือสมให้เห็นว่า เหตุใดนายปรีดี ฯ จึงทำเช่นนั้น.

แม้ถ้อยคำที่นายปรีดี ฯ ได้บอกแก่พระพินิจสาลีเมื่อก่อนตั้งศาลกลางเมือง (ดังปรากฏตามเอกสารหมายเลข ๑๖๖) เกี่ยวพันถึงสมเด็จพระราชชนนี ซึ่งข้อความนั้นศาลได้พิจารณาฉบับ ก็บ่งความชักจูงผู้ฟังให้เข้าใจไปในทางว่า ในหลวงปลงพระชนม์เอง เหล่านี้

ด้วนแต่เป็นพฤติการณ์เจือสม ทำให้เชื่อมั่นในข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้วยังขม.

อนึ่ง พระพิจิตรราชสำส์น ผู้ช่วยราชเลขานุการในพระองค์ให้การว่าภายหลังวันสวรรคตแล้วประมาณ ๗ วัน มีโทรศัพท์มาบอกว่าให้พะยานไปที่ทำเนียบนายปรีดี ฯ เดี๋ยวนี้ พะยานก็ไปพบนายปรีดี ฯ นายปรีดี ฯ ถามว่า "เฉลียว เข้าเฝ้าในหลวงครั้งสุดท้ายเมื่อไร" พะยานก็บอกว่าวันพระราชทานหีบบุหรี่ แล้วนายปรีดี ฯ ก็สั่งให้พะยานเขียนบันทึก รายงานเรื่องพระราชทานหีบบุหรี่ให้นายเฉลียว ฯ จำเลย พะยานเขียนเสร็จแล้วนายปรีดี ฯ ก็เอาไปอ่าน แล้วนายปรีดี ฯ ก็สั่งว่าให้เขียนรับรองรายงานนี้ว่า เป็นคำให้การของพะยานต่อตำรวจ (บันทึกนี้คือเอกสารหมายเลข ๑๔๐ ในคดีนี้) ในขณะนั้นพะยานเห็นพระรามอินทราอธิบดีกรมตำรวจอยู่ที่ทำเนียบด้วย และนายเฉลียว ฯ ก็อยู่ในห้องนั้นด้วย เมื่อพะยานเซ็นชื่อแล้วก็ส่งให้นายปรีดี ฯ แล้วนายปรีดี ฯ ก็ส่งให้นายเฉลียว ฯ.

ความข้อนี้ โจทก์ขอประทานเรียนว่า มีเอกสารดังกล่าวเป็นหลักความจริง และนายเฉลียวจำเลยก็มิได้ให้การหรือสืบพะยานหักล้างความข้อนี้เป็นประการอื่น ยิ่งกว่านั้นในขณะที่โจทก์ซักค้านนายเฉลียว ฯ จำเลย ซึ่งให้การเป็นพะยานตนเอง โจทก์ได้ส่งบันทึกเรื่องพระราชทานหีบบุหรี่ ซึ่งนายเฉลียว ฯ ได้เขียนขึ้นด้วยลายมือตนเองและขอมอบไว้แก่กรมตำรวจ ซึ่งนายเฉลียว ฯ จำเลยก็ได้ให้การ

รับว่าเป็นบันทึกซึ่งนายเฉลียว ฯ ได้เขียน เพราะฉะนั้น ข้อเท็จจริงในข้อนี้จึงเป็นอันฟังเป็นยุติได้ว่า นายปรีด ฯ ได้จัดการทำบันทึกนี้ขึ้นเกี่ยวพันข้อเท็จจริง อันเป็นความจริงข้อหนึ่งในคดีมอบให้แก่ตำรวจ ซึ่งหลักฐานนี้แสดงว่า นายเฉลียว ฯ เป็นที่พอพระราชหฤทัยของในหลวงอันเป็นข้อพิสูจน์หักล้างว่า นายเฉลียว ฯ มิได้มีส่าเหตุกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งสวรรคต ปัญหาจึงมีว่าเพราะเหตุใดนายปรีด ฯ จึงต้องทำหลักฐานเช่นนี้ ? ถ้านายเฉลียว ฯ มิได้มีเหตุเกี่ยวข้องพัวพันกับกรณีสวรรคต เหตุใดจึงจะต้องสร้างพฤติการณ์ภายหลังเหตุไว้เช่นนี้ ในข้อนี้นายเฉลียว ฯ จำเลยก็มิได้ให้การเป็นพะยานตนเอง อธิบายเหตุแต่ประการใด โจทก์ขอประทานเรียนว่า พฤติการณ์ภายหลังเหตุข้อนี้ เป็นหลักฐานพะยานอันสำคัญ ที่สนับสนุนทำให้เชื่อมั่นว่า นายเฉลียว ฯ ได้ร่วมรู้ในการประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย ดังที่โจทก์ได้เรียนมาแล้วข้างต้น ให้มีน้ำหนักปลงใจเชื่อได้ด้วยความมั่นใจ.

อนึ่ง ตามคำให้การของ ส. ต. สวัสดิ์ หรือชัน ปะดุงสุทธิ์ (คนขับรถของเรือเอกวัชรชัย ฯ) ได้ให้การว่า ในวันสวรรคต เรือเอกวัชรชัย ฯ ได้มาขึ้นรถที่พะยานคอยอยู่ที่ทำเนียบนายปรีด ฯ ตามคำสั่งแล้ว ต่อไปได้ขับรถมาถึงบ้านเรือเอกวัชรชัย ฯ เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เมื่อเรือเอกวัชรชัย ฯ ลงจากรถเข้าไปในห้องที่นางชะอุ่ม ฯ ภรรยานอนอยู่ พะยานได้ยินเรือเอกวัชรชัย ฯ บอกนางชะอุ่มว่า

ในหลวงสวรรคตเสียแล้ว แล้วนางชะอุ่ม ๆ ถามว่าเรื่องอะไร เรือเอกวัชรชัย ๆ ได้พูดความเป็นทำนองให้เข้าใจว่าปลงพระชนม์เอง ซึ่งข้อความโดยละเอียดตอนนี้ศาลได้พิจารณาลับ ข้อนี้เป็นพยุติการณ์เจือสม ทำให้เชื่อมั่นในข้อเท็จจริงที่ว่า เรือเอกวัชรชัย ๆ ได้ร่วมในการประทุษฐร้าย และได้เพทุบายตามนัยซึ่งได้วางอุบายให้หลงเข้าใจว่าในหลวงปลงพระชนม์เอง ดังกล่าวแล้วยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีคำให้การของนางทั่ว ๆ พะยาน ซึ่งเกี่ยวกับข้อนี้ในทำนองเดียวกัน.

โจทก์ขอประทานเรียนในที่นี้ว่า ฝ่ายจำเลยได้นำพะยานเข้าสืบคือนางชะอุ่ม ๆ นายวิสูตร ๆ นางส้วน ๆ และเรือเอกจง ๆ มีทำนองความที่จะให้เข้าใจว่า คำให้การของ ส. ต. สวัสดิ์หรือชัน ๆ เล่าเรื่องเหตุการณ์ในวันสวรรคตไม่เป็นความจริง ความจริงในวันนั้นเรือเอกวัชรชัย ๆ ออกจากบ้านเมื่อเวลาราว ๘.๑๐ น. แล้ว ไม่ใช่เวลาราว ๗.๑๐ น. ดังที่ ส. ต. สวัสดิ์หรือชันให้การ โจทก์ขอประทานเรียนว่าเป็นข้อความที่มีน้ำหนักน้อย ไม่พอที่จะหักล้างได้ ดังจะเห็นได้จากในคำให้การของเรือเอกจง ๆ ว่า การที่พะยานให้การว่าเวลาเท่านั้นเท่านั้น พะยานอาศัยหลักปรกติที่เรือเอกวัชรชัย ๆ กระทำ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่ความจำอันแม่นยำและแน่นอน.

ในอันดับต่อไปนี้ โจทก์จะได้เรียนถึงข้อเท็จจริงอันเป็นพฤติการณ์ก่อนเกิดเหตุ ซึ่งเกี่ยวกับนายชิต ๆ และนายเฉลียว ๆ จำเลย.

นางสาวจรูญ ฯ ให้การว่า เมื่อก่อนวันสวรรคตราว ๒ อาทิตย์ พะยานจัดการเตรียมของที่จะไปอเมริกา ซึ่งได้มีกำหนดในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ นายชิต ฯ จำเลย ได้พูดกับพะยานว่า นี่จะบอกให้ท่านไม่ได้เสด็จหรอกในวันที่ ๑๓ พะยานก็ถามว่าเพราะอะไรจึงได้รู้ นายชิต ฯ ก็เฉย และพะยานก็ถามว่า ทำไมเรือบินจะไม่มาตามกำหนดเช่นนั้นหรือ นายชิต ฯ ก็ไม่บอก พะยานก็ไม่เชื่อ เพราะฝรั่งเขาทำอะไรมักจะแน่เสมอ นายชิต ฯ ก็หัวเราะ และบอกว่า ไม่เชื่อก็แล้วไป คอยดูไปก็แล้วกัน ขณะนั้นพะยานรู้สึกว่าเขาพูดหลอกเล่น จนกระทั่งถึงวันที่ ๘ พะยานไปคุยกับนางสาวนิภา ฯ น้องสาวถึงคำที่นายชิต ฯ บอก ครั้นสวรรคตแล้ว พะยานได้เล่าให้พระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ และทูลสมเด็จพระราชชนนี (ตามคำให้การของนางสาวนิภา ฯ พระพี่เลี้ยงเนื่อง และพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จ ฯ ก็ปรากฏว่า นางสาวจรูญ ฯ ได้เล่าและกราบทูล)

นายม พาผล มหาดเล็กรับใช้ ให้การว่า ก่อนกำหนดเสด็จกลับวันที่ ๑๓ หลายวัน นายชิต ฯ มานั่งคุยกับพะยาน นายชิต ฯ ได้พูดขึ้นว่า แปลกใจ ทำไมในหลวงจึงจะเสด็จกลับในวันที่ ๑๓ ฝรั่งเขาถือ พะยานก็บอกกับนายชิต ฯ ว่า ท่านไม่ทรงถืออย่างฝรั่ง เพราะว่าท่านเป็นไทย ท่านก็เสด็จได้ นายชิต ฯ พูดว่า ท่านจะไม่ได้เสด็จ พะยานก็ว่า เมื่อโหรให้ฤกษ์แล้ว ท่านคงเสด็จ ต่อมาพะยานได้กราบบังคมทูลเรื่องนี้ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน (ในข้อนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันได้พระราชทานพระกระแสรับสั่งว่านายม ฯ ได้กราบบังคมทูลความข้อนี้ เมื่อภายหลังสงครามแล้วสัก ๒ หรือ ๓ อาทิตย์)

พ.อ. ประพันธ์ กุลพิจิตร ราชองครักษ์ให้การว่า พะยานนั่งคุยกับนายเฉลียว ฯ จำเลย ที่งานพระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ที่วัดเทพศิรินทร์ ในคืนวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลาราว ๓ ทุ่ม พะยานข้องใจว่าทำไมในหลวงจะเสด็จจากพระนครในวันที่ ๑๓ พะยานจึงถามนายเฉลียว ฯ นายเฉลียว ฯ ตอบว่าไม่ได้ไปหรอก พะยานจึงถามว่า เพราะเหตุไร นายเฉลียว ฯ ว่า คอยดูไปก็แล้วกัน

โจทก์ขอประทานเรียนว่า การที่พูดเช่นนี้เป็นลักษณะของผู้รู้ความลับ แต่อดพูดบ้างไม่ได้

นอกจากนี้ ถ้าจะพิจารณาเหตุผลทั่ว ๆ ไปในคดีนี้ เช่น พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของนายเฉลียว ฯ จำเลยกับนายปรีดี ฯ ก็ปรากฏว่านายเฉลียว ฯ มีความสนิทนับถือนายปรีดี ฯ มาก คำให้การของนายเฉลียว ฯ จำเลยเองก็ปรากฏทำนองความเช่นนี้ ส่วนนายชิต ฯ จำเลยก็สนิทชอบพอกับนายเฉลียว ฯ ดังปรากฏตามคำให้การของพระยาชาติเดชอุดม และคำให้การนายม พาผล เป็นต้น ส่วนเรือเอกวัชรชัย ฯ ก็ปรากฏชัดว่าเป็นผู้สนิทรับใช้ใกล้ชิดของนายปรีดี ฯ ตั้งแต่เริ่มมาเป็นราชองครักษ์ประจำ ฯ ด ฯ พระยาศรยุทธ ฯ ก็ให้การว่า

รู้จักเรือเอกวัชรชัย ฯ ดี แม้คุณหญิงศรยุทธ ฯ พะยานจำเลยก็ได้ให้การว่า รู้จักเรือเอกวัชรชัย ฯ ดี มารดาของเรือเอกวัชรชัย ฯ ได้ทำการคลอดบุตรของคุณหญิงหลายคนด้วยกัน อนึ่ง แม้จะลองพิจารณาเหตุที่ต้องให้นายชิต ฯ จำเลยได้พบกับนายปรีดี ฯ ในที่อื่น (ไม่ใช่ที่ทำเนียบของนายปรีดี ฯ) ก็จะเห็นได้ง่ายว่าที่ทำเนียบไม่เหมาะและการที่ต้องให้นายชิต ฯ จำเลยได้พบกับนายปรีดี ฯ ก็มีเหตุผล คือว่าย่อมเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกรณีที่ร้ายแรง เพราะการที่ผู้น้อยได้พบกับผู้ใหญ่ ซึ่งเชื่อได้ว่ามีอำนาจและคุ้มครองตนได้จริง ๆ นั้น ย่อมเป็นกำลังใจแก่ผู้น้อยอย่างอุกฤษ

โจทก์ขอประทานเรียนว่า แม้จะพิจารณาเหตุผลทั่วๆ ไป เป็นการทดสอบโดยรอบตามรูปคดี ก็ไม่ปรากฏเหตุอันควรสงสัย ตรงข้าม กลับส่อนับส่นุนให้เชื่อข้อเท็จจริงตามคำให้การของพะยานดังได้พิจารณามาแล้วข้างต้น ให้แน่ใจยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันกล่าวได้ว่า ศาลมีพะยานหลักฐานโดยตรงและพฤติการณ์แวดล้อมกรณีทั้งพะยานบุคคลและพะยานวัตถุ แสดงชัดว่าจำเลยทั้งสามนี้ได้กระทำความผิด อันเป็นอุกฤษโทษตามคำฟ้อง โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย จำเลยทั้งสามนี้สมควรจะต้องรับโทษประหารชีวิต ดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗ ซึ่งบัญญัติว่า ผู้ใดทะนงองอาจกระทำการประทุษฐร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านว่าโทษของมันถึงต้องประหารชีวิต ผู้ใดพยายามจะกระทำการประทุษฐ

ร้ายเช่นว่ามาแล้ว แม้เพียงตระเตรียมการก็ดี สมคบกันเพื่อการประทุษฐร้ายก็ดี หรือสมรู้เป็นใจด้วยผู้ประทุษฐร้ายก็ดี มันรู้ว่าผู้ใดคิดประทุษฐร้ายเช่นว่านี้ มันช่วยปกปิดไม่เอาความนั้นไปร้องเรียนก็ดี ท่านว่าโทษมันถึงตายดุจกัน.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด.

ลงชื่อ *หลวงอรรถปริชาธนูปการ* โจทก์

คำแถลงการปิดคดีฉะบับนี้ ข้าพเจ้านายพินิจ นัยพินิจ ผู้อำนวยการกองคดี กรมอัยการ เป็นผู้เรียง ข้าพเจ้านายอรุณ แสงทอง เสมียน พนักงาน กรมอัยการ เป็นผู้พิมพ์.

ลงชื่อ น. นัยพินิจ ผู้เรียง.

ลงชื่อ อ. แสงทอง ผู้พิมพ์.

คำแถลงการณ์ปิดคดีของจำเลย

ในคดีกรณีสวรรคต

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อานันทมหิดล

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

(สำเนา)
คำแถลง

คดีหมายเลขดำ
ที่ ๑๙๙๘/๒๕๔๑
คดีหมายเลขแดงที่ /๒๕

ศาลอาญา

วันที่ ๑๓ เดือน มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๔

ความอาญา

พนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์

ระหว่าง

นายเฉลียว ปทุมรส กับพวก จำเลย

ข้าพเจ้า นายพัก ณ สงขลา ทนายจำเลย เกิดบี่ระกา อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๙๕ ถนนอัษฎางค์ ตรอกหรือซอย พระยาศรีใกล้เคียงโรงภาพยนตร์ศรีอยุธยา ตำบลวังบูรพาภิรมย์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย

ขอยื่นคำแถลงมีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เสด็จสวรรคตเป็นต้นมา มีเหตุการณ์ซึ่งเกี่ยวข้องถึงผลประโยชน์โดยตรงของประชาชนพลเมืองมากมายเกิดขึ้น แต่ดูเหมือนสิ่งที่ได้รับการเอาใจใส่กันอย่างแพร่หลายนั้นคือ บรรดาข่าวลือต่าง ๆ ในการสวรรคต

ของพระองค์ เป็นที่ทราบกันดีทั่วไปว่า พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รัก และเคารพของประชาชนทั่วไป การสูญย์เสียพระองค์ จึงนำความโศรกเศร้าใหญ่หลวงมาสู่ประชาชน ฉะนั้น ย่อมเป็นธรรมดาที่ประชาชนจะต้องสนใจ ในบรรดาข่าวเหล่านั้น และเพราะเหตุความอาลัยอย่างยิ่งในพระองค์ ข่าวอันเป็นข่าวร้ายจึงได้รับความสนใจเป็นพิเศษ

ในสำนวนคดีนี้ นับได้ว่าได้รวบรวมไว้ครบถ้วนในบรรดาเหตุการณ์ทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องในการสวรรคตที่จะต้องรับเอาได้ในส่วนที่เป็นความจริง และย่อมคล้ายบรรดาข่าวคือข่าวโฆษณาทั้งหลายทั้งสิ้นที่เกิดขึ้นกระจ่างว่า ข่าวใดเป็นเท็จ ข้อโฆษณาใดเป็นการโฆษณาเท็จ หรือใส่ร้ายป้ายสี ตลอดจนบรรดาพะยานหลักฐานที่นำมาสู่ศาลนี้ จะพิจารณาเห็นได้ง่ายว่าพะยานใดตั้งอยู่บนมูลฐานแห่งความจริง พะยานใดเสกสรรสร้างขึ้นบนมูลฐานแห่งความเท็จ และอนึ่งในสำนวนคดีนี้ ยังได้ปรากฏให้เห็นได้ถึงบุคคลแต่ละชั้นตามฐานะและหน้าที่ ทั้งบุคคลที่เข้าใจกันว่าเป็นบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าตามฐานะของเขาเช่นใด ความรู้ในบุคคลดังนี้ ย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน ฉะเพาะอย่างยิ่ง ประชาชนผู้ใฝ่ในระบอบประชาธิปไตย การเคารพในฐานะความเป็นมนุษย์ของเพื่อนมนุษย์

คดีนี้ พิจารณาโดยถือหลักการค้นคว้าความจริง ตามความหมายที่ถูกต้อง (ของคำว่าความจริง) ก็จะพบและเห็นได้ง่าย และ

วินิจฉัยเห็นได้ชัดในปัจจุบัน แม้ความมืดมนจะได้ครอบคลุมอยู่ทั่วไป แต่ความมืดมนนั้นย่อมช่วยให้เกิดความสำนึกในคุณค่า แห่งความสว่างประการหนึ่ง และการคลี่คลายไปสู่ความสว่างนั้น เป็นกฎธรรมชาติ อันเห็นได้ประจักษ์ตามกาลวิวรรตแห่งมนุษยชาติ ฉะนั้น จึงเป็นการถูกต้องที่จะยึดหลักแห่งการค้นคว้าความจริงกันเป็นกฎสถาพร ความหลอกลวง การโป้ปดมดเท็จ จะมีอิทธิพลอยู่ได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น และปัจจุบันนี้ ถึงสมัยที่จะไม่คงความหลงผิดอยู่ได้เป็นหลาย ๆ ชั่วชีวิตเสียแล้ว แต่หากจะปรากฏในชั่วระยะเวลาสั้นขึ้นเป็นลำดับจากชั่วระยะครึ่งชีวิตเป็นปี เป็นเดือน เป็นวัน

พิจารณาโดยถือตามหลักการค้นคว้าความจริงดังนี้ จะเป็นอันวินิจฉัยคดีนี้ได้ง่าย และเป็นอันเห็นชัดว่าบรรดาข้อกล่าวหาของโจทก์ทั้งสิ้น ล้วนไม่มีมูลแห่งความจริง การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบ่งชัดว่า ไม่ใช่เนื่องจากมีการประทุษฐร้ายจากบุคคล (นักการเมือง) ภายนอกพระราชฐานอันเป็นที่เกิดเหตุ และเชื่อไม่ได้ว่าเป็นการประทุษฐร้ายจากบุคคลภายในพระราชฐาน อันเป็นที่เกิดเหตุนั้น ตลอดระยะเวลาแห่งการพิจารณาซึ่งดำเนินมาเป็นเวลาสามปีครึ่งกว่า ตั้งแต่จำเลยถูกควบคุมกักขังจองจำเป็นต้นมา วิญญูชนจะพิจารณาเห็นดังกล่าวนั้น แม้จะได้พิจารณาด้วยมโนคติมาก่อน ด้วยการเด็งในแง่ร้ายที่สุด โดยการใช้ข้อสันนิษฐานในแง่ร้าย การพิจารณาเห็นดังกล่าวข้างต้นก็อยปรากฏชัดแจ้งขึ้น เป็นลำดับตามพยานหลัก

ฐานที่โจทก์นำมาสืบ

การวินิจฉัยคดีนี้ ศาลย่อมจะได้พิจารณามาโดยละเอียดแล้วตั้งแต่ต้น และกำหนดการวินิจฉัยไว้เสร็จแล้ว การที่จำเลยเสนอข้อแถลงต่าง ๆ ขึ้นมาดังที่ได้เสนอมาในข้อต่อไปนี้ เป็นการเสนอเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายจำเลย และเพื่อให้จารึกข้อความจริงต่าง ๆ ไว้ได้รวบรวมสาระสัตถประโยชน์ ที่บังเกิดขึ้นจากคดีนี้ให้เป็นที่ปรากฏไว้โดยควรแก่รูปคดีเท่าที่จะกระทำได้

ข้อ ๒ ข้อเท็จจริงที่เป็นสาระในคดีนี้ เป็นอันฟังได้ว่า การสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ ๘ เกิดขึ้นเมื่อเวลาเก้านาฬิกาเศษ โดยกระสุนปืนขนาด ๑๑ ม.ม. หนึ่งนัดในพระวิสูตร บนแท่นบรรทมในห้องบรรทมพระที่นั่งบรมพิมานอันเป็นที่ประทับ กระสุนเข้าทางพระนลาตเหนือหัวพระขนงเบื้องซ้าย ทะลุออกทางพระเศียรเบื้องพระปฤษฎางค์ วิถีกระสุนเกือบตั้งได้ฉากกับระดับพื้นราบ ในเวลาและสถานที่เกิดเหตุเช่นนี้ เป็นเวลาที่บรรดาเจ้าหน้าที่ประจำพระที่นั่งบรมพิมาน ต่างประจำหน้าที่ของตน บุคคลใดผู้ไม่มีหน้าที่จะขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมานได้ ตามธรรมดาที่จะขึ้นไปบนพระที่นั่งโดยไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดเห็นเลยนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เห็นว่าจะเป็นไปได้ และโดยนะเพาะอย่างยิ่งในเช้าวันเกิดเหตุนั้น ถ้าปรากฏบุคคลผู้ไม่มีหน้าที่ขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมานแล้ว ก็ต้องมีผู้เห็นโดยไม่ต้องสงสัย ตามการนำสืบของโจทก์ปรากฏว่า ไม่มีผู้ใดเห็นคนแปลกปลอมขึ้นไปบน

พระที่นั่งบรมพิมานเลยและด้วยความสามารถประกอบด้วยอิทธิพลยิ่งใหญ่ของคณะผู้จัดสร้างคดนขน ถ้ามีใครได้รู้เห็นดังนี้แล้ว บุคคลผู้นั้นจะต้องปรากฏตัว ไม่ปกปิดซ่อนอยู่ คดเป็นที่ปราศจากข้อสงสัยว่า จะยังมีบุคคลใดที่รู้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวหาของโจทก์อยู่อีก

เมื่อเสียงปืนดังขึ้นในเวลาเช่นนั้น ทุกคนบนพระที่นั่งบรมพิมานต่างตกใจในเสียงนั้น และพากันค้นคว้าหามูลเหตุ (บนพระที่นั่งบรมพิมานมีแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน และสมเด็จพระราชชนนีเท่านั้นที่ไม่ได้ยินเสียงปืน) ฉะนั้น ถ้ามีใครแปลกปลอมขึ้นไป ย่อมสุดวิสัยที่จะรอดพ้นสายตาของบรรดาเจ้าหน้าที่บนพระที่นั่งบรมพิมานไปได้

โจทก์ระบุข้อกล่าวหาในพ้องของโจทก์ว่า นายชิต นายบุศย์ จำเลยกับพรรคพวกที่หลบหนี ได้สมคบกันเข้าทำการปลงพระชนม์โดยร่วมรู้บังอาจเป็นใจช่วยให้ช่องโอกาสแก่พรรคพวก อันเป็นอุปการะในการที่จะกระทำการประทุษร้าย ในพ้องของโจทก์ไม่ได้ระบุว่าพรรคพวกคนนั้นคือใคร เมื่อยื่นคำร้องขอแถลงเปิดสำนวนได้แถลงระบุว่า คนที่เข้าไปสมคบกับจำเลยทั้งสองนี้กระทำการปลงพระชนม์ในหลวง คือ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช โดยทั้งสามคนร่วมกันเข้าไปหน้าห้องบรรทมขณะที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมหลับอยู่ แล้วใช้ปืนยิงหนึ่งนัด

จำเลยทั้งสองนี้ได้เข้าไปในห้องบรรทมหรือไม่ ไม่มีใครเห็นเรือเอกวัชรชัย ได้ขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมานหรือไม่ไม่มีคนบนพระที่นั่งบรมพิมานเห็น ข้อหาดังนี้ โจทก์นำสืบว่า มีคนเห็นเรือเอกวัชรชัยเป็นครั้งแรกเมื่อเวลาประมาณ ๘ นาฬิกาเศษ เห็นเดินอยู่ที่ถนนหลังพระที่นั่งบรมพิมาน ซึ่งเป็นทางเดินจากพระที่นั่งบรมพิมานไปยังห้องเครื่อง (นายจรูญ เปรื่องเวช) แล้วมีพนักงานชาวที่อีกคนหนึ่ง (นายประสิทธิ์ แตงนารายน์) เห็นเมื่อเวลาประมาณ ๙ นาฬิกา เห็นเรือเอกวัชรชัยยืนอยู่ข้างโรงละครหลังพระที่นั่งบรมพิมาน แล้วต่อมาเมื่อเสียงบนดังขึ้นแล้ว มีคนทำส่วน (นายยง อำลำอางค์) อ้างว่าเห็นเรือเอกวัชรชัยเดินเร็ว ๆ กำลังลงบรรไดตรงมุขหลังพระที่นั่งบรมพิมานลงมา แล้วเดินไปตามถนนเส้นเดิมนั้น คนทำส่วนอีกคนหนึ่ง (นายช่วง ปราณีตทอง) เห็นกำลังเดินไปตามถนนนั้นอีกคนหนึ่ง เรือเอกวัชรชัยจะไปต่อไปทางไหน และเข้ามาในบริเวณพระที่นั่งบรมพิมานทางไหน ไม่มีคนเห็น ถ้าเรือเอกวัชรชัยได้เข้าไปในบริเวณพระที่นั่งบรมพิมานจริง ตามที่พะยานโจทก์เห็นแล้ว ย่อมแสดงว่าบุคคลผู้นี้ได้เข้าไปในบริเวณพระที่นั่งบรมพิมานก่อนเกิดเหตุเป็นเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง ในเวลาเช้าเช่นนั้น เป็นที่ปรากฏว่ามีผู้คนเดินไปมาตามถนนสายนั้นเสมอ ที่หอโหร (หรือหอแก้ว) ก็เป็นที่ที่บรรดามหาดเล็ก ชาวที่ใช้เป็นที่รับประทานอาหาร และเก็บล้างถ้วยล้างชามภาชนะต่าง ๆ การปรากฏภายในที่เช่นนั้นเป็นเวลา

นานถึงชั่วโมงเป็นการประหลาดประการหนึ่ง แล้วยังปรากฏว่าไม่มีคนอื่นเห็นอีกดูเป็นที่น่าประหลาดอยู่ และถ้าเรือเอกวัชรชัย ฯ ได้ขึ้นไปบนพระที่นั่งจริง ไม่มีมหาดเล็กพะยานโจทก์คนใดที่อยู่บนพระที่นั่งเห็นแล้ว น่าจะต้องเชื่อด้วยว่าเรือเอกวัชรชัยคงจะมีวิชาหายตัวได้อีกนั่ง ตรงบรรไดที่พะยานโจทก์เบิกความว่าเห็นเรือเอกวัชรชัยเดินลงมาภายหลังจากได้ยินเสียงปืนดังแล้วนั้น ในเวลาเดียวกันกับที่พะยานผู้นักล่าวอ้างว่าเห็น ได้ปรากฏชัดจากพะยานคนอื่น ๆ ว่าตรงมุขด้านหลังนั้น ได้มีมหาดเล็กชาวที่ และมหาดเล็กรับใช้หลายคนยืนชุมนุมกันอยู่ เรือเอกวัชรชัยจะผ่านบุคคลเหล่านี้ลงไปโดยไม่มีใครเห็นเลยก็ต้องเชื่อว่าเรือเอกวัชรชัยหายตัวได้เสียก่อน ระยะทางที่จะผ่านขึ้นไปนั้น บนพระที่นั่งบรมพิมานก็ดี ผ่านลงมาก็ดี ล้วนเป็นที่โล่งโถงทั้งสิ้น จะหลีกเร้นอย่างไรให้พ้นสายตาบรรดามหาดเล็ก ชาวที่ ตำรวจหลวง ตำรวจวังนั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นไปไม่ได้ คดีแม้หากจะไม่พึงต้องพิเคราะห์ถึงเหตุผลควรเชื่อ ไม่เชื่อในน้ำคำของพะยานโจทก์ที่จะเห็นได้ในกาลเช่นนั้น และสถานที่เช่นนั้น เป็นอันพิจารณาเพียงแต่ว่าได้มีพะยานโจทก์กล่าวเช่นนี้ ก็ต้องฟังตามที่มีพะยานโจทก์กล่าวคำพะยานโจทก์ที่กล่าวดังนั้น จะขยายฟังไปถึงว่า เรือเอกวัชรชัยได้ขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมาน และได้เข้าไปในห้องบรรทมในหลวงรัชกาลที่ ๘ ย่อมไม่ได้ พะยานโจทก์ยังห่างไกลต่อเหตุเป็นอันมาก

โจทก์มีพะยานที่นับว่าใกล้ชิดต่อข้อกล่าวหาที่สุดเพียงดังที่กล่าว

ข้างต้น ซึ่งนับไม่ได้ว่าเป็นพะยานแวดล้อมอันเพียงพอ ให้บ่งไปยังข้อหาของโจทก์ได้ พิจารณาข้อความที่ปรากฏในคำนวนคดีนี้ประกอบด้วยการใช้เหตุผลสักเพียงเล็กน้อย ก็จะเห็นได้ว่าข้อกล่าวหาของโจทก์ดังกล่าวมานี้ เป็นการกล่าวอ้างขึ้นอย่างเลื่อนลอยอย่างยิ่ง ข้อกล่าวอ้างทำนองนี้ ปรากฏหลั่งไหลพรั่งพรูออกจากปากของบรรดาผู้เข้าครอบครองอำนาจต่าง ๆ หลังรัฐประหารมากมาย และยืนยันว่า ได้มีหลักฐานบริบูรณ์ตามข้อกล่าวหา นาน ๆ จึงปรากฏข้อขบขันแก่ประชาชนสักคราวหนึ่ง เช่น กรณีนายยรรยง บุนนาค มหาบัณฑิตเก่า เป็นที่ปรากฏว่าตามปรกติในหลวงรัชกาลที่ ๙ ไม่เคยทรงตื่นบรรทมสายกว่า ๘ นาฬิกาครึ่ง และไม่เคยปรากฏว่าเคยตื่นบรรทมถึงเวลา ๙ นาฬิกาเลย แม้จะปรากฏว่าพระองค์เสวยพระโอสถให้ระบาย จะคาดหมายว่าพระองค์จะต้องบรรทมหลับไปจนสายย่อมไม่ได้ การเข้าไปในห้องบรรทมในเวลาเช้าเช่นนั้นย่อมเสี่ยงภัยอย่างยิ่ง และในเช้าวันนั้นพระองค์ก็ตื่นบรรทมแล้วเข้าห้องสรง แต่แล้วกลับขึ้นพระแท่นอีก การที่ทรงขึ้นพระแท่นอีกนั้นไม่เป็นอันจะเข้าใจได้แน่นอนว่า พระองค์จะบรรทมอีก พิจารณาจากคำพะยานโจทก์ถ้ารับฟังเอาง่าย ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น โดยเชื่อว่าเรือเอกวัชรชัยได้เข้าไปในห้องบรรทมก็จะต้องเข้าไปเมื่อเวลากว่า ๙ นาฬิกาแล้ว ขณะนั้นพระองค์คงจะประทับอยู่บนพระแท่น การยิงที่จะให้ได้บาดแผลเช่นนั้น ปรากฏตามความเห็นของแพทย์ ซึ่งลงความเห็นกันเป็นเอกฉันท์

ว่าผู้ยิงจะต้องจ่อปืนยิงในระยะติดกับพระนลาฏ อย่างมากก็ต้องห่างไม่เกิน ๕ ซ. ม. คุณหมอสุด แสงวิเชียร มีความเห็นว่าเนื่องจากมีรอยกดลักษณะปากกระบอกปืนที่แผ่นหนังพระนลาฏ จึงเห็นว่าปืนได้ยิงโดยจรดชิดลงบนผิวหนัง ฉะนั้น ผู้ยิงจะต้องเข้าไปยิงในพระวิสูตร การแหวกพระวิสูตรเข้าไปเป็นการเสี่ยงอย่างยิ่ง และยังต้องถอบอ้อมไปทางพนักเบื้องพระเศียร และต้องข้ามตู้ซึ่งวางอยู่ข้างพระแท่นในพระวิสูตร เพราะไม่มีช่องว่างพอที่จะหลีกอ้อมไปได้ การจ่อยิงที่ข้างพระแท่นไม่อาจจะทำให้มีบาดแผลเช่นนั้นได้ ต้องเอื้อมยิงจากเบื้องบนพระเศียร และผู้ยิงจะต้องบิดมือคุ้มงอลงให้ปืนตั้งได้ฉากกับพระนลาฏ การยิงในลักษณะดังนี้ ถ้าผู้ยิงรูปร่างต่ำ จะทำไม่ถนัดได้เลย (การทดลองยิงโดย พลตำรวจโทหลวงชาติตระการโกศล) เรือเอกวัชรชัยเป็นที่รู้กันทั่วไปว่ามีร่างต่ำกว่าหลวงชาติ ฯ และจัดว่าเป็นคนสันทัดค่อนข้างต่ำ ไม่ใช่ค่อนไปทางสูง เป็นลักษณะอันผิดธรรมดาสามัญอย่างยิ่ง การปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ดูช่างกระทำกันได้อย่างง่ายดายเหลือเกิน พิจารณาด้วยการใช้เหตุผลเพียงเล็กน้อยก็เห็นชัดว่า เป็นไปไม่ได้ดังข้อกล่าวหา

คดีนี้ การนำสืบของโจทก์เป็นลักษณะการนำสืบแวดล้อมที่นับว่าแวดล้อมใกล้ชิดที่สุดที่นำมา ก็เป็นแวดล้อมอย่างดังกล่าวมาแล้ว ข้อแวดล้อมทั้ง ๆ ไปที่โจทก์นำสืบนั้น เป็นการสืบพรรณ ๆ ฟังไม่ได้ชัดในเรื่องสาเหตุ ที่มีอยู่ระหว่างพระมหากษัตริย์กับจำเลยบางคน

และที่โจทก์อ้างว่าเป็นพรรคพวก ซึ่งจำเลยจะได้รวบรวมแถลงเป็นข้อหนึ่งต่างหาก มีข้อนำสืบของโจทก์ที่ควรจะยกขึ้นพิจารณาอยู่อีกสองสามข้อ ซึ่งจำเลยจะได้เสนอเป็นลำดับไปเป็นข้อ ๆ คือ การพยายามนำสืบว่า ท่าทางของพระบรมศพบ่งไปในทางถูกถอบปลงพระชนม์ และเพื่อประกอบให้เป็นลักษณะพิรุธ ได้มีพยานนักวิทยาศาสตร์แห่งกรมวิทยาศาสตร์ และผู้มีความรู้ความชำนาญเรื่องปืนบางท่านมาเบิกความเกี่ยวกับปืนที่เก็บได้ในพระที่ นักวิทยาศาสตร์แห่งกรมวิทยาศาสตร์ยืนยันว่าไม่ใช่ปืนที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคต คณะผู้สร้างคดีได้หมายมั่นปั้นมือในคำยืนยันของนักวิทยาศาสตร์ผู้นั้นเป็นอย่างยิ่ง และก็ปรากฏว่าได้ถือเอาคำยืนยันนั้นเป็นฐานที่ตั้งรวบรวมให้ได้หลักฐานว่าในหลวงถูกถอบปลงพระชนม์ และจำเลยเป็นผู้ร้ายรายนั้น แล้วต่อมาจึงได้มีพยานเกิดขึ้นในตอนปลายการสอบสวนของคณะผู้สร้างคดีนั้น เป็นพยานที่รู้เห็นการประชุมกำหนดแผนการณ์ในการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทีเดียว จำเลยจะได้แถลงชี้ถึงข้อที่จะรับฟังได้ไม่ได้เพียงใดในบรรดาข้อนำสืบเหล่านั้นในข้อต่อไป

ข้อ ๓ เมื่อคณะผู้สร้างคดีขอให้อุทิศภาออกกฎหมายยืดเวลาคุมขังจำเลยในคดีนี้เป็นพิเศษเฉพาะคดี พระพินิจชนคดีได้แถลงยืนยันว่า ปืนกระบอกของกลางที่เก็บได้ในพระที่บรรทมไม่ใช่ปืนกระบอกที่ทำให้ในหลวงสวรรคต เมื่อเป็นเช่นนี้ คดีจึงบ่งว่าการสวรรคต

ของพระองค์เป็นการถูกถอดปลงพระชนม์ อาจจะเป็นเพราะคำแถลงยืนยันดังนี้เป็นได้ วุฒิสภาในสมัยรัฐธรรมนูญ (ใต้ตุ่ม) ฉบับชั่วคราวในขณะที่ยังไม่มีสภาผู้แทนราษฎร ได้ยินยอมประกาศใช้กฎหมายขึ้นผู้ต้องหาเป็นพิเศษ อันที่จริง พิจารณาตามนัยแห่งเหตุผลแม้จะปรากฏว่ามีการเปลี่ยนบัน ก็มิใช่จะถือเป็นข้อบ่งว่ามีการถอดปลงพระชนม์ หรือจำเลยได้มีส่วน มีความผิดด้วย แต่เมื่อปรากฏคำเบิกความของท่านนักวิทยาศาสตร์ผู้เข้าใจกันทั่วไปว่าเรืองนามแล้ว และพิจารณาประกอบกับคำของผู้มีความรู้ทางบันท่านอื่น ๆ วิญญูชนจะรู้สึกปลงธรรมสังเวชในภูมิความรู้ของท่านผู้นั้น และยากที่จะอดปลาดใจในคำถ้อยืนยันของท่านผู้นั้นได้ เพราะคำเบิกความของท่านผู้นั้นแสดงชัดว่า คำยืนยันของท่านเหลวไหล

ท่านนักวิทยาศาสตร์แห่งกรมวิทยาศาสตร์ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย นายจ่าง รัตนรัต ผู้ซึ่งได้ปริญญาเอกทางเชมีมาจากประเทศเยอรมัน อันเป็นปริญญาเอกอย่างดีมาก (แม็กน่ากุมเถ้า) ได้มาเบิกความยืนยันณศาลนี้ว่า บันขนาด ๑๑ ม. ม. ของกลางซึ่งเป็นบันเก็บได้บนพระแท่นบรรทมนั้น ได้ใช้ยิงมาแล้วก่อนสวรรคตไม่น้อยกว่าหกวัน เขาอ้างความรู้ของเขาที่ศึกษามายืนยันความเห็นของเขาร้อยเปอร์เซ็นต์ นับว่าเป็นคำยืนยันอันหนักแน่นอย่างยิ่ง ท่านผู้นั้นได้พยายามทำรายงานผลแห่งการตรวจวิเคราะห์ตลอดจนหลักแห่งการค้นคว้าได้เสนอต่อศาล ท่านได้กล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า

รายงานการตรวจวิเคราะห์ในเรื่องนี้ ท่านจะได้นำลงในนิตยสารวิทยาศาสตร์ต่างประเทศ เพื่อแสดงผลที่ค้นคว้าได้ใหม่ในทางวิทยาศาสตร์ ถ้าเราพิจารณาดีกรีของท่านผู้นี้และตำแหน่งของท่านผู้นี้แล้ว ดูเหมือนทำให้เราเคลือบใส่อย่างยิ่งในภูมิความรู้ ความเชี่ยวชาญของท่าน ท่านผู้นี้ไม่ยินยอมรับว่าตนเป็นผู้เชี่ยวชาญ ยอมรับแต่เพียงว่าเป็นผู้มีปริญญาบัตร ซึ่งเป็นการเคราะห์ดีของท่านอยู่บ้างที่ท่านไม่ถึงขนาดอ้างว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ และเราย่อมเข้าใจได้ว่า คำว่าผู้มีปริญญาบัตรกับผู้เชี่ยวชาญในความรู้อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น มีฐานะแตกต่างกันมาก ทั้งมีผลในน้ำหนักแห่งถ้อยคำในการเป็นพะยานในศาลต่างกันมาก เมื่อท่านผู้นี้ไม่ยอมรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญเสียแล้ว คำยืนยันของท่านก็มีน้ำหนักลดลงไปในตัว อย่างไรก็ดี ขอได้โปรดพิจารณาคำเบิกความของท่านที่ได้อธิบายความรู้ของท่าน และการปฏิบัติในการตรวจวิเคราะห์ปืนกระบอกของกลางนี้ จะปรากฏความกระจ่างชัดถึงลักษณะอันขาดความรู้ ตามควรแก่ปริญญาของท่านอย่างชัดแจ้งดังจำเลยจะได้ชี้ให้เห็นชัดดังต่อไปนี้ จำเลยขอกราบเรียนเสียณที่นี้ด้วยว่า เดิมจำเลยกำหนดว่าจะนำนักวิทยาศาสตร์ธรรมดาสามัญมาเบิกความชี้ข้อบกพร่องของท่านผู้นี้ แต่ในที่สุดจำเลยเห็นว่าไม่จำเป็นเพราะวิญญูชนธรรมดาสามัญก็เห็นได้ชัดและจำเลยมิได้ถือว่าคำเบิกความในเรื่องนี้เป็นผลร้ายอันสำคัญแก่จำเลย การพยายามซักไซ้ไล่เรียงโดยละเอียดในเรื่องแพทย์ก็ดี ในเรื่องวิทยาศาสตร์ทางปืน

ก็ดี เป็นเพียงเพื่อช่วยกันค้นคว้าความจริง และสอบทวนภูมิปัญญาความซื่อตรงต่อความรู้ของท่านเท่านั้น แม้หากศาลจะเชื่อเพราะเหตุว่า เป็นคำเบิกความของผู้มีปริญญาผู้มีความรู้ เป็นอันต้องรับฟังตามที่เขาว่า โดยสรุปอย่างไร ไม่พึงต้องพิเคราะห์ถึงน้ำหนักเหตุผลตามคำกล่าวของเขา ความเชี่ยวชาญในความรู้ที่เขามี และเป็นอันเชื่อตามคำนักวิทยาศาสตร์ ตามคำแพทย์แล้ว เชื่อว่าการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว น่าจะเป็นเรื่องเนื่องมาจากการกระทำของคนอื่น (ซึ่งอย่างมากจะฟังได้เพียงเท่าที่กล่าวนั้น จะฟังถึงกับว่าเป็นเรื่องเป็นการประทุษฐร้าย ต้องมีหลักฐานอื่นประกอบบ่งไปเช่นนั้น) ฟังดังนี้ ก็ใช่ว่าคดีจะบ่งมายังจำเลยคนหนึ่งคนใดที่จะต้องรับผิดก็หาไม่ แต่หากจะจำกัดให้เป็นจุดสงสัยไว้ไม่มีที่สิ้นสุด และความสงสัยของมนุษย์นั้น มีธรรมดาขยายออกไปได้กว้างขวางเรื่องยุ่งยากจากความสงสัยอันไม่อยู่ในกรอบแห่งเหตุผล ได้เกิดขึ้นเป็นบทเรียนมาแล้วเป็นอันมาก ดังเช่นคดีนี้เป็นต้น (นักฉวยโอกาสจากความสงสัยของประชาชนมีอยู่เป็นธรรมดาทุกยุคทุกสมัย และพวกนี้คือพวกก่อความยุ่งยาก).

ข้อเท็จจริงในการตรวจวิเคราะห์ปืนกระบอกของกลางนี้ ปรากฏว่าทางกรมตำรวจได้ส่งไปให้กรมวิทยาศาสตร์ตรวจวิเคราะห์ว่า เป็นปืนที่ใช้ยิงมาแล้วหรือเปล่า และได้ใช้ยิงมาแล้วนานเท่าใด ส่งไปตรวจเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ หลังจากวันสวรรคตสองวัน

ตรวจแล้ว กรมวิทยาศาสตร์ได้ตอบมาโดยหนังสือฉบับลงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ ว่า ตรวจวิเคราะห์ได้ว่าได้ใช้ยิงมาแล้ว แต่ไม่อาจตรวจวิเคราะห์ได้ว่าได้ใช้ยิงมาแล้วนานเท่าใด เพราะกรมวิทยาศาสตร์ไม่มีเครื่องมือและเซมีภัณฑ์พอที่จะพิสูจน์ได้ นายจ่าง รัตนรัต อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ได้มาเบิกความในคดีนี้ว่า เมื่อตรวจครั้งนั้นได้รู้สึกผิดสังเกตโดยสงสัยว่า ปืนกระบอกนี้น่าจะยิงมาแล้วกว่าสองวัน เมื่อเกิดความสงสัยดังนี้ จึงได้ดำเนินการค้นคว้าพิสูจน์หาระยะเวลายิงของปืนกระบอกของกลางโดยลำพังต่อมา.

เป็นที่ปรากฏว่า ปืนขนาด ๑๑ ม.ม. กระบอกของกลางเป็นกระบอกแรกที่กรมวิทยาศาสตร์เคยตรวจหาการยิงมาแล้ว และตั้งแต่ตั้งกรมวิทยาศาสตร์มา ทางการกรมวิทยาศาสตร์ไม่เคยได้ทำการตรวจวิเคราะห์รู้ระยะเวลายิงของปืนชนิดใด ๆ มาก่อนเลย การตรวจว่าปืนกระบอกใดได้ใช้ยิงมาแล้วหรือไม่ นักวิทยาศาสตร์พะยานโจทก์อธิบายว่า ถือการตรวจวิเคราะห์หาสารไนไตรท์ที่เกิดขึ้นจากการระเบิดของปืนเป็นสำคัญ กล่าวคือถ้าปรากฏว่า ในลำกล้องปืนมีสารไนไตรท์เหลือติดอยู่ ก็แสดงว่าปืนกระบอกนั้นได้ใช้ยิงมาแล้ว ปืนทุกชนิดที่ยิงด้วยดินปืน เมื่อเกิดการระเบิดจะต้องมีสารไนไตรท์ติดเหลืออยู่ในลำกล้อง สารไนไตรท์นี้มีคุณภาพไม่คงที่ ถ้าถูกอากาศออกซิเยน (ตามคำของนายจ่าง รัตนรัต แต่คำของนายแพทย์ศิริ ติวยานนท์ ว่า ความชื้น เป็นเหตุให้สารไนไตรท์สลายตัวเป็นไนเตรท)

ก็จะสลายตัวกลายเป็นไนไตรท์ (ออกซิเยนกับความชื้นไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ความเห็นของท่านนักวิทยาศาสตร์ทั้งสองคนดูยังขัดกันอยู่ จะโมเมว่าเป็นอย่างเดียวกันย่อมไม่ได้ อะไรเป็นมูลเหตุให้สลายตัวเป็นไนไตรท์ จะต้องยืนยันให้ชัด คำกล่าวของท่านทั้งสองดูยังกำกวมอยู่แต่ก็ไม่สู้สำคัญนัก เป็นอันลองรับฟังดูท่านต่อไปก่อน) ที่ใดมีความชื้นมาก ก็มีออกซิเยนมาก ทำให้ไนไตรท์สลายตัวเร็วกว่าที่ ๆ อากาศแห้งแล้ง การเกิดชื้นซึ่งไนไตรท์ย่อมแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของกะสุน สภาพของปืนที่ยิง (ตามคำนักวิทยาศาสตร์และผู้ชำนาญทางปืน) โดยเหตุที่ไนไตรท์เป็นสารมีคุณภาพไม่คงที่ ดังนี้ การคำนวณหาระยะเวลายิงของปืน จึงถือเอาปริมาณไนไตรท์ที่หาพบเป็นเกณฑ์แห่งการคำนวณเวลา กล่าวคือ ถ้ามีไนไตรท์ในกระบอกปืนมากก็แสดงว่ายิงมาเร็วกว่าที่ปรากฏว่าไนไตรท์มีอยู่น้อย โดยที่ปืนแต่ละชนิด กะสุนแต่ละนัด มีผลทำให้เกิดไนไตรท์ต่างกัน การเก็บไว้ในที่ดินฟ้าอากาศแตกต่างกัน ก็มีผลทำให้การสลายตัวของไนไตรท์แตกต่างกันได้ ฉะนั้น การที่จะตรวจวิเคราะห์รู้ระยะเวลายิงของปืนกระบอกใด จำจะต้องมีสถิติแสดงปริมาณการเกิดของไนไตรท์ในปืนชนิดนั้น ยิงโดยกะสุนที่ทำในยี่ห้อเดียวกัน เก็บไว้ในดินฟ้าอากาศคล้ายคลึงกัน และต้องตรวจสอบโดยละเอียดถึงการทำให้สลายตัวในห้องที่มีดินฟ้าอากาศแตกต่างกันอย่างมาก อย่างน้อยด้วยการหาจนได้สถิติแสดงปริมาณไนไตรท์ ตามระยะเวลาต่าง ๆ ที่

ต่วงมาจนถือเป็นหลักเกณฑ์แน่นอนแล้ว ย่อมนำเข้าเปรียบเทียบหาระยะเวลาของปืนที่ต้องการนั้นได้ คำชี้แจงอธิบายถึงการตรวจหาดังนี้ ย่อมพอฟังและเข้าใจติดตามไปได้ ก็การที่จะรู้ว่าไนไตรท์ในปืนที่ค้นหานั้นมีมากน้อยเพียงใด มิใช่จะตรวจสอบวัดดูได้ วิธีหาจึงต้องใช้น้ำยาเฆมีโดยสูตรที่กำหนดไว้อันเป็นที่รับรองกันทั่วไป เข้าค้นหาไนไตรท์ในน้ำบริสุทธิ์ ซึ่งล้างออกมาจากกระบอกปืนว่า มีไนไตรท์ปะปนมาด้วยหรือไม่ มากน้อยเพียงใด วิธีการล้างให้ไนไตรท์ออกมาจากลำกล้องปืน เป็นวิธีที่ทางวิทยาศาสตร์อ้างว่าเป็นอันล้างออกมาให้หมดจด เมื่อนำน้ำยาเฆมีหยอดลงไปแล้ว ถ้ามีไนไตรท์ ก็จะเกิดปฏิกิริยาให้เห็นเป็นสีชมภู ถ้าเกิดปฏิกิริยาเร็วและสีชมภูแก่เห็นได้ชัด แสดงว่ามีไนไตรท์มาก ถ้าเกิดปฏิกิริยาให้เห็นสีชมภูช้า และสีชมภูนั้นอ่อน ก็แสดงว่ามีไนไตรท์น้อย.

ในการตรวจวิเคราะห์ เพื่อหาไนไตรท์เปรียบเทียบกับปืนกระบอกของกลาง พะยานผู้ได้หาปืนมาส่องกระบอก หากะสุนทำในปีเดียวกับกะสุนที่ยิงจากปืนของกลางคือ กะสุนทำในปี ค. ศ. ๑๙๔๓ การยิงเวลาใด วันใด ที่ไหน เขาทำของเขาคนเดียว แล้วส่งมาให้นายแพทย์ศิริ ติวยานนท์ พะยานโจทก์ตรวจวิเคราะห์ การทดลองเริ่มต้นราวในเดือนมิถุนายนนั้นเอง ยิงแล้วมาตรวจหาไนไตรท์โดยเว้นระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ ๘ ชั่วโมง ๒๔ ชั่วโมง ๔๘ ชั่วโมง ๓ วันคราวหนึ่ง และอีกคราวหนึ่งเริ่มตั้งแต่ระยะเวลา ๒๔ ชั่วโมง ๔๘ ชั่วโมง ๒

ครั้ง ๕ วัน ๒ ครั้ง ๘ วันและ ๑๕ วัน รวมเป็นการทดลองทั้งสอง
คราวนี้ด้วยการยิง ๑๑ ครั้งด้วยปืนสองกระบอก การตรวจนอกจาก
ตรวจหาไนไตรท์แล้ว ยังได้ตรวจหาไนเตรทและลักษณะทางฟิสิคส์
กล่าวคือ หาสนิมด้วย แต่ในเรื่องการตรวจทางสนิม ท่านนักวิทยา-
ศาสตร์ผู้นี้ รับว่าตนไม่มีความชำนาญพอ และไม่ถือเป็นข้อสำคัญใน
การยืนยันความเห็น การยืนยันความเห็นได้นั้น ได้ถือเอาการตรวจ
ทางเซมิกล่าวคือ การหาไนไตรท์เท่านั้นเป็นสำคัญ ตรวจทดลองยิง
เพียง ๑๑ ครั้งเท่านี้ ก็ปรากฏบันทึกยืนยันความเห็นของอธิบดีกรม
วิทยาศาสตร์ผู้นี้แล้วว่า ปืนกระบอกของกลางได้ยิงมาแล้วเป็นระยะ
เวลาไม่น้อยกว่า ๘ วัน นับแต่การยิงครั้งสุดท้าย (คือวันตรวจ ซึ่ง
ตรงกับวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ ก็เท่ากับไม่น้อยกว่า ๖ วันก่อน
สงวรรคต) การนำปืนเพียงสองกระบอกมาทดลองยิงด้วยกะสุนเพียง
๑๑ นัด แล้วถือตั้งเป็นกฎเกณฑ์ยืนยันทั่วไป สำหรับปืนอื่น ๆ เป็น
จำนวนล้าน ๆ กระบอกเช่นนี้ ตามความคิดธรรมดาสามัญย่อมเป็นที่
น่าสงสัยอยู่ ตรวจทดลองมีความเห็นดังนี้แล้ว ก็เก็บความเห็นนั้น
เงียบอยู่ จนเมื่อเกิดรัฐประหารแล้ว จึงได้รีบทำหนังสือยืนยันไปยัง
กองตำรวจ และทำการตรวจวิเคราะห์ให้ผู้เกี่ยวข้องในคณะสร้างคดีนี้
ดูอีกสองสามคราวด้วย การทดลองยิงทั้งสิ้นอีกราว ๘ นัด ใช้วิธีดู
ด้วยสายตาอย่างเดิม และได้ยิงอีกราว ๑๘ นัด โดยใช้เครื่องดูสี
(Pulfrich Photometer) ตรวจวัด และได้ทำรายงานแสดงความเห็น

ยืนยันความเห็นเดิม เมื่อนำไปเป็นหลักเปรียบเทียบกับบันของกลาง ในรายงานได้พยายามเขียนขึ้นอย่างสวย แต่มีข้อความเห็นชัดว่าเป็นการกล่าวอย่างไม่เคารพต่อความจริง กล่าวคือ มีการกล่าวในรายงานว่า จากผลแห่งการตรวจทดลองแสดงว่า สีชมภูอันเกิดจากปฏิกิริยาของไนไตรท์จะเข้มและเห็นได้ชัดเมื่อยิ่งใหม่ ๆ และจะค่อย ๆ จางลงเป็นลำดับตามเวลาที่ล่วงไป การกล่าวรายงานเช่นนี้ เป็นการกล่าวตามหลักอย่างกำปั้นทุบดิน แต่จากการพิสูจน์ ถ้าดูตามรายงานที่เขียนไว้ โดยการตรวจด้วยตาก็ดี ด้วยเครื่องวัดสีก็ดี ได้มีปรากฏว่า สีชมภูในรายที่ยิ่งนานวันเข้มกว่าเร็ววันก็มีหลายราย ฉะเพาะอย่างยิ่งในการวัดด้วยเครื่อง พะยานผู้นึกบอกว่า ตัวเลขที่จดลงนั้นบอกความเข้มความจางของสี ก็ปรากฏในราย ๑๖ วันเท่ากับ ๘ วันก็มี ราย ๒๔ วันเท่ากับ ๘ วันก็มี ๒๐ วันมากกว่า ๑๖ วันก็มี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะลักษณะบ้าง ลักษณะถูกกะสุนและดินฟ้าอากาศเป็นต้น มีสภาพแตกต่างกัน จึงมีผลทำให้การเกิดการสลายตัวของไนไตรท์แตกต่างกันได้ ในรายที่ดูสีด้วยตาก็จะเห็นตามที่จดไว้ แสดงว่ารายที่ยิ่งมานานวัน สีเข้มกว่าเร็ววันก็มี ยิ่งเท่า ๆ กัน แตกต่างกว่ากันมากก็มี แต่ถ้าจะถือว่าการจดไม่มีความสำคัญดังคำเบิกความของหมอศิริ ฯ ซึ่งกล่าวว่าที่จดไว้ว่าสีชมภูเข้มนั้น อาจสีจางกว่าที่จดไว้ว่าสีชมภูเฉย ๆ ก็ได้ หรือที่จดว่าสีชมภูอ่อน อาจเข้มกว่าที่จดว่าสีชมภูเข้มก็ได้ ดังนี้แล้ว การตรวจ การจด ก็หามีความหมาย

หรือเป็นหลักฐานประกอบข้ออ้างอย่างใดไม่ สำหรับพะยานผู้นี้ไม่ใช่เป็นผู้ที่จะถือว่ามีน้ำหนักกว่าคำของนายจ่าง รัตนรัต อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ เพราะปรากฏว่า ในการตรวจที่ท่านเคยจดไว้ว่ามีสนิม เมื่อมาเบิกความที่ศาลนี้ ท่านยังเปลี่ยนความเห็นตามอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ไปได้ว่า ไม่มีสนิม.

เรื่องของวิทยาศาสตร์เขม็ นักวิทยาศาสตร์ย่อมรู้ว่า ต้องการความละเอียดเที่ยงตรงเป็นอย่างยิ่ง พฤติการณ์การปฏิบัติการตรวจวิเคราะห์ของอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ ย่อแสดงถึงลักษณะหยาบเป็นอันมาก ดังจะเห็นได้ว่า การยิงปืนที่จัดมาตรวจซึ่งยิงเอง ตนเองไม่ได้จดไว้เลยว่ายิงเวลาใด การเก็บการรักษา ไม่แสดงว่ามีความละเอียด บางคราวยิงวันนี้ ตรวจวันรุ่งขึ้น ดงไว้ว่าระยะเวลาสองวันเป็นต้น ปืนชะนิดของกลางนี้ใช้กะสุนชะนิดมีควันน้อย การเกิดของไนไตรท์ก็น้อย ฉะนั้น การตรวจหาจึงต้องการความละเอียดละออเป็นอันมาก ในการตรวจสอบไม่ได้ใช้ปืนกระบอกของกลางมาทดลองตรวจสอบ ปืนต่างกระบอก สภาพต่างกัน ก็ปรากฏผลให้เกิดไนไตรท์ต่างกัน แม้ปืนกระบอกเดียวกัน ถ้ากูกกะสุนมีคุณภาพต่างกัน ก็เกิดไนไตรท์ต่างกัน เกี่ยวกับคุณภาพแห่งกูกกะสุน ปรากฏจากคำของเจ้าหน้าที่จากกรมช่างแสงว่า กะสุนทำในฉอดเดียวกัน โรงงานรับรองคุณภาพว่า ต้องระเบิดทุกนัดในระยะสิบปี เมื่อพ้นสิบปีไปแล้วอาจมีบางนัดที่ไม่ระเบิด ดังนี้ก็เท่ากับในระยะสิบปี กูกกะสุน

อาจมีคุณภาพเสื่อมแตกต่างกัน ตั้งแต่เต็มส่วนร้อยจนถึงสูญในส่วนร้อยได้ ฉะนั้น กะสุนที่ทำมาแล้วเป็นเวลา ๓-๔ ปี คุณภาพอาจเสื่อมไปถึง ๓๐-๕๐ ในส่วนร้อยได้ ความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้นมีเป็นอันมากดังกล่าวมานี้ ฉะนั้น การที่จะยืนยันระยะเวลาเท่าใด จึงต้องการตรวจสอบโดยละเอียดถี่ถ้วนอย่างยิ่ง อย่างน้อยควรจะต้องรู้ได้ว่ากะสุนชะนิดเดียวกันกับปืนของกลางนี้ จะมีผลให้เกิดไนไตรท์แตกต่างกันอย่างมากเท่าใดน้อยเท่าใด โดยให้ความเห็นตามการเปรียบเทียบส่วนใดบ้าง และในสภาพดินฟ้าอากาศเลวที่สุดจะมีผลให้ไนไตรท์กลายเป็นไนเตรทเร็วแตกต่างกว่าอากาศดีที่สุดอย่างไร ปัญหาเหล่านี้ ท่านอธิบดีฯ ตอบไม่ได้เลย ท่านว่าไม่ได้ตรวจไปถึงขนาดนั้น แต่บางคราวท่านก็กล่าวยืนยันว่า เวลาวันหนึ่ง ๆ จะไม่มีผลให้ไนไตรท์กลายตัวแตกต่างไปเท่าใดเลย ซึ่งถ้าดูตามการตรวจวิเคราะห์แล้ว บางรายจะเห็นว่า การต่างกัน ๑ วันนั้น ทำให้ปรากฏสัดส่วนแตกต่างกันมากมายก็มี แต่อย่างไรก็ตาม ในที่สุดท่านอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ผู้ซึ่งยืนยันความเห็นของตนขนาดร้อยเปอร์เซ็นต์ว่า ปืนกระบอกของกลางได้ยิงมาแล้วก่อนวันสวรรคตไม่น้อยกว่า ๖ วันนี้ ก็หาสามารถชี้ผลแห่งการตรวจหาไนไตรท์ทุกรายการ ที่ท่านได้ทำการตรวจหาเพื่อเป็นหลักเปรียบเทียบกับปืนกระบอกของกลาง ในบรรดาที่ได้ทำการหาโดยได้ทำการยิงมาในระยะเวลา ๘ ชั่วโมงบ้าง ๒๔ ชั่วโมงบ้าง ๔๘ ชั่วโมงบ้าง จนถึง ๒๘ วันนั้น ท่านไม่รู้ได้เลยว่าใน

รายใดมีไหวพริบมากหรือน้อยกว่ารายใด ที่ท่านไม่อาจยืนยันได้เช่นนี้ เพราะเหตุการดูด้วยสายตาไม่เป็นอันจะกำหนดการดูซึ่งโดยแน่นอนได้ จึงอาจผิดพลาด ถ้าผู้นั้นมีความชำนาญหรือมีความรู้อยู่จริงตามที่ท่านว่า ควรจะชี้ได้บ้างสักรายสองรายที่เห็นได้ชัด ๆ ถึงความแตกต่าง แต่นี่ท่านชี้ไม่ได้เลยสักรายเดียว (ในการตอบข้อถามของทนายจำเลยเมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๔๙๒) ดังนี้ จะให้เชื่อได้อย่างไรว่าท่านมีความรู้ตามที่ยืนยัน และท่านเอาหลักอะไรไปยืนยันเปรียบเทียบกับรายของกลาง คำยืนยันของท่านไม่มีค่าหรือมีน้ำหนักที่จะเชื่อถือได้ ด้วยประการดังกราบเรียนมาแล้วนั้น.

ในสำนวนคดีนี้ ศาลจะพบบ่อย ๆ ถึงการกล่าวอ้างและแอบอ้างต่าง ๆ ในเรื่องนี้นี้ ยังมีคำเบิกความของร้อยตำรวจเอกธานี ฯ อีกผู้หนึ่ง ตำรวจผู้นี้ทำงานทางบัญชี ได้อ้างตนเป็นผู้ชำนาญทางปืน และโดยไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องอย่างใด ได้อ้างว่าเข้าไปหยิบปืนของกลางขึ้นดูในบ่ายวันเกิดเหตุสวรรคตนั้นเอง และอ้างว่าส่องเห็นลิ่มภายใน ดมดูไม่มีกลิ่นดินปืน ในข้อที่ว่าส่องดูทั้งกระบอกโดยไม่ได้ถอดลำกล้อง มองเห็นภายในลำกล้องได้นั้น เห็นได้ง่ายว่าออกจะกล่าวเกินความจริง ในข้อที่ว่าไม่มีกลิ่นก็บังเอิญมีคำพันตำรวจเอกหลวงสัมฤทธิสุขุมวาท พะยานโจทก์ ผู้เข้าไปทำการสอบสวนในวันเกิดเหตุ เบิกความยืนยันว่ามีกลิ่นดินปืน ซึ่งหักล้างคำสมอ้างของนายตำรวจผู้นี้ นายร้อยตำรวจผู้นี้ได้เบิกความเพื่อช่วยประกอบคำ

ของอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ให้มีน้ำหนักขึ้น แต่เป็นอันเห็นได้ง่ายว่าไร้ผลเสียแล้ว.

ที่เกี่ยวกับเรื่องสนิมในลำกล้องปืนกระบอกของกลางนี้ ปรากฏจากพะยานโจทก์อยู่แล้วว่า ไม่อาจถือเป็นข้อสำคัญยืนยันได้ ปืนที่ค้างไม่ดีอาจมีสนิมเกิด ปืนของกลางไม่มีพะยานโจทก์เบิกความยืนยันว่าค้างไว้เรียบร้อยดีทุกคราวไป และเรื่องสนิมขุมนั้น ถ้าเคยเกิดขึ้นก่อนแล้ว สนิมนั้นย่อมยากที่จะล้างออก เพราะติดอยู่เก่า หรือเป็นเหตุให้เกิดสนิมง่ายขึ้น แม้พะยานโจทก์จะไม่ถือว่าสนิมเป็นเรื่องสำคัญ แต่เพื่อความกระจ่างจึงเสนอข้อพิจารณาดังกราบเรียนมานี้ ฉะนั้น การมีสนิมจึงเป็นอันหาใช่จะชี้ว่า ปืนของกลางไม่ได้ใช้ยิงในวันเกิดเหตุไม่.

เกี่ยวกับปืนของกลางนี้ ความจริงตามหลักฐานพะยานโจทก์ได้บ่งยืนยันว่า เป็นปืนที่ทำให้ในหลวงสวรรคตโดยแน่นอน กล่าวคือเมื่อมีผู้พบปืนอยู่ในสภาพที่นกยังค้างอยู่ ลูกกะสุนขาดไปหนึ่งลูก มีลูกหนึ่งขึ้นลำกล้องไว้ แสดงว่ายิงมาแล้ว การตรวจทางวิทยาศาสตร์ก็ว่ายิงมาแล้ว หากแต่ได้สร้างหลักฐานบิดผันขึ้นภายหลังว่า ยิงมาแล้วก่อนวันสวรรคต ซึ่งพิจารณาเห็นได้ชัดถึงข้ออ้างอันเหลวไหลไร้สาระดังกล่าวมาแล้ว ปลอกกะสุนที่เก็บได้ในบริเวณข้างพระแท่นบรรทม ทางกองสอบสวนกลางได้ตรวจพิสูจน์ว่า เป็นปลอกกะสุนซึ่งยิงไปจากปืนกระบอกนี้ (ในข้อนี้โจทก์กล่าวว่า นายชิตจำเลยนำ

ปลอกกะสุนมาเปลี่ยนแทน ซึ่งก็ไม่มีหลักฐานบ่งไปดังคำอ้างของโจทก์ และทั้งไม่ปรากฏปลอกกะสุนปืนอันอื่นในบริเวณนั้น คดีจึงจะฟังเป็นอย่างอื่นไม่ได้ และหลักฐานที่ว่าสำคัญอย่างยิ่ง ก็คือลูกกะสุนซึ่งเก็บได้ฝังอยู่ในพระที่บรรทมนั้น พิสูจน์ได้ว่าเป็นกะสุนที่ยิงไปจากปืนกระบอกของกลาง ในเรื่องลูกกะสุน ไม่มีข้อหาของโจทก์กล่าวอ้างใส่ร้ายจำเลย ถ้าจะใส่ร้ายถึงขนาดว่าจำเลยพยายามไปเก็บหัวกะสุนที่ยิงไปจากปืนกระบอกของกลางนี้ แล้วเอามาใส่แทนก็ดูออกจะเกินไป ขนาดสุดวิสัยในการพิสูจน์เรื่องปลอกกะสุนก็ดี หัวกะสุนก็ดีเป็นการพิสูจน์ของผู้ชำนาญแห่งกรมตำรวจ ซึ่งได้กระทำการพิสูจน์อยู่เสมอ ไม่ใช่การพิสูจน์อย่างกรมวิทยาศาสตร์ ซึ่งอ้างในสิ่งที่ไม่เคยทำเลย ฉะนั้น การพิสูจน์จึงมีน้ำหนักฟังได้.

ในเรื่องหัวกะสุนนี้ มีการนำสืบของโจทก์ทำนองให้สงสัยว่ากะสุนผ่านพระเศียร แล้วทำไมบู้น้อย ไม่มากเหมือนบางลูกที่ทดลองยิงศพ แต่ผู้ชำนาญทางกะสุนพยานโจทก์เอง ได้เบิกความตอบว่า ไม่ใช่เป็นข้อผิดปรกติอย่างไร และกฎเกณฑ์เรื่องการบู้ของหัวกะสุนไม่อาจกำหนดแน่นอนได้ ปัญหาทำนองจะให้สงสัย จึงเป็นอันพับไป (คำ พ.ต.ท. เอ็จ ณ บ้อมเพชร์ ซึ่งตอบทนายจำเลยว่า เท่าที่ข้าพเจ้าได้เคยผ่านมาแล้ว หัวกะสุนที่ผ่านกระโหลกคนแล้วบู้มากก็มี บู้น้อยก็มี ไม่บู้เลยก็มี).

เรื่องปืนกระบอกของกลางนี้ ที่เก็บได้ในพระที่ พิจารณาทบ

ทวนดูตามกฎแห่งการค้นคว้าหาความจริงแล้ว คดีก็ไม่มีข้อสงสัยว่าจะไม่ใช่บันทึกทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคต การพยายามปิดเบื้อนความจริงข้อนี้มาตั้งแต่ต้น โดยนักวิทยาศาสตร์ก็ดี หรือโดยผู้อื่นใดก็ดี หาใช่ว่าจะก่อให้เกิดผลร้ายโดยตรงแก่ฝ่ายจำเลยไม่ คดีนี้ชัดในเรื่องนี้และไม่เป็นผลในอันที่จะนำมาประกอบเพิ่มน้ำหนักแก่ข้อกล่าวหาของโจทก์ ซึ่งบางทีในโอกาสตอนอื่น จำเลยจะได้แถลงเพื่อความชัดแจ้งตามสมควร.

บันทึกระบอกของกลางนี้ ปรากฏว่าเป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่ ๘ เป็นกระบอกที่นายฉันท์ หุ้มแพร ทูลเกล้า ฯ ถวายไว้ และคดีเป็นอันฟังเป็นความจริงดังนี้ได้.

ข้อ ๔ ปัญหาเรื่องท่าทางพระบรมศพ เป็นปัญหาที่มีข่าวกระฉ่อถกเถียงกันมากมาย ตั้งแต่เริ่มการตรวจพิสูจน์พระบรมศพของคณะกรรมการแพทย์ที่ได้ตั้งขึ้นเมื่อสวรรคตใหม่ ๆ โดยมีผู้อ้างถึงความเชี่ยวชาญความรู้ของตนที่มีอยู่ในปัญหาเกี่ยวกับนิติเวชวิทยา ฉะเพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับปัญหาเรื่องคาดาเวอริค สปัสซั่ม มีผู้อ้างความรู้ชำนาญความในเรื่องนี้ ทั้งท่านที่เป็นแพทย์และไม่ใช่แพทย์มากมาย โดยแสดงความคิดเห็นและยืนยันอย่างเปิดเผย และเขียนขึ้นเป็นบทความในหนังสือพิมพ์บ้าง เขียนลงในหนังสือเป็นเล่มบ้าง การกล่าวอ้างเช่นนี้ย่อมมีเป็นของธรรมดาในที่ทั่วไป และในสมัยที่ความเจริญของมนุษย์ยังล้าหลังอยู่ การกล่าวอ้างสิ่งที่ตนไม่รู้จริง จะโดยจงใจ

หรือหลงผิดไปก็ตาม ได้มีผลทำความเชื่อแก่มนุษย์มาแล้วเป็นอันมาก แม้ถึงขนาดอ้างความสามารถแห่งตนว่า มีอำนาจเหนือภูติผีปีศาจ ก็ได้ทำความนิยมเกิดขึ้นอย่างเป็นผล.

ฉะนั้น ปัญหานี้ควรจะได้พิจารณาตามสมควร และจากคำเบิกความของบรรดานายแพทย์ผู้มีความรู้ในสาขาต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาเบิกความเป็นพะยานโจทก์ในคดีนี้ ก็ได้คลี่คลายความจริงในความรู้ความชำนาญเกี่ยวแก่นิติเวชวิทยาที่มีอยู่ และในปัญหาเรื่องคาดาเวอริค สปัสซั่ม ตามที่ปรากฏทั้งทางตำราและความชำนาญของแต่ละคนที่มีอยู่ในบ้านเมืองนี้ วิญญูชนย่อมเข้าใจลักษณะอันต่างกันได้เป็นอย่างดี เกี่ยวแก่เรื่องความรู้ตามตำรา กับความชำนาญเชี่ยวชาญในความรู้นั้น ความรู้ทางตำราเป็นการรู้ชะนิดที่อธิบายได้ตามที่ตำราว่าไว้ แต่การใช้การตรวจ การปรับเข้ากับตำราในบรรดาเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ว่าไว้ที่จะชี้หรือกระทำได้โดยถูกต้อง ต้องอาศัยความชำนาญความช่ำชองเป็นสำคัญ ความรู้เกี่ยวกับนิติเวชวิทยา ปรากฏตามคำกล่าวของนายแพทย์หลายท่านว่า เป็นสาขาวิชาอย่างหนึ่งในการศึกษาวิชาแพทย์ ที่แต่ละท่านได้รับปริญญามา แต่การที่จะนับว่ามีความรู้ลึกซึ้งมากน้อยเพียงใด ในสาขาวิชานี้โดยฉะเพาะ จำต้องได้ศึกษาวิชานี้เป็นพิเศษ เมื่อได้ศึกษาเป็นพิเศษแล้วจะช่ำชอง จะมีความชำนาญ จะมีความเห็นได้ถูกต้องก็ต้องได้นำมาปฏิบัติฝึกฝน.

บรรดานายแพทย์ที่ได้เบิกความเป็นพยานในคดีนี้ทุกท่าน เมื่อได้สำเร็จการศึกษามาแล้ว ไม่เคยมีท่านผู้ใดได้ปฏิบัติหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับวิชานิติเวชวิทยาที่ท่านศึกษามา ฉะเพาะอย่างยิ่ง ที่เกี่ยวกับปัญหาคาดาเวอริค สปัสซั่มแล้ว ไม่มีท่านผู้ใดได้เคยตรวจศพที่มีอาการเช่นนี้ และไม่มีท่านผู้ใดได้เคยค้นคว้าในเรื่องนี้มาก่อนเลย และทั้งยังเป็นที่ปรากฏว่า ไม่เคยมีท่านผู้ใดได้เคยสนใจในเรื่องนี้มาก่อนกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเลย ตลอดจนนายแพทย์ที่ได้ศึกษาทางนิติเวชวิทยามาเป็นพิเศษ (นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน) ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องคาดาเวอริคสปัสซั่มนี้ นายแพทย์ทุกคนรับว่ามิได้ศึกษามาก่อนโดยฉะเอ็ยด และไม่เคยปฏิบัติหน้าที่ค้นคว้าในเรื่องนี้ แม้นายแพทย์สงกรานต์เมื่อครั้งที่ศึกษาอยู่ในประเทศเยอรมัน ซึ่งได้ศึกษาวิชานิติเวชวิทยาเป็นพิเศษ ก็ได้ศึกษามาแต่เพียงว่า อาการอย่างไรเรียกว่า “คาดาเวอริค สปัสซั่ม” แต่อะไรเป็นมูลเหตุให้เกิดคาดาเวอริค สปัสซั่ม ท่านผู้นี้ไม่เคยได้ศึกษามาก่อน ท่านผู้นี้กล่าวว่า เพิ่งจะได้มาค้นคว้าทางตำรา เมื่อเกิดมีกรณีสวรรคตแล้ว.

ปรากฏจากคำเบิกความของแพทย์ว่า เรื่อง คาดาเวอริค สปัสซั่มนี้ มีผู้พบเกิดขึ้นแก่ศพมานานแล้ว (ดูเหมือนร้อยกว่าปี) เมื่อมีการพบอาการเขม็งเกร็งเกิดขึ้นแก่ศพในขณะที่ตายใหม่ ๆ อันเป็นลักษณะผิดปรกติจากที่ได้เคยทราบและเข้าใจกันมาแต่ก่อนว่า เมื่อ

เกิดตายขึ้นอาการแข็ง (อย่างที่เรียกกันว่า "ไรกอร์ มอติส") ของศพจะเกิดขึ้น เมื่อระยะเวลาล่วงจากการตายไปแล้วหลายชั่วโมง (๒-๔ ชั่วโมง) เมื่อมีผู้พบศพที่มีการแข็งในทันทีที่ตาย ในวงการนักศึกษาจึงค้นคว้าถึงมูลเหตุว่าอะไรเป็นมูลเหตุ ปรากฏจากคำนายแพทย์สุด แสงวิเชียร ว่า การค้นคว้าได้ดำเนินกันมาเป็นสองแนว กล่าวคือ ค้นคว้าทางระบบประสาทในส่วนที่เกี่ยวกับกล้ามเนื้อแนวหนึ่ง ค้นคว้าทางเคมีคือการเปลี่ยนแปลงทางเคมีของกล้ามเนื้ออีกแนวหนึ่ง ในการค้นคว้าทางระบบประสาทนั้น มีตำราหนึ่งกล่าวว่าเกิดขึ้นเนื่องจากการเร้าเมดูลา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในสมอง แต่ก็ไม่ได้กล่าวหลักฐานยืนยันแน่นอนอย่างใด ตำราอื่นโดยมากกล่าวว่ายังไม่รู้สาเหตุที่แน่นอน ผลแห่งการค้นคว้าทางเคมีนั้น เซนต์ยอร์จี นักค้นคว้าทาง Bio—chemical ได้เขียนเรื่องกล่าวถึงวัตถุธาตุสิ่งหนึ่งในกล้ามเนื้อ กล่าวอธิบายไว้ในหนังสือเกี่ยวกับการหดตัวของกล้ามเนื้อ ไม่ได้เขียนในตำรานิติเวชวิทยาโดยตรง ได้มีนักนิติเวชวิทยาได้นำมาใช้ในตำรานิติเวชวิทยา คือ เซอร์ซิดนีย์ สมิธ ได้อ้างอิงคำอธิบายนี้ช่วยอธิบายว่า เหตุใดคาดาเวอริคสปัสซั่มจึงเกิดขึ้น แต่ตำรานั้นก็ไม่ยืนยันโดยตรง เพราะไม่มีตำราใดกล้ายืนยันเช่นนั้น คำอธิบายของท่านผู้นี้ นับว่าเป็นคำอธิบายที่ใหม่ที่สุดและเป็นที่สนใจของแพทย์และนักนิติเวชวิทยาทั่ว ๆ ไป คำอธิบายของเซอร์ซิดนีย์ สมิธนี้ ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องนิติเวชวิทยา พิมพ์เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๙

(Eorensic medicine by Sir Sidney Smith 1949 หลังจากในหลวงสวรรคตแล้วประมาณ ๒ ปี) และนายแพทย์สุด แสงวิเชียร ได้ถอดข้อความตอนนี้ของท่านแปลไว้ณ ศาลนี้แล้ว มีข้อความดังนี้คือ "ธรรมชาติของคาดาเวอริคสปัสซั่มนั้น ยังไม่ชัดแจ้ง แต่มันอาจเป็นไปได้เช่น ไรกอร์มอติส คืออธิบายตามหลักที่ว่า A. T. P. น้อยไปหรือหมดลงในกล้ามเนื้อที่กำลังทำหน้าที่ขณะหดตัว กล้ามเนื้อต้องการ A. T. P. น้อยกว่าขณะเหยียด ในกล้ามเนื้อที่มีชีวิตอยู่ การมี A. T. P. น้อยจะทำให้เกิดการหดตัว (Contraction) แต่การคลายตัวจะมีอำนาจยิ่งขึ้น จนกระทั่งไม่อาจเป็นไปได้ ถ้าการตายเกิดขึ้นขณะที่เซมีของกล้ามเนื้อหมู่ใดหมู่หนึ่ง ไม่ได้อยู่ในลักษณะที่สม่ำเสมอฉะนั้น ก็จะทำให้เกิดคาดาเวอริคสปัสซั่มขึ้นในกล้ามเนื้อเหล่านั้น"

"ข้อความนี้แปลมาจากข้อความภาษาอังกฤษ"

"The nature of cadaveric spasm is obscure, but it is possible that, like rigor mortis, it is to be explained on a basis of diminished or exhausted A. T. P. in the affected muscles. It requires less A. T. P. to cause the contraction of a muscle, therefore, a diminishing A. T. P. content will favour contraction while relaxation will become increasingly difficult eventually impossible. If death occurs while the chemical state of certain muscle group is in this condition of inbalance, then this would determine the occurrence of cadaveric spasm in these muscles."

พิจารณาทางคำราต่าง ๆ ที่มีการกล่าวอ้างถึงในคดีนี้ ก็ได้กล่าวเปลี่ยนแปลงข้ออ้างเรื่อย ๆ มาเป็นลำดับ ไม่มีตำราใดยืนยัน

เป็นแน่นอน นายแพทย์บางท่านที่เข้าเบิกความเป็นพยานในคดีนี้กล่าวกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปว่า คาดาเวอริคสปัสซั่มจะเกิดขึ้นต้องประกอบด้วยองค์สามคือ (๑) สมองส่วนใหญ่ถูกทำลายหรือถูกกระทบกระเทือนอย่างแรงมาก โดยเส้นประสาทนำไปสู่สมองส่วนใหญ่ (๒) ตายอย่างทันทีทันใดนั้น (๓) ขณะที่ตายได้มีอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งกำลังเคลื่อนไหวอยู่ คาดาเวอริคสปัสซั่มก็เกิดแก่ส่วนนั้น เช่นกำลังกำมืออยู่ มือนั้นก็จะกำแน่นยิ่งขึ้น (เช่น พลตรีพระยาดำรงแพทยาคุณ และนายแพทย์ใช้ ยูนิพันธ์ ซึ่งกล่าวหลักไว้คล้ายคลึงกัน) หลักที่ท่านกำหนดขึ้นนี้เป็นหลักที่ท่านได้มาจากตำราเล่มใด ท่านไม่ได้กล่าวไว้ แต่นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน ได้กล่าวอ้างถึงตำราของศาสตราจารย์ชาวเยอรมัน ชื่อ โวดกัง ดาเวส เขียนไว้ในหนังสือจดหมายเหตุทางแพทย์ เกี่ยวกับนิติเวชวิทยา พิมพ์เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ (หลังสงครามประมาณหนึ่งปี) ยืนยันว่าถ้าประกอบพร้อมด้วยองค์ดังกล่าวนี้แล้ว จะเกิดคาดาเวอริคสปัสซั่มโดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ คือ (๑) โมเตอร์ แอเรียและสัพเพรสเซอร์แอเรียถูกทำลายใช้การไม่ได้ แต่เบซัลแกงเกลียยังใช้การได้อยู่ (๒) ตายลงในทันทีทันใดที่ถูกทำลายนั้น (๓) ได้มีการใช้กล้ามเนื้ออยู่ในขณะถูกทำลาย ตามหลักเกณฑ์ดังนี้ ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่งก็จะไม่เกิดคาดาเวอริคสปัสซั่ม โดยฉะเพาะข้อ (๑) นั้น ถ้าหากเบซัล-แกงเกลียก็ถูกทำลายใช้การไม่ได้ไปพร้อมกันอีกด้วยแล้ว คาดาเวอ-

ริคสบัส์ซั่มก็จะไม่มีเหมือนกัน หลักเกณฑ์ดังนายแพทย์สงกรานต์ ฯ กล่าวนั้น นายแพทย์สุด ฯ ได้กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับหลักเกณฑ์ซึ่งนายแพทย์อีกฝ่ายหนึ่งได้กำหนดมาข้างต้น การค้นคว้ากำหนดหลักเกณฑ์ตามคำนายแพทย์สงกรานต์นั้น เป็นการค้นคว้ากำหนดขึ้นภายหลังที่เกิดกรณีสวรรคตมาแล้วกว่าปี และเมื่อพิจารณาคำอธิบายทางเหตุผลของนายแพทย์ผู้นั้นแล้ว ดูเหมือนมีเหตุผลน่าฟังอยู่ และย่อมเป็นการชี้ให้เห็นข้ออ้างต่าง ๆ นา ๆ บรรดาที่กล่าวอ้างกันทั่วไปเมื่อเกิดกรณีสวรรคตใหม่ ๆ ว่า บรรดาข้อกล่าวอ้างในเรื่องนั้นทั้งสิ้น ได้อ้างอิงกันขึ้นอย่างเลื่อนลอย และมิใช่ผู้มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเลย (ลักษณะยืนยันอ้างรู้นั้น เป็นลักษณะธรรมดาที่พบเสมอในคดีนี้).

เพราะฉะนั้น การพิจารณาว่าในรายสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น การสวรรคตของพระองค์ประกอบพร้อมที่จะมีคาดาเวอริคสบัส์ซั่มหรือไม่ กล่าวคือ ถ้าพระองค์ทรงใช้กล้ามเนื้อส่วนใดอยู่ กล้ามเนื้อส่วนนั้นจะต้องปรากฏอาการคาดาเวอริคสบัส์ซั่มหรือจึงต้องพิจารณาลักษณะบาดแผลที่เกิดแก่พระองค์ให้ได้ความแน่ชัดว่าสมองส่วนใดของพระองค์ถูกทำลายไปในทันทีบ้างโดยแน่นอน สมองส่วนใดถูกกะสุนปืนตัดไป หรือถูกการกระเทือนอย่างแรงจากกะสุนปืน สมองส่วนนั้น ๆ ย่อมถูกทำลายไปในทันทีพร้อมกันโดยมิต้องสงสัย.

การตรวจเพื่อรู้ว่า สมองส่วนใดจะต้องถูกทำลายไปพร้อมกันนั้น ย่อมต้องมีความชำนาญในการตรวจ และมีความชำนาญพอที่จะวินิจฉัยได้ และได้เคยประจักษ์ผลแห่งความแรงของปืน การกระเทือนของปืนที่ผ่านสมองไป มีผลทำให้รอบข้างทำลายไปพร้อมกันเพียงใด ซึ่งในเรื่องความชำนาญดังนี้ เป็นที่น่าเสียดายที่บรรดานายแพทย์ทุกท่านที่เข้ามาเป็นพะยานในเรื่องนี้ ไม่เคยได้กระทำการตรวจสมองใด ๆ ที่เคยมีกะสุนปืนผ่านมาก่อนเลย และในรายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ ได้ทำการตรวจเมื่อระยะเวลาล่วงไปนานเสียแล้ว จึงไม่อาจตรวจพิเคราะห์โดยละเอียดได้ ฉะนั้น นายแพทย์ทั้งสอง (นายแพทย์สงกรานต์ ฯ และนายแพทย์สุด ฯ) จึงใช้วิธีเอาแท่งแก้วมาทดลองแทงสมองที่ดองไว้ ทดสอบดูว่าจะผ่านส่วนใดของสมองไปบ้าง นายแพทย์บางท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในรายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ สมองส่วนใหญ่ทั้งหมดถูกทำลายไปพร้อมกัน และเพราะเหตุเห็นว่าถูกทำลายไปพร้อมกันเช่นนี้ ซึ่งเป็นเหตุให้พระองค์สวรรคตโดยทันที จึงทำให้ท่านเหล่านั้นเชื่อว่า ถ้ากล้ามเนื้อส่วนใดของพระองค์ถ้าถูกใช้การอยู่ จึงควรจะมีคาดาเวอริคสปัสซั่ม ถ้าถือว่าท่านที่กล่าวนี้มีความรู้ความชำนาญในการตรวจผลสมอง และถือตามหลักเกณฑ์ของนายแพทย์สงกรานต์ ฯ อาการคาดาเวอริคสปัสซั่มก็ต้องมีสำหรับรายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อย่างไรก็ดี การทดลองเปรียบเทียบภาพไม่มีชีวิตกับสิ่งมีชีวิต ด้วยแท่งแก้วโตขนาดเส้นผ่า

สูนย์กลาง ๖ ม.ม. กับถูกบีบซึ่งวิ่งพุ่งแกว่งหมุนอย่างแรงมีความร้อนความเร็ว และขนาดเส้นผ่าสูนย์กลางกว่า ๑๑ ม.ม. เมื่อแทงด้วยแท่งแก้วได้เฉียดไปใต้เบซัลแกงเกลีย (ดังที่แทงแม้ต่อหน้าศาลในวันพิจารณา) ดังนี้จะชี้ขาดทีเดียวว่า กะสุนขนาน ๑๑ ม.ม. เป็นอันไม่ผ่านตัดเบซัลแกงเกลียหรือไม่ทำให้เบซัลแกงเกลียใช้การไม่ได้โดยแน่นอนย่อมไม่ได้ คำยืนยันว่าในรายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เบซัล-แกงเกลียยังใช้การได้อยู่ ไม่ถูกทำลายไปพร้อมกัน ย่อมเป็นคำยืนยันที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ง่ายอย่างยิ่ง พิจารณาคำเบิกความของแพทย์โดยตลอดแล้ว ย่อมจะต้องกำหนดการวินิจฉัยตามหลักที่ถูกต้องว่า คดีไม่เป็นอันยืนยันได้โดยแน่นอนว่า บาดแผลอย่างรายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อยู่ในลักษณะที่จะต้องมีคาดาเวอริค-สบัสซั่ม ทั้งนี้ด้วยการรับฟังโดยรับนับถือความรู้การกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องคาดาเวอริคสบัสซั่มนั้น ของท่านนายแพทย์เป็นอย่างดีที่สุด โดยรับว่าหลักเกณฑ์นั้นถูกต้อง.

ความจริงในปัญหาที่ว่า อาการอย่างไรเรียกว่า คาดาเวอริคสบัสซั่ม นายแพทย์ก็มิได้กล่าวอธิบายลักษณะอาการไว้เป็นอย่างเดียวกัน บางท่านว่ากล้ามเนื้อในขณะก่อนตายใช้อยู่อย่างไร ก็คงอยู่อย่างนั้น จะอาจจะเขม็งขึ้นอีกบ้างก็เล็กน้อย บางท่านว่าอาการที่จะนับว่าเป็นคาดาเวอริคสบัสซั่ม จะต้องเป็นอาการเขม็งเกร็งกล่าวคือ แข็งเขม็งยิ่งกว่าระยะแข็งที่สุดของไรกอร์มอติส.

เกี่ยวกับเรื่องฐานที่ตั้งจากบาดแผลตามตำรานิติเวชวิทยา มิได้ยืนยันว่าบาดแผลที่กระทำขึ้นอย่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นบาดแผลที่ถูกปลงพระชนม์เท่านั้น การเฉี่ยงลงของกะสุนปืน เป็นเพียงการเฉี่ยงลงเล็กน้อย มิใช่ว่าจะให้บ่งตรงว่าเป็นเรื่องถอยปลงพระชนม์อย่างเดียวเช่นเดียวกัน ถ้าลองเอาปืนขนาด ๑๑ ม.ม. จรดดูที่หน้าผาก วางปืนตั้งได้ฉากหรือเอนด้ามขึ้นทางศีรษะ เอนด้ามปืนลงทางเท้า ไม่มีลักษณะที่ขัดข้องที่จะกระทำด้วยตนเองอย่างใดเลย อนึ่ง เป็นที่รับกันว่ากรณีที่เกิดอุบัติเหตุขึ้นนั้น บางรายเกิดขึ้นได้อย่างพิสดารที่สุด แม้จะจงใจทำอย่างใด จะให้เหมือน ก็เคยมีที่ทำให้เหมือนไม่ได้ กรณีอุบัติเหตุเป็นกรณีที่เกิดขึ้นได้เสมอ ไม่มีข้อยกเว้น ฉะเพาะอย่างยิ่ง ในรายบาดแผลอย่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องอุบัติเหตุเป็นเรื่องของความบังเอิญ และเหตุบังเอิญหลายกรณีมาเกิดขึ้นคราวเดียวกัน ก็มิใช่ว่าจะเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้น การตัดออกเสียซึ่งกรณีอุบัติเหตุว่า เป็นไปไม่ได้โดยส่วนเชิงนั้น เป็นการตัดออกอย่างผิดหลักอย่างยิ่ง เพราะเหตุกรณีอุบัติเหตุเกิดขึ้นได้โดยกว้างขวางดังนี้ หลักการสอบสวนการตายที่เกิดขึ้นจึงสอบสวนก่อนว่า ได้มีหลักฐานบ่งไปว่าถูกฆาตกรรมหรือไม่ เมื่อไม่มีหลักฐานเช่นนั้น ก็ค้นคว้าว่าเป็นเรื่องกระทำด้วยตนเองหรือไม่ ไม่มีหลักฐานเป็นแน่นอนแล้วว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องทั้งสองกรณี ก็ต้องจัดเข้าเป็นกรณีอุบัติเหตุ.

โจทก์ได้นำสืบทำนองจะให้เห็นว่า ท่าทางพระบรมศพอยู่ในลักษณะอย่างคนนอนหลับอย่างธรรมดาอย่างยิ่งในขณะที่สวรรคตนั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบให้เกิดสงสัยด้วยว่า ถ้าเป็นการกระทำเนื่องจากพระองค์เอง น่าจะมีอาการอันผิดปรกติอย่างใดอย่างหนึ่งให้เห็นบ้างข้อนี้ จำเลยขอแถลงประกอบการพิจารณาของศาลตามสมควรว่า พิจารณาตามสามัญสำนึกจะเห็นว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเช้าวันสวรรคตนั้น ตั้งแต่เกิดเสียงปืนดังสนั่นขึ้นบนพระที่นั่ง และปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระโลหิตเต็มพระพักตร์ ผู้ได้พบเห็นจะมีอารมณ์เยือกเย็น มีความสังเกตโดยรอบคอบมิได้สดุ้งสะเทือนจะเป็นไปได้หรือ ดังเช่นบรรดามหาดเล็กที่เคยรับใช้ใกล้ชิด พระพี่เลี้ยง ข้าหลวงตลอดจนสมเด็จพระราชชนนี ขณะนั้นยังไม่เป็นอันแน่ว่าพระองค์เสด็จสวรรคตแล้วหรือยัง ผู้ที่สนิทสนมใกล้ชิดอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์จะนิ่งเฉย ไม่กุลีกุจอจัดทำอย่างใดอย่างหนึ่งช่วยพระองค์หรือ คำกล่าวของพยากโจทก์ว่าไม่มีใครเคลื่อนส่วนใดของพระวรกายเลย จึงมีน้ำหนักน้อย ซึ่งความจริงได้ปรากฏจากพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระราชชนนีว่า พระองค์ได้โถมพระองค์ลงบนพระอุระ แล้วจึงมีผู้มาเคลื่อนสมเด็จฯ ลงไปทางปลายพระบาทภายหลัง ทั้งยังได้ปรากฏว่า ทรงฟาดพระองค์กรรแสงด้วยความเสียพระทัย ที่ทรงทำดังนี้จะไม่ถูกพระกรหรือเคลื่อนส่วนใดที่พระวรกายเลยเทียวหรือ ปรากฏจากคำนายแพทย์ และเป็นที่ทราบกัน

ทั่วไปว่า เมื่อคนเราถึงแก่ความตายแล้ว ถ้าไม่มีอาการคาดาเวอริค สปัสซั่ม กล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกายจะคลายตัวลงเรียกว่า Relax มีลักษณะอ่อนเปียก แตะต้องเคลื่อนไหวอย่างใดก็อ่อนตามไป จนเมื่อเข้าระยะไรกอร์มอติส (Rigor mortis) จึงจะปรากฏอาการแข็งขึ้น ฉะนั้น จึงจะพึงกำหนดท่าทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในขณะต้องพระแสงปืนให้ตรงกับที่เป็นจริงได้ยากอย่างยิ่ง.

แต่ได้ปรากฏความจริงอันจะวินิจฉัยเกี่ยวกับลักษณะพระบรมศพได้บ้าง กล่าวคือ พิจารณาจากรอยกระสุนที่ทะลุพระที่ ปรากฏว่าวัดถึงพนักพระแท่นเบื้องพระบาทได้ ๑๕๗ ซ. ม. (การวัดในคราวต่าง ๆ กัน แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยไม่เกิน ๑ ซ. ม.) และจากรอยนี้ไปยังพนักเบื้องพระเศียรได้ ๔๗ ซ. ม. พระวรกายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปรากฏตามการวัดในคราวเฉลิมพระชนม์พรรษาครั้งหลังที่สุดสูง ๑๗๖.๕ ซ. ม. ห่างจากวันสวรรคตประมาณ ๙ เดือนเศษ พระองค์กำลังทรงเจริญวัย ฉะนั้น ส่วนสูงของพระวรกายในวันสวรรคตน่าจะต้องสูงขึ้นอีก ด้วยการพิจารณาส่วนสูงเดิมก่อน โดยคิดหักส่วนตรงที่ทะลุเบื้องพระปฤษฎางค์ไปถึงส่วนสูงสุดของพระเศียรน่าจะไม่เกิน ๑๕ ซ.ม. เมื่อคิดถึงลักษณะของแผลเล็กน้อยกว่าจะถึงรอยขาดก็จะพอ ๆ กับ ๑๕ ซ. ม. ฉะนั้น ส่วนพระวรกายวัดจากรูที่พระที่ไปทางเบื้องพระบาทจะคงเหลือประมาณไม่น้อยกว่า ๑๖๑.๕ ซ.ม. เมื่อคิดถึงความสูงในขณะสวรรคตก็ควรจะยาวกว่านั้น ตามธรรมดาคน

นอนทอดตัวเหยียดเท้าตรง ไม่ได้ทำให้ความยาวจากศีรษะถึงเท้าสั้นน้อยกว่าวัดเมื่อยืนเลย เว้นเสียแต่จะทอดเท้ากางห่างออกไปมาก หรืองอเท้าผิดลักษณะการทอดตัวนอนอย่างธรรมดา ฉะนั้น ในขณะที่พระองค์ต้องบันทึกเบื้องพระบาทของพระองค์อย่างน้อยจะต้องยันพนักพระแท่น ตามทางที่ถูกต้องแล้วน่าจะต้องงอพระบาทเข้าน้อย หรือทอดพระบาทห่างกันออกไป โดยปลายพระบาทจรดพนักพระแท่น ตามธรรมดาคนนอนปลายเท้าย่อมงุ้มออกไปอีกเล็กน้อย และปลายเท้ามักจะเอนออกเล็กน้อย ถ้านอนหงายลักษณะดังนี้ แสดงว่าไม่ใช่ลักษณะที่กำลังบรรทมหลับอยู่ ถ้าฟังตามคำพยานโจทก์ที่คะเนว่าได้เห็นปลายพระบาทอยู่ห่างพนักออกไปสักฝ่ามือหนึ่งแล้ว ก็แสดงว่าได้มีการเคลื่อนพระวรกายสูงขึ้นไป หลังจากต้องพระแส้งบันแล้ว.

เมื่อได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับท่าทางพระบรมศพมาดังข้างต้นแล้ว จำเลยเห็นสมควรจะกราบเรียนแถลงไว้เสีย ณ ที่นี้ ถึงข้อที่โจทก์แถลงเปิดคำนวนกล่าวหาว่า รัฐบาลในสมัยนั้นและพนักงานสอบสวนในขณะครั้งนั้นได้ปล่อยปละละเลยให้หลักฐานเพื่อประกอบคดีเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ เช่น เปลี่ยนพระแท่น และเอาพระเขนยไปผึ่ง เป็นต้น ความจริงมีการเปลี่ยนแปลงยิ่งกว่านั้น ควรที่โจทก์จะกล่าวหามาด้วย กล่าวคือ ได้มีการแตะต้องพระบรมศพตั้งแต่เริ่มแรกเมื่อพระยาเสียงเนื่องเข้าไปถึงก็ขึ้นไปบนพระแท่น ตรวจชีพจร เข้าไปเช็ดพระโลหิตที่พระพักตร์ เมื่อเป็นที่แน่นอนว่าพระองค์สวรรคตแล้ว คุณ

หลวงนิตย์เวชวิศิษฐ์ นายแพทย์ประจำพระองค์ก็จัดการเย็บบาดแผลที่พระพักตร์ มีการทำความสะอาดพระพักตร์และพระวรกาย ส่วนอื่นที่ไม่สะอาดมีการถอดฉลองพระองค์เปลี่ยนใหม่ ซึ่งไม่นับรวมทั้งการที่สมเด็จพระราชชนนีโถมพระองค์ลงบนพระอุระพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ เมื่อเคลื่อนพระองค์ลงไปข้างล่างแล้ว ก็ชบพระองค์อยู่บริเวณส่วนล่างตั้งแต่ตอนแรก ๆ แล้วได้มีการเปลี่ยนพระเขนย กดับพระแท่น เปลี่ยนผ้าลาดพระที่ แล้วจึงมีการเปลี่ยนพระบรมศพมาประทับบนพระแท่นเล็ก การจัดการเหล่านี้ได้กระทำเสร็จสิ้นไปเรียบร้อยหมดแล้ว ก่อนที่คณะรัฐมนตรีและนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอธิบดีกรมตำรวจ ผู้บังคับการสันติบาล เป็นต้น จะได้ขึ้นไปเฝ้าพระบรมศพ เมื่อท่านเหล่านี้ขึ้นไปเห็นพระองค์ครั้งแรกนั้น ปรากฏว่าพระบรมศพได้เปลี่ยนมาประทับที่พระแท่นเล็กแล้ว มีน้ำแข็งล้อมรอบภายในพระวิสูตร การกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นเหล่านี้ได้ปฏิบัติโดยนายแพทย์ พระพี่เลี้ยงเนื่อง ข้าหลวงของสมเด็จฯ และมหาดเล็กชาวที่ที่รับใช้อยู่บนพระที่นั่งบรมพิมานนั้น โดยมีข้าราชการผู้ใหญ่สำนักพระราชวัง มีหัวหน้ากองมหาดเล็ก หัวหน้าแผนกรับใช้ เป็นต้น ร่วมกันปฏิบัติการ บรรดาข้อความดังกล่าวมานี้เป็นความจริงซึ่งพยานโจทก์จำเดียรับรองยืนยันตรงกัน (ที่กระทำไปเช่นนั้น กระทำฉะเพาะพระพักตร์สมเด็จพระราชชนนี และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน โดยเหตุที่สมเด็จฯ มีรับสั่งให้ทำความสะอาดเสีย) แม้ปรากฏ

ชัดดังนี้ โจทก์ยังกล่าวหาว่าเป็นการปล่อยปละละเลยของพนักงานสอบสวน บรรดาสิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระที่, พระเขนย, ผ้าลาดพระที่ เจ้าหน้าที่ก็เก็บรักษาไว้ตามที่เขาจะเห็นสมควร ซึ่งต่อมาพนักงานสอบสวนในครั้งนั้นก็ได้รวบรวมมาไว้ประกอบการสอบสวนตามหน้าที่ เมื่อพนักงานสอบสวนขึ้นไปเห็นภาพเช่นนั้น และปรากฏว่าทุกคนเงียบสงบ ไม่มีแววสงสัยว่าการสวรรคตเนื่องจากเหตุประทุษฐร้าย เมื่ออธิบดีกรมตำรวจจะเข้าไปตรวจบาดแผล เจ้านายผู้ใหญ่ก็ทรงห้าม ดังนี้ เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติอย่างไร ดิ้นดันชันสูตรให้จงได้ โดยตั้งข้อสงสัยว่าจะถูกลอบปลงพระชนม์ทันที ดังนี้ ใครเล่าจะเป็นเป้าอันจะได้รับความกระเทือนจากการถูกสงสัย เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นในลักษณะอย่างนี้ ในสถานที่และในเวลาเช่นนั้น บางทีนายกรัฐมนตรีในครั้งนั้นตลอดจนตำรวจ จะต้องถูกกระพือข่าวกล่าวหาในข้ออุกฉกรรจ์ข้ออื่น (กล่าวคือการลบหลู่ดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ และเรื่องการถูกกล่าวหาคดีนี้คงจะไม่เกิดขึ้น)

กล่าวโดยสรุป คำเบิกความของแพทย์ที่แสดงความรู้และความเห็นเกี่ยวกับบาดแผลท่าทางพระบรมศพ ซึ่งถ้าเป็นอันฟังได้โดยแน่นอนว่าทรงสวรรคตในลักษณะมรรทม โดยมีพระกรสองข้างวางทอดอยู่ข้างพระวรกายเช่นนั้น แพทย์ก็มีความเห็นว่าเหตุสวรรคตนั้นน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของคนอื่นมากที่สุด แต่หาใช่ว่าเป็นอัน

ยืนยันกรณีเดียวโดยสันเชิง ในปัญหาเรื่องคาดาเวอริคสบัสซัม ถ้าการสวรรคตเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำโดยพระองค์แล้ว อาการคาดาเวอริคสบัสซัมน่าจะต้องปรากฏแก่พระบรมศพ แต่หาใช่จะเป็นอันยืนยันโดยแน่นอนว่าจะต้องมีไม่ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะสอดส่องสืบสวนทบทวนให้รอบคอบในกรณีลอบปลงพระชนม์ต่อไป การจะฟังว่ากรณีเป็นอย่างไรโดยแน่นอน จึงจำต้องมีบรรดาพะยานหลักฐานโดยตรงแห่งการกระทำการประทุษฐร้าย เพียงความเห็นของแพทย์จะถือเป็นอันฟังว่าการสวรรคตของพระองค์ท่านเป็นอันเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของคนอื่นโดยแน่นอนหาได้ไม่ (ทั้งนี้ด้วยการพยายามพิจารณารับนับถือ ความรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญของบรรดานายแพทย์อย่างเต็มที่) แต่ถ้าท่าทางพระบรมศพยังไม่อาจกำหนดเป็นที่แน่นอนดังกล่าวข้างต้นได้ น้ำหนักความเห็นของแพทย์ดังกล่าวข้างต้นนี้ก็หมดไป ตามพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นดังได้กราบเรียนมา การจะรับฟังเป็นความจริงโดยแน่นอนในท่าทางพระบรมศพว่าเป็นอย่างไรนั้น ย่อมผิดพลาดได้ ไม่เป็นอันจะกำหนดแน่ได้

ข้อ ๕ เมื่อคราวคณะกรรมการแพทย์ทำการตรวจพระบรมศพและปรากฏข่าวแพร่ไปว่า ความเห็นนายแพทย์ส่วนมากมีความเห็นว่าการสวรรคตเป็นเรื่องถูกลอบปลงพระชนม์มีน้ำหนักยิ่งกว่าข่าวอื่นแล้ว ต่อมามีการกล่าวอ้างถึงหลักความรู้เรื่องคาดาเวอริคสบัสซัมเป็นข้อประกอบอันสำคัญสำหรับการถูกลอบปลงพระชนม์นั้น ได้มีนายแพทย์

และบางท่านถึงขนาดถือเอาว่าความเห็นของนายแพทย์ส่วนมากนั้นมีความสำคัญขนาดยืนยันเป็นแน่นอนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถูกถอดปลงพระชนม์ที่เดียว อาจจะเป็นนักฉวยโอกาสบ้าง และผู้ที่ได้มีความหลงผิดบ้าง ได้กระทำการโฆษณาทำนองยืนยันกันแพร่หลายทั่วไป และในระยะใกล้ ๆ กันนั้น ก็ได้มีนักวิทยาศาสตร์แห่งกรมวิทยาศาสตร์ (ฉะเพาะอย่างยิ่งอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์) ผู้ซึ่งได้ทำการทดสอบการตรวจหาระยะเวลายิงมาแต่ตัวของปืนกระบอกของกลาง โดยมิได้มีความรู้ความชำนาญอย่างแท้จริง และเพียงแต่ได้ทดสอบด้วยปืนชนิดอย่างของกลางสองกระบอก และกะสุนอย่างเดียวกัน ปรากฏผลแตกต่างในปฏิกิริยาของไนไตรท์ ก็ตีตกเอาที่เดียวว่าปืนกระบอกของกลางนั้นเป็นปืนที่ใช่ทำให้ในหลวงสวรรคต โดยมิได้คำนึงว่าปืนแต่ละกระบอก แม้ชนิดเดียวกันยิงด้วยกะสุนอย่างเดียวกัน แต่หากถูกกะสุนนั้นมีคุณภาพแตกต่างกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันมาก จะทำให้เกิดไนไตรท์ต่างกันได้ โดยมิได้มีการทดสอบให้เป็นการแน่นอนว่า การเกิดขึ้นของไนไตรท์ในปืนชนิดเดียวกัน จะเป็นอันยืนยันได้แน่นอนว่าจะไม่ต่างกัน มีปริมาณอย่างมาก (Maximum) เท่าใด และการเสื่อมสลายตัวของไนไตรท์ในการเก็บรักษาในสภาพแห่งดินฟ้าอากาศต่าง ๆ กัน ซึ่งมีผลทำให้ไนไตรท์สลายตัวแตกต่างกันนั้น จะทำให้สลายตัวมากน้อยกว่ากันโดยปริมาณมากที่สุด (Maximum) เท่าใด ด้วยการทดสอบเพียงปืนสองกระบอกและด้วยการยิงเพียง

๑๑ นัด (ดังกล่าวรายละเอียดมาแล้วข้างต้น) ได้เที่ยวซุบซิบความ (อวดอ้าง) รู้การค้นพบของตนนี้ แก่บุคคลที่ตนอ้างว่าเป็นที่เคารพนับถือ.เห่งตน ซึ่งย่อมทำให้เขาเหล่านั้น เชื่อถือข่าวลือเรื่องในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์จึงแพร่หลายยิ่งขึ้น

เมื่อเกิดรัฐประหารขึ้นแล้ว คณะผู้สร้างคดีนี้ก็ได้รับคำยืนยันอันหนักแน่นของอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์โดยด่วน และเกี่ยวแก่ทางการแพทย์ คณะผู้สร้างคดีได้พยายามที่จะให้ถือเอาเป็นข้อยืนยันเช่นเดียวกัน นับว่าคณะผู้สร้างคดีได้รากฐานอันเป็นประโยชน์ยิ่ง (แก่คณะของเขา) แล้วการรวบรวมเป็นพะยานหลักฐานขึ้นโดยวิธีเก็บเล็กผสมน้อยก็เกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน การผู้งความเชื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนว่าในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์ ก็เป็นการขมักเขม้นอีกด้านหนึ่งของคณะผู้สร้างคดี ดังที่ได้มีปรากฏการยืนยันเป็นระยะ ๆ ตลอดมา ระหว่างการรวบรวมหลักฐานว่าได้มีหลักฐานบริบูรณ์บ่งตัวคนร้ายแล้ว พวกที่ถูกใส่ร้ายว่าเป็นคนร้ายนั้นได้โฆษณาใส่ร้ายกันไว้แล้วตั้งแต่วันแรกที่เกิดการสวรรคต (ปรากฏจากคำพระเจ้า-วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธยุคล ผู้ซึ่งในเช้าวันสวรรคตนั้น ได้บังเอิญไปที่ทำเนียบนายกรัฐมนตรี นายปรีดี พนมยงค์ และได้ทราบว่ามีเสียงปืนดัง และสมเด็จพระราชชนนีกรรแสงบนพระที่นั่ง นายปรีดี พนมยงค์ จึงขอให้รีบเสด็จเข้าไปในวัง เข้าไปแล้วได้ความแต่เพียงว่ามีเสียงปืนดังบนพระที่นั่ง มิเสียงกรรแสงของสมเด็จ ฯ จริง และเมื่อ

ต่อมาเห็นมหาดเด็กคนหนึ่งถือชามอ่าง มีสีแดงคล้ายเลือดลงมา เข้าไปอยู่ได้ประมาณ ๑๕ นาที ไม่ได้ความมากกว่านี้ ก็เสด็จกลับไปรับภรรยาที่บ้านหลวงวรรณยุทธ ฯ คุยอยู่ที่บ้านนั้นชั่วโมงกว่าจึงกลับวัง ไม่ได้คิดว่ามีเหตุร้ายอะไร เมื่อจะออกจากพระบรมมหาราชวังเห็นรถนายปรีดี ฯ ส่วนเข้าไป ก็เลยขับรถออกไปอีกทางหนึ่ง เจ้านายพระองค์นั้นได้เบิกความว่า มีข่าวว่าในเช้าวันเกิดเหตุนั้น มีคนโทรศัพท์ไปตามสถานทูตต่าง ๆ และกรมกองทหารว่านายหลวงถูกลอบปลงพระชนม์) ต่อจากนั้นก็มีข่าวลือบ้าง ตะโกนในโรงหนังบ้าง ระบุบ่งว่านายปรีดี ฯ ฆ่าในหลวงบ้าง ว่านายเฉลียว ฯ จำเลยนี้ฆ่าในหลวงบ้าง บรรดาสมาชิกสภาที่สังกัดอยู่ในพรรคการเมืองที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ก็ถูกโฆษณาว่าเป็นพวกฆ่าในหลวง

การลือและโฆษณาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ เห็นได้ว่าเป็นการใส่ร้าย เพราะถ้าเป็นเรื่องที่ผู้รู้เห็นจริง ผู้รู้เห็นนั้นจะต้องมาเป็นพยานในคดีนี้ กล่าวการรู้เห็นของคนที่ระบุบ่งเช่นนั้นให้ประจักษ์ ถ้ามีตัวอยู่ คณะผู้สร้างคดีผู้สามารถในการเก็บเด็กผสมน้อยจะต้องได้รวบรวมมาแล้ว (และนายตี๋คงจะไม่มีโอกาสได้มาเป็นพยานในคดีนี้ นายตี๋เพิ่งจะมาประทุถ้อยคำอวดอ้างว่ารู้เมื่อเกิดรัฐประหารแล้ว ภายหลังที่ประธานกรรมการแห่งคณะกลับจากโตซานน์ โดยโฆษณาอวดอ้างว่ามีหลักฐานอย่างดีที่ได้มาภายหลังที่ได้จับจำเลยมาจองจำคุมขังไว้กว่าหกเดือนแล้ว) หรืออย่างเช่น พระยาวิชิตสรศาสตร์ ซึ่งอ้างว่ามีหลักฐาน

ยืนยันว่านายปรีดี ฯ ฆ่าในหลวง จนพนักงานอัยยการแห่งกรมอัยยการโจทก์นี้ ได้พ้องกล่าวหาเรื่องแจ้งความเท็จยังศาลนี้ ก็ควรจะได้มีหลักฐานจากกลุ่มบุคคลนี้ประกอบข้อกล่าวอ้างของตนบ้าง แต่ไม่มีพะยานเหล่านี้เลย

เมื่อมีการฆาตกรรมก็ควรต้องมีสาเหตุ การเก็บเล็กผสมน้อยเรื่องสาเหตุ คือ พยายามรวบรวมว่าได้มีการประพฤติปฏิบัติอันไม่ใคร่จะงดงามเกี่ยวกับหน้าที่ข้าราชบริพารของจำเลยที่ ๑ และการที่ในหลวงไม่ใคร่โปรดหรือพอพระทัยจำเลยที่ ๑ จนจำเลยที่ ๑ ต้องออกจากตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ ซึ่งไม่ได้ความเป็นกิจจะลักษณะอย่างใดโดยแน่นอนที่เกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์นั้น เก็บเล็กผสมน้อยได้แต่ลักษณะเคาะ ๆ แคะ ๆ ทำนองว่ามีความเห็นขัดกันในหลวงเรื่องตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนถึงกับนายปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่าจะไม่รักษาราชบัลลังก์ (คำมหาวงศ์ เชาวนะกระวี ว่าเป็นคำกล่าวเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ก่อนสงวรรคตหนึ่งวัน ข้อนี้มิใช่หมายความว่าจะเป็นผู้ทำลายพระราชบัลลังก์เสียเอง แต่หากหมายความว่าได้มีการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ของบุคคลต่าง ๆ เป็นไปในการที่จะทำลายพระราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้พยายามต่อสู้บ้องกันอยู่ ถ้าฟังว่าได้มีการกล่าวเช่นนั้นจริง ก็เท่ากับเป็นการกล่าวว่า ไม่มีกำลังใจที่จะต่อสู้การพยายามทำลายพระราช-บัลลังก์ต่าง ๆ นา ๆ เหล่านั้น นักศึกษาในระบอบประชาธิปไตยที่มี

พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ย่อมจะทราบได้ว่า การรักษาราชบัลลังก์แห่งพระมหากษัตริย์ไว้ คือ การเคร่งครัดต่อการเทอดไว้ซึ่งฐานะอันจะมิให้ผู้ใดจะอาจล่วงละเมิดพระองค์ การอวดอ้างว่าเป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์นั่นอยู่ฉะเพาะตนหรือแก่พรรคการเมืองของตนก็ดี หรือใส่ร้ายว่าพระมหากษัตริย์ไม่โปรดนักการเมืองฝ่ายอื่นก็ดี ทั้งนี้เพื่ออาศัยความเป็นที่โปรดปรานนั้น เรียกร้องความนิยมของประชาชนแก่ตนหรือพรรคของตน การพยายามชักจูงให้พระมหากษัตริย์เข้าเกี่ยวข้องทางการเมืองทางใดทางหนึ่งก็ดี หรือการพยายามแอบอ้างอย่างอื่น โดยอาศัยอำนาจพระมหากษัตริย์ก็ดี เช่น การอ้างอิงพระบรมราชโองการ ฯ อันจอมปลอม หรือการเสแสร้งรับเอาว่าเป็นพระบรมราชโองการ ฯ อันมิใช่พระบรมราชโองการ ฯ โดยเนื้อแท้ เพราะเหตุตนได้ประโยชน์จากการนั้น เหล่านี้ ต่างหากที่จะเป็นมูลเหตุให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า ราชบัลลังก์กลายเป็นที่อาศัยแอบแฝงของพวกใฝ่แสวงหาผลประโยชน์อันจะทำความสั่นคลอนแก่ราชบัลลังก์ได้ พวกนิยมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขต้องสังวรณ์และตระหนักในข้อนี้ อย่างไรก็ตาม การโค่นล้มราชบัลลังก์ในสมัยที่ได้เกิดมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ต่างกันกับการแย่งราชบัลลังก์ เพื่อเข้าขนครองราชบัลลังก์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช การแย่งราชบัลลังก์สมัยสมบูรณาญาสิทธิราช มีความจำเป็นต้องมีการปราบดาภิเษก แต่ในระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการไม่มี

สถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่เป็นเรื่องทำลายบุคคล เมื่อปรากฏการกระทำผิดในส่วนบุคคลเป็นพิเศษ ก็ว่ากันไปตามบทกฎหมายที่มีอยู่ ไม่ใช่วิธีลอบฆ่า เพราะไม่มีความจำเป็นเช่นนั้น นักศึกษาประวัติศาสตร์ย่อมทราบได้โดยถูกต้อง ดังนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะแห่งการเปลี่ยนระบอบ ย่อมมักจะมีนักฉันแปรประวัติศาสตร์ มักมีลักษณะสร้างภาพหลอกลวงให้ประชาชนเข้าใจผิดเพื่อรักษาผลประโยชน์ของเขาเป็นธรรมดา ประชาชนพึงพิเคราะห์ศึกษาโดยละหนัก ก็จะทราบชัดถึงความจริงตามประวัติศาสตร์นั้นได้)

เกี่ยวกับสาเหตุที่โจทก์ (โดยท่านอธิบดีกรมอัยการ) แถลงว่าเป็นสาเหตุสำคัญเหตุหนึ่ง คือ มีข่าวทราบกันอยู่ทั่วไปว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ จะสละราชสมบัติเพื่อสมัครเป็นผู้แทนราษฎร แล้วจะเป็นนายกรัฐมนตรี ราชสมบัตินั้นจะให้แก่สมเด็จพระราชอนุชา อันเป็นเรื่องที่ทราบกันทั่วไป แต่ที่จริงไม่ได้ทราบกันทั่วไป เพราะไม่มีใครในพระที่นั่งทราบเลยว่าทรงประสงค์เช่นนั้นจริง ๆ ปรากฏแต่เพียงว่าเคยมีพระราชกระแสรับสั่งทำนองสนุกสนาน เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องจริงจังประการหนึ่งแล้ว ยังมองไม่เห็นเหตุที่จะทำความเดือดร้อนแก่นายปรีดี พนมยงค์ หรือนักการเมืองฝ่ายที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ อย่างใดเลย นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่รวมทั้งหมดประมาณสี่ห้าเดือนกว่าออกเดือนขาด ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เริ่มเข้าดำรงตำแหน่งนายก ฯ อยู่เพียงสองเดือน

เศษก็เกิดเหตุสงวรรคต และก่อนเกิดเหตุก็ได้ลาออกไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญครั้งหนึ่งก่อนแล้วเกิดสงวรรคตแล้วก็ลาออกทันที และต่อมาทั้ง ๆ ที่มีเสียงสนับสนุนมากในสภาก็ได้ลาออกเป็นเด็ดขาดจากตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง ทั้งปรากฏว่าเมื่อเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีก็เป็นด้วยการขอร้องเพื่อให้ช่วยบ้านเมือง ไม่ใช่เรื่องเข้ามาช่วงชิงแย่งตำแหน่ง เป็นการเข้ามาโดยเสียสละ เมื่อก่อนที่จะเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ก็ปรากฏว่าเป็นผู้ที่ได้รับความนับถืออย่างกว้างขวางทั่วไปเป็นรัฐบุรุษอาวุโส มีเกียรติสูงกว่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในยุคนั้น เป็นที่ทราบกันดีสำหรับผู้ตั้งใจกระทำงานเพื่อประชาชนว่า เป็นตำแหน่งอันมีภาระหนักอย่างยิ่ง ไม่ใช่ตำแหน่งที่จะพึงเข้ามาแสวงผลประโยชน์ แสวงอำนาจส่วนตน เป็นที่เห็นชัดว่าท่านผู้นั้นไม่เคยแสวงผลประโยชน์เป็นส่วนตัวจากตำแหน่งหน้าที่ราชการใด ๆ เลย มีแต่ขวนขวายปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศ เพื่อประชาชนทั่วไป ทั้งยินยอมเข้ารับผิดเสี่ยงตนเพื่อรับใช้บ้านเมืองตามโอกาสที่จะกระทำได้ ดังนั้น เหตุใดจึงจะเดือดร้อน ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมาแย่งตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ความจริงเรื่องตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือตำแหน่งใด ๆ ทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องแย่งตามความหมายแห่งคำว่าแย่ง เรื่องแย่งเป็นเรื่องของยุคนิยมอำนาจเป็นใหญ่เหนือประชาชน เป็นยุคที่ถืออำนาจอาวุธ อำนาจของบุคคลฉะเพาะมีความสำคัญใหญ่ยิ่งเหนือประชาชน ซึ่งเป็นปฏิปักษ์

ต่อยุคแห่งการรับรองสิทธิประชาชน รับรองฐานะความเป็นมนุษย์ของประชาชน และนักนิยมอำนาจย่อมถือเอาการสังหารผลาญชีวิตกัน เป็นธรรมนิยมของเขา ถือการตัดสินด้วยกำลังกายหรือกำลังอาวุธเป็นธรรมนิยม และย่อมเป็นธรรมดาที่เมื่อทรากแห่งความนิยมอำนาจครอบคลุมอยู่ จะมีทัศนะเช่นนั้น)

โจทก์แถลงถึงเหตุไม่พอใจ เนื่องมาจากการออกจากงานของจำเลย และของคนอื่น ๆ อีกหลายคนมาประมวลว่าเป็นเหตุไม่พอใจตามการนำสืบไม่แสดงว่าได้มีความไม่พอใจเช่นนั้น และทั้งไม่เป็นเรื่องที่จะทำความเสียหายอย่างใดเกิดขึ้น ที่น่าขันยิ่งกว่านั้น คือถึงแก่เกิดมีความรู้สึกอย่างเช่นคนตาดูกว่า เหตุนี้แล้วจึงทำให้คิดการฆ่ากันขึ้น โจทก์แถลงความเห็นร่วมในลักษณะตาดุกเช่นนี้ออกมาดูไม่เป็นสิ่งน่าปลาดอันใดนัก เพราะเมื่อดูด้วยทัศนะเช่นนั้น ย่อมค้นคว้าเล็งไปในแง่ร้ายอย่างใด ๆ ก็ได้ มันสุดแต่วิสัยที่จะถือว่าหน้าที่ใครแต่ละคนมีอยู่นั้น ตั้งอยู่บนมูลฐานอะไร

นอกจากนี้ ยังมีข้อนำสืบทำนองว่านายปรีดี พนมยงค์ ดูเหมือนจะมีความนิยมรูปการปกครองแบบมหาชนรัฐ และด้วยการที่ได้มีความคิดในอันที่จะให้มีการสัมพันธ์กับประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง ในอาคะเณย์นั้นในทำนองสหรัฐหรือสหพันธ์ และในบรรดาประเทศใกล้เคียงเหล่านั้นล้วนเป็นประเทศไม่มีกษัตริย์ การร่วมสัมพันธ์กันในรูปทำนองดังกล่าวนี้น่าจะต้องเป็นประเทศที่มีการปกครองคล้ายคลึงกัน

ด้วย ทัศนะอย่างนี้ยิ่งเพิ่มความขบขันยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ง่าย ๆ ว่า บัดนี้ ประเทศไทยเรานี้ไม่ได้ร่วมสัมพันธ์ทุกสิ่งทุกอย่างใกล้ชิดกับสหรัฐ-อเมริกาอันเป็นประเทศมหาชนรัฐดอกหรือ เราแสดงว่ายินดีร่วมในทุกรูปที่จะจัดขึ้น และเราสนับสนุนเต็มที่ในองค์การสหประชาชาติ ซึ่งส่วนมากเป็นมหาชนรัฐ เป็นความจำเป็นอย่างใดหรือที่จะต้องให้มีการปกครองแบบมหาชนรัฐอย่างเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่มีความสำคัญในรูปการปกครองของแต่ละประเทศ ดังเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว อนึ่ง แม้ความคิดเรื่องการให้มีการปกครองในรูปมหาชนรัฐก็ตาม นักปฏิวัติผู้เข้าใจวิถีแห่งการปฏิวัติ ย่อมจะต้องทราบว่าความสำเร็จในการปฏิวัติ ทั้งหลายนั้นอยู่ที่ประชาชน ถ้าการปฏิวัติใดกระทำไปฝ่าฝืนความเห็นชอบของประชาชน การปฏิวัตินั้นก็ไปไม่รอด อนึ่ง การเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบมหาชนรัฐ เป็นเรื่องของการเปลี่ยนสถาบันอันมีกษัตริย์เป็นประมุข เป็นเรื่องการเลิกล้มสถาบันเสีย ไม่ใช่เป็นเรื่องการเปลี่ยนตัวบุคคลดังทัศนะของนักนิยมอำนาจ และวิธีการเปลี่ยนตัวบุคคลดังสมัยการปกครองที่อำนาจตกอยู่แก่บุคคลฉะเพาะนั้น ไม่ใช่วิธีปฏิวัติเพื่อประชาชนตามนัยแห่งการปกครอง ที่รับรองสิทธิและฐานะของมนุษย์ ซึ่งวิธีการเปลี่ยนตัวบุคคลผู้ครองอำนาจสมัยอำนาจอธิปไตย ของบ้านเมืองตกอยู่แก่บุคคลฉะเพาะนั้น มีธรรมนิยมใช้การสังหารผลาญชีวิตแล้วขึ้นครองอำนาจแทน ด้วยการปราบดาภิเศก (ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นั้น

การแย่งราชบัลลังก์ เกิดขึ้นส่วนมากจากเจ้านายในราชวงศ์เดียวกัน ผู้ใฝ่สูงในอำนาจหรือพวกใฝ่อำนาจเป็นนักเผด็จการฟาสซิสต์) ซึ่งต่างกับการเลิกล้มสถาบันพระมหากษัตริย์ การเลิกล้มสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่กระทบถึงการที่จะต้องกำจัดบุคคลด้วย เมื่อล้มสถาบันแล้ว ก็ไม่มีผลให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีฐานะตามสถาบันนั้นได้ ส่วนการที่จะพิจารณาปัญหาเรื่องบุคคลเพียงใด ก็สุดแต่การกระทำเป็นราย ๆ ไป และการจัดการต้องจัดการตามที่มีกฎหมายกำหนดไว้ หรือประชาชนเห็นสมควรกำหนดกฎหมายขึ้นเป็นพิเศษ วิธีการสังหารผลาญชีวิตผู้ครองสถาบันต่าง ๆ เมื่อสถาบันนั้นคงมีอยู่ก็ต้องตั้งผู้มีหน้าที่ตามสถาบันนั้นต่อไป การฆ่ากษัตริย์จึงไม่ใช่วิธีการหรือธรรมนิยมของนักมหาชนรัฐ นักศึกษาประวัติศาสตร์ย่อมจะทราบดีว่า ที่มาแห่งการปกครองมหาชนรัฐนั้น ทางหนึ่งมาจากการที่ประเทศนั้นไม่มีพระมหากษัตริย์ หรือสถาบันกษัตริย์มาก่อน เมื่อจัดการปกครองประเทศของตนขึ้นในแบบแผนประชาธิปไตย จึงไม่มีความจำเป็นต้องสร้างสถาบันนี้ขึ้นอีก (เช่นสหรัฐอเมริกา) อีกทางหนึ่งคือสำหรับประเทศที่ได้มีการปกครองอย่างมีพระมหากษัตริย์มาก่อน เมื่อเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ประชาชนมีความเห็นว่าถ้าจะคงสถาบันกษัตริย์ไว้ สถาบันนี้จะเป็นที่มาแห่งการแอบแฝงแห่งการแอบอ้างสิทธิพิเศษชี้ครองประชาชน หรือเป็นแหล่งเสาะแสวงหาผลประโยชน์ของชนชั้นพิเศษเหนือประชาชนอยู่ อันเป็นภาระ

หนักเกินไปกว่าที่ประชาชนจะทนแบกไว้ได้ เป็นอันไร้ประโยชน์แก่ประชาชนเสียแล้ว เขาก็เลิกล้างสถาบันนั้นเสีย โดยไม่รับรองสถาบันนั้นไว้ในรัฐธรรมนูญต่อไป ฉะนั้น นักนิยมกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยจึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่ง ที่จะต้องเทอดพระมหากษัตริย์ไว้ในฐานะพระประมุขของชาติอันแท้จริง ให้พระองค์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ และมิให้มีความรับผิดชอบอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะเป็นเหตุให้ถูกวิพากย์วิจารณ์ถึงพระองค์ ซึ่งจะคลายความศักดิ์สิทธิ์แห่งสถาบันเสียได้ นักการเมืองผู้มีความนิยมดังนี้ ต้องเข้ารับผิดชอบในบรรดากิจการทุกสิ่งทุกอย่างโดยสิ้นเชิง ไม่พึงดึงหรือน้อมนำพระองค์ให้ลงมาเกี่ยวข้อง หรืออ้างอิงพระราชอำนาจของพระองค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่อุ่นใจแก่ประชาชนโดยแน่นอนว่า จะไม่มีผู้ใดแอบแฝงขึ้นครองเขาอยู่โดยอาศัยพระบารมี การแอบแฝงแอบอ้างพระราชอำนาจต่าง ๆ ก็ดี เหล่านี้หาใช่นักนิยมกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยไม่ แต่หากเป็นนักฉวยโอกาส โดยอาศัยอำนาจพระมหากษัตริย์ซึ่งยังเหลือทรากอยู่ ก็การที่ได้เกิดแนวความคิดในรูปการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ได้มีมูลเหตุเนื่องมาจากที่ เมื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจโดยเด็ดขาดทุกสิ่งทุกอย่างนั้น แม้พระมหากษัตริย์จะทรงมีพระทัยเพื่อชาติบ้านเมืองเพียงใดก็ตาม แต่โดยลักษณะธรรมชาติมักเป็นที่แอบแฝงของนักฉวยโอกาสขึ้นครองประชาชนอ้างสิทธิพิเศษเหนือประชาชน

จนสุดที่ประชาชนจะแบกได้ และมักพอกพูนขึ้นตามระยะเวลาเสมอ ทรากที่เหลืออยู่นั่นแหละ ได้นำมาซึ่งความเสื่อมแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ในเมืองไทยนี้ นักการเมืองทุกฝ่ายทราบดีว่าประชาชนทั่วไปเคารพรักพระมหากษัตริย์ และพระองค์ย่อมเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมความสามัคคีการร่วมมือกันสร้างบ้านเมือง นักการเมืองผู้ปรารถนาดีต่อชาติบ้านเมืองและประชาชน ย่อมขวนขวายที่จะให้พระองค์ดำรงอยู่ในฐานะเช่นนั้นอันแท้จริง โดยที่บ้านเมืองของเรานี้เพิ่งได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย และเพิ่งจะได้มีความสำนึกถึงสิทธิของมนุษย์และของประชาชน และประชาชนเพิ่งจะได้สำนึกขึ้นบ้างซึ่งฐานะแห่งคนไทย ในฐานะที่เป็นกำลังสำคัญใหญ่ยิ่งของบ้านเมือง ฉะนั้น ก็เป็นธรรมดาที่นักปกครองประชาชนโดยสิทธิพิเศษย่อมจะยังเหลือทรากอยู่ และทรากเหล่านี้ย่อมแฝงร่างอยู่ในที่ทั่ว ๆ ไป อาจจะโดยรู้ตนหรือได้หลงตนว่าได้เปลี่ยนจิตต์ใจเพื่อประชาชนไปแล้วก็เป็นได้ และเพราะฉะนั้น การขวนขวายพยายามที่จะรักษาไว้ซึ่งสิทธิพิเศษที่ตนได้ไว้แล้ว จึงย่อมเป็นธรรมดาที่จะต้องมีขึ้นเกิดขึ้น และท่านเหล่านี้ที่จะให้เข้าใจถึงการจะระมัดระวังเทอดทูนพระมหากษัตริย์ ในฐานะเป็นศูนย์กลางแห่งความสามัคคีอันแท้จริง ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะอันแท้จริง ย่อมยากที่จะเป็นไปได้ เพราะความเคยชินในสิทธิพิเศษแห่งตนที่ได้ไว้ จึงมักเผลอหรือจงใจเรียกร้องสิทธิพิเศษเช่นนั้น โดยอาศัยหรือแอบแฝงอ้างพระ

ราชอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ และการขัดแย้งในการแสดงความจงรักภักดีจึงได้ปรากฏอยู่เสมอ กล่าวคือ ฝ่ายมุ่งหมายฐานะอันสมบูรณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งพระประมุข ย่อมพยายามเทอดทูนพระเกียรติและเทอดทูนให้เป็นที่เคารพสักการะ ให้พระองค์เป็นที่เคารพรักของประชาชนอันแท้จริง และเป็นศูนย์กลางแห่งสามัคคีธรรมแห่งชาติ อีกฝ่ายหนึ่งแสดงความจงรักภักดีด้วยการกล่าวอ้างถึงความซื่อตรงจงรักต่อพระองค์ เพื่อได้รับพระเมตตาบารมี และกล่าวอ้างความจงรักภักดีนั้นแพร่ไปในหมู่ประชาชน เพื่อพลอยได้รับความนิยมจากประชาชนในความจงรักภักดีแห่งตนนั้นด้วย และในขณะเดียวกันเที่ยวส่อดส่ายดูคนอื่นด้วยสายตาระแวงสงสัยว่า เขาไม่จงรักภักดี บางพวกได้อ้างความจงรักภักดี โดยพยายามที่จะเรียกร้องให้ได้มาซึ่งพระราชอำนาจแห่งพระองค์ ให้มีส่วนมีเสียงในการปกครองบ้านเมืองบ้าง (ซึ่งตามความจริงดังที่ปรากฏเห็นอยู่ทุกวันนี้ว่า ได้ขอแบ่งพระราชอำนาจคืนไปให้แก่พระมหากษัตริย์บ้าง ตามรัฐธรรมนูญปัจจุบันนี้ พระมหากษัตริย์มิได้เคยใช้พระราชอำนาจนั้นโดยพระองค์เองเลย เท่ากับเป็นการอาศัยพระราชอำนาจเพื่อให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลบางหมู่ โดยมิต้องได้รับความเห็นชอบและยินยอมจากประชาชน).

ในสำนวนคดีนี้ มีพฤติการณ์การประพฤติการกล่าวอ้างมากมายแสดงลักษณะแห่งความจงรักภักดีดังกล่าวมาข้างต้น ได้ปรากฏการพยายามใส่ร้ายและพยายามโฆษณาชี้ เพื่อให้ประชาชนเกิดความ

เกลียดชังด้วยการถือเอาความไม่เรียบร้อย ความไม่สัดทัดในการปฏิบัติใกล้ชิดรับใช้พระมหากษัตริย์ เป็นการแสดงความจงรักภักดีทั้ง ๆ ที่ไม่ปรากฏเลยว่าพระองค์ไม่พอพระทัยในข้อนั้น เขาเพ่งอยู่ในข้อสำคัญแต่ในข้อที่จะพึงต้องสันทัดจัดเจนในมรรยาทตามแบบแผนที่อบรมกันมาแต่ดึกดำบรรพ์ ที่จะปฏิบัติหน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์เป็นส่วนพระองค์ ความชำชองในถ้อยคำที่จะเพ็ดทูลให้เป็นที่ถูกอัธยาศัยเป็นที่สพพระทัยส่วนพระองค์ เมื่อมีข่าวทำนองว่า ได้มีการปฏิบัติในทางไม่เรียบร้อย เขาถือเอาทีเดียวเป็นข้อโฆษณาว่าร้ายโดยมิพักต้องสอบสวนทบทวนให้เป็นความจริง ดังการกล่าวอ้างถึงจำเลยที่ ๒ ในคดีนี้ เช่นในเรื่องการถวายหนังสือ ในการเข้าเฝ้า การนำรถเข้าไปในพระที่นั่ง โดยมิพักต้องพิเคราะห์ถึงความจำเป็นเหตุผลในการกระทำต่าง ๆ นั้น ข้อเหล่านี้ก็ไม่ได้ความชัดเจนว่าเป็นการละเมิดองค์พระมหากษัตริย์อย่างใด หรือในเรื่องว่าเอารถพระที่นั่งไปให้คนอื่นใช้ ซึ่งก็ไม่ได้ความว่าเอาไปให้ใครใช้แน่ รถอะไรแน่ (รถเชฟ ฯ หรือแน็ช) แม้นายกรัฐมนตรีขณะนั้น (นายควง อภัยวงศ์) ซึ่งมีหน้าที่บังคับบัญชาบรรดาข้าราชสำนักทั่วไป ทราบตามคนบอกซึ่งบอกกันมาเป็นทอด ๆ เป็นลักษณะเขาว่า ๆ กันมาทำนองชัด ถ้านายกรัฐมนตรีผู้นี้ได้สำนึกในหน้าที่จะสนองการปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ก็ชอบที่จะสอบสวนเรื่องราวให้ได้ชัดและจัดการว่ากล่าวตงโทษกันไปว่า ความจริงเป็นดังข้อ

กล่าวหาหรือไม่ บุคคลผู้นั้นก็ไม่ทราบ ไม่ได้เห็น ไม่ได้สอบสวน รีบจัดหารถของตนมาถวายทันที แล้วโฆษณาแต่กล่าวร้ายถึงการกระทำนั้นที่เดียว ประดุจถือเป็นโอกาสวิเศษ (ถ้ามีมูลความจริงบ้างคงจะต้องมีคำยันมากกว่านี้) แต่การกระทำที่เห็นชัดและพิจารณาเห็นได้ง่าย ๆ เป็นที่ประจักษ์ เช่นการอ้างว่าเป็นพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่งตั้งตนเองหรือแต่งตั้งใคร ๆ ก็ตาม โดยมิได้มีพระบรมราชโองการ ฯ เช่นนั้น การลงนามในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยรู้อยู่ว่าตนไม่มีอำนาจลงนามเช่นนั้นได้ เมื่อมีการประกาศกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น อ้างว่าเป็นการประกาศโดยพระมหากษัตริย์ ทั้ง ๆ ที่เห็นได้ชัดทั้งโดยนิตินัยและโดยพฤตินัยว่า มิใช่เป็นการประกาศโดยพระมหากษัตริย์ ก็พากันว่านั่นแหละคือพระบรมราชโองการ ฯ และเมื่อมีประกาศอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประโยชน์แก่ตน ประกาศนั้นอ้างเป็นประกาศพระบรมราชโองการ ฯ ซึ่งรู้อยู่ว่ามิใช่ ก็อ้างว่าต้องปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ ฯ การกระทำเหล่านี้ทั้งหลายทั้งสิ้นต่างพากันอ้างว่า ด้วยเป็นการกระทำด้วยความจงรักภักดีทั้งสิ้น หรืออย่างเช่นในคดีนี้ ได้มีการพยายามโฆษณาตั้งแต่ต้นโดยปราศจากมูลฐานที่จะกล่าวอ้างได้ว่าเป็นเรื่องถูกลอบปลงพระชนม์ ก็เมื่อยังไม่ปรากฏชัดบ่งเช่นนั้น โฆษณาไปแล้วดังนี้มิเป็นการล่วงไปถึงพระเกียรติหรือ และมิหนำกลับถือกันว่า ใครเห็นเป็นอย่างอื่น มิใช่จงรักภักดี

วิสัยจงรักภักดีโดยนัยแห่งท่านเหล่านี้ ต้องหาว่ามีใครปดงพระชนม์ และต้องแสดงความเจ็บร้อนเต็มที่ การแสดงความเจ็บร้อนนั้นแหละคือยอดแห่งความจงรักภักดีละ ผู้ใดใครอยู่ในเหตุผลพิจารณาโดยรอบคอบเสียก่อนว่าอะไรเป็นอะไรแน่ ผู้นั้นยังมีความจงรักภักดีน้อยก็การที่จงรักภักดีนั้นมันอยู่ที่การกระทำ ไม่ใช่อยู่ที่การเที่ยวออดอ้างและไม่ใช่ลักษณะหรือวิสัยเที่ยวเปรียบเทียบว่า ใครมีมากมีน้อยกว่ากัน.

การวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ถ้าได้มีความสำนึกถึงประโยชน์ของประชาชนและสิทธิของประชาชนอยู่บ้างแล้ว การผิดพลาดจะเกิดขึ้นน้อย แม้ในการถวายความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ก็ตาม ไม่ว่าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือสมัยนี้ เพราะตามความจริงหรือหลักที่ถูกต้องนั้น ที่มาแต่เดิมแห่งการปกครองในรูปต่าง ๆ ก็เนื่องมาจากเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นมูลฐานทั้งสิ้น ความหลงความมัวเมาเรื่องอำนาจหรือลาภสักการต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นตามระยะเวลาต่าง ๆ ได้เป็นม่านกำบัง หรือเหตุจูงใจให้เกิดความหลงผิดละเลยมูลฐานดั้งเดิมนั้นเสีย การถวายความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์แม้ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ย่อมต้องถือความสำคัญในเรื่องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง จึงจะเป็นการสนองเจตนารมย์อันถูกต้องแห่งพระมหากษัตริย์ และมีผลที่จะรักษาเสถียรภาพแห่งราชบัลลังก์ได้ แต่ธรรมชาติแห่งอำนาจนี้มักผันแปร

ให้ใฝ่สะสมสร้างอำนาจ อันพอกพูนขึ้นจนหลงลืมประชาชน อันสืบเนื่องมาจากข้ารองราชบาทรอบบัลลังก์ เพราะเหตุนี้ เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยเกิดขึ้น เมื่อปกครองตามแบบแผนประชาธิปไตยแล้ว เป็นการประกาศชัดซึ่งมูลฐานอันแท้จริงกล่าวคือ การรับรองสิทธิของประชาชนหรือประโยชน์ของประชาชน เป็นการประกาศิตให้ชัดออกซึ่งความจริง อันเพียงอยู่ในฐานะเป็นที่เข้าใจกันอย่างแต่ก่อน จึงเป็นหน้าที่ในการที่จะสนองพระราชอัธยาศัย โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง พิจารณาโดยมูลฐานอันถูกต้องตรงความจริงดังนี้ ความยุ่งเหยิงสับสนต่าง ๆ ในการประพฤติปฏิบัติย่อมเป็นอันไม่เกิดขึ้น และการตัดสินปัญหาต่าง ๆ จะไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน หรือก่อให้เกิดความพะวักพะวงลังเลอย่างใดเลย การประพฤติปฏิบัติเช่นใดเป็นไปเพื่อประชาชน การประพฤติปฏิบัติเช่นใดเป็นไปเพื่อเหตุอื่น ในที่สุดประชาชนย่อมทราบ เพราะผลทั้งหลายทั้งสิ้น ในที่สุดประชาชนเป็นผู้ได้รับความสำนึกและการเข้าใจได้ วินิจฉัยได้เช่นนี้ ในปัจจุบันนี้แตกต่างจากสมัยก่อนเป็นอันมาก ประชาชนส่วนมากอยู่ในวิสัยที่จะเข้าใจถูกต้องได้ยิ่งกว่าสมัยก่อน อย่างไรก็ตาม ในสายตาหรือในทัศนะของท่านที่ได้ผ่านรากถึกเสียแล้วซึ่งอำนาจอันครอบงำอยู่ ก็ย่อมยากที่จะหวังได้ซึ่งทัศนะอันถูกต้อง ฉะนั้น การพยายามบิดผันพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ไปตามความเหมาะสมแก่อำนาจ หรือเพื่ออำนาจบุคคลฉะเพาะ

จึงย่อมอาจมีได้ เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา ในคดีนี้ได้ปรากฏการกระทำความประพฤติเป็นอันมากของบุคคลชั้นต่าง ๆ ภายใต้ความครอบงำแห่งความหลงเรืองอำนาจนั้น แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าบรรดาข้าราชการในราชสำนักทั่วไปนั้น ข้าราชการชั้นผู้น้อยและแม้ผู้ซึ่งมีชาติภูมิอันมิได้สืบเชื้อสายผู้มีตระกูลมาแต่ก่อนก็ตาม ส่วนมากได้สำนึกในความจงรักภักดีอันถูกต้องอยู่ เขาส่วนมากยังไม่ยินยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจถึงขนาดบิดผันความจริงให้เป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม เขายังมีความสำนึกอยู่ว่า การกล่าวซึ่งความจริงและยืนยันซึ่งความจริงนั้นแหละคือการถวายความจงรักภักดีที่ถูกต้องละ พิจารณาตามนัยแห่งคดีที่เชื่อเรื่องสวรรค์ โดยที่ได้ระลึกถึงความจงรักภักดีในส่วนพระองค์อย่างซาบซึ้งและถูกต้อง การใส่ร้ายผู้ไร้ความผิดถึงขนาดสร้างเท็จให้เป็นจริงแล้ว เขาเชื่อว่าพระวิญญาณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้จะสถิตย์อยู่ณสวรรค์ชั้นใดก็ตาม คงจะไม่อาจสงบอยู่ได้ ถ้าหากมีผู้ใดต้องเดือดร้อนในการสวรรคตของพระองค์.

พิจารณาถึงคำแถลงเปิดสำนวนของโจทก์ที่กล่าวอ้างถึงมูลเหตุยังปรากฏข้อขบขันในทัศนะของโจทก์อีกเป็นอันมาก เช่นกล่าวถึงมูลเหตุแห่งการสมคบกันระหว่างจำเลยกับพวกว่า เพราะนายปรีดี ฯ กับนายเฉลียว ฯ จำเลยเป็นชาวอยุธยาด้วยกัน และร่วมมือกันเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔๗๕ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทั้งเป็นผู้บังคับบัญชานายเฉลียว ฯ จำเลย นายชิต ฯ จำเลยเรียกนายเฉลียว ฯ

จำเลยว่าพี่ และสนิทสนมใกล้ชิด ทั้งอยู่ในบังคับบัญชานายเฉลียว ฯ จำเลยและนายปรีดี ฯ ด้วย สำหรับนายบุศย์ ฯ จำเลยนั้น เพราะอยู่ใต้บังคับบัญชานายเฉลียว ฯ นายปรีดี ฯ, เรือเอกวัชรชัย ฯ สนิทสนมกับนายปรีดี ฯ เคยเป็นราชองครักษ์สมัยนายปรีดี ฯ เป็นผู้สำเร็จเมื่อออกแล้วก็เป็นเลขานายก ฯ ความจริงคนที่สนิทสนมเคารพรักนับถือนายปรีดี พนมยงค์ มากกว่าบุคคลเหล่านี้ และมีความสัมพันธ์กันมากกว่านี้มากนัก เสียดายที่โจทก์ไม่รวบรวมมาพ้องเสียให้หมด เพราะถ้ามีการคิดฆ่าแล้ว ก็ควรจะได้ปรึกษากันมากกว่านั้น ในเรื่องการอยู่ใต้บังคับบัญชานั้น ดูเหมือนโจทก์เองก็เคยอยู่ใต้บังคับบัญชาและบางทีจะนานกว่านายชิต–นายบุศย์เสียอีกกระมัง ข้ออ้างต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากเหลวไหลแล้ว เรื่องความสนิทสนมเป็นการกล่าวอ้างลอย ๆ ฉะเพาะอย่างยิ่งระหว่างนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ จำเลยแล้วกลับปรากฏว่า มีความสนิทสนมเคารพรักในพระบรมวงศานุวงศ์มานมนานตลอดชั่วชีวิตตั้งแต่บรรพบุรุษของเขา โจทก์แถลงข้อขบขันต่อไปว่า โดยที่ขณะเสด็จมาประทับในพระนคร ได้แสดงความกรุณาต่อประชาชน ทรงเยี่ยมเยียนประชาชนในที่ต่าง ๆ ทรงไต่ถามและมีความห่วงใยในความยากแค้น และทุกข์ยากของประชาชน (ความจริงในสำนวนปรากฏว่าการต้อนรับ การแสดงความนิยมชมชื่นที่ได้เข้าใกล้ชิดพระองค์ ไม่ปรากฏความทุกข์ยากแห่งใดให้พระองค์ประสบโดยพระองค์เองเลย) ทรงให้โอกาสแก่ปลัดกระทรวง, อธิบดี

เข้าเฝ้า ทรงไต่ถามข้อราชการต่าง ๆ ทรงพระปรีชาสามารถ ก่อให้เกิดความเคารพรักแก่พระชาชนอย่างสูง ข้อนี้กลับเป็นภัยแก่พระองค์เอง ทัศนะดังนี้ นอกจากขบขันแล้ว ยังแสดงความหลงและความมัวเมาในเรื่องของอำนาจฝังอยู่อย่างลึกซึ้งอีกด้วย จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะเข้าใจในแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยได้ เป็นการสร้างภาพจูงให้เกิดความหลงผิดอย่างงมงายโดยแท้ นับเนื่องเข้าในแผนการณ์แสดงความจงรักภักดีอย่างหนึ่งของทรากแห่งอำนาจที่ยังเหลืออยู่.

คดีนี้เป็นข้อกล่าวหาอันสืบเนื่องมาจากการเมืองโดยไม่ต้องสงสัย โดยที่ผู้ต้องหาในคดีนี้โจทก์กล่าวระบุถึง ได้เป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ สองคน คือ นายปรีดี พนมยงค์ และนายเฉลียว ปทุมรส จำเลย สำหรับนายปรีดี พนมยงค์นั้น นับว่าเป็นหัวหน้าสำหรับฝ่ายพลเรือนด้วยผู้หนึ่ง และเป็นที่ทราบกันว่าเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดียิ่ง เมื่อได้กระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับการบ้านเมืองมากหน้าที่ด้วยกัน และที่นับว่าเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองอย่างมากนั้น เป็นอันไม่มีผู้ใดจะปฏิเสธได้ นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา หรือแม้ตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ดี ปรากฏว่าท่านผู้นี้ได้ปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นอย่างดียิ่ง เป็นผู้หนึ่งที่ใช้เวลาเกือบทั้งหมดตั้งแต่เข้ารับราชการ

มาเพื่อประโยชน์แก่หน้าที่ราชการนั้น เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็นับว่าเป็นผู้หนึ่งที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการวางรูปแบบแผนการปกครองตามแบบอย่างประชาธิปไตย ไม่ปรากฏว่าใฝ่หาผลประโยชน์แก่ตนเองจากหน้าที่ราชการ หรือแม้ใฝ่หาความสำราญของตนเมื่ออยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการชั้นสูงในทางบำรุงบำเรอตนทางกามารมย์ก็ดี ทางความหรูหราฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ก็ดี ได้อุทิศตนและทุ่มเทตนเองเพื่อความสำเร็จในงานโดยตลอด และแม้เมื่อเกิดสงครามมหาอาเซียบูรพา ซึ่งเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า สงครามคราวนั้นเมื่อเป็นอันประเทศยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านแล้ว ก็เท่ากับเราได้เสียเอกราชแล้ว ในขณะนั้น ท่านผู้นี้ได้ขนดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็มิได้เกรงอันตรายที่จะเกิดแก่ตน ได้คิดอ่านดำเนินการเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากการเสียเอกราชได้ เนื่องในการปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่งดังกล่าว และในโอกาสที่ได้คิดต่อร่วมกันดำเนินงานกู้อิสรภาพเพื่อประชาชน กับบรรดาสัมพันธมิตรทั่วไป จึงได้รับความนับถือและยกย่องสูงสุดท่านหนึ่งในประเทศทั้งหลายเหล่านั้น ผู้ที่มีความคิดสำนึกในหน้าที่ต่อประชาชนย่อมจะเข้าใจได้ว่า เหตุใดท่านผู้นี้จึงไม่เคยเห็นแก่เหนื่อยในการปฏิบัติหน้าที่ เหตุใดท่านผู้นี้จึงไม่ปรากฏเที่ยวใฝ่หาความสำราญอย่างเช่นที่เห็นกันอยู่ทั่วไปในบรรดาผู้มีอำนาจวาสนาทั้งหลาย ท่านผู้นี้ปรารถนาสิ่งใดหรือ และการครองชีวิตดังนี้มนุษย์ทนได้หรือ จะเป็นการครองชีวิตอยู่โดยมีความสุขได้ละหรือ

ผู้มีความเข้าใจในคุณค่าแห่งงาน และมีความสำนึกในคุณค่าแห่งประชาชนเพื่อนมนุษย์ และเล็งเห็นกฎความจริงในเรื่องผลประโยชน์ของประชาชนแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นได้ว่างานที่ได้กระทำนั้น ได้กระทำโดยมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ร่วมกันของเพื่อนมนุษย์ งานนั้นกระทำเพื่อพากันไปสู่ความเจริญ เพื่อช่วยกันสร้างฐานะอันมั่นคงแห่งเพื่อนร่วมชาติ วิถีนั้นเป็นวิถีที่จะพาไปสู่ความสถาพรของเพื่อนร่วมชาติ ความอิ่มเอิบย่อมมีขึ้น เกิดขึ้น เหนือความสนุกสนานทั้งหลายที่เห็นกันอยู่และเข้าใจกันอยู่ เมื่อเห็นผลแห่งงานอันบังเกิดขึ้นนั้น และเมื่อได้ใฝ่ใจคำนึงถึงประโยชน์ร่วมของประชาชนแล้ว ก็เล็งเห็นได้ถึงการกระทำใดเป็นการกระทำทำลาย การกระทำใดนำความเสียหายมาสู่ประชาชน การนั้นเขาย่อมไม่อาจจะกระทำได้ การกระทำนั้นไม่มีผลทำให้เขามีความสุขได้ การปฏิบัติงานเพื่อประชาชนนี้ หาใช่เป็นการแสวงหาอำนาจไม่ เพราะตามความจริงอำนาจหาใช่สิ่งนำมาซึ่งความสุขอันแท้จริงไม่ ความสุขอันแท้จริงคือชุมนุมชนอันมีสันติสุข ชุมนุมชนอันไม่มีการกดขี่ข่มเหงเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ชุมนุมชนที่ไม่มีการมุ่งร้ายทำลายกัน มีการปฏิบัติกิจการงานทั้งหลายเพื่อประโยชน์ร่วมกัน การมีชีวิตอยู่เหนือความทุกข์ยากของผู้อื่น ย่อมไม่มีผลให้เกิดความสุขได้.

เป็นที่ปรากฏว่าท่านผู้นี้ไม่เคยแสดงการใฝ่อำนาจเลย และไม่เคยร่ำร้องหรืออวดอ้างความรักชาติว่าได้มีอยู่เหนือสิ่งอื่นใดอย่างใด

เลย ท่านมุ่งหน้าแต่จะกระทำหน้าที่เท่านั้น (ข้าพเจ้าได้ทราบแต่คำกล่าวของท่านว่า ท่านทำงานเพราะได้รู้สึกว่าท่านเป็นหนี้ชาติในกำเนิด ในทุนที่ได้ไปศึกษาวิชาความรู้ จึงเป็นหน้าที่จะต้องรับใช้ชาติและใช้หนี้นั้น).

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ความสำนึกในความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ที่ถูกต้องนั้น คือการสำนึกในหน้าที่ที่มีอยู่แก่ประชาชนเป็นสำคัญข้อแรก พระมหากษัตริย์ย่อมประสงค์เช่นนั้น การดำเนินการปกครองในแบบแผนประชาธิปไตยเพื่อประกาศประกาศิตออกชัดแจ้งซึ่งประโยชน์ของประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ก็ได้ทรงปรารถนาอยู่ แต่หากในขณะนั้นยังขัดขวางด้วยมุขอำมาตย์บางท่านอยู่ ฉะนั้น เมื่อคณะราษฎรได้กระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อให้เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการสมพระราชประสงค์ประการหนึ่ง และเมื่อพระองค์พระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนแล้ว พระองค์จึงได้เน้นให้ชัดถึงประโยชน์ของประชาชน การประกาศโฆษณาเมื่อคราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งได้โฆษณาด้วยถ้อยคำหนักไปบ้างนั้น ย่อมเป็นธรรมดาของการปฏิวัติในลักษณะการเปลี่ยนระบอบเช่นนั้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ก็ได้พระราชทานอภัยโทษ โดยทรงทราบตระหนักในข้อนี้ ดังข้อความประกาศพระราชทานอภัยโทษเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว และคณะราษฎรก็ได้แสดงความเสียใจอย่างยิ่งในถ้อยคำอันหนักนั้น ได้พากันไปทั้ง

คณะ ไปทำความสักการะขอขมาและขอพระราชทานอภัย และนัก ปฏิวัติผู้ได้สำนึกในประโยชน์ของประชาชน ย่อมต้องระลึกถึงและจารึก ในพระมหากรุณาธิคุณข้อนี้ที่ทรงช่วยให้ไม่เลียเลือดเนื้อเหมือนบรรดา ประเทศอื่น ๆ ที่ได้มีการปฏิวัติทั่วไป เมื่อเป็นอันประกาศใช้รัฐธรรม-นูญประกาศดังกล่าวแล้ว บรรดาผู้สำนึกในหน้าที่ย่อมจะสำนึกว่า คนแต่ละคนล้วนมีหน้าที่ผูกพันกันที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นประโยชน์แก่ ประชาชน ซึ่งในระยะแรกนั้นเป็นที่ทราบกันอยู่ ฐานะเศรษฐกิจของ บ้านเมืองกำลังซุดโทรมลงถึงขีดอันน่าวิตกอย่างยิ่ง (ดังปรากฏชัดแจ้ง จากประกาศพระบรมราชโองการ ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า อยู่หัว ณะบัดงวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๗๕ เรื่องความอัตคัดฝืดเคือง) ฉะนั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะต้องขวนขวายแก้ไขเศรษฐกิจของบ้าน เมือง เพื่อจัดการเศรษฐกิจให้มีผลยังความสุขสมบูรณ์ให้เกิดแก่ ประชาชน (ความทุกข์ของประชาชนนั้น หมายถึงประชาชนส่วนใหญ่ ประชาชนซึ่งเป็นกระดูกสันหลังของประเทศ เช่น ชาวนาและผู้หากิน โดยวิชาชีพและการฝีมือทั้งหลาย แม้ผู้ประกอบการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ความเดือดร้อนนั้น ยังไม่กระทบให้เกิดความเดือดร้อนแก่ บรรดาเศรษฐีผู้มั่งคั่งทั้งหลายซึ่งได้มีทรัพย์สินสะสมไว้ตั้งแต่ดั้งเดิมมา ซึ่งถ้าระยะเวลาล่วงไปก็อาจกระทบถึงได้ในที่สุด) และโดยที่คณะ ราษฎรได้ประกาศหลักหกประการในอันที่จะพาประเทศไปสู่ความเจริญ ความเป็นอารยะ ฉะนั้น จึงได้มีการเร่งรัดให้รีบดำเนินการตามหลัก

นั้น (ขณะนั้นเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับแรกแล้ว ได้มีการจัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้น ประกอบด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ส่วนหนึ่ง และบุคคลชั้นผู้ใหญ่ในคณะราษฎรส่วนหนึ่ง จนเมื่อเป็นอันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ แล้ว คณะรัฐมนตรีชุดแรกคงตั้งขึ้นในรูปผสมดังกล่าว และมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมิใช่คณะราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีชุดแรกในระยะนั้น การดำเนินงานของรัฐบาลได้คลี่คลายฐานะทางภาษีบางประการ และภาระฉะเพาะหน้าคือการร่างรัฐธรรมนูญถาวร ซึ่งได้สำเร็จโดยเรียบร้อยเป็นที่พอใจด้วยกันทุกฝ่าย ในคณะรัฐมนตรีชุดแรกนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้ร่วมเป็นคณะด้วย) คณะรัฐมนตรีได้มอบให้นายปรีดี พนมยงค์ ไปจัดการร่างโครงการณ์เศรษฐกิจขึ้นมา เมื่อร่างโครงการณ์เศรษฐกิจนั้นเสร็จแล้ว คณะรัฐบาลก็ได้ตั้งอนุกรรมการขึ้นพิจารณา ปรากฏว่าเกิดมีความเห็นขัดแย้งกันขึ้น แต่ส่วนข้างมากในอนุกรรมการนั้นเห็นชอบด้วยโครงการณ์นั้นเป็นส่วนมาก เมื่อเสนอเรื่องขึ้นไปยังคณะรัฐมนตรีแล้ว หัวหน้ารัฐบาลขณะนั้นได้อ้างพระบรมราโชงการ ฯ ของพระมหากษัตริย์ว่าไม่ทรงเห็นชอบด้วย แล้วได้มีการประกาศนามว่าโครงการณ์เศรษฐกิจนี้ (เรียกกันว่าสมุดปกเหลือง) ว่าเป็นโครงการณ์คอมมิวนิสต์ (โดยสมุดปกขาว) อ้างว่าเป็นพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็การที่นาย

ปรีดี พนมยงค์ ได้ร่างโครงการณ์นั้นขึ้นมานั้น พิจารณาโดยส่วนใหญ่ก็มุ่งหมายที่จะได้มีการดำเนินเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ และเพื่อให้ประชาชนได้มีการประกันทางสังคม ณะเพาะอย่างยิ่งในเรื่องคนชรา ไม่สามารถประกอบการงานได้ ให้ได้มีการประกันว่าจะมีผู้ชุบเลี้ยงไม่อดตาย ความคิดนั้นจะปฏิบัติให้เป็นผลหรือไม่ ย่อมอยู่ที่การร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ถ้าการร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่มีไม่เพียงพอ ก็อาจจะไม่เป็นผลเกิดขึ้น ก็ย่อมเป็นหน้าที่จะได้ร่วมกันพิจารณาแก้ไข และเมื่อปรากฏการไม่เห็นชอบอย่างใด ก็ชอบที่จะโต้แย้งแสดงความเห็นกันให้เห็นผิดเห็นชอบ อันเป็นวิถีทางแห่งการต่อสู้ในระบอบประชาธิปไตย การเสนอโครงการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ เท่ากับเป็นการเสนอความเห็น เสนอแนวความคิดของนักการเมืองผู้หนึ่ง ถ้าส่วนมากเห็นชอบก็ย่อมปฏิบัติตามนั้น ส่วนมากไม่เห็นชอบก็ตกไป ในขั้นแรกได้ตกลงให้ประกาศขอความเห็นชอบของประชาชน แต่ในที่สุดรัฐบาลไม่ยอมให้ทำ แล้วประนามดังกล่าวแล้ว ก็การที่นักการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นชอบ ก็ชอบที่จะโต้แย้งความเห็นนั้น โดยเสนอข้อคัดค้าน ให้ได้ผลมีการเห็นตามมากกว่า แต่ท่านหากระทำดังนั้นไม่ กลับไม่กล้ารับผิดชอบ และยังแอบอ้างว่าเป็นพระบรมราชโองการ ฯ พระมหากษัตริย์ ได้ดึงเอาพระนามพระมหากษัตริย์มาโต้แย้งกับนักการเมือง ซึ่งถือไม่ได้แน่ว่าเป็นการถวายความจงรักภักดีเป็นแน่ และการโต้

แย้งระหว่างนักการเมืองนั้นย่อมมีขึ้นเป็นธรรมดา การตกใจถึงขนาดดึงพระมหากษัตริย์ลงมาเช่นนั้น คงจะเนื่องมาจากความเคยชินเก่าแก่ของท่าน เมื่อมีประกาศอ้างว่าเป็นพระบรมราชโองการ ฯ แล้ว ไม่ปรากฏการโต้ตอบพระราชวิจารณ์ที่อ้างว่าเป็นของพระมหากษัตริย์นั้นเลย และแม้ในที่สุด เมื่อรัฐบาลชุดนั้นถูกบังคับให้ลาออกไปแล้ว มีการตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ อันมีผู้ใหญ่ในคณะราษฎรเป็นหัวหน้ารัฐบาล เมื่อมีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับถาวรแล้ว ได้มีการเรียกนายปรีดี พนมยงค์ กลับจากต่างประเทศ (พฤติการณ์เรื่องโครงการณ์ฯ คราวนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้ถูกบังคับให้ออกไปอยู่ต่างประเทศ) แล้วสภาได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาว่า นายปรีดี ฯ นิยมคอมมิวนิสต์หรือไม่ ซึ่งในที่สุดสภาผู้แทนในครั้งนั้นได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่าไม่ใช่ ในครั้งนี้ได้มีการกล่าวอ้างถึงสมุดปกเหลืองว่าควรจะได้นำมาพิจารณาด้วย การที่คณะกรรมการมิได้นำสมุดปกเหลืองมาพิจารณาโดยตรงนั้น เป็นที่เข้าใจกันว่าเนื่องจากได้มีการกล่าวอ้างว่ามีพระบรมราชโองการ ฯ พระมหากษัตริย์วิพากย์วิจารณ์สมุดปกเหลืองนี้ไว้ จึงไม่เป็นการชอบที่คณะกรรมการจะนำสมุดปกเหลืองมาพิจารณา เพราะถ้าความเห็นขัดแย้งกันแล้ว ก็จะเป็นอันกระทบกระเทือนพระมหากษัตริย์ จึงเพียงแต่ให้มีการไต่สวนหลักความคิดเห็นในทางเศรษฐกิจของท่านผู้นั้น ซึ่งโดยหลักความคิดเห็นที่ท่านมีอยู่นั้น จะเป็นอันพิจารณาได้ว่าเป็นผู้มีแนวความคิดเห็นเช่นใด และวิสัยของผู้มีความมั่นคงต่อ

อุดมคติแล้ว ย่อมไม่ผันแปรง่ายซึ่งอุดมคติของตนนั้น หรือหลักความนิยมของตนนั้น เป็นที่ปรากฏว่าแม้จะได้ถูกประนามโดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ท่านผู้นั้นก็ไม่เคยได้โต้ตอบเลย ทั้งไม่พูดถึงอีกเลยในเรื่องที่แล้วไปแล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ สละราชสมบัติไปแล้ว และพระองค์ได้สวรรคตไป เมื่อมีโอกาสที่ท่านผู้นั้นจะได้กระทำ ก็ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะเทอดทูนพระบารมีคุณและพระเกียรติพระปกเกล้า ฯ ที่มีต่อประชาชน ที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยทุกประการ ในการสนับสนุนการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ สืบต่อจากพระปกเกล้า ฯ ท่านผู้นั้นก็ได้เป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุน และพยายามเลิกล้างข้อจำกัดสิทธิและอำนาจทางการเมืองที่ได้จำกัดไว้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ พยายามแก้ไขความขุ่นข้องหมองใจที่เกิดขึ้นแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และบรรดาเหตุพิพาททางการเมืองเมื่อมีโอกาส เมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อที่จะได้ช่วยกันพาบ้านเมืองก้าวเข้าไปตามวิถีประชาธิปไตยยิ่งขึ้น ระหว่างสงครามการพยายามป้องกันและเทอดทูนพระบรมวงศานุวงศ์ต่าง ๆ โดยอาศัยหน้าที่ฐานะผู้สำเร็จราชการ ฯ ก็เป็นที่ประจักษ์การกระทำอยู่ เกี่ยวกับความห่วงใยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ตลอดจนสมเด็จพระราชชนนีด้วยการปฏิบัติหน้าที่ถวายความสะดวกสบายทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ ก็ได้ปรากฏอยู่ถ้าไม่ถูกลืมกันเสีย เสร็จสงครามแล้ว ด้วยความเป็น

ห่วงในความเหินห่างจากประชาชน ท่านผู้นั้นก็ได้พยายามทูลเชิญให้เสด็จกลับเพื่อประทับให้เป็นที่อุ่นใจแก่ประชาชน การพยายามทูลเชิญนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์อยู่เช่นเดียวกัน คงจะไม่มีผู้ใดปฏิเสธ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมพระบารมีและแสดงความเคารพสักการะในพระองค์ เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งสามัคคีธรรม การกระทำทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้แสดงหรือว่าเป็นการมุ่งร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ เมื่อเสร็จสงครามมหาอาเซียบูรพานั้น ท่านผู้นี้ไม่ใช่เป็นผู้ได้รับความนิยมสูงสุดทั้งภายนอกและภายในประเทศหรือ ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ท่านผู้นี้ได้ปฏิบัติการสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางไม่เชิดชูพระบรมวงศานุวงศ์หรือ และเมื่อคราวมอบหมายแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยสืบต่อจากจอมพล ฯ ครั้งแรกนั้น คำแนะนำตักเตือนอันประกาศทั่วไปที่มอบแก่รัฐบาลนายควง ฯ นั้นไม่เป็นแบบอย่างที่ดี และนายควง ฯ ได้ปฏิญาณที่จะเทอดไว้ดอกหรือ และประชาชนได้มีความนิยมนับถือยิ่งขึ้นอย่างยิ่งหรือ ความนิยมนับถือที่เกิดขึ้นนี้เนื่องจากการใฝ่อำนาจหรือ เปล่าทั้งสิ้น แต่หากการกระทำบ่งชัดเช่นนั้น ถ้าท่านผู้นี้ใฝ่อำนาจแล้ว ไฉนจึงสนับสนุนให้ ม. ร. ว. เสนีย์ ฯ มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเสร็จสงครามทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่าท่านผู้นี้เป็นเชื้อพระวงศ์ และตามประวัติศาสตร์ย่อมชี้อยู่ว่า เป็นการยากที่สุดที่นักปฏิวัติกับเชื้อพระวงศ์จะเข้ากันได้ และการปฏิวัตินั้นได้กระทบถึงผลประโยชน์พระบรมวงศานุวงศ์ใหญ่ยิ่ง

กว่าพระมหากษัตริย์เสียอีก จึงเป็นการยากยิ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลายจะลืมความเสียหายและความเสื่อมเสียต่าง ๆ นั้นได้ แม้จะได้รู้สึกถึงความสำคัญของประชาชนบ้างก็ตาม ด้วยความห่วงใยในประโยชน์ของประชาชนเป็นข้อใหญ่ นายปรีดี พนมยงค์ ย่อมไม่พะวงถึงสิ่งเหล่านี้เลย และอนึ่ง ย่อมเป็นที่ประจักษ์ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาแล้วว่า ในกลุ่มนักปฏิวัติ ใช่ว่าจะมีผู้ใดมีจิตใจมุ่งมั่นต่อหน้าที่ต่อประชาชนทุกคนไป การประพฤติปฏิบัติในกาลต่อมาแสดงออกตามหลักแห่งความนิยมของเขา จนได้ปรากฏถึงสมัยหนึ่งที่ประชาธิปไตยได้ผันแปรไปในรูปเผด็จการ และได้มีการร่วมมือกับบรรดาประเทศเผด็จการทั้งหลาย ได้มีการปฏิบัติทำนองตั้งราชสำนักขึ้นใหม่เหล่านี้ ซึ่งก็เป็นลักษณะธรรมดาที่ทรากแห่งอำนาจอันได้ฝังรากลึกอยู่ในมนุษย์นั้น เป็นการยากที่จะผึกฝนหรืออบรม หรือแก้ไขให้คลี่คลายไปได้โดยรวดเร็วหรือง่าย ๆ ระยะแห่งความหลงผิดจึงเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และนั่นไม่เคยได้ทำความสั่นสะเทือนแก่ราชบัลลังก์กษัตริย์อย่างแท้จริงมาแล้วเลยหรือ ตามความจริงตามกฎธรรมชาตินั้น ลักษณะอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกันนั้นมิใช่เนื่องมาจากความใฝ่อำนาจหรือสะสมอำนาจนะเพาะตนดอกหรือ เมื่อผลประโยชน์ขัดแย้งกัน ธรรมนิยม ก็คือใช้กำลังสังหารผลาญกันเพื่อป้องกันส่งวนรักษาอำนาจของคนนั้น หรือเพื่อยื้อแย้งอำนาจนั้น แต่ในทางที่ได้สำนึกถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญแล้ว ความขัดแย้งใน

ประโยชน์ส่วนบุคคลก็ไม่มี ผู้ใดปฏิบัติตนขัดแย้งต่อประโยชน์ของประชาชน ก็เป็นเรื่องที่จะต้องถูกลงโทษโดยประชาชน กล่าวคือ โดยหลักเกณฑ์หรือโดยกฎหมายที่ประชาชนกำหนดไว้ ไม่มีบุคคลใดมีอำนาจโดยชอบที่จะจัดการโดยพละการได้.

ถ้าท่านผู้นี้ใฝ่อำนาจ เมื่อมีความนิยมสูงเช่นนั้น ก็ย่อมถือโอกาสกวาดต้างบรรดาผู้ขัดขวางอำนาจเสียได้ แต่ท่านหาได้กระทำเช่นนั้นไม่ ได้จัดให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามกฎหมายบ้านเมือง การพยายามทั้งหลายทั้งสิ้นที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ต้นก็ดี ระหว่างสงครามก็ดี และหลังสงครามแล้วก็ดี ทั้งนี้ ถ้าจะได้สนใจในผลประโยชน์ของประชาชนเพียงเล็กน้อย ก็ย่อมจะเห็นได้ว่าในยามนั้นบ้านเมืองต้องการความร่วมมืออย่างจริงจังของบรรดาผู้มีหน้าที่ทั้งหลาย และต้องการปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งของทุก ๆ ท่าน แต่มิได้มุ่งบุคคลใดร่วมมือกันบ้าง แทนที่จะได้สำนึกดังนี้ แม้เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ เสด็จเข้ามาแล้ว แทนที่จะได้สำนึกในการร่วมกันถวายความจงรักภักดีที่ถูกต้อง กลับปรากฏการกล่าวอ้างและการอวดอ้างความจงรักภักดีอย่างแพร่หลาย เมื่อเสร็จสงครามแล้ว แนวความคิดการจัดตั้งพรรคการเมืองได้เกิดขึ้นในที่สุดได้เกิดพรรคการเมืองที่สำคัญขึ้นสามพรรค คือพรรคประชาธิปัตย์, พรรคสหชีพ และแนวรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปัตย์ประกอบด้วยบุคคลที่เป็นมุขอำมาตย์เก่า และบรรดาผู้ที่เคยต้องคดี

การเมืองสมัยก่อนสงครามเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นธรรมดาโดยมิต้องสงสัย ท่านพากันประกาศก้องในความจงรักภักดีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพิเศษเสมอมา และพรรคฝ่ายอื่นฉะเพาะอย่างยิ่งพรรคสหชีพ ซึ่งประกอบด้วยนักการเมืองฝ่ายที่ไม่เคยมียศถาบรรดาศักดิ์มาแต่ก่อนเป็นส่วนมาก และส่วนมากเป็นสมาชิกในภาคอีสาน ก็มักได้รับการเยาะเย้ยเหยียดหยามว่าเป็นสมาชิกชนชั้นต่ำ เป็นพวกมีลำเนียงเป็นที่เย้ยหยัน (ตามการเยาะเย้ยที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ฝ่ายที่อ้างความนิยมกษัตริย์เป็นพิเศษ) การเด่งกันในรูปนี้ ความจริงก็เป็นลักษณะธรรมดา เพราะความสำนึกในประชาชน ในบุคคลผู้เคยได้สิทธิพิเศษนั้น ย่อมยังยากที่จะคลี่คลายไปได้ การฝังความรู้สึกเรื่องชนชั้นยังมีรากฐานแน่นอยู่ (เมื่อเกิดรัฐประหารแล้ว ได้เกิดมีการแยกพวกตื่นเต้นโห่ร้อง โดยกลุ่มที่อ้างว่านิยมกษัตริย์เป็นพิเศษเป็นการแสดงออกชัดซึ่งความเหยียดหยามชนต่างชน) การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างนักการเมืองหลังสงคราม จึงแสดงออกชัดในรูปการเหยียดหยามระหว่างชนชั้นเสียแล้ว แทนที่จะระลึกถึงหน้าที่สำคัญฉะเพาะหน้า ฉะนั้น ในที่สุดเพื่อให้ได้มีการประสานรอยร้าวเหล่านี้ จึงมีการเรียกร้องให้นายปรีดี พนมยงค์ ในขณะนั้นได้รับการแต่งตั้งและยกย่องให้เป็นรัฐบุรุษอาวุโสแล้ว เข้ามารับภาระเป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อเรียกร้องความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ ผลที่ได้รับคือ นายควง อภัยวงศ์ ทั้ง ๆ ที่ได้แสดงร่วมลงนามเรียกร้องด้วย

เห็นว่าการเข้ามารับหน้าที่เป็นการแย่งตำแหน่งที่ตนควรจะได้ (เพราะเหตุทรากแห่งความนิยมอำนาจยังติดอยู่ ความคิดในเรื่องแย่ง เรื่องชิงชังแข่งขันจึงเป็นความรู้สึกธรรมดาของเขา เขาได้แสดงความรู้สึกของเขาชัดแจ้งในคำแถลงความณศาลนี้) และได้ประกาศตนเข้าร่วมในพรรคประชาธิปัตย์ (ซึ่งแต่เดิมใช้นามว่าพรรคก้าวหน้า) และได้รับยกย่องเป็นหัวหน้าพรรค.

ปรากฏว่าเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ยินยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ไม่กี่วัน ก็เกิดรถแห่ขึ้นรถพระที่นั่งรองหายไปจากพระบรมมหาราชวัง ถ้านายปรีดี พนมยงค์ มีอิทธิพลและมีอำนาจเหนือบรรดาข้าราชสำนักโดยแท้จริงแล้ว รถแห่จะหายไปโดยไม่ได้ร่องรอยเลยหาได้ไม่ เพราะการหายเช่นนั้นมีแต่จะนำความเดือดร้อนมาสู่รัฐบาลในขณะนั้น เรื่องรถแห่หายนี้ โจทก์พยายามนำสืบขึ้น เพื่อให้เห็นถึงความหละหลวมในการคุ้มครองป้องกันพระมหากษัตริย์ แต่ขอได้โปรดระลึกว่าในสมัยที่นายปรีดี ฯ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จนิวัติเข้ามาสามเดือนเศษแล้ว การดูแลรักษาการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในตอนก่อน และตอนนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็เป็นเจ้าหน้าที่ชุดเดิมนั่นเอง และบรรดาเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในสำนักพระราชวัง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบก็ล้วนแต่เป็นข้าในราชสำนักมาหลายชั่วคนและหลายรัชกาล อนึ่ง ในระบอบประชาธิปไตย สถาบัน

พระมหากษัตริย์มิใช่สถาบันที่จะเข้ายื้อแย่งการครอบครองกันอย่างใดได้ ฉะนั้น มูลเหตุอันจะนำมาซึ่งภัยส่วนพระองค์ ย่อมมีน้อยกว่าสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทั้งนี้ต้องเข้าใจกันให้ดี เว้นเสียแต่จะเสแสร้งเข้าใจเป็นอย่างอื่น ภาระกิจฉะเพาะหน้ารัฐบาลสมัยนายปรีดี ฯ ประจักษ์ว่ามีเป็นอันมาก และการเร่งปฏิบัติหน้าที่ตามภาระกิจนั้น ก็ได้ประจักษ์ตามการกระทำที่ปรากฏ เช่นการพยายามแก้ไขฐานะการครองชีพของข้าราชการให้สูงขึ้น เพื่อปฏิบัติหน้าที่ราชการได้เต็มที่ ได้พยายามจัดการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อก้าวเข้าสู่วิถีประชาธิปไตยยิ่งขึ้น ได้วางวิธีการแก้ไขเศรษฐกิจ โดยการแก้ไขข้อผูกมัดตามสัญญาสมบูรณ์แบบ กำหนดแผนผังการสร้างเขื่อนชัยนาท เพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่เกษตรกรรม เหล่านี้เป็นต้น ท่านผู้นี้เข้าปฏิบัติหน้าที่นายกรัฐมนตรีเพียงสองเดือนเศษ ก็เกิดกรณีสวรรคตขึ้น (เข้ารับตำแหน่งวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๔๘๙ สวรรคตวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙) เหตุเกิดขึ้นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อไม่ปรากฏว่าแวดวงแห่งการประทุษร้ายเคยเช่นนั้น และมันเป็นการสุดวิสัยที่จะคาดถึงได้ว่า จะมีใครคิดร้ายพระองค์ท่านได้ และเป็นความจำเป็นต้องรีบแถลงเหตุการณ์ให้ประชาชนทราบโดยด่วน จึงได้แถลงไปเป็นข้อสันนิษฐานว่าเนื่องจากอุบัติเหตุ ได้มีการพยายามนำสืบทำนองประหนึ่งว่า ในเช้าวันที่ทราบเหตุการณ์นั้น ท่านผู้นี้ได้บอกแก่ใคร ๆ หลายคนว่า เป็นเรื่องปลงพระชนม์เองก่อนที่พากันเข้าไปในวัง โดยที่

เจ้าหน้าที่ทางสำนักพระราชวังที่มาแจ้งเหตุ มิได้บอกความเห็นเช่นนั้น แต่ปรากฏจากปากคำพันเอกหลวงสัมฤทธิ์สุขุมวาท พะยานโจทก์ ประกอบกับคำพระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจสมัยนั้น (พะยานจำเลยและโจทก์ก็ได้อ้างร่วมไว้ด้วย แต่มิได้นำมาสืบ) เป็นอันฟังได้ว่า พระยาเทวาธิราชได้แสดงความเห็นเช่นนั้นแก่หลวงสัมฤทธิ์-สุขุมวาท ซึ่งไม่ต้องสงสัยว่าท่านผู้นั้นจะไม่ได้แสดงความคิดเห็นนั้นแก่นายปรีดี พนมยงค์ ด้วยและบรรดาเจ้านายทั้งหลายทั้งสิ้น ในขณะที่ประชุมอยู่ในเช้าวันเกิดเหตุนั้น ก็ปรากฏว่าได้มีความเข้าใจเช่นนั้นทั้งสิ้น โดยท่านเหล่านี้มิได้รับคำบอกเล่าจากนายปรีดี ฯ เลย และถ้ามีข้อสงสัยอื่น กรมขัยนาท ฯ ซึ่งเสด็จขึ้นไปพบสมเด็จพระราชชนนีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ก่อนที่จะลงร่วมประชุมกับคณะรัฐบาล คงจะได้แสดงความเห็นในความพิรุธสงสัยแล้ว เหตุการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างในเช้าวันเกิดเหตุ ไม่ประกอบให้เป็นข้อพิรุธเลย และให้ข้อที่ว่าคืนบรรทมแล้วเข้าห้องสรงแล้ว เมื่อพระราม-อินทราเข้าตรวจดูในห้องสรง ก็ปรากฏว่า มีพระบังคดหนักในห้องพระบังคดหนัก ปรากฏอยู่รองรอยพิรุธเรื่องนี้ หรือจะมีอะไรล่อลักษณะพิรุธในบริเวณแวดล้อมโดยทั่วไป ตลอดจนบุคคลบนพระที่นั่งบรมพิมานไม่ว่าใครทั้งนั้น มิได้แสดงความสงสัยเป็นอย่างอื่นอย่างใดเลย เมื่อคณะรัฐบาลตลอดจนเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขึ้นไปเฝ้าพระบรมศพเป็นครั้งแรกนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจัดเรียบร้อยหมดแล้ว ดังกล่าวมา.

ข้างต้นแล้ว การแสดงความสงสัยโดยฝ่าฝืนข้อห้ามของในกรมชัยนาท ฯ มิแต่จะนำไปสู่การกระทบกระเทือนถึงพระเกียรติทั้งสิ้น ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้เข้ารับผิดชอบในการแถลงการณ์ และได้พยายามรักษาพระเกียรติทุกวิถีทาง แม้เมื่อทางการตำรวจจะขอให้กรมชัยนาทลงพระนามความเห็นของพระองค์ในทางอุบัติเหตุ ยืนยันความเห็นเดิมในวันรุ่งขึ้นอีก เมื่อตำรวจจะออกแถลงการณ์ ท่านนายกรัฐมนตรี ก็ขอให้ถวายพระเกียรติโดยมิต้องถึงกับให้ลงพระนามเช่นนน สิ่งที่ นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการตอบแทนจากการที่ได้พยายามปฏิบัติหน้าที่มาโดยตลอด คือการตะโกนกล่าวหาว่าเป็นผู้ปลงพระชนม์ในหลวงในโรงภาพยนตร์ และโฆษณาทางไปในข้อกล่าวหานั้น แม้ในวันแรกนั้นเอง ทางสถานทูตต่างประเทศและในวงการทหารมีโทรศัพท์ลึกลับแจ้งไปแล้วว่า ในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์ และข่าวกล่าวหานี้กระพือหนักขึ้น เมื่อปรากฏว่ามีบาดแผลทะลุเบื้องหลัง มีการแพร่ข่าวไปว่า แผลหลังเล็กกว่าแผลหน้า จึงทำให้เชื่อว่าในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์หนักขึ้น เรื่องบาดแผลเมื่อมีข่าวโจษย์แพร่หลายไปดังนี้ จึงเกิดความจำเป็นต้องเปิดการชันสูตร โดยตั้งกรรมการให้เป็นการเปิดเผย มิใช่งุบงิบ ถ้าคงปล่อยให้ความสงสัยนี้คงอยู่ ก็จะมีการคลาดคลายขยายข่าวไปต่าง ๆ นา ๆ สุดแต่ผู้ฉวยโอกาสในกาลต่อไปจะกล่าวอ้าง ซึ่งหาใช่จะเป็นผลร้ายแก่นายปรีดี พนมยงค์ แต่ผู้เดียวก็หาไม่ เพราะในสถานที่

เช่นนั้น เวลาเช่นนั้น โดยผู้คนอยู่พลุกพล่านเต็มไป ปรากฏว่านแต่ข้าราชบริพารแห่งกษัตริย์มาตั้งแต่ดั้งเดิมเกือบทั้งสิ้น เมื่อคณะกรรมการแพทย์ชันสูตรแล้ว ปรากฏชัดว่าบาดแผลนั้นเกิดจากกระสุนเข้าทางหน้าทุกด้านหลังโดยแน่นอน กระนั้นยังมีการตั้งข้อสงสัยต่าง ๆ มีการอ้างอิงหลักวิชา (ซึ่งความรู้ความชำนาญในขณะนั้นยังไม่พอ) สร้างความเชื่อแก่ประชาชน ให้เป็นเรื่องถูกลอบปลงพระชนม์ให้จงได้ บรรดานักการเมืองที่สนับสนุนนายปรีดี ฯ พากันถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกฆ่าในหลวง นักอ้างความจงรักภักดีได้แสดงบทบาทของเขาเต็มที่ เมื่อโอกาสอันดีนั้นเกิดขึ้นแล้ว และโดยข้อกล่าวหาทางเดียวนี้เท่านั้นที่จะทำลายความนิยมนับถือที่ประชาชนมีต่อนายปรีดี ฯ เสียได้.

ในการพิจารณาครั้งกรรมการสอบสวนกรณีสวรรคต ซึ่งตั้งขึ้นในครั้งนั้น อันเป็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงความจริงให้ประชาชนทราบ ก็ถูกกล่าวหาบิดเบือนว่า พยายามจะกลบเกลื่อนข้อเท็จจริง ตลอดจนกล่าวหาตำรวจผู้ทำหน้าที่ครั้งนั้นว่า อยู่ใต้อิทธิพลนายปรีดี ฯ โดยช่วยกันบิดเบือนและชู้เชิญพยานมิให้เบิกความเป็นอย่างอื่น นอกจากจะให้ล่อไปในทางอุบัติเหตุ และเมื่อปรากฏข่าวว่า นายแพทย์ได้ลงความเห็นในลักษณะที่ทำให้สงสัยว่า จะกล่าวเกินขอบเขตแห่งความรู้ความชำนาญนั้น กลับถูกกล่าวหาว่าชู้เชิญแพทย์ ใช้อิทธิพลเหนือแพทย์ ถ้านายปรีดี ฯ ใช้อิทธิพลจริง ไฉนจะให้นายแพทย์เหล่านั้นเบิกความท่ามกลางประชาชน และแสดงความเห็นแม้ในสิ่งที่

ตนไม่มีความรู้จริง ความชำนาญจริง ดังที่ได้ปรากฏแล้ว โดยแต่ละคนมิได้รับความเดือดร้อนหรือภัยอันตรายอย่างใดเลย นายตำรวจพยานโจทก์ผู้ดำเนินการสอบสวนก็ยืนยันว่า นายปรีดี ฯ มิได้ใช้อิทธิพลเหนือตน เพียงแต่ขอให้เสนอหลักฐานความจริงให้ปรากฏเท่านั้น แม้ข้อถามใดซึ่งนายปรีดี ฯ ประสงค์จะให้ถาม ตำรวจผู้นั้นเห็นไม่ควรถามก็ไม่ถาม เขาก็หาได้ถูกต่อว่าหรือบังคับอย่างใดไม่ พยานต่าง ๆ ที่เบิกความในครั้งนั้นว่า ไม่รู้เห็นอะไรอันเป็นประโยชน์แก่คดี แต่ได้ยืดยำเยี่ยไม่ได้เบิกความในครั้งนั้น และได้เบิกขึ้นในครั้งนี้หรือ ไม่ปรากฏว่าพยานโจทก์คนใดถูกอิทธิพลใด ๆ บังคับในการเบิกความในครั้งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์การสวรรคต (ที่เรียกว่า "ศาลกลางเมือง") นั้นเลย ที่เกี่ยวกับเรื่องการตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ในครั้งนั้น ก็ได้ปรากฏว่า เพราะความสำนึกถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ โดยที่เห็นว่า การโฆษณาข้อความอันเป็นเท็จปลุกปั่นให้ประชาชนหลงผิดนั้น เท่ากับใส่ยาพิษแก่ประชาชน ด้วนแต่นำมาซึ่งผลร้าย และในที่สุดจะปรากฏนักแสวงโอกาสจากความหลงผิดของประชาชนนั้น.

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว ในคืนวันนั้นเอง รัฐสภาก็มีมติเป็นเอกฉันท์ ให้อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันขึ้นเสวยราชสมบัติ และในวันรุ่งขึ้น รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ก็กราบถวายบังคมทูลลาออกทั้งคณะ เมื่อได้รับความนิยม

จากสภาให้คงดำรงตำแหน่งนายก ฯ ต่อไป นายปรีดี พนมยงค์ ก็จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นใหม่ ในที่สุดก็ทนต่อการโฆษณาข่าวกล่าวหาต่าง ๆ ไม่ไหว เป็นอันหมดกำลังใจที่จะทนปฏิบัติหน้าที่บริหารบ้านเมืองต่อไปได้ ดำรงตำแหน่งคราวนี้อยู่ประมาณสองเดือน ก็กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง และทั้งได้ลาออกจากหน้าที่ผู้แทนราษฎรจังหวัดอยุธยาอีกด้วย วิญญูชนผู้มีน้ำใจเป็นกลางย่อมพิจารณาเห็นได้ว่าผู้ใดได้รับการตอบแทนอย่างนี้ แม้จะได้พยายามทำงานทุกสิ่งทุกอย่างตลอดมาโดยมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย โดยปรารถนาที่จะกำจัดเสี้ยนซึ่งความแตกแยก และในส่วนที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ โดยที่ได้ตระหนักในประโยชน์ของประชาชน ก็ได้ถวายความจงรักภักดีตามแบบแผนประชาธิปไตยทุกสิ่งทุกอย่าง แต่แล้วกลับถูกกล่าวหาด้วยข้อหาอกรรจ์ใหญ่ยิ่งในประวัติศาสตร์เช่นนี้ ไม่มีมนุษย์ปุถุชนคนใดที่จะคงทนมีน้ำใจทำงานต่อไปโดยปรกติได้ ออกจากหน้าที่ไปแล้ว โดยที่ความนิยมในนานาประเทศได้มีอยู่ ก็ได้รับเชิญให้ไปเยี่ยมประเทศต่าง ๆ เหล่านั้น ทางรัฐบาลได้มอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ ทำความเข้าใจในข้อเข้าใจผิดที่เกิดมีขึ้นในระหว่างสงคราม ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เป็นอย่างดี และได้เสนอรายงานการปฏิบัติหน้าที่ตลอดจนเสนอความคิดเห็นในการทนุบำรุงประเทศตามที่ได้ไปเห็นมา แสดงว่าประเทศทุกประเทศ เขาต่างเร่งรีบฟื้นฟูประเทศของเขาอย่างขมักเขม้นจากภัยสงคราม ตรงกันข้ามกับบ้านเมืองของเรานี้ การพยายาม

เรียกร้องเป็นอันไร้ผล เพราะต่อมาไม่ช้าก็เกิดเหตุที่เรียกกันทั่วไปว่า "รัฐประหาร" ขึ้น.

ในคืนวันเกิดรัฐประหารนั้น ที่ทำเนียบท่าช้างถูกระดมยิงด้วยกระสุนปืนและปรากฏว่ามุ่งยิงตรงไปที่ห้องนอน แสดงว่าท่านผู้นี้ถูกมุ่งหมายชีวิต การกระทำรัฐประหารเป็นการไม่ชอบด้วยวิถีทางประชาธิปไตยโดยแน่นอน ฉะนั้น เป็นอันท่านผู้นี้จะเห็นชอบด้วยย่อมไม่ได้ จึงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะอยู่รับภัยนั้น หาใช่เป็นการหนีข้อกล่าวหาในคดีนี้ไม่.

เกิดเหตุรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ แล้ว ต่อมาจำเลยทั้งสามคนนี้ก็ถูกจับโดยทหารหรือตำรวจไม่แน่ ในคราวเดียวกันกับที่ถูกจับนั้น มีพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร หัวหน้ากองมหาดเล็กและนายวงศ์ เชาวนะกวีด้วย ตลอดจนนางชะอุ่ม ชัยสิทธิเวชก็ถูกจับ เมื่อถูกจับทุกคนไม่ทราบข้อหาโดยชัดเจน จำเลยที่ ๑ ถูกจับที่สนามม้านางเลิ้ง จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ ถูกจับขณะที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ ยังคงรับราชการอยู่ในแผนกรับใช้ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนถึงวันถูกจับ พระยาอนุรักษ์ฯ และนายวงศ์ฯ ถูกจับที่บ้านของตนเอง ทั้งห้าคนนี้ถูกจับในวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๙๐ ต่อมาวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๔๙๐ จึงจับนางชะอุ่ม ชัยสิทธิเวชไป และควบคุมกักขังอยู่ ๑๔ วัน ก็ได้รับการประกันตัวไป ในคราวนี้ได้แจ้งข้อหาให้ทราบว่า ถูกกล่าวหาว่าสมคบกันปองพระชนม์ในหลวงและต่อต้าน พระยาอนุรักษ์-

ราชมณเฑียรถูกควบคุมจองจำอยู่ประมาณ ๗ เดือนเศษ จึงได้ให้ประกันตัวชั่วคราว แล้วในที่สุดไม่ถูกฟ้อง คดีนี้ได้มีกฎหมายขยายกำหนดเวลาคุมขังผู้ต้องหาเป็นพิเศษเป็นเวลา ๖ เดือน ในที่สุดจำเลยก็ถูกฟ้องในคดีนี้ ระหว่างถูกควบคุมกักขังได้มีการจองจำด้วยโซ่ตรวนเป็นเวลาคนละกว่าสามเดือน โซ่ใหญ่บ้าง เด็กบ้าง ดังที่ปรากฏแก่ตาศาลเองแล้วเมื่อนำจำเลยเหล่านี้มาขออำนาจฝากขัง.

ในการดำเนินการรวบรวมหลักฐานเสนอต่อศาล เป็นที่เห็นได้ว่าได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้เป็นผลฟ้องจำเลยให้ได้ และทั้งยังได้ดำเนินการสอบสวนด้วยวิธีวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ให้แก่นายชิตนายบุศย์จำเลย โดยวิธีฉีดยาให้เคลิบเคลิ้มเค้นเอาความจริง ซึ่งไม่เคยเป็นวิธีที่ใช้ในเมืองไทย ที่ว่าจะเป็นวิธีชอบด้วยกฎหมายนั้น ไม่ชอบแน่ ปัญหาว่าเรื่องใดชอบกฎหมายหรือไม่ คณะผู้รวบรวมคดีไม่จำต้องถือว่าสำคัญนัก ท่านเห็นว่าเป็นวิธีที่ใช้ได้ผลมาแล้วในต่างประเทศจึงได้นำมาใช้บ้าง (ปรากฏว่าเป็นคำแนะนำของนายควง อภัยวงศ์ในเรื่องการฉีดยานี้ จำเลยขอเสนอเป็นข้อสังเกตด้วยว่า ถ้าปรากฏข้อความใดเป็นประโยชน์แก่คดีโจทก์แล้ว ข้อความนั้นคงต้องเสนอขึ้นณศาลนี้แล้วโดยมิต้องสงสัย แต่ถ้าแสดงออกซึ่งความบริสุทธิ์ของจำเลยแล้ว เป็นที่แน่นอนว่าข้อความนั้นจะไม่ปรากฏได้เลย)

การรวบรวมหลักฐาน ได้พยายามรวบรวมทุกวิถีทางดังกล่าวนาน ๆ ก็มีโฆษณาต่อประชาชนเสียครั้งหนึ่งว่าได้ผลดีอย่างนั้นอย่างนี้

แล้วในที่สุดเมื่อจวน ๆ จะเสร็จสำนวน ก็ได้เกิดพยานขึ้นชุดหนึ่ง คือ ชุดการวางแผนการณ์ที่บ้านพลเรือตรีกระแส ประวาหะนาวิน หรือพระยาศรยุทธเสน่ โดยมีนายตี ศรีสุวรรณ เป็นพยานสำคัญ เป็นผู้ที่เบิกความอ้างว่าได้ยินการปรึกษาวางแผนการณ์ปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธเสน่ ในระหว่างที่พยานได้มาพักอาศัยอยู่ที่บ้านเจ้าคุณ เพื่อช่วยทำการค้าไม้หมอนส่งประเทศจีน การกล่าวอ้างของพยานปากนี้ได้ปรากฏถึงลักษณะประหลาดต่าง ๆ ดังได้เป็นที่ทราบแล้ว ก็เป็นการสมควรจะได้พิจารณาพยานชุดนี้ ซึ่งโจทก์ถือว่าเป็นชุดเอกของโจทก์ เมื่อพยานชุดนี้เบิกความไปแล้ว ก็ปรากฏแก่ศาลแล้วถึงลักษณะอันขัดแย้งกันระหว่างพระยาศรยุทธเสน่ กับนายตี ศรีสุวรรณ ไปอยู่ที่บ้านพยานหลังสวรรคตแล้ว ได้มีหลักฐานโดยจดหมายของนายแม้น ๆ ยืนยันประกอบข้ออ้างนั้น การเกิดพยานชุดนี้ขึ้นโดยตลอดเป็นที่สังเกตเห็นได้ถึงลักษณะอันพอใจของผู้สร้างคดีเป็นอันมาก จึงได้ปรากฏการขวนขวายแข็งแรงในการจัด ฉะเพาะอย่างยิ่งนายตี ศรีสุวรรณพยานโจทก์ปากนี้ยังคงอยู่ได้รับการเลี้ยงดูจากตำรวจตลอดมา จนกระทั่งนับเป็นเวลารวมทั้งหมดเกือบสามปี เมื่อปรากฏคำเบิกความของพระยาศรยุทธเสน่อันเป็นคำยืนยันประกอบกับการปรากฏจดหมายของนายแม้น จันทวานิช ผู้พานายตี ศรีสุวรรณ มาอยู่ที่บ้านเจ้าคุณ ๆ เป็นจดหมาย ๔ ฉะบับ อันมีข้อความประกอบให้มีน้ำหนักในคำยืนยัน

ของเจ้าคุณ ฯ นั้น เมื่อฝ่ายจำเลยส่งอ้างจดหมาย ๔ ฉะบับนี้แล้ว ต่อมาโจทก์ก็นำนายแม้น จันทวานิช ซึ่งโจทก์มิได้อ้างเป็นพยานไว้ก่อน อ้างเพิ่มเติมขึ้นมา เพื่อหักล้างน้ำหนักถ้อยคำของพระยาศรยุทธเสนี พยานของโจทก์เอง โดยนำตัวมาจากคุ้งสำเภา (อำเภอมโนรมย์) จังหวัดชัยนาท ตามธรรมดาเมื่อพยานโจทก์เบิกความหักล้างซึ่งกันและกันดังนี้ พยานนั้นก็ไม่มีน้ำหนักที่จะพึงฟังได้อยู่ในตัว ในการพยายามค้นคว้าความจริงแห่งพยานชุดนี้ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาความสำคัญในข้ออื่น การจดนำนายแม้น จันทวานิช และคำเบิกความของนายแม้น จันทวานิชนี้เอง ประกอบชี้ให้เห็นชัดถึงคำยืนยันของเจ้าคุณศรยุทธเสนีว่าถูกต้อง ดังจะได้พิจารณาเห็นได้โดยนัยต่อไปนี้ คือ จดหมายทั้ง ๔ ฉะบับนี้ ฉะบับที่ ๑ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๙ มีความว่า “กราบเท้าท่านเจ้าคุณทราบ ผมได้ไปพบคนที่จะตัดไม้หมอนอย่างที่เจ้าคุณจดหมายมาถึงผม เขาก็ยินดีรับทำตามจดหมาย วันที่ ๒ นี้เขาไปที่คนรับตัดไม้และเอาไม้ตัวอย่างมาให้ท่านดู จะมาทำสัญญาด้วยกับผม โดยนับถือท่านสุด แม้น จันทวานิช” ฉะบับที่ ๒ ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๙ มีข้อความว่า “จากคุ้งสำเภา วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ กราบเท้าเจ้าคุณทราบ ผมได้ไปปากน้ำโพ ไปหาคนที่รับไปจากผม เขายินดีจะรับทำได้ตามจดหมายของเจ้าคุณ และผมได้ติดต่อกับพวกป่าไม้อีก ๒ แห่ง เขาก็รับได้ เวลานี้ทั้งสามคนเขาไปติดต่อกับคน

ทำไม้ในป่าและเขาเอาไม้ตัวอย่างด้วย เขารับทำได้มาก ภายในวันที่ ๑๕ นี้ ผมจะพาเขามาหาเจ้าคุณกับผม ๆ ได้ฝากจดหมายมาเมื่อวันที่ ๑ ฉะบับ แต่ผมเกรงว่าจะไม่ถึง โดยนับถือที่สุด แม้น จันทวานิช" ฉะบับที่ ๓ มีใจความว่า "วันที่ ๓ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๘๙ วันนี้ ผมไปวัดสิง ไปหาหัวน่าที่เขารับเสาไม้กระดานจากบ้านดอนให้เขารับทำไม้เดือย และตามชะนิดที่เจ้าคุณแจ้งมาให้ผม เขาก็รับได้มาก แต่ราคาที่ผมตกลงกับเขา ให้เขาถึงราคาตามนี้ ผมจะไม่ได้อะไรเท่าไร ที่ให้เขามากนี้ ก็เพราะผู้แทนชัยนาทเขามารับจำนวนแสนเหมือนกัน ฉะนั้นจึงให้ราคาสูงเพราะแย่งคนทำ ที่ผมอดอยู่ก็เพราะไปเที่ยวตกลงกับพวกหัวน่าชาวบ่า แต่ต้องคนอีกคนหนึ่งเขาไปเอาไม้ตัวอย่างด้วย และเป็นคู่คิดกัน ไม่เป็นได้แน่ คนที่รับทำเป็นคนสำคัญของหัวน่าพวกชาวบ่าทั้งนั้น เขาอยากทำมากทุกคน เจ้าคุณไม่ต้องร้อนใจ ภายในวันที่ ๑๕ นี้ต้องมาถึง โดยนับถือที่สุด แม้น จันทวานิช" ฉะบับที่ ๔ มีความว่า "จากคุ้งสำเภา วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๘๙ กราบเท้าเจ้าคุณซาบ ผมขอความกรุณาขออะไพให้ผมด้วย คือผมขนมาถึงบ้านทางปากน้ำโพ เขาส่งข่าวมาว่าทางป่าไม้ปากน้ำโพและเหนือขึ้นไป เขาดงมือทำไม้กันก็มีแล้ว แต่จะส่งให้ใครไม่ทราบ ทางนายตี๋ เขาอยากซาบที่เจ้าคุณ เพราะมีคนไปหาเขา คนที่เขารับจากผมและนายตี๋ เขาเต่งอยากจะทำ เขาอยากจะรู้ว่าเป็นที่แน่ที่เจ้าคุณหรือไม่ เพราะมีคนไปว่าเขาจะให้ทำ

ฉะนั้นท่าเจ้าคุณได้ซาบอย่างไรตอบให้ผมซาบเร็วด้วย ผมจะได้ ๆ กับเขาบ้าง ขอความกรุณา โดยนับถืออย่างที่สุด แม้น จันทวานิช" (นายแม้นคนนี้เป็นนายท่าบริษัทเรือแดงที่คุ้งลำเภา (อำเภอมโนรมย์) จังหวัดชัยนาท เป็นมา ๑๒-๑๓ ปี แล้ว เพิ่งเลิกเป็นนายท่าเมื่อ ๔-๕ เดือนก่อนเบิกความ นอกจากเป็นนายท่าแล้ว ได้ทำการค้าไม้ด้วย) ได้ความจากนายตี๋ นายแม้น และเจ้าคุณศรยุทธว่า ในระหว่างปี ๒๔๘๙ เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้จัดการบริษัทเรือแดง มีความประสงค์จะทำไม้หมอนส่งเมืองจีน จึงได้ติดต่อไปยังนายแมน จันทวานิช ติดต่อไปยังนายแม้นแล้ว ต่อมานายแม้น ก็พานายตี๋ไปหาเจ้าคุณที่บ้านเจ้าคุณรับจะตัดไม้ส่ง แล้วต่อมานายตี๋พะยานโจทก์ผู้นี้ก็ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านเจ้าคุณ ช่วยเหลือในกิจการทำไม้หมอน จากคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ นั้น เบิกความว่าต่อไปยังนายแม้นแล้วกว่าครึ่งเดือนจึงได้พบกับนายตี๋ พบนายตี๋แล้วเดือนเศษ นายตี๋จึงมาอยู่ในบ้านเจ้าคุณ อยู่ในบ้านเจ้าคุณราวเกือบปีจึงออกไป เมื่อออกไปจากบ้านนั้นเมื่อเดือนสิงหาคมหรือกันยายน ๒๔๙๐ จดหมายทั้ง ๕ ฉะบับนั้น ข้างต้นนั้นเป็นจดหมายของนายแม้นส่งถึงเจ้าคุณก่อนพานายตี๋มาพบ และชื่อตี๋ตามที่ปรากฏในจดหมายฉะบับที่ ๕ นั้น คือ นายตี๋ ศรีสุวรรณ พะยานโจทก์นั่นเอง นายตี๋ ศรีสุวรรณเบิกความว่าเมื่อเดือนสี่ ข้างขึ้น ปีจอ นาน ๓ ปีก่อนเบิกความ นายแม้นไปหานายตี๋ที่บ้านของนายตี๋ที่ปากน้ำโพ บอกว่าเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ค้าไม้หมอน

ให้นายแม้นไปหาพะยานจะซื้อไม้หมอนรถไฟ ให้ราคาท่อนละ ๑๕ บาท ส่งถึงท่า จึงได้ไปเที่ยวหาคนทำไม้ตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดพิจิตรให้ทำไม้ส่ง แต่การทำไม้ให้ราคาต่ำทำไม่ได้ จึงบอกนายแม้นว่าราคานี้ทำไม่ได้ แล้วก็ชวนกันมาหาเจ้าคุณศรยุทธ ฯ พักอยู่ในบ้านแม่ยายนายแม้นในคลองบางหลวง ต่อมา ๙ หรือ ๑๐ วัน นายแม้นบอกพะยานว่าเห็นจะไม่ได้เรื่องเสียแล้ว โสหุ้ยจะหมด นายแม้นจะกลับก่อน ให้พะยานอยู่คอยพังเรื่องไม้หมอนก่อน พะยานจึงเก็บสิ่งของจะไปพักที่บ้านนายเนื่อง แต่นายแม้นชวนไปแวะบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เจ้าคุณว่าไป ๆ มา ๆ ลำบากอยู่เสียที่นี่ก็ได้ แต่ไม่มีมุ้งให้นอน พะยานว่าไม่เป็นไรอยู่ได้ และตกลงอยู่ที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธตั้งแต่วันนั้น เป็นเดือน ๔ ข้างแรม ปีจอนั้น (โปรดสังเกตด้วยว่า เมื่อตอนที่พะยานตอบคำนันจำเลยนั้น พะยานว่าเมื่อนายแม้นไปหาพะยาน ไปหาไม้หมอนที่อำเภอลาดยาวกับอำเภอบรรพต ฯ นายแม้นไม่ได้ไปคอยอยู่ที่บ้าน อำเภอลาดยาวกับอำเภอบรรพต ฯ อยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นอันในครั้งนี้ไม่ได้ไปจังหวัดพิจิตร เมื่อไปจังหวัดพิจิตรนั้น ไปอำเภอโพธิ์ทะเล และไปเมื่อในหลวงสวรรคตแล้ว ทำให้พอรู้สึกได้ว่าพะยานจำได้ดีว่าเมื่อนายแม้นไปหาเรื่องไม้หมอนนี้ พะยานได้ไปเที่ยวหาตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นระยะหลังสวรรคตแล้ว แต่มาแก้เวลาเสียเป็นก่อนไป เมื่อตอบโจทก์จึงระบุการหาไม้

ในจังหวัดพิจิตรด้วย เมื่อตอบจำเลยเผลอไป ถึงพูดถึงจังหวัดพิจิตร แล้วนึกขึ้นมาได้ว่า ตอบไว้ว่าไปหาไม้หมอนด้วย ได้นำเวลาที่จำได้จริง ๆ มาตอบ) นายแม้นว่านายดี ศรีสุวรรณ กับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไม่รู้จักกันมาก่อน พะยานเป็นผู้พามารู้จัก โดยเมื่อปีที่แล้วมาเดือน ๓ วันขึ้นเดือน ได้รับจดหมายจากเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ว่าจีนต้องการจะซื้อไม้หมอนอีกมาก บอกราคาและชะนิดไม้ไปด้วย ว่าจะให้ราคาท่อนละ ๑๕ บาท โดยส่งถึงท่าที่เรือรับถึง จึงตอบจดหมายเจ้าคุณมีใจความว่า พะยานจะไปหาผู้รับทำดูก่อน ทราบแล้วจึงจะถงมา แล้วในวัน ๑ ค่ำ เดือน ๕ นั้นเอง พะยานไปหานายดี ศรีสุวรรณที่บ้านหลังวัดโพ ปากน้ำโพ เอาจดหมายของเจ้าคุณให้ดูว่าท่านบอกชะนิดและราคามาอย่างนี้ จะหาทำได้ไหม นายดีว่าจะลองไปหาดูก่อน แล้วนายดีก็ไปหาที่อำเภอตาดยาว อำเภอบรรพต ฯ และตามพ่อค้าไม้ในที่ต่าง ๆ หาแล้วกลับมาบอกพะยานว่าได้ แต่ราคาท่อนละ ๕-๖ บาท ตามที่พะยานกำหนดไปนั้นไม่ได้ ต้องถึงท่อนละ ๗ ถึง ๑๐ บาทจึงจะได้ รู้สึกว่าพอมีกำไรกินบ้าง จึงชวนนายดีลงไปหาเจ้าคุณด้วยกันที่กรุงเทพ ฯ พักอยู่บ้านนายดี ๒-๓ วัน ก็พากันลงเรือมากรุงเทพ ฯ มาพักที่บ้านนายหงวน พ่อตาพะยานที่คลองบางหลวงก่อน พบเจ้าคุณแล้วนายดีจะเรียกราคาท่อนละ ๑๗-๑๘ บาท เจ้าคุณไม่ยอม ว่าเกินไป คงให้เพียงท่อนละ ๑๕ บาทตามเดิม พะยานว่าเอาเถิดท่อนละ ๑๕ บาทพอได้กินบ้างก็เอาเถิด ต่อมาจะขอรับเงิน

ล่วงหน้า เจ้าคุณว่ายังไม่ได้รับเงินมาจากผู้ที่จะซื้อเลย นายศิขอรับเงินล่วงหน้าอีกหลายหนก็ไม่ได้รับเงินล่วงหน้า ระหว่างพักอยู่ ๓-๔ วันนั้น นายศิไม่อยู่ บอกว่าจะไปบ้านนายเนื่องที่บางขุนพรหม ไปเสียราว ๑๐ วันจึงกลับมา กลับมาแล้ว พะยานก็บอกว่าคอยอยู่หลายวันแล้ว ชักเบื่อ จะกลับบ้านเสียที นายศิจะกลับด้วยไหม นายศิไม่กลับ พะยานจึงให้ไปหาที่อยู่ที่อื่น จะได้ใกล้ ๆ บ้านเจ้าคุณ นายศิว่าจะไปอยู่บ้านนายเนื่อง แต่ได้แวะที่บ้านเจ้าคุณก่อน และแล้วเจ้าคุณชวนนายศิอยู่ด้วย นายศิก็อยู่ที่บ้านเจ้าคุณตั้งแต่วันนั้นมา เมื่อมาถึงบ้านก็พอดีวันตรุษไทย คือแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ ต่อมาเดือนเศษก็ได้ทราบข่าวสงกรานต์ (เมื่อพะยานตอบว่าเดือนเศษแล้ว โจทก์ก็ถามว่าเดือนเศษนั้น เศษถึงเดือนอะไร พะยานว่าเดือน ๗) หลังจากทราบว่าในหลวงสวรรคตแล้ว ประมาณ ๑๕ วัน พะยานได้รับจดหมายจากเจ้าคุณศรยุทธ ฯ อีก ความว่า เวลาต้องการไม้หมอนสะเดาบ้าง จำนวนเท่าไรไม่ได้บอก ราคาก็ไม่ได้บอก พะยานได้ไปเที่ยวหาติดต่อกับพวกที่จะรับทำ ได้ไปหานายส่งคนที่คุ้งสำเภา ซึ่งเป็นผู้ทำไม้ นายส่งรับว่าได้ ราคายังไม่ตกลงกัน พะยานจึงมีจดหมายถึงเจ้าคุณบอกว่ามีคนรับทำไม้สะเดาบ้างได้ จดหมายไปหลังจากพูดกับนายส่ง ๒-๓ วัน จดหมายฉบับนั้นไปแล้วรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พะยานก็เขียนจดหมายเป็นฉบับที่ ๒ พูดถวงเจ้าคุณว่าพะยานจะขึ้นไปปากน้ำโพ มีคนที่นั่นรับจะทำไม้สะเดาบ้าง ที่ถวงเช่นนี้

ก็เพื่อประสงค์จะรับทำคนเดียว ไม่ให้เจ้าคุณติดต่อกับคนอื่น ถัดจากนั้นพะยานไปอำเภอวัดสิงห์ ไปหานายตั๊ก ถามว่าจะรับทำไม้สะเดาบั๊กได้ไหม เขาบอกว่าได้ แต่ว่าอยากจะรู้ราคาว่าจะให้เท่าไร พะยานตอบว่าเขายังไม่ได้ตีราคาให้ พะยานกลับมาแล้วก็มีจดหมายถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ อีก จดหมายฉะบับที่ ๓ ห่างจากฉะบับที่ ๒ วันเดียว คือรุ่งขึ้นจากวันเขียนฉะบับที่ ๒ ก็เขียนฉะบับที่ ๓ ไม่ได้ระบุชื่อนายส่งว่าหรือนายตั๊กไปในจดหมายด้วย เพราะเห็นว่าไม่จำเป็นต้องระบุ ต่อจากนั้นมาถึงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๘๙ นายตี๋ ศรีสุวรรณ ได้มีจดหมายถึงพะยาน ส่งมาจากปากน้ำโพ ความว่านายตี๋อีกคนหนึ่ง (ไม่ใช่นายตี๋ ศรีสุวรรณ) อยากทราบว่าจะให้ราคาไม้สะเดาบั๊กเท่าไร ในวันเดียวกันนั้นพะยานก็เขียนจดหมายถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ว่า นายตี๋อยากทราบว่าจะให้ราคาไม้สะเดาบั๊กเท่าไร และว่าภายในวันที่ ๑๕ นี้พะยานจะนำตัวเขาลงไป พะยานรออยู่จนถึงวันที่ ๑๗ หรือ ๑๘ นายตั๊กซึ่งนัดไว้ว่าจะพาตัวไปหาเจ้าคุณก็มา พะยานจึงมาหาเจ้าคุณคนเดียว เจ้าคุณถามว่าจะพาเขามาทำไมไม่มา พะยานตอบว่าเขาจะเอาเงินล่วงหน้า พะยานไม่ได้จากเจ้าคุณก็ไม่มีให้เขา เจ้าคุณว่ามันไม่ได้ ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร พะยานพักที่คลองบางหลวงอยู่คนหนึ่งหรือสองคืนก็กลับขึ้นไปบ้าน พะยานว่าปี ๒๔๘๙ เขียนจดหมายถึงเจ้าคุณเท่าที่เบิกความแล้วเท่านั้น เป็นลายมือของพะยานทุกฉะบับ พะยานรับว่าเอกสารที่จำเลยอ้างทั้ง ๕ ฉะบับนี้เป็นจดหมาย

ของพะยาน พะยานอธิบายถ้อยคำในจดหมายฉะบับที่ ๑ ซึ่งคำด หมาย ด.๑ ว่าคำว่าไม้หมอน อย่างที่เจ้าคุณจดหมายถึง คือ ไม้สะเดาบั๊ด คำว่า "เขายินดีจะรับทำ" นั้น "เขา" นั้นหมายถึงนาย ส่ง่า ความในจดหมายฉะบับที่ ๒ (ด.๒) ที่ว่าพะยานได้ไปปากน้ำโพ นั้น เป็นความดวง แต่ความจริงไม่ได้ไป จดหมายฉะบับที่ ๓ (ด.๓) คำว่า "เขา" นั้น หมายถึงนายตั๊กคนเดียว ความใน จดหมายฉะบับที่ ๔ (ด.๔) พะยานอธิบายว่า ที่ว่า "คือผมขนมา ถึงบ้านทางปากน้ำโพ เขาส่งข่าวมาว่า..." นั้น หมายถึงตัวพะยาน ไม่ได้ขึ้นไปปากน้ำโพ แต่ได้รับข่าวจากคนทางปากน้ำโพ เขียนไป เช่นนั้นก็เพื่อดวงว่าตัวพะยานขึ้นไปปากน้ำโพ "คนทางปากน้ำโพ" ที่ใช้คำในจดหมายว่า "เขา" ที่ส่งข่าวมานั้น หมายถึงขุนวังรายหรือ กำนันวันชัย ที่ว่านายตี๋ ศรีสุวรรณ นั้นเผดอไป จดหมายฉะบับนี้ เอ่ยชื่อถึงนายตี๋ ศรีสุวรรณ สองแห่ง แห่งแรกที่ว่า "ทางนายตี๋เขา อยากทราบที่เจ้าคุณ" นั้น หมายถึงนายตี๋ ศรีสุวรรณ อีกแห่งหนึ่ง ที่ว่า "คนที่เขารับจากผมและนายตี๋เขาเร่งอยากจะทำ" นั้น หมาย ถึงนายตี๋อีกคนหนึ่ง บ้านอยู่วัดหัวเมือง ปากน้ำโพ จังหวัดนคร-สวรรค์ ซึ่งเป็นคนไม่รู้จักกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และพะยานก็ไม่รู้จัก ปรากฏจากคำพะยานดังนี้ คดีมีทางพิจารณาจับคำเท็จว่าฝ่ายใดเป็น เท็จแน่ได้ กล่าวคือ จดหมาย ๔ ฉะบับนี้ นายแม้นเขียนส่งถึงเจ้าคุณ ศรยุทธ ฯ ก่อนนำนายตี๋ ศรีสุวรรณ มาอยู่บ้านเจ้าคุณ เป็นการโต้

ตอบเรื่องการทำไม้หมอนที่เจ้าคุณติดต่อไปครั้งแรกซึ่งเป็นไม้ธรรมดา (ไม้เบญจพรรณ) ระบุชนิดไม้และราคาไปด้วย หรือเป็นจดหมายซึ่งส่งถึงเจ้าคุณในเรื่องฉะเพาะไม้สะเดาบ้าน ไม่ได้บอกจำนวนและราคาไป และเป็นจดหมายส่งถึงเจ้าคุณ เมื่อนายดีมาอยู่ที่บ้านเจ้าคุณแล้ว พิจารณาโดยเหตุผลและพิเคราะห์จากคำเบิกความของนายดีและนายแม้นเองแล้ว ก็อาจชี้ความจริงได้ นายดีไม่ได้เบิกความไว้ว่าเมื่อนายแม้นกลับในคราวพานายดีมารู้จักเจ้าคุณ และมาอยู่กับเจ้าคุณศรยุทธนั้นแล้ว ได้ติดต่อเรื่องการตกลงกันมาค้าไม้หมอนรายไม้สะเดาบ้านอีก ไม้หมอนที่มาทำเป็นไม้เบญจพรรณ ไม่ได้พูดถึงไม้สะเดาบ้าน และไม่ได้พูดถึงการพบกับนายแม้นอีก ปรากฏจากคำนายแม้นว่า เหตุที่นายแม้นจะต้องมาเป็นพยานในคดีนี้โดยที่เมื่อวันที่ ๑ หรือ ๒ เดือนตุลาคม ๒๔๙๑ นั้น ตำรวจเรียกพยานไปสอบสวนที่อำเภอมโนรมย์ ตำรวจถามว่าเคยมีหนังสือไปถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ หรือ พยานรับว่ามี ถามว่ากี่ฉะบับ ตอบว่านึก ๆ ดู ก็ว่าสัก ๔ ฉะบับ แล้วตำรวจเอาสำเนาของจดหมาย ๔ ฉะบับซึ่งอ้างในศาลนี้ให้ดู (ตอนตอบโจทก์) ที่อำเภอมโนรมย์นั้นพยานถูกถามปากคำลงชื่อไว้ที่อำเภอมโนรมย์นั้นด้วย การจดปากคำครั้งนั้นเป็นกระดาษหลายแผ่น (ตอนตอบจำเลย) ที่ว่าการอำเภออยู่ห่างจากคุ้งสำเภาบ้านของพยานออกไป รุ่งขึ้นก็ถูกพาตัวมากรุงเทพ ฯ เอาตัวไปที่สันติบาล แล้วให้พักอยู่ที่นั่นจนมาเบิกความ

ที่ศาล ที่สันติบาลนี้ถูกสอบสวนปากคำอีก ๒ ครั้ง ราววันที่ ๓ หรือ ๔ ตุลาคมครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๕ แต่ละครั้งเขียนเป็นคำให้การหลายหน้ากระดาษ สำหรับพะยานไม่เคยทำไม้หมอนมาก่อน พะยานว่าเมื่อพานายตี๋มาหาเจ้าคุณแล้วและกลับไปในคราวแรกนั้น ก็คิดจะทำไม้หมอนอยู่อีก ยังได้ไปถามเจ้าคุณอีกสองหรือสามหน หนแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๙ ต้นหรือกลางเดือนจำไม่ได้ เจ้าคุณบอกว่าไปตกลงกับคนนั้นคนนี้มันก็ยังไม่ได้ผลอะไร อยู่คราวนั้น ๒-๓ วันก็กลับบ้าน ค้างอยู่บ้าน ๒-๓ คืนก็ลงมากรุงเทพ ฯ อีก โดยลืมของไว้ แล้วเลยถามเจ้าคุณเรื่องไม้หมอนอีกเป็นครั้งที่สอง ก็คงไม่ได้ความอยู่นั่นเอง พักอยู่กรุงเทพ ฯ ๒-๓ คืนก็กลับขึ้นไปบ้าน ค้างอยู่บ้านคืนเดียวก็ต้องกลับลงมากรุงเทพ ฯ เพื่อซื้อยาให้บุตรที่ป่วยอีก คราวนี้ไม่ได้เคยไปหาเจ้าคุณเลย และต่อ ๆ มาก็ไม่ได้ไปติดต่อสอบถามเรื่องไม้หมอนรายนี้กับเจ้าคุณอีกเลย (เป็นการพูดถึงการมาขอทำไม้หมอนรายแรก คือ คราวพานายตี๋ ศรีสุวรรณ มาอยู่กับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ) หลังจากพะยานพานายตี๋มาอยู่กรุงเทพ ฯ แล้ว พะยานมากรุงเทพ ฯ ทุกครั้งที่กล่าวมาแล้ว พะยานมาหาเจ้าคุณคราวใดก็พบนายตี๋อยู่ที่นั้น ได้พูดคุยกับนายตี๋ ก็ว่ายังไม่ได้เรื่องราวอะไร ในคราวลงมาซื้อยาให้บุตรที่ป่วยได้พบกับนายตี๋ที่บางลำภู เมื่อพบครั้งแรกหลังจากนายตี๋ไปอาศัยอยู่บ้านเจ้าคุณ (จะตรงกับที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าหนแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๙ ต้นเดือนหรือกลาง

เดือนจำไม่ได้) นายตบอกพะยานว่าคงรับใช้เจ้าคุณเรื่องไม้หมอนอยู่กับบ้าน ไม่ได้ไปไหน สรุปคำของนายแม้นดังนี้ เป็นอันได้ความว่า เรื่องพานายตมาติดต่อทำไม้หมอนกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ นั้น เป็นอันนายแม้นไม่ทราบเรื่องต่อมาเลยว่าได้ทำหรือไม่ได้ทำ และเป็นอันนายแม้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องไม้หมอนรายแรกนี้ หลังจากพานายตมาแล้ว กลับไปแล้วก็มาติดต่อสอบถามอีกหลายครั้งก็ไม่ได้ความ มาถามเรื่องราวครั้งแรกราวกลางเดือนหรือต้นเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๙ และได้พบนายตอยู่ที่บ้านเจ้าคุณเรื่อยมาไม่ได้ไปทางไหน ฉะนั้น พิจารณาคำอธิบายของนายแม้น ชี้แจงเรื่องจดหมาย ๔ ฉบับแล้ว ก็จะเป็นอันเห็นชัดว่า คำอธิบายนั้นไม่เป็นความจริง กล่าวคือระหว่างที่อ้างว่าอยากจะทำไม้หมอนชะนิดสะเดาบัก ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งนั้นเอง นายแม้นก็ได้ติดต่อขอทำไม้หมอนซึ่งเป็นไม้เบญจพรรณทำได้ง่ายกว่า ติดต่อถามเจ้าคุณหลายครั้งแล้วก็ไม่ได้ความ ไฉนจะกระตือรือร้นถึงกับบีบบัง ใช้จดหมายลวงว่าอยากจะทำไม้หมอนชะนิดนี้เสียคนเดียว เมื่อเจ้าคุณจดหมายไปถึงนายแม้นเรื่องไม้สะเดาบัก ก็ไม่ได้บอกราคาไปทั้งไม่ได้บอกจำนวน (ตามคำเบิกความของนายแม้นเอง) ไม้ที่ทราบราคาแล้วยังไม่ตกลงทำกันได้ ไฉนจะกระตือรือร้นอยากจะทำไม้ที่ทำยากและไม่ทราบราคา อนึ่ง ก็ปรากฏว่านายตอยู่ที่บ้านเจ้าคุณแล้ว ไฉนจะถามราคาไม้ไปยังนายแม้นอีก ระหว่างนั้น เรื่องไม้เบญจพรรณที่นายตมารอฟังอยู่ก็ยังไม่ได้ทำ

คำนายแม้นเอง เมื่อบอกแก่ตำรวจซึ่งได้สำเนาจดหมายทั้ง ๕ ฉบับนั้นไปแล้ว ก็ไปติดตามตัวนายแม้น ครั้งแรกก็บอกว่ามีจดหมายเจ้าคุณ ๕ ฉบับ ตรงกัน มาเบิกความเป็น ๕ ฉบับเมื่อมาเบิกความที่ศาลนี้ ที่เปลี่ยนแปลงไป ก็พอคาดหมายได้ไม่ยาก ไม้สะเดาบ๊กเจ้าคุณไม่ได้บอกราคาแก่นายแม้นไป แต่จดหมายฉบับลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๗๕ ได้กล่าวถึงราคาแต่ว่า ผู้ที่จะทำต่อนั้นกำหนดราคาซึ่งนายแม้นจะไม่ได้กำไรอะไร และได้กล่าวถึงราคาที่คนอื่นให้สูงกว่า ฉะนั้น แสดงว่าจดหมายเหล่านั้นล้วนแต่เกี่ยวกับเรื่องการติดต่อเรื่องไม้หมอนธรรมดาทั้งนั้น ซึ่งเป็นการติดต่อครั้งแรกระหว่างนายแม้นกับเจ้าคุณ การติดต่อเรื่องไม้สะเดาบ๊กตามคำอ้างของนายแม้น เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไม่ได้บอกจำนวน และราคาไม้ไป นายแม้นจึงไม่ทราบราคาไม้ชะนิดนี้ ไม่ใช่ลักษณะที่นายแม้นจะกระตือรือร้นทำ จะได้กำไรหรือไม่ก็ไม่ทราบ จะทำแน่หรือไม่ก็ไม่ทราบ พิจารณาตามเหตุผลและเรื่องราวที่จะสรุปเป็นความจริงได้ น่าจะเป็นดังนี้ คือ เรื่องการทำไม้หมอนเมื่องจันนี้ ทราบกันแล้วก็อยากจะทำ นายแม้นเมื่อทราบเรื่องจากเจ้าคุณ และตนเป็นคนชอบพอกับนายตี๋ซึ่งเป็นคนพอเข้าใจเรื่องนี้ก็จะให้เป็นคนติดต่อหาไม้หมอน ระหว่างนี้กรับจดหมายบอกมายังเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เพื่อที่จะได้เป็นผู้รับทำแต่คนเดียว นอกจากติดต่อกับนายตี๋แล้ว นายแม้นก็ติดต่อกับคนอื่นบ้าง เป็นอันแน่ใจว่าพอทำได้แล้ว จึงรับจดหมายฉบับที่ ๓ (เอกสารหมาย ด. ๓)

มาถึงเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ความตอนหนึ่งที่ว่า “ฯ ฉ ฯ ที่ผมรออยู่ก็เพราะไปเที่ยวได้ตกลงกับพวกหัวหน้าชาวบ้า แต่ต้องคนอีกคนหนึ่งเขาไปเอา ไม้ตัวอย่างด้วยและเป็นคู่คิดกัน ไม้เป็นได้แน่ ฯ ฉ ฯ” ตอนที่กล่าวว่า เป็นคู่คิดกันนั้น ชี้ให้เห็นว่า คือ นายตี๋ พะยานโจทก์คนนี้เอง และเพราะฉะนั้น เมื่อเป็นอันตกลงเป็นคู่คิดกันแล้ว จดหมายฉะบับที่ ๕ จึงได้ระบุชื่อนายตี๋ และนายแม้นก็รับว่าที่ระบุชื่อนายตี๋คนหนึ่งในจดหมายฉะบับนั้น คือ นายตี๋ ศรีสุวรรณ ข้อความกล่าวถึงการอยากทราบที่เจ้าคุณ (ข้อความตอนที่ว่า “ฯ ฉ ฯ นายตี๋เขาอยากทราบที่เจ้าคุณ ฯ ฉ ฯ”) เป็นข้อความแสดงว่า นายตี๋ศรีสุวรรณ ได้เป็นห่วงว่าเจ้าคุณจะทำไม้หมอนแน่นอนหรือไม่ ทั้งนี้โดยมีคนอื่นเขาถึงมือทำกันบ้างแล้ว ทั้งมีคนอื่นไปหานายตี๋ จะให้นายตี๋ทำ (ข้อความตอนที่ว่า “ฯ ฉ ฯ เพราะมีคนไปหาเขา ฯ ฉ ฯ”) เป็นการแสดงความเป็นห่วงว่าเจ้าคุณจะทำไม้หมอนจริง ๆ หรือจึงอยากทราบจากเจ้าคุณโดยเร็ว ข้อความในจดหมายฉะบับนี้ ในตอนท้ายจึงเร่งขอคำตอบจากเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ในฐานที่นายแม้นเป็นคนทำงานเกี่ยวกับบริษัทที่เจ้าคุณเป็นผู้จัดการ จึงได้แสดงความปรารถนาของตนออกมา โดยข้อความว่า “ฯ ฉ ฯ ผมจะได้ ๆ กับเขาบ้าง ฯ ฉ ฯ” เป็นการแสดงความยืนยันว่า การตอบจดหมายทั้งสี่ฉะบับมายังเจ้าคุณศรยุทธ ฯ นั้น เป็นการตอบเรื่องการทำไม้หมอนที่ได้ทราบราคาไม้หรือเจ้าคุณกำหนดราคาไม้ไปให้แล้ว นายแม้นคำนวณดูแล้วว่าพอ

ทำได้แต่มีกำไร จึงอยากจะได้กำไรบ้าง เมื่อพิจารณาถึงคำเบิกความที่นายแม้น นายดี เล่าถึงการปรึกษาหารือการติดต่อหาไม้ในเรื่องที่ที่จะหาได้ ราคาที่จะทำได้ กำไรที่พอจะได้ ล้วนแต่สอดคล้องต้องกับข้อความในจดหมายของนายแม้นทั้งสิ้น อนึ่ง พฤติการณ์ที่นายดีมาถึงเจ้าคุณแล้ว จะขอราคาเพิ่มขึ้นจากท่อนละ ๑๕ บาท เป็นท่อนละ ๑๗-๑๘ บาท ก็แสดงให้เห็นความกระตือรือร้นของนายดีนายแม้น ที่อยากจะรีบทำและอยากจะได้กำไรให้มากขึ้นไปอีก ตามที่คนทั้งสองนำความมาเล่าถึงว่า คนที่รับทำจะขอคิดเพียงท่อนละ ๗-๑๐ บาท ซึ่งทั้งสองคนกะว่าจะทำได้ท่อนละ ๕-๖ บาท เมื่อไม่ได้ท่อนละ ๕-๖ บาทแล้ว ได้ท่อนละ ๗-๑๐ บาทก็ยังมีกำไร (เพราะส่งถึงท่าได้ราคาท่อนละ ๑๕ บาท) ฉะนั้น คนทั้งสองจึงกระตือรือร้นที่จะทำมากและได้พยายามมาหาเจ้าคุณศรยุทธ ฯ มาแล้วยังไม่เป็นอันตกลงเพราะเจ้าคุณยังไม่ได้ทำสัญญาจะขายกับผู้ที่จะซื้อออกทอดหนึ่ง ก็อุตส่าห์ทนรออยู่ จนนายแม้นทนรอไม่ไหว กลับไปก่อน กลับไปแล้วก็เพียรมาพังข่าวอีกถึง ๒-๓ ครง (ดังปรากฏตามคำนายแม้น) นายแม้นระบุว่า ที่มาถามที่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ เป็นราวเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๘ นั้นเอง ก็ถ้าเจ้าคุณถามเรื่องไม้สะเดาบักไป เป็นรายใหม่จริงแล้ว รายแรกไม่ได้บ่งไม้ฉะเพาะเจาะจง ยังไม่ตกลงทำ เมื่อกำหนดไม้ฉะเพาะเจาะจง ไฉนจะกระตือรือร้นทั้ง ๆ ที่ไม่ทราบว่าจะได้ทำ มีจำนวนมากน้อยเท่าใด ราคาท่อนละเท่าใด ก็ไม่ได้บอกไป

ดังนี้ผิดวิสัยกระต่ายร้อยถึงขนาดต้องจดหมายหลอกลวงมา อนึ่ง ก็ในเดือนกรกฎาคมนั้นเอง ถ้าเป็นความจริงดังคำกล่าวของนายแม้น นายแม้นก็ได้ลงมากรุงเทพ ฯ มาถามเจ้าคุณ ก็ควรจะพูดเรื่องไม้สะเดาบ้าก นายแม้นกลับเบิกความว่า มาถามเรื่องการทำไม้รายแรกเท่านั้น และก็ปรากฏว่านายตียังไม่ได้ไปไหน คงอยู่บ้านเจ้าคุณนั่นเอง เมื่อดังนี้ ถ้าเป็นความจริงดังนายแม้นกล่าวว่านายตีได้ถามตนไปเมื่อนายตีอยู่บ้านเจ้าคุณแล้ว (ในจดหมายฉะบับที่ ๔ หมาย ถ. ๔) ทำไมจึงจดหมายจากปากน้ำโพ ทำไมนายตีไม่ถามเจ้าคุณเอง เหตุผลการกล่าวอ้างต่าง ๆ ในข้อที่ว่า จดหมายทั้งสี่ฉะบับนี้เป็นเรื่องต่อเรื่องไม้หมอนรายใหม่ หรือเรื่องภายหลังพานายตีมารู้จักกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ จึงขัดกับคำอธิบาย ขัดกับคำเบิกความของเขาทั้งสองเองทั้งสิ้น โดยที่มีมูลฐานแห่งความจริงว่านายแม้นนายตี มาติดต่อเรื่องไม้หมอนกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และนายตีมาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ฉะนั้น การอธิบายเรื่องอย่างเดียวกัน หากแต่เปลี่ยนระยะเวลาให้คลาดเคลื่อนไป ย่นเวลาให้เร็วขึ้นจากการมาอยู่ภายหลังการเกิดกรณีสวรรคต เป็นเข้ามาอยู่ก่อนกรณีสวรรคต และให้พอเหมาะสมที่จะอ้างการเป็นผู้รู้การวางแผนการณ์ได้ จึงไม่เป็นเรื่องยากนัก ถ้าหากเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไม่มีหลักฐานจดหมายทั้งสี่ฉะบับนี้แล้ว ก็ทำให้ขาดหลักฐานสำคัญที่จะหักล้างจับผิดการเลื่อนระยะเวลาเสียได้ เมื่อโจทก์พยายามสืบเสาะจนจัดพาตัวนายแม้นมา

เบิกความได้ ก็นับว่ายังเป็นเคราะห์ดีของจำเลยอยู่บ้างที่ไม่มากล่าวขัดแย้ง จนถึงขนาดปฏิเสธจดหมายทั้งสี่ฉบับนี้ว่าไม่ใช่จดหมายของนายแม้น และโดยที่วันที่ในจดหมายบ่งชัดอยู่ว่าเป็นเรื่องหลังกรณีสวรรคตซึ่งเป็นหลักฐานแสดงเป็นปฏิปักษ์ต่อการอ้างของนายตี๋ นายแม้น ที่จะฝืนว่ามาติดต่อก่อนสวรรคต ก็จำต้องหาการอธิบายให้ได้ถึงการติดต่อโดยจดหมายทั้งสี่ฉบับ ว่าเป็นเรื่องภายหลังที่นายตี๋มาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ แล้ว แต่คำเบิกความของเขาพิเคราะห์ประกอบกัน ด้วนแต่ไม่อธิบายว่าเขามาอยู่ มาติดต่อกับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ภายหลังวันเวลาที่ระบุบ่งไว้ในจดหมายทั้งสี่ฉบับนี้โดยแน่นอน ปราศจากข้อสงสัย.

คำเบิกความของนายตี๋ ศรีสุวรรณ ผู้นี้ แสดงให้เห็นลักษณะการกล่าวอ้างการรู้เห็นของเขาต่าง ๆ แบบฉบับลักษณะโม้หาตายแห่งเช่นอ้างว่ารู้จักเจ้าคุณศรยุทธ ฯ แต่เมื่อมาสอบเป็นนายท้ายเรือเมื่อเขามีอายุ ๒๐ เศษ นับถึงเมื่อมาพบตัวจริงถึงเกือบสิบปี ในครั้งนั้นเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ก็ยังไม่ได้เป็นเจ้าคุณและยังหนุ่มอยู่ ไม่ใช่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องในกรมเจ้าท่า การอ้างว่ารู้จักนายปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่แรกมา ก็บังเอิญมีหลักฐานฝ่ายจำเลยยืนยันชัดเจนว่า ข้ออ้างเรื่องเหตุการณ์ที่รู้จัก สถานที่รู้จักล้วนแต่ไม่เป็นความจริงทั้งสิ้น พิจารณาจากการอ้าง ก็เห็นลักษณะโม้ของเขาแจ้งชัดคือ ไม่ทราบว่านายปรีดี ฯ มีตำแหน่งหน้าที่อะไร ในหมู่ผู้คนมากมาย มีคนบอกชี้ไปว่า

คนนั้นชื่อนั้น โดยไม่มีเหตุพิเศษว่าให้สนใจจำ ก็จำเขาได้เรื่อยมา เป็นลักษณะที่เชื่อยากข้อหนึ่งแล้ว การอ้างถึงการเคยเห็นครั้งที่สอง ที่งานวัดเบญจมบพิตร ซึ่งพะยานปากนี้ว่าเป็นงานออกร้าน มีผู้คนไปเที่ยวกันบ้างแล้ว ได้เห็นท่านผู้นี้ไปที่งานนั้น ไม่ทราบว่าเขามีตำแหน่งหน้าที่อะไร มีเหตุพิเศษอย่างใดจึงสนใจจำบอกว่าจำได้ เป็นลักษณะผิดปรกติแล้ว แล้วยังปรากฏชัดเจนจากหนังสือนำเที่ยวงานนมัสการพระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตรว่า การจัดงานวัดเบญจมบพิตรนี้ ได้เลิกไปนานแล้วตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เพิ่งจะมารื้อฟื้นจัดขึ้นใหม่เมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้เอง พะยานปากนี้ได้อ้างว่าเห็นก่อนสงครามคราวนี้ราว ๒ ปี ๗ เป็นการขัดกันอยู่ ข้อเรื่องงานวัดเบญจมบพิตรนี้ ย่อมเป็นที่ทราบกันทั่วไปอยู่แล้ว ยังมีหลักฐานโดยหนังสือยืนยันอีก การที่ใครคนใดจะรู้จักนายปรีดี พนมยงค์นั้น ไม่เป็นของแปลกปลาดอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้ปรากฏตัวในที่ต่าง ๆ เสมอ และได้ปรากฏว่าเป็นผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่ง ไม่เป็นการปลาดที่ใครคนใดจะอ้างการรู้จักตัว นายตี๋พะยานโจทก์ปากนี้อาจจะรู้จักจริง ๆ รู้จักก็อ้างการรู้จักไปตามจริง ตามที่รู้เห็นจริงไม่เห็นจะแปลกอะไร การกล่าวอ้างรู้จักซึ่งแสดงชัดในตัวว่า ข้อกล่าวอ้างถึงเหตุที่รู้จักนั้นหาเป็นความจริงไม่ ดังนี้ก็แสดงให้เห็นถึงลักษณะอันชอบอวดชอบอ้างของเขา ตรงกับลักษณะที่เรียกโดยภาษาปลาดว่าชอบโม้—นักยกเมฆ นักสร้างเรื่องโกหกนั่นเอง เมื่อพิจารณาดูคำเบิกความของพะยานจำเลย

(นายประจักษ์ สิทธิชัย, นางสาวกมล บุรุษชาติ) แล้ว จะเห็นชัดถึงลักษณะของนายดี ศรีสุวรรณ พยานปากแรกของโจทก์นี้ ลักษณะโม้ต่าง ๆ ของบุคคลคนนี้ ฝ่ายจำเลยไม่มีโอกาสที่จะได้สอบทราบมาก่อนได้ ทั้งไม่ทราบว่าเขาจะเข้ามาเบิกความกล่าวอ้างทำนองไหน จึงไม่มีโอกาสได้ซักไซร้แฉลอกให้ชัดถึงข้ออ้าง อันเป็นลักษณะโม้ต่างๆ ของเขาที่ได้เคยกล่าวอ้างไว้ ในส่วนที่เกี่ยวกับฐานะของเขาว่าเป็นคนมีหลักฐานการทำมาหากิน นับว่าจะพอมีหน้ามีตาที่พอเป็นที่เชื่อถือได้เพียงใดนั้น นายแม้นเพื่อนของเขาก็เบิกความรับว่า มิได้สนับสนุนหลักฐานความเชื่อถือได้ ไม่ได้ขอเขาแก่เจ้าคุณศรยุทธฯ แล้ว การที่เขามาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ มาช่วยทำงานเกี่ยวกับไม้หมอนโดยไม่ได้ผลประโยชน์อะไร นอกจากได้อาศัยที่อยู่ที่กิน และไม่ได้ประกอบการทำมาหากินอย่างอื่นเลย ตลอดเวลาที่อยู่กับเจ้าคุณศรยุทธฯ เป็นเวลาเกือบหนึ่งปี ตามที่เจ้าคุณว่า หรือเป็นเวลาปีกว่าตามที่นายดีว่า ย่อมแสดงฐานะของเขาแล้วว่า ถ้าเป็นนักทำงานหรือมีหลักแหล่งในการค้าขายพอ จะอยู่เช่นนั้นไม่ได้ (อยู่จนถูกออกจากเจ้าคุณไปนั้น เจ้าคุณจ่ายให้ ๕๐ บาทเท่านั้น นอกจากนี้ก็อาศัยเศษเลยจากค่าพาหนะที่ใช้สอยในกิจการบ้างเท่านั้น) เกี่ยวกับงานการทำไม้หมอนที่อ้างว่าเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ ก็พาคนมาติดต่อด้วนแต่ไม่ได้ผลทั้งสิ้น รายใดก็รายนั้น (กล่าวว่าติดต่อให้สามรายทั้งสามราย ไม่ได้ไม้สักท่อนเดียวสองราย รายที่สามได้บ้างก็เป็นส่วนน้อย

เหลือเกิน) ในการทำไม้หมอนนี้ เป็นที่ปรากฏว่าได้มีการเริ่มทำงานจริง ๆ นั้น เป็นเวลาภายหลังกรณีสวรรคต นายตี๋ ศรีสุวรรณอ้างว่า ติดต่อให้เจ้าคุณได้ทำสัญญาทำไม้กับขุนสวรรค์ฯ เป็นรายแรก ซึ่งเจือสมกับคำของนายประจักษ์ สิทธิชัย พะยานจำเลย ปรากฏหลักฐานการจดทะเบียนการจำนอง เป็นหลักค้ำประกันการขอรับเงินต่วงหน้าของขุนสวรรค์ฯ ว่า ได้จดทะเบียนจำนองเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๔๙๐ งานชิ้นแรกที่นายตี๋ ศรีสุวรรณเริ่มทำกับเจ้าคุณคือ งานรายนี้ถ้านายตี๋ ศรีสุวรรณมาอยู่บ้านเจ้าคุณตามคำนายตี๋ที่ว่าตั้งแต่เดือน ๕ ข้างแรมแล้ว จะเป็นเวลาถึงหนึ่งปี เป็นการมาอยู่เฉย ๆ โดยมิได้ทำอะไรเลย เริ่มทำสัญญากับรายขุนสวรรค์ฯ ซึ่งไม่ได้ไม้เลยสักท่อน แล้วรายต่อไปคือหลวงชรฯ ทำกันหลังจากรายขุนสวรรค์ฯ ทำสัญญากันเป็นหมื่น ๆ ท่อน ก็ไม่ได้ไม้สักท่อนเดียวเช่นเดียวกัน รายที่ ๓ ถัดไปอีก ทำสัญญากัน ๑,๐๐๐ ท่อน ไปตรวจดูก็ใช้ไม่ได้ เสียเป็นอันมาก ลักษณะการทำงานของนายตี๋ ก็แสดงว่าใช้ไม่ได้และทั้งพฤติการณ์ก็ส่อความเป็นคนไม่มีหลักแหล่งอย่างใด ข้อที่ชัดอีกข้อหนึ่งก็คือ นับตั้งแต่ได้เข้ามาเป็นพะยานในคดีนี้แล้ว ก็อยู่ที่สันติบาลเรื่อยตลอดมาจนบัดนี้ ถึงแก่ได้นำครอบครัวมาอยู่ด้วย ข้อแก้แทนที่ว่ากตัญญูนั้นพิจารณาเห็นได้ว่าเหลวไหล ในปัจจุบันก็เป็นที่เห็นกันอยู่แล้ว อิทธิพลใคร ที่ไหน จะใหญ่ยิ่งไปกว่าอิทธิพลของตำรวจได้ ใครหรือจะกล้าไปทำอันตรายนายตี๋ พะยานปากเอกของคณะผู้สร้างคดีได้.

เมื่อพิจารณาถ้อยคำเบิกความของนายตี๋ ศรีสุวรรณเองแล้ว ยิ่งเห็นแต่ลักษณะอันเป็นที่น่าชมชันยิ่ง นายตี๋กล่าวอ้างว่าได้เห็นนายปรีด พนมยงค์ เรือเอกวัชรชัย นายเฉลียว จำเดย ไปที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ถึงสามครั้ง สามหน ส่วนนายชิต ฯ จำเดยนั้นว่าเห็นไปสองครั้ง คือครั้งที่สองและครั้งที่สาม ทุกคราวที่ไปเขาก็ได้ไปนั่งคอยรับใช้เจ้าคุณอยู่ข้างหน้าต่าง ด้านที่เปิดออกไปทางที่อยู่ของคุณแม่ของคุณหญิงศรยุทธ ฯ บริเวณอันเป็นที่อยู่ของคุณแม่ของคุณหญิงศรยุทธ ฯ นี้เป็นที่ปรากฏชัดว่าได้กันอยู่เป็นพิเศษ จัดเป็นที่อยู่ฉะเพาะของท่าน ตรงที่นายตี๋อ้างว่าเป็นที่ที่ตนไปนั่งคอยฟัง เป็นที่ในอาณาเขตต์ของมารดาคุณหญิงศรยุทธ ฯ บริเวณตรงนี้เป็นที่เก็บของของท่าน ทำให้เป็นอันไม่อาจเปิดหน้าต่างได้อย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นที่ที่ไม่สมควรที่นายตี๋จะเข้าไปเช่นนั้น ปรากฏทั้งคำเจ้าคุณศรยุทธ ฯ และพะยานจำเดยประกอบกันบ่งว่า คนอย่างเช่นนายตี๋จะเข้าไปที่นั้นไม่ได้ นายตี๋ไม่ได้อ้างว่าไปแอบฟัง แต่อ้างว่าไปนั่งคอยรับใช้ พิจารณาเห็นได้ว่า ที่ตรงนั้นใช่ที่ที่จะไปนั่งรับใช้ เพราะจะเข้าไปตรงนั้น ทางหน้าบ้านก็ผ่านรั้วลังกะสีชั้นนอกไปชั้นหนึ่งแล้ว ยังต้องผ่านประตูกันเขตต์ชั้นในเข้าไปอีกด้วย ทางด้านหลังก็มีประตูบ้านอยู่ถึงสองชั้น บริเวณบ้านเจ้าคุณก็แคบนิดเดียว นายตี๋เองก็ว่าเคยนั่งอยู่ที่ม้าใต้ต้นมะม่วงหน้าห้องรับแขก ถ้าจะคอยรับใช้ก็น่าจะเป็นที่ม้านั่งนั่น อนึ่ง นายตี๋เป็นแต่เพียงคนมาอาศัยอยู่ ที่อ้างว่าคอยช่วยนำตัวอย่างไปชี้แจงแก่พ่อค้าที่มาหา

เจ้าคุณเรื่องไม้หมอน ตนเข้าใจว่าพวกที่มานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องไม้หมอน จึงไปคอยรับใช้ที่ม้าข้างหน้าต่างนั้น ตนไม่มีหน้าที่รับใช้โดยตรง รอรับใช้เรื่องไม้หมอนนั่งอยู่หน้าบ้านก็ได้ มิหนำซ้ำเมื่อนายตี๋เล่าถึงอาการที่ฟังความกล่าวถึงเรื่องการคิดอ่านจะปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว จะเป็นอาการอันแปลกปลาด คือ เขากล่าวว่าม้านั้นตั้งอยู่ข้างหน้าต่างนั้น ไม้ทอดไปทางด้านหลังบ้าน ตอนหัวจดอยู่ราว ๆ เสมอช่องหน้าต่างพอดี เขาเองนั่งหันหน้าไปทางหลังบ้าน อาการนั่งของเขาก็จะต้องเป็นว่านั่งยอง ๆ บนม้านั่งนั้น หรือนั่งคร่อมม้านั่งนั้น จึงจะเอนตัวมาทางหลังโผล่หน้าต่างเป็นระยะดั่งเขาเบิกความ ลักษณะดั่งนี้ก็ไม่ใช่ลักษณะนั่งคอยรับใช้ดั่งที่เขาว่าเขามานั่งดั่งนี้ทุกคราว นั่งดั่งนี้ก็เท่ากับนั่งคอยฟังความ นั่งฟังความอย่างมีพิรุธดั่งนี้ แม้คนในห้องรับแขก ซึ่งรู้อยู่ทุกคราวที่เขามานั่ง ก็พูดถึงเรื่องจะปลงพระชนม์ในหลวงได้เป็นปรกติ พิจารณาลักษณะโยกตัวฟังของเขา ก็ดูเป็นที่น่าปลาด ถ้อยคำที่กล่าวถึงเรื่องการจะปลงพระชนม์ก็ดี ช่างมีลีลาแห่งถ้อยคำและลักษณะถ้อยคำคล้ายบทลิเก (หรือนาฏดนตรี) ตอนปรึกษาการฆาตกรรมเสียจริง ๆ เป็นลักษณะถ้อยคำของบุคคลชั้นรัฐบุรุษอาวุโสหรือที่จะพูดกันในกลุ่มบุคคลปัจจุบันที่พอได้รับการศึกษาบ้าง เขาพูดกันดั่งนี้หรือ ทำนองการปรึกษาอย่างมากก็เท่ากับการปรึกษาสมัยจักร์ ๆ วงศ์ ๆ ในนิยายประโลมโลก ปรึกษาการแย่งชิงราชสมบัติกัน แต่ก็เป็นการอย่างนิยายปรำปราเก่าแก่เต็มที พิจารณา

ถ้อยคำ ไม่เห็นจะสอดคล้องต้องกับข้อกล่าวอ้างทั้งในการจะถือเป็นมูลเหตุอันเพียงพออย่างไรได้เลย ไม่เป็นมูลเหตุอันเป็นความจริงสักอย่างดังได้กราบเรียนแถลงในตอนอื่นแล้ว ประโยคแรกที่ว่า “ผมไม่นึกเลย เด็กตัวนิดเดียว ปัญญาจะเฉียบแหลมถึงเพียงนี้” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็บรรดุพระราชนิติภาวะแล้ว ไม่ใช่เด็กแล้ว ในปัจจุบันนี้หรือระยะเวลาระหว่าง ๒๐ ปีมานี้ บุคคลอายุ ๒๐ ปี ก็ได้เคยปรากฏความเฉียบแหลมต่าง ๆ มามาก เช่น ในสมัยที่มีเนติบัณฑิตใหม่ ๆ ผู้สำเร็จเนติบัณฑิตก่อนอายุ ๒๐ ปีก็มาก และได้รับแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาเมื่ออายุครบ ๒๐ ก็เคยมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็ไม่ใช่มีพระวรกายเล็กนิดเดียว ประโยคถัดไปที่นายตี๋พยานปากเอกนี้เบิกความมีความว่า “ผมก็ได้ยิน ผมอยู่ใกล้ๆ ที่ชายว่าจะสละราชสมบัติให้น้อง ที่คิดจะสมัครเป็นผู้แทน เป็นนายกฯ” ประโยคนี้ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีพระราชกระแสรับสั่งที่เป็นความจริงดังนั้นอย่างใด ถ้วนแต่มีการกล่าวอ้างอย่างเลื่อนลอยทั้งสิ้น โจทก์ก็ไม่มีพยานว่า จำเลยนี้คนใดได้อยู่ใกล้ที่ได้ยินพระราชกระแสรับสั่งนั้น ประโยคที่สามมีความว่า “นั่นซี พวกเรา เขาคิดเรื่องนี้สำเร็จรอดไปได้ พวกเราจะเดือดร้อนไม่น้อย อย่าให้ทันไปได้ รีบกำจัดเสีย” ประโยคนี้พูดถัดจากประโยคที่สองสัก ๕ นาที (เรื่องมูลเหตุก็ไม่เป็นมูลเหตุ เรื่องเดือดร้อนก็มองไม่เห็น ดังได้กล่าวแล้วในตอนอื่น) ประโยคต่อไปมีว่า “นั่นตกเป็นพนักงานพวกผมเอง

แล้วมีอีกเสียงหนึ่งพูดว่า “พวกผมทำสำเร็จแล้ว ขอให้เลี้ยงดูให้ถึงขนาดก็แล้วกัน” แล้วมีอีกเสียงหนึ่งพูดว่า “กันพูดไม่จริงก็ให้เอาปืนมายิงกันเสีย” แล้วก็มีเสียงพูดว่า “ให้สำเร็จแล้วกันจะมีรางวัลให้อย่างสมใจ” นอกจากนี้ไม่ได้ยินเสียงพูดกันอีก ข้อความเหล่านี้เป็นคำกล่าวของนายพะยานเอก เขาอ้างต่อไปว่าพูดกันแล้วราว ๑๐ นาที หลวงประดิษฐ์ฯ (นายปรีดี ฯ) คนเดียวก็เดินออกจากบ้านไป เขาว่าเขาไม่ได้ยินคำกล่าวอย่างอื่น ระหว่างการพูดจากันนั้น เขาอยู่ณที่นั้นตลอดเวลา เขาไม่ได้กล่าวว่าได้มีการพูดกันในลักษณะซุบซิบ เวลาที่คนทั้งหลายพูดปรึกษากันนี้เป็นเวลากว่าหนึ่งทุ่มไปมาก เมื่อเข้ามานั้นนายตีว่าเป็นเวลาราวหนึ่งทุ่มเศษแล้ว เจ้าคุณศรยุทธฯ อยู่หรือไม่ เขาไม่เห็น เห็นแต่เมื่อพระยาศรยุทธฯ เดินไปส่งนายปรีดี ฯ ถึงประตูรั้ว เขากล่าวถึงขนาดว่าเจ้าคุณจะมีตัวอยู่ที่บ้านหรือไม่ ไม่ทราบ เมื่อนายปรีดี ฯ ออกจากบ้านไปโดยเจ้าคุณศรยุทธฯ เดินออกไปส่งนั้น คนอื่น ๆ ที่เหลืออีก ๔ คนยังอยู่ในห้องรับแขก เจ้าคุณศรยุทธฯ เดินกลับมาจวนจะถึงห้องรับแขก คน ๔ คนก็เดินออกจากห้องรับแขกไปนั่งล้อมโต๊ะไม้ข้างต้นมะม่วงตรงนั้นเป็นสนามหญ้า พะยานก็มานั่งที่ม้านั่งข้างทางเดิน ในตอนตอบทนายจำเลยนั้น พะยานปากนี้ตอบว่า เมื่อคนทั้ง ๔ คนนี้ออกจากห้องรับแขกไปแล้ว นานรวม ๕-๖ นาที พะยานจึงเดินจากม้านั่งข้างห้องรับแขกไปนั่งที่ม้านั่งข้างต้นมะม่วง เป็นที่ปรากฏ

ว่า ตรงที่นายคนนั้งอยู่นั้นจะเห็นบริเวณพ้นประตูห้องรับแขกออกมาไม่ได้ การเอ่ถึงพระยาศรยุทธ ฯ เดินไปส่งนายปรีดี ฯ ที่ประตูบ้านจนออกจากบ้านไป การเห็นพระยาศรยุทธ ฯ ตอนจวน ๆ จะถึงห้องรับแขก ก็เป็นคำพูดโดยไม่เห็น คำกล่าวอ้างเรื่องได้ยิน เรื่องเห็น ไม่แสดงลักษณะสอดคล้องต้องกันเลย พะยานปากนี้เบิกความในตอนแรกทำนองว่าในการประชุมครั้งนี้ไม่มีพระยาศรยุทธ ฯ อยู่ด้วย พระยาศรยุทธ ฯ ไม่รู้ ไม่เห็น แต่บางคราวก็พูดทำนองคล้ายว่าพระยาศรยุทธ ฯ อยู่ ถ้าจะสร้างเรื่องขึ้นเป็นทำนองว่า ต้องการจะป้องกันพระยาศรยุทธ ฯ เป็นอันให้บุคคลเหล่านี้ ไปปรึกษาการกันในลักษณะที่เจ้าของบ้านไม่รู้ไม่เห็นด้วย แต่ก็ปรากฏความตอนหนึ่งจากคำนายคนนี้เองกล่าวในตอนตอบโจทก์เองว่า เมื่อบรรดาบุคคลทั้งหลายเหล่านี้ไปกันแล้ว เขาได้เรียกเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไปถามซ้องต่อซ้องว่า เจ้าคุณ ในเรื่องนี้เอากับเขาด้วยหรือ เจ้าคุณพูดว่า เราไม่เอากับเขาหรอก เราเออ ๆ คะ ๆ ไปกับเขาเท่านั้นหรอก เขามีวาสนา เขามีบุญคุณกับเรา พะยานได้พูดว่า ไม่เอากับเขาได้เป็นการดี ข้อความเบิกความสับสนกันเอง ก็ถ้าตนไม่เห็นเจ้าคุณอยู่ ก็ควรจะถามเจ้าคุณในรูปที่ว่าได้ยินเขาพูดกันไหม ถามดังนี้เท่ากับว่าเจ้าคุณอยู่ร่วมประชุมด้วย ถ้าจะปกปิดทำนองว่า เจ้าคุณไม่รู้เรื่อง ไม่ให้เจ้าคุณมัวหมองในคดี ก็ต้องไม่เบิกความตอนนี้ ตามคำเบิกความของพะยานดังนี้ หากคณะผู้ร้างคดีได้ระลึกถึงความสำคัญของคดี โดยจะพิจารณาการลงโทษบุคคล

ตามควรแก่ความผิด ไม่ปล่อยปละละเลยให้ผู้ผิดพ้นอาญาไปได้แล้ว ก็ควรจะต้องลงโทษเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เป็นอย่างหนัก และจะยกเว้นโทษมิได้ เจ้าคุณได้เคยเป็นราชองครักษ์มาแล้ว เคยเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาแต่ครั้งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และในสมัยประชาธิปไตยก็เคยดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางการเมือง เช่น เคยเป็นประธานสภามาหลายสมัย การร่วมรู้แผนการณ์ดังนี้ เจ้าคุณมีโอกาสที่จะป้องกันพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี แต่หากระทำไม่ จึงนับเป็นความผิดสูงสุด และการจะหาพะยานหลักฐานประกอบเพียงว่า นายปรีดี ฯ กับพรรคพวกได้ไปที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไม่เป็นการที่จะค้นคว้าหายากเลย บ้านเจ้าคุณอยู่ห่างจากสถานีตำรวจนิดเดียว และก็ได้ปรากฏจากคำ ร. ต. อ. ช้อย พะยานโจทก์ว่า ได้เป็นผู้ไปอารักขานายปรีดี ฯ มานมนานแล้ว ตลอดมาจนกระทั่งรัฐประหาร ไปไหนก็ไปด้วยทุกหนทุกแห่งไป ถ้านายปรีดี ฯ ได้เคยไปบ้านพระยาศรยุทธ ฯ ถึงสามครั้งสามหนจริง ไม่มีความจำเป็นเลยที่จะต้องนำคำรับของพระยาศรยุทธ ฯ มาเป็นข้อประกอบอันสำคัญ ค้นคว้าสอบถามบรรดาตำรวจเหล่าที่เคยอารักขานายปรีดี ฯ ก็คงจะได้พราบสักคนสองคน ประกอบกับคำชุนเทพประสิทธิ์ ฯ มาเบิกความอ้างยืนยันเข้าอีก ก็หนักแน่นได้ ฉะนั้น การละเลยเพิ่งเล็งความผิดของพระยาศรยุทธ ฯ จึงเห็นชัดถึงข้อมุ่งหมายของคณะผู้สร้างคดีนี้ว่า มุ่งหมายเจาะจงแต่จะให้มีหลักฐานบ่งไปยังนายปรีดี ฯ เป็นสำคัญเท่านั้น พิจารณาคำเบิก

ความของหลวงแผ้ว ฯ และพระพินิจ ฯ พยานโจทก์ ก็จะเห็นเจตนาอันนั้น และส่อให้เห็นว่าคำนายตรงกันที่จะเชื่อได้นั้นรู้อยู่ จึงต้องทำการคาดคั้นเอาน้ำหนักจากพระยาศรยุทธ ฯ ให้ได้ เขาทั้งสองเชื่อว่าพระยาศรยุทธ ฯ ไม่มีความผิด ไม่มัวหมอง ซึ่งถ้าเขาทั้งสองนั้น พิจารณาคำนายตีด้วยความบริสุทธิ์และเชื่อนายตแล้ว ก็จะต้องส่งสัยเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ว่าร่วมมือด้วยโดยไม่มีปัญหา แต่เขาก็เบิกความว่า (คำหลวงแผ้ว ฯ) ในการสอบสวนนายตนั้น เขาไม่ได้คิดจะเอาตัวพระยาศรยุทธ ฯ เป็นผู้ต้องหาเลย เพราะคำของนายตไม่บ่งให้สงสัยได้ พระพินิจ ฯ เองก็ไม่มีความประสงค์เช่นนั้น ลักษณะเหล่านี้ส่อชัดว่าท่านเหล่านี้ต้องการอย่างเดียว ให้ได้หลักฐานกล่าวหามัวหมองถึงนายปรีด ฯ และบรรดาจำเลยเหล่านี้ให้ได้เท่าที่จะได้เท่านั้น เขาไม่พะวงนักในการจะค้นคว้าหาว่า ได้มีผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ เมื่อพระยาศรยุทธ ฯ ถูกวิธีการยืนยันของนายต ด้วยวิธีเอาตัวมาแสดงท่านองถึงหลอกเจ้า เรียกให้เข้ามายืนยันว่ารู้เห็นว่าท่านเหล่านี้ไปประชุม วิธีสุดท้ายก็ต้องกล่าวข้อความตามประสงค์ของเขาเท่าที่จะทำได้พอเอาตัวรอดไปคราวหนึ่ง นะนั้น ข้อความที่ยังคงยืนยันว่าจำเลยและนายปรีด ฯ ได้ไปที่บ้านก็จำต้องกล่าวยืนยันอยู่ มิฉะนั้นก็จะถูกหาว่าแจ้งความเท็จ แต่ข้อความจริงที่ว่านายตอยู่บ้านพยานหลังกรณีสวรรคต ที่จะให้กล่าวว่าไปอยู่ก่อนนั้น ท่านผู้นี้ย่อมไม่ยอมที่จะกล่าวเช่นนั้น เพราะหลักฐานต่าง ๆ มันยันอยู่ พยานชุดนี้เป็นที่พิจารณา

เห็นได้ง่ายว่า ได้สร้างขึ้นดังได้กราบเรียนมานั้น นับว่าเป็นวิธีสร้างโดยอ้อมอย่างฉลาด แต่ความจริงก็ย่อมหนีความจริงไม่พ้น หลักฐานชัดเจนอันยันได้จึงประจักษ์ออกมา ซึ่งนอกจากปรากฏชัดเห็นความเท็จจากคำเบิกความของเขาเอง และหลักฐานพยานโจทก์เองแล้ว ฝ่ายจำเลยยังมีพยานยืนยันมั่นคงหลายปากว่า นายตี๋พยานเอกของโจทก์คนนี้เป็นอย่างไร ได้มาอยู่ที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ หลังสงครามโดยแน่นอน ระยะเวลาต่างๆ ในการมาอยู่อาจจะผิดเพี้ยนแตกต่างกันบ้าง ย่อมเป็นธรรมดาแห่งระยะเวลาที่ล่วงมานาน เหตุการณ์ที่ทำให้พยานยืนยันได้และก็เป็นที่รับกันนั้นก็คือ เรื่องการถึงแก่กรรมของมารดาคุณหญิงศรยุทธฯ ซึ่งพระยาศรยุทธฯ ได้เบิกความเป็นปากแรกว่าถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๙ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ เบิกความแล้วนายตี๋เบิกความสืบต่อมาก็รับความข้อนี้ โดยที่ได้ทราบจากเจ้าคุณศรยุทธฯ แล้วก็เบิกความรู้ในเรื่องนี้ได้ และในเรื่องเขตต์ที่อยู่ของคุณแม่คุณหญิงนั้น เจ้าคุณอธิบายไว้แล้ว นายตี๋มาเบิกความภายหลังก็อธิบายตามได้ จึงเป็นอันว่าข้อความจริงในเรื่องเขตต์ที่อยู่ของคุณแม่คุณหญิงศรยุทธฯ เวลาก่อนถึงแก่กรรมย่อมเป็นดังที่พยานจำเลยกล่าวถูกต้องแน่นอน ฝ่ายโจทก์ไม่ได้พยายามปฏิเสธในข้อนี้ เพราะเหตุไม่ได้นึกถึงข้อนี้ไว้ก่อน ตอนแรกได้เตรียมไว้แล้วว่า สถานที่ที่นายตี๋จะควรนั่งอยู่ที่จะให้ได้ยินแผนการณ์ ได้พิจารณาดูสภาพบ้านเจ้าคุณ เมื่อคณะผู้สร้างคดีไปตรวจก็จะเห็นตรงกันว่า หน้าต่าง

ตรงนั้นแหละเป็นสมควรที่สุด โดยมิได้คาดหมายก่อนว่า บริเวณบ้านแต่ก่อนคุณหญิงถึงแก่กรรมมีสภาพอย่างไร โจทก์จึงทำแผนที่บ้านเจ้าคุณมาในสภาพขณะทำแผนที่ (ดั่งที่ปรากฏหลักฐานแผนที่ที่โจทก์ส่งศาลแล้ว) แทนที่จะทำแผนที่ขณะเกิดเหตุ ซึ่งเป็นการแสดงอยู่ในตัวว่า แผนที่นี้คงจะได้สอบถามให้นายตำได้เข้าใจที่ที่ตนควรจะได้นั่งฟังตรงใด และนายตำไม่เคยมาอยู่ก่อนที่คุณแม่คุณหญิงจะถึงแก่กรรมก่อนที่รื้อกันเขตต์นั้นจะได้รื้อไป มาอยู่ในบ้านนั้นได้มีการรื้อรื้อเสียแล้ว ที่ตรงนั้นคงจะเป็นที่ที่เขาเคยนั่งเมื่อไปอยู่ ซึ่งสภาพบ้านเปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว จึงถือเอาตรงนั้น การอธิบายสภาพการนั่งฟังจึงได้อธิบายตามลักษณะความจำของเขา เมื่อเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านแล้ว ครั้นเจ้าคุณศรียุทธฯ เบิกความแล้ว แสดงชัดถึงสภาพบ้านเขาก็ต้องบอกสภาพบ้านได้บ้าง แต่ข้อที่ว่ามีประตูสองชั้นทางด้านหน้าเขาไม่รู้ จึงอธิบายไม่ได้ สภาพบ้านแสดงอาการเป็นข้อขัดแย้งข้ออ้างของนายตำให้เห็นชัดอีกข้อหนึ่งดังกล่าวมานี้ พิจารณาเพียงเรื่องสถานที่เรื่องถ้อยคำที่กล่าวปรึกษากัน ข้ออ้างการรู้จักบุคคลต่าง ๆ ตามที่นายตำได้เบิกความกล่าวอ้าง ตลอดจนพฤติการณ์ที่ตนได้รู้ได้เห็น ล้วนแต่มีลักษณะบ่งให้เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ มีหลักฐานแสดงความขัดทั้งไม่สมเหตุสมผลทุก ๆ กรณี คำนางสาวทองใบ แนวนาค ที่มากล่าวเบิกความอ้างถึงความจำทำนองจะให้ประกอบคำนายตำนั้น ปรากฏว่านางสาวทองใบผู้นี้ เมื่อเรียกตัวมาอยู่ศาลแล้ว ก็กักตัวอยู่

ตลอดมาจนเบิกความที่ศาลแล้ว ก็ได้สามีเป็นตำรวจต่อมาในระยะนั้น คำอ้างของพยานปากนี้ที่ว่าจำนายเฉลียวได้นั้น อ้างว่าในเย็นวันหนึ่งก่อนสงกรานต์ราว ๑๐ กว่าวัน (เพื่อให้ตรงกับคราวพวกจำเลยไปครั้งที่ ๓ ตามคำเบิกความของนายดี) ได้เห็นนายเฉลียวจำเลยไปที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ ที่เห็นนั้นเป็นเวลา ๖ โมงเย็น โดยพยานไปซื้อข้าวโพด ได้เดินผ่านมาทางห้องอาหาร มีทางเดินเลี้ยวออกจากห้องรับแขก พยานเลี้ยวไปหน้าห้องรับแขก ก็เห็นมีคนนั่งอยู่ในห้องนั้น เห็นนายเฉลียวและเจ้าคุณศรยุทธฯ นั่งอยู่ เห็นทางช่องประตูหน้า แต่บังตาเปิดอยู่แล้วก็ออกไปซื้อข้าวโพดย่าง แต่ไม่ได้ต้องรออยู่จนได้ข้าวโพดสามสี่ฉก จึงกลับเข้าบ้าน เดินกลับเข้าประตูบ้าน เดินตรงไปยังห้องรับแขก พอมองเห็นตรงเข้าไป ก็มองเห็นคนในห้องรับแขก ๓-๔ คน แต่จะเป็นใครบ้างก็จำไม่ได้ แต่มองไม่เห็นเจ้าคุณศรยุทธฯ ยังเห็นนายเฉลียว ชาไปและชากลับพยานเดินทางเดียวกัน ปรากฏว่าที่ห้องรับแขกมีบังตาทางสองบาน ถ้าปิดทั้งสองบานแล้ว ตามธรรมดาคนที่เดินหน้าห้องรับแขกก็เห็นมีคนที่อยู่ในห้องรับแขกไม่ได้ เว้นเสียแต่จะชะโงกข้ามบังตาถ้าเป็นคนสูงหรือก้มดูใต้บังตา ตามคำของพยานปากนี้แสดงว่า เห็นคนในห้องรับแขกโดยบังตาทางขวามือ (หันหน้าออก) โดยอ้างว่าเปิดอยู่ การจะเห็นคนนั่งที่เก้าอี้กลางห้องรับแขก ก็ต้องไม่ใช่เดินตามถนนอย่างธรรมดา ต้องเดินไปโดยจงใจ การดูคำนางสาวทองใบก็ไม่

แสดงว่าจงใจดู พะยานปากนี้อ้างว่าเห็นทั้งขาออกและขาเข้า พิจารณาดูสภาพของบ้านตามที่ศาลไปเห็นแล้ว ขาออกจะเห็นได้ยากที่สุด และขาเข้าก็ต้องเดินเข้ามาจนใกล้ ต้องเดินอ้อมเฉียดไปทางด้านซ้ายมือเดินเข้าจึงจะเห็นคนกลางห้อง การออกไปซื้อข้าวโพดเช่นนั้น ไม่ได้สนใจดูคนในห้องรับแขก ซึ่งเดินธรรมดายากที่จะเห็น และคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อน เห็นแวบเดียวในขณะนั่งอยู่โดยไม่สนใจ เห็นครั้งนั้นก็ไม่เคยพบกันอีก เวลาล่วงมาสองปีกว่ายังจำได้ว่าคนนั้นคือใคร เป็นการผิดวิสัยทั้งลักษณะที่เห็น ผิดวิสัยทั้งลักษณะจำได้ และทั้งผิดวิสัยที่จะจดจำเวลาว่าเห็นเมื่อใด เมื่อไม่มีเหตุอะไรที่จะให้จดจำไว้ วันนั้นไม่มีใครพูดถึงใครไปบ้าน ไม่มีเรื่องพิเศษให้จดจำแขก และยังปรากฏว่า ตามธรรมดาการเดินออกหน้าบ้าน ก็เดินตัดกันทางถนนซีเมนต์เพราะเป็นทางตรง พะยานปากนี้ก็ว่าเคยเดินตัดถนนซีเมนต์ น้ำหนักคำพะยานปากนี้จึงอ่อน คำยืนยันรับรองเวลาที่นายดีอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ ของพะยานปากนี้ ก็อ่อนกว่าพะยานหลักฐานที่บ่งหักล้าง อนึ่ง โดยลักษณะของพะยานนับว่าเป็นพะยานอันมีน้ำหนักน้อยอยู่ในตัว ในข้อที่ว่าในเขตต์ที่อยู่ของคุณแม่คุณหญิงห้ามผู้คนพลุกพล่าน และนายแพ จันทนนิยมพะยานจำเลย ได้มาอยู่ที่บ้านเจ้าคุณ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้วนั้น พะยานปากนี้ ได้เบิกความเจือสมให้คำเบิกความของพระยาศรยุทธฯ และคำนายแพ จันทนนิยมมีน้ำหนักยิ่งขึ้นในข้อที่ว่า นายดีได้มาอยู่

บ้านเจ้าคุณภายหลังกรณีสวรรคตแล้ว คำกล่าวอ้างของชุนเทพ-ประสิทธิ์ฯ พะยานโจทก์ ทำนองช่วยสนับสนุนนายตีว่าเป็นคนมีหลักฐานดี มาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ ก่อนสวรรคตดี ดูเป็นคำกล่าวอ้างที่เลื่อนลอยมาก. เช่นการอ้างถึงการติดต่อเรื่องทำพินทำไม้ ก็ด้วนแต่ไม่เคยได้มีการทำจริง ๆ ทั้งสิ้น ข้ออ้างที่ว่านายตีมีหลักฐาน เห็นชัดในลักษณะของนายตีเองดังกล่าวข้างต้นและคำประกอบของนายประจักษ์ สิทธิชัย ชุนเทพประสิทธิ์ผู้น้อง แสดงให้เห็นได้จากการคุยกันกับนายชวน จนิษฐ์ว่า เป็นผู้มีความเห็นด้านร้ายแก่นายปรีดี พนมยงค์อยู่ก่อนแล้ว เป็นพวกที่มีความเห็นด้านร้ายว่าในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์ และแสดงถึงลักษณะของนักนิยมข่าวลือหรืออาจรวมอยู่ในกลุ่มกระพือข่าวลือต่าง ๆ ก็ได้ ฉะนั้นด้วยอิทธิพลอันเป็นพิเศษของคณะผู้สร้างคดี ก็ไม่เป็นการยากอะไรที่จะได้บุคคลผู้นี้มาเบิกความประกอบ คำเบิกความของพะยานโจทก์ชุดนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับคำยืนยันอันหนักแน่นประกอบพร้อมด้วยเหตุผลของพะยานจำเลย และมีหลักฐานพะยานโจทก์ยืนยันหักล้างข้ออ้างของนายตีโดยตลอดเจือสมข้ออ้างของจำเลย แสดงชัดว่านายตี ศรีสุวรรณ พะยานโจทก์ผู้นี้มาอยู่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ ภายหลังวันสวรรคตโดยแน่นอน ข้ออ้างของนายตีเรื่องจำเลยต่าง ๆ ได้ก็ดี ได้ยินเรื่องราวต่างๆที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธฯ เกี่ยวกับแผนการณ์ก็ดี ด้วนเป็นเรื่องเหลวไหลทั้งสิ้น พิจารณาในด้านใดมุมใด เป็นอัน

ไม่มีทางจะฟังเป็นความจริงได้ เหตุผลทุกสิ่งทุกอย่างบ่งหักล้างทั้งสิ้น ทั้งถ้อยคำที่กล่าวอ้างว่าพูดกัน ทั้งสถานที่อันควรจะปรึกษา ทั้งฐานะต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นการสุดวิสัยที่จะเชื่อถือพยานเช่นนั้นได้ ยิ่งเมื่อได้พิเคราะห์ถึงข้ออ้างที่ว่า เมื่อกล่าวคำเรื่องจะปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว บุคคลเหล่านั้นประชุมดื่มเหล้ากันที่บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ อีกด้วย นายศกนั่งฟังอยู่ มีการกล่าวระบุชื่อกันให้เขาได้ยิน ได้รู้จักว่าใครเป็นใครโดยเจ้าของบ้านไม่ใช่นักดื่ม บางคราวนายศก็ตอบว่าเดียงกันหลังโรงรถยนต์ ซึ่งร้วสังกะสีจะกั้นมิให้นายศเห็นได้ บางคราวก็ว่าอยู่นอกรั้ว ดูลับลนกันอยู่ ถ้านายศรู้จริงเห็นจริง จะเผลอพูดไปว่าเป็นหลังโรงรถไม่ได้ ไม่ควรจะลับลนเช่นนั้นได้ ยิ่งพิจารณาไปก็เห็นแต่ลักษณะเหลวไหลทั้งนั้น ตลอดจนกล่าวอ้างเรื่องระยะเวลาก็ลับลนอดหม่านกันเต็มที ไม่เห็นอันจะให้เชื่อตามได้อย่างใดเลย.

โจทก์มีพยานเกี่ยวกับแผนการณ์อีกชุดหนึ่ง ในชุดนี้ได้มีเจ้าคุณอีกท่านหนึ่งรู้เห็นด้วย ได้ความจากคำเบิกความของพยานชุดนี้ดังนี้ ร. ต. กรี พิมพกร เบิกความว่าพยานเป็นจำเลยคดีกบฏ (ศราว พ. ศ. ๒๔๗๖) และศาลตัดสินจำคุก ๑๖ ปี ต้องขังที่เรือนจำบางขวาง ๖ ปี แล้วย้ายไปอยู่เกาะตะรุเตา ๓ ปี แล้วจึงได้รับพระราชทานอภัยโทษ เมื่อ พ. ศ. ๒๔๘๖ ระหว่างอยู่บางขวางได้รู้จักกับนักโทษคนหนึ่งชื่อ นายสี่ พะยานเคยอุปการะ เช่นให้สตางค์และสิ่งของ นายสี่เคารพ

พะยานมาก คุ้นเคยกับนายสี่แล้วห้าปี (นามสกุลอะไร จำไม่ได้ ต้องโทษเรื่องอะไร ต้องโทษนานเท่าใดไม่ทราบ มีลูกเมียหรือไม่ ไม่ทราบ เป็นคำเบิกความตอนตอบจำเลย) ของเรือนจำหาย ทางเรือนจำส่งสัยนายสี่ พะยานจึงแนะนำให้นายสี่ขอย้าย นายสี่ขอย้ายไปอยู่ที่สัตหีบ (ไปอยู่เรือนจำอะไร ไม่ทราบ—ตอนตอบจำเลย) อีกปีกว่าพะยานก็ไปอยู่ตะรุเตา จากนั้นไม่พบกันอีกเลย เมื่อพะยานได้รับอภัยโทษแล้วมาอยู่บริษัทอุตสาหกรรมทอผ้าได้สักห้าเดือน วันหนึ่งพบกับนายสี่ พูดจาถามความทุกข์สุขและการทำมาหากิน นายสี่บอกว่าเปลี่ยนชื่อเป็นชูรัตน์ บอกนามสกุลด้วย แต่จำไม่ได้ ต่อมาได้เป็นที่รู้จักบ้านซึ่งกันและกัน ไปพบติดต่อกันเคยค้างที่บ้านพักของพะยาน พะยานเคยไปหาที่ร้านตัดเสื้อเชิงสพานพุทธยอดฟ้าของนายสี่ก่อนสงครามสี่วัน พะยานพบนายสี่โดยเขาไปหาพะยานที่โรงงานได้เล่าให้ฟังว่ามีผู้จ้างให้เชายิงคนสำคัญคนหนึ่งเป็นเงิน ๔ แสนบาท พะยานห้ามแต่นายสี่ว่ารับปากเขาไว้แล้ว บอกว่าผู้จ้างให้ปืนเขาไว้สองกระบอกและถูกระเบิดมือหนึ่งลูก เอาปืนจากรถมาให้ดู ปืนสองกระบอกนั้นเป็นปืน ยู. เอส. อาร์มี่ บรรจุลูกพร้อม นายสี่บอกว่าผู้จ้างชื่อ “ชาติ เศรษฐีทัศ” อยู่กองสลากกินแบ่ง เป็นคนของหลวงประดิษฐ์ ฯ ต่อมาเมื่อพะยานกลับจากธุระในวันสงครามถึงบ้านเวลา ๑๗.น. ได้เห็นจดหมายของนายสี่บอกว่า ขอพบ ธุระด่วน ในวันพรุ่งนี้เวลาประมาณ เที่ยง วันรุ่งขึ้นเวลาเที่ยง นายสี่ไปหาพะยาน

ที่โรงงานและร้องให้บอกว่าที่บอกเมื่อ ๔ วันก่อนนี้ว่ามีคนจ้างยิงคนสำคัญนั้น คือจ้างยิงในหลวง ที่จะรู้ว่าคนสำคัญนั้นคือในหลวงก็โดยมีผู้นำเข้าไปในวังและให้ยิง แต่เขาไม่กล้ายิง ผู้นำที่รอรับในวังคือนายชิต นายบุศย์ แต่เขาไม่กล้ายิง จึงหลบออกมา จะมาขออาศัยอยู่ด้วย โดยมีตำรวจคอยยิงเขาอยู่ นายสี่บอกวันที่เข้าไปในวังด้วยจำไม่ได้ว่า วันใด แต่ก่อนวันสวรรคตหนึ่งวันหรือสองวัน และนายสี่บอกด้วยว่าผู้ที่ยิงในหลวงนั้น คือ เรือเอกวัชรชัย ฯ พะยานโต้เถียงว่าน่าจะไม่ใช่วัชรชัย แต่จะเป็นนายชิตหรือนายบุศย์มากกว่า นายสี่พูดว่าไม่ใช่วัชรชัยยิง แต่วันนายสี่ได้ขออาศัยบ้านพะยานอยู่เวลากลางคืน มาเวลาค่ำ เช้ามืดก็ออกไป ต่อมาสัก ๓-๔ วัน เขาปรารภกับพะยานว่าเขาเสียใจมากที่วัชรชัยฆ่าในหลวง เขาจะไปฆ่าวัชรชัยเสีย ปรารภสัก ๓ ครั้ง ครั้งสุดท้ายสัก ๗ วันหลังจากสวรรคต เขาว่าบ้านเมืองคงไม่จัดการกับวัชรชัย เพราะเป็นคนของหลวงประดิษฐ์ ฯ วิธีฆ่าเขาจะต่อมาแล้วยิงเสีย ขอให้พะยานช่วยหาที่ฝากผีงดูกเมีย และขอให้พาไปฝากเจ้าคุณเทพหัสดินทร์ พะยานรู้จักเจ้าคุณเทพ ฯ จากเรือนจำครั้งไปต้องโทษด้วยกัน พะยานพานายสี่ไปหาเจ้าคุณเทพ ฯ ในวันนั้นเอง เวลาประมาณเที่ยง ได้เรียนว่านายสี่รู้เรื่องคนยิงในหลวงนายสี่ก็เล่าให้ฟังโดยตลอด เจ้าคุณเทพ ฯ ห้ามไม่ให้นายสี่ไปยิงวัชรชัย เพราะนายสี่เป็นคนสำคัญ รู้เรื่อง กลัวจะตายเสียไว้โอกาสหลังคงจะมี เวลานี้บ้านเมืองอยู่อำนาจของหลวงประดิษฐ์ ฯ

เจ้าคุณกับนายสี่พูดจาโต้ตอบกันอยู่นาน โดยฝ่ายหนึ่งจะทำแต่เจ้าคุณห้าม ในที่สุดนายสี่ยอมตาม แล้วลาท่านกลับ นายสี่พักอยู่ที่บ้านเก่าสักหนึ่งเดือน แล้วเขาก็บอกว่าจะไปอยู่กับ ร.ต.อ. เฉียบ ชัยสงค์ โดยได้พบกับเมียน้อยของ ร.ต.อ. เฉียบ นายสี่กลัว ร.ต.อ. เฉียบมาก การไปอยู่ด้วยก็เพื่อจะไปดักฆ่ากัน ตอนหลังพะยานจึงทราบว่า ร.ต.อ. เฉียบ เป็นคนพานายสี่เข้าไปในวัง ไปอยู่กับ ร.ต.อ. เฉียบแล้วไม่พบกันตั้งครึ่งปี วันหนึ่งจึงพบกันที่สพานถ่าน แล้วไม่ได้พบกันอีกจนมาเบิกความ พะยานเข้าใจว่าตายเสียแล้ว เพราะเห็นหนังสือพิมพ์ลงข่าวว่าเสือชูถูกยิงตายที่ชลบุรี เข้าใจว่าคือนายสี่นั่นเอง เรื่องนี้พะยานเคยเล่าให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ฟัง ร.ต. กรี พะยานปากนี้ในตอนตอบคำถามค้านของจำเลย แสดงให้เห็นตอนหนึ่งแล้วถึงลักษณะอันเป็นที่น่าสงสัยในความคุ้นเคยกันกับนายสี่ ดังพิจารณาเห็นได้ข้างต้น และพะยานว่าย้ายไปตะรุเตาก่อนพวกเจ้าคุณเทพ ฯ เข้าบางขวาง นายสี่นั้น พะยานว่าย้ายไปจากบางขวางก่อนพะยานไปตะรุเตาราวหนึ่งปี ที่พะยานเข้าใจว่านายสี่รู้จักเจ้าคุณเทพ ฯ แต่ครั้งบางขวาง ความเข้าใจนี้ก็เหลวไหล เมื่อนายสี่และพะยานออกจากคุกมาพบกันใหม่ แสดงว่ามีความคุ้นเคยกัน แต่ไม่ทราบการทำมาหากินของนายสี่ นามสกุลที่ว่าดีมนน เปลี่ยนชื่อเป็นชูรัตน์แล้ว จะใช้นามสกุลเดิมหรือเปลี่ยนก็จำไม่ได้ พะยานว่าไม่เคยถามว่า นายชิต นายบุศย์ ทำงานที่ไหน พะยานเป็นคนหนึ่งที่คิดตั้งแต่ได้ทราบข่าว

สวรรคตแล้วว่าในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์ พะยานทราบในวันสวรรคตนั้นเอง ก่อนพบและได้ฟังเรื่องจากนายสี่ ที่ว่าตำรวจพาไปในวังนั้นไปครั้งเดียว เข้าไปถึงวังชั้นนอกแล้ว คนที่พาไปจึงบอกให้ไปยิงในหลวง เขาจึงรู้ขึ้นในขณะนั้น ดูผิดวิสัยถึงคำอ้างระบุชื่อคนที่จะรับ (ระบุชื่อนายชิต นายบุศย์) และผิดวิสัยการจ้าง ดูช่างจ้างกันแล้วพาไปง่าย ๆ เข้าไปแล้วจึงบอก ก็เมื่อไม่ยอมยิงแล้วทำไมจึงระบุชื่อคนที่จะมารับ พะยานว่าพะยานไม่เคยได้ยินชื่อนายชิต นายบุศย์มาก่อน และทั้งพะยานก็ไม่ได้ถามว่าคนสองคนนี้ทำงานที่ไหน ฉะนั้นพะยานก็ไม่ทราบว่า นายชิต นายบุศย์ เป็นคนใกล้ชิดในหลวงหรือไม่ ไฉนเมื่อนายสี่ระบุชื่อวัชรชัย เป็นคนยิงแล้ว พะยานจึงจะเถียงนายสี่ได้ว่าควรจะเป็นนายชิต นายบุศย์ และว่าเป็นคนใกล้ชิดในหลวงมากกว่า ทั้งพะยานไม่ได้ถามเลยว่า ทราบได้อย่างไรว่า เรือเอกวัชรชัย เป็นคนยิงในหลวง และข้อที่เขารู้มาว่านายชิต นายบุศย์ เป็นคนคอยรับวัชรชัย พะยานปากนี้ว่าก่อนพานายสี่ไปหาเจ้าคุณเทพ ฯ ครั้งนั้นไม่เคยเล่าเรื่องนายสี่ให้เจ้าคุณฟัง ไปหาครั้งนั้นแล้วก็ไปหาอีก ๒-๓ ครั้งห่าง ๆ กัน ครั้งสุดท้ายประมาณหนึ่งปีเศษมาแล้ว เรื่องสวรรคตพูดกับท่านครั้งเดียวเมื่อคราวพานายสี่ไปเท่านั้น เจ้าคุณเทพ ฯ จะได้ซักไซ้นายสี่ว่ารู้เรื่องวัชรชัยเป็นคนยิงมาได้อย่างไรหรือไม่ จำไม่ได้ตลอดจนการที่อ้างว่าตำรวจพานายสี่ไปในวังนั้นไปตรงไหน นายชิต นายบุศย์ จะมารับตรงไหน จำ

ไม่ได้ แต่เจ้าคุณเทพ ฯ ไม่ได้แสดงข้อสงสัย เรื่องที่พะยานรู้จัก ม. ร. ว. คึกฤทธิ์ ฯ นั้นพะยานรู้จักตั้งแต่ท่านผู้นั้นสมัครผู้แทนครั้งแรก เมื่อสงครามเสร็จแล้ว และไปมาหาสู่เสมอ แต่ได้เล่าเรื่องนี้ให้ทราบ เมื่อท่านผู้นั้นเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการคลัง สมัยนายควง ฯ เป็นนายก รัฐมนตรี (หลังรัฐประหาร) และพระพินิจชนคดีเป็นคนสอบสวน พะยานข่าวเรื่องเสือชูตายนั้นทราบจาก ม. ร. ว. คึกฤทธิ์ ฯ เมื่อ พะยานดูภาพถ่ายคนที่ว่าชื่อสี่หรือชูรัตน์แล้ว พะยานจำไม่ได้ ภาพถ่ายนั้นจะเหมือนเมื่ออยู่บางขวางหรือเมื่อออกมาแล้ว บรรดานักการเมือง พะยานมีความสนิทสนมฉะเพาะ ม. ร. ว. คึกฤทธิ์ ฯ เท่านั้น.

นายพลโทพระยาเทพหัสดินทร เบิกความว่า รู้จัก ร. ต. กรี พิมพกร เมื่อพ้นโทษมาแล้ว ล่วรรคดแล้วราว ๗ หรือ ๑๐ วัน ไม่เกิน ๑๕ วัน ร. ต. กรี มาหาพะยานพร้อมด้วยชายคนหนึ่ง เป็นคนเคยต้องโทษ เคยหามปี่นโตมาให้พะยานคราวต้องขัง (บางขวาง) ชายคนนั้นขอฝากฝูกเมียกับพะยาน คือขออาศัยอยู่ ร. ต. กรี เล่าให้ฟังก่อนว่าในหลวงถูกลอบปลงพระชนม์ ไม่ใช่เป็นอย่างที่รัฐบาลแถลง พะยานสงสัยเพราะอยู่ข้างในอย่างนั้นใครจะเข้าไปปลงพระชนม์ได้ ชายคนนั้น พลุ่งขึ้นมาพูดว่า "ได้และผู้ปลงพระชนม์นั้นเป็นราชองครักษ์ด้วย" พะยานบันดาลโทษะขึ้นมา เพราะพะยานเป็นราชองครักษ์มาก่อน และเดี๋ยวนี้ก็เป็นราชองครักษ์อีก พะยานพูดว่า "ราชองครักษ์อัปปรีย์อะไรจะทำเช่นนั้น" ทั้งนี้เพราะราชองครักษ์มีหน้าที่รักษาพระ

มหากษัตริย์ ชายคนนั้นพูดว่า “มีสิ คนอยู่ในทำเนียบท่าช้าง นายเรือเอกวัชรชัย” พะยานไม่ทราบว่าเรือเอกวัชรชัย คือใคร หน้าตาเป็นอย่างไร แล้วชายคนนั้นพูดฝากถูกเมียอีก แล้วเล่าให้ฟังว่า มีคนในทำเนียบท่าช้างจ้างเขาให้ไปฆ่าคนสำคัญ โดยจะให้เงินเป็นจำนวนแสน ๆ แต่ก็แสนจำไม่ได้ คนสำคัญนั้นที่แรกเขาไม่รู้ว่าเป็นใคร แต่ต่อมา เขาทราบว่าผู้ที่ต้องการจะให้ฆ่าคือ ในหลวงรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระราชอนุชา เขาจึงไม่ยอมทำ เขาทราบว่าเป็นในหลวงก่อนสงกรานต์ ๑-๒ วัน ดังนั้นเขาจึงหลบหนีภัย กลัวว่าจะถูกยิงทิ้ง แล้วเลยมาหาพะยานและขออาศัยอยู่ที่บ้านพะยาน รายละเอียดเรื่องที่จะให้เขาไปฆ่าอย่างไรจำไม่ได้ เป็นเรื่องเขารู้มากว่าเดา ชายผู้นั้นแสดงอาการโกรธอย่างออกหน้า คือโกรธวัชรชัย และว่าเขาจะไปฆ่าเรือเอกวัชรชัย เขาเล่าว่าเมื่อเขาไม่รับทำแล้ว ได้ออกหนีแล้วเรือเอกวัชรชัย จึงรับทำ เขาจะฆ่าวัชรชัยอย่างไรเขาไม่ได้บอก พะยานเป็นผู้ห้าม ชายผู้นั้นพูดเป็นทำนองว่า บ้านเมืองไม่มีขื่อมีแปสอบสวนไม่ได้ความ ตำรวจหรืออธิบดีก็ไม่ได้เรื่อง ซักพะยานศาลกลางเมืองไปนอกเรื่องนอกราวใครพูดอะไรก็เป็นโอษฐภัยไปหมด พะยานห้ามโดยให้เหตุผลว่า มีเจ้าหน้าที่จัดการเรื่องนี้อยู่แล้ว ไม่ใช่เรื่องของเราจะไปยุ่งตัวเราเองก็เพิ่งออกจากคุก และเขาเป็นพะยานปากสำคัญ ให้เก็บรักษาตัวให้ดี เมื่อถึงโอกาสและมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถจะให้ความศักดิ์สิทธิ์แก่กฎหมายได้ ก็จะได้ใช้

ร.ต. กรี ไปตามมา เพื่อให้มาช่วยให้ความยุติธรรม ส่วนการมาขออาศัย พะยานบอกปัดไปโดยสุภาพ เพราะไม่อยากจะให้คนชะนิดที่รับจ้างฆ่าคนไว้ในบ้าน เมื่อพะยานพูดห้ามครั้งแรก เขาแย้ง ๒-๓ คำ แต่ในที่สุดก็เชื่อฟัง รู้สึกว่าจูงใจง่าย พูดกันสักครึ่งชั่วโมงกว่า ๆ ก็ไป แล้วไม่ได้พบกันอีก ต่อจากนั้นพะยานพบ ร.ต. กรี ก็ไม่ได้พูดกันถึงเรื่องส่วรรคต พะยานกล่าวต่อไปว่า คนที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับส่วรรคตแก่พะยาน มีชายคนนี้คนเดียวเท่านั้น พะยานว่าได้แว่วข่าวมาว่า ชายคนนี้ถูกตำรวจฆ่าตายเสียแล้วทางชลบุรี พะยานไม่เคยเล่าเรื่องนี้ให้ใครฟังเลย มาตอนหลังเห็นเขาเอาจริงเอาจังกัน พอพบพระพินิจ ฯ ที่งานหนึ่ง จึงเล่าให้พระพินิจฟัง แล้วจึงมีหมายวงแผ้ว ฯ มาสอบส่วน ในตอนตอบคำซักค้านของทนายจำเลยนั้น ปรากฏว่าตำรวจไม่เคยเอารูปชายคนนั้นมาให้เจ้าคุณเทพ ฯ ดู เขาได้ระบุชื่อผู้จ้างเหมือนกัน แต่ลืมเสียแล้ว บอกว่าเป็นคนของนายปรีด ฯ อยู่ทำเนียบท่าช้าง ทำงานเกี่ยวกับส่ลากกินแบ่งหรืออะไรจำไม่ได้ พะยานไม่ได้ถามว่าจะฆ่าด้วยวิธีใด เพราะเห็นว่าควรเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ และไม่ซักถามว่าเขารู้ได้อย่างไรว่าเรือเอกวัชรชัยเป็นผู้ฆ่า พะยานรู้สึกไม่อยากให้ชายผู้นั้นอยู่ในบ้านพะยาน และไม่อยากพบอีก ไม่ได้พูดซักถามอะไรมาก เกี่ยวกับนายปรีด ฯ พะยานผู้นี้กล่าวว่ารู้จักมาตั้งแต่เป็นส่มาชิกในส่ภา มีความเห็นเด็ดเดี่ยว ถือมั่นในความเห็นของตน ไม่ว่าความเห็นนั้นผิดหรือถูก (ย่อมหมายความตามหลัก

แห่งการวินิจฉัยของพะยานในสิ่งใดว่าผิดหรือถูก จะถือเป็นอันแน่ว่าผิดหรือถูกตามความจริง ย่อมยงไม่ได้) พะยานเข้าใจว่าหลวงประดิษฐ์ฯ มุ่งความสำเร็จในทฤษฎีของตนมากกว่าสิ่งอื่น มีกิริยาอะมุนอะม่อมอ่อนโยน ทำให้คนหลงแอะนิยมได้ง่าย ทฤษฎีของหลวงประดิษฐ์ฯ จะเพื่อตนหรือเพื่อผู้อื่น พะยานพูดไม่ได้ พะยานไม่เห็นด้วย จึงเป็นฝ่ายค้าน ในส่วนตัวไม่มีอะไรกัน ความจริงมี ๓ ระยะ ระยะแรกพะยานไม่เห็นด้วยกับหลวงประดิษฐ์ฯ จึงสมัครผู้แทนแอะเป็นฝ่ายค้าน ต่อมาพะยานได้ทำงานร่วมด้วยก็ชักเคลือมใส ต่อมาเมื่อมีกรณีสวรรคต จึงชักจะสงสัยขึ้นอีก แอะกลับไปเข้ารูปเดิม พะยานเป็นฝ่ายค้าน เพราะไม่เห็นด้วยกับโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ

คำเบิกความของท่านผู้นี้ มีข้อสังเกตในลักษณะความจดจำของท่านประการหนึ่ง ความเห็นของท่านประการหนึ่ง กล่าวคือเป็นที่เห็นได้ว่าความจดจำในระยะเวลาแห่งการพบปะกับ ร.ต. กรี กับนายสี่นั้นน่าจะคลาดเคลื่อน คำยืนยันของท่านที่ว่าได้พบกันหลังสวรรคตไม่เกิน ๑๕ วัน ซึ่ง ร.ต. กรี ว่า ๗ วันเท่านั้น แต่เมื่อท่านได้เล่าถึงคำกล่าววิพากวิจารณ์การกระทำของกรมตำรวจ ของศาลการเมือง แอะรัฐบาล ของนายสี่นั้นแสดงชัดว่าคราวที่ท่านกับบุคคลทั้งสองนี้ ถ้าได้มีการพบกันจริงก็ต้องภายหลังที่ได้มีการพิจารณาในศาลกลางเมืองแล้ว แอะได้มีความรู้สึกในเรื่องโอษฐภัยขึ้นแล้ว กล่าวคือได้มีการ

ตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ขึ้นแล้ว หรือถ้าจะถือว่า ประกาศของกรมตำรวจเรื่องให้รางวัลแก่ผู้นำจับผู้กระทำผิด ซึ่งจะก่อเหตุร้ายขึ้นในแผ่นดิน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งโอษฐภัย ก็ภายหลังที่มีประกาศเหล่านี้เป็นที่ปรากฏว่า การพิจารณาของศาลกลางเมืองในครั้งนั้นเริ่มมีการสืบพยานเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๘๙ เมื่อได้มีการสืบพยานกันไปจนถึงเดือนสิงหาคม ๒๔๘๙ นั้น จึงได้เสร็จเรื่องการตรวจข่าวหนังสือพิมพ์และประกาศของกรมตำรวจที่ประกาศเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๙ นั้นเป็นระยะหลังการสวรรคต (สวรรคตวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙) กว่า ๑๕ วันทั้งสิ้น รูปเรื่องตามการเล่าของนายดี แก่เจ้าคุณเทพ ฯ ถ้าได้มีการเล่าจริง ก็ต้องเป็นระยะที่ได้มีข่าวโฆษณาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายแล้วเกี่ยวแก่การสวรรคต หาใช่ระยะเวลาใกล้ ๆ กับสวรรคตและยังไม่มีข่าวโฆษณาก่อนหาว่าเป็นเรื่องตอบปลงพระชนม์อย่างใดไม่ ฉะนั้น คำของเจ้าคุณเทพ ฯ จึงไม่ประกอบคำอ้างของ ร.ต. กร ซึ่งพยายามยืนยันระยะเวลาใกล้ชิดสวรรคตยิ่งกว่าเจ้าคุณเทพ ฯ ขึ้นไปอีก (ราว ๗ วันหลังสวรรคต) ไฉนจึงต้องการยืนยันระยะเวลาจากเจ้าคุณเทพ ฯ ให้ใกล้วันสวรรคตขึ้นไป ย่อมพอพิจารณาคาดหมายได้ว่า ต้องการให้มีคำยืนยันสนับสนุนคำ ร.ต. กร แต่ก็แลเห็นได้ชัดดังกราบเรียนมาว่า ระยะเวลาที่กล่าวอ้างการได้ยินจากนายดีนั้นเป็นอันผิดแน่ ๆ เป็นอันหลังสวรรคตแล้วนานแน่ ๆ ความจริงจะมีบุคคลเช่นนายดีจะกล่าวอ้างขึ้นหรือไม่ก็ตามแต่

การกล่าวอ้างเช่นนี้ในข้อที่ว่าได้รู้เห็นต่าง ๆ นั้น เป็นที่ปรากฏว่าเกิดขึ้นเสมอ และได้เกิดขึ้นหลายราย ในรายนี้เลยหายตัวสาปสูญไปคำกล่าวที่ถูกยิงตายเสียแล้วนั้น ได้ปรากฏว่าคณะผู้จัดคดีก็ได้ทำการสืบสวนเหมือนกัน โดยประธานกรรมการ ฯ มอบให้พันตำรวจตรีนายราชภักดี พะยานโจทก์ ซึ่งเป็นกรรมการคนหนึ่งในการจัดคดีนี้ไปทำการสอบสวน ได้ความจากพะยานปากนี้ว่า พะยานไม่รู้จักนายชูรัตน์ เทียนแส่งทอง พะยานรู้จักนางแม้น มารดานายชูรัตน์ นางแม้นอาศัยอยู่วัดกลาง จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อพระพินิจฯ สั่งให้พะยานสืบหาตัวนายชูรัตน์ เมื่อปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ โดยพระพินิจฯ บอกว่า มีผู้ว่าจ้างนายชูรัตน์คนนี้ ให้ฆ่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ จะต้องการตัวนายชูรัตน์มาประกอบหลักฐานว่ามีความจริงเพียงใด (ขอได้โปรดสังเกตว่าเรื่องนายชูรัตน์นี้ ถ้า ร.ต. กรี ทราบจริง ร.ต. กรีก็ควรได้เล่าให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ทราบนานแล้วในฐานะที่เป็นนักการเมืองฝ่ายค้าน ในขณะสวรรคต และมีความสนิทสนมกันมาก หรือแม้เป็นอันเชื่อตาม ร.ต. กรี ว่าเพิ่งเล่าเมื่อรัฐประหารแล้ว เมื่อมีการตั้งคณะผู้จัดสร้างคดีนี้ขึ้นแล้ว ในฐานะที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ก็เป็นเชื้อพระวงศ์ผู้จงรักภักดี ทั้งเป็นญาติเกี่ยวดองกับพระพินิจชนคดี ทราบเรื่องนี้ไฉนจะไม่รีบแจ้งแก่คณะผู้จัดสร้างคดี แม้ในตอนแรกจะไม่มีพระพินิจ ฯ เข้าเกี่ยวข้องก็หาใช่ว่าจะควรไม่ไว้ใจคณะที่ได้ตั้งขึ้นแล้ว เมื่อทราบแล้วถึงเรื่องที่ ร.ต. กรีเล่า ย่อมเป็นช่อง

ทางอย่างดีที่จะได้หลักฐานอันสำคัญ ในระหว่างอยู่จนปลายเดือนมีนาคม ๒๔๙๓ จึงสั่งให้สืบหาตัวนายชูรัตน์) ความกลับปรากฏตามคำเบิกความของพระพินิจ ฯ ว่า ได้ทราบเรื่องนี้จากพระยาเทพ ฯ ราวเดือนมีนาคม ๒๔๙๑ จึงให้สอบสวนไว้พร้อมกับ ร.ต. กรี แล้วได้ความว่านายชูรัตน์ ตายเสียแล้วที่ชลบุรี จึงให้พันตำรวจตรีนายราชภักดีมารายงานว่านายชูรัตน์ถูกทำร้ายตายจริง (ตายจริงหรือไม่ โปรดพิจารณาคำเบิกความของพันตำรวจตรีนายราชภักดีต่อไป) เมื่อพระพินิจ ฯ มอบให้พะยานสืบหาตัวนายชูรัตน์นั้น ไม่ได้บอกประวัติของนายชูรัตน์ให้ทราบ ต่อมาได้ความจากสายลับว่า นายชูรัตน์คือบุตรนางแม้น จึงไปหานางแม้นได้ความจากนางแม้นว่า นายชูรัตน์เป็นบุตรมีภริยาชื่อนางเจริญศรี อยู่ด้วยกันที่เชิงสพานพุทธยอดฟ้า เกิดรัฐประหารแล้วออกจากบ้านไป ว่าจะไปอยู่กับ ร.ต.อ. เฉลียว ฯ ที่ชลบุรี พะยานไปสอบถามนางเจริญศรี ขณะนั้นบ้านอยู่หลังวัดกัลยาณมิตร ธนบุรี ได้ความว่าเกิดรัฐประหารแล้ว นายชูรัตน์ก็ออกจากบ้านไปว่าจะไปอยู่กับ ร.ต.อ. เฉลียว ฯ ที่ชลบุรี พะยานสืบทราบว่านายชูรัตน์มีภริยาอีกสองคน ชื่อประนอมอยู่พระโขนงคนหนึ่ง ชื่อรัชนีอยู่บางกะปิคนหนึ่ง คนที่ชื่อรัชนีเป็นน้องสาว ร.ต.อ. เฉลียว ฯ ไปสืบถามนางประนอมก็ได้ความทำนองเดียวกัน สืบถามนางรัชนีก็ได้ความทำนองเดียวกัน สืบถามภริยาของนายชูรัตน์ทั้งสามคนแล้ว พะยานก็เดินทางไปชลบุรี ก่อนเดินทางไปชลบุรีได้ทราบข่าวจากหนัง

สือพิมพ์ว่า เสือชูถูกยิงตายที่ชายทะเล ตำบลบางทราย ครั้นไปถึงชลบุรีแล้ว ก็ตรงไปตำบลบางทราย โดยมีคนรู้จักทั้งที่เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นทหารก็มี พลเรือนก็มี ได้ความแน่นอนจากกำนันว่าไม่มีเสือชูหรือใครถูกยิงตายที่ชายทะเลเลย กลับได้ความว่ามีผู้ไปตายอยู่บนเขาพระบาทบางทรายคนหนึ่ง เขาพระบาทนั้นห่างจากชายทะเลประมาณ ๑๕ เส้น พะยานจึงไปขอตรวจรายงานการชันสูตรพลิกศพที่อำเภอท้องที่ ก็ปรากฏว่ามีผู้ไปพบศพนั้น เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๕๐ มีสภาพเน่าเปื่อยแล้ว สันนิษฐานว่าคงตายมาราว ๒๐ กว่าวัน เป็นอันจำหน้าศพไม่ได้ จะมีบาดแผลอย่างใดหรือไม่ก็ไม่สามารถตรวจดูได้ ผู้ชันสูตรพลิกศพคงเก็บแต่สิ่งที่มีอยู่ในตัวศพไว้ ของนั้นมีหลายอย่างคือ ปากกาหมึกซึม ยี่ห้อแวร์เวอร์ กระเป๋าหนังจระเข้สำหรับใส่สตางค์ และรองเท้าที่สวมอยู่ ของเหล่านี้ จะคงรักษาอยู่ที่นั้นหรืออย่างไร พะยานไม่ได้เอาใจใส่แต่นึกสงสัยว่าศพนั้นอาจจะเป็นนายชูรัตน์ที่กำลังสืบหาตัว ก็กลับจากชลบุรี ไปถามนางเจริญศรีว่า ได้ไปดูของกลางที่เก็บได้จากศพนั้นบ้างไหม นางเจริญศรีเล่าให้ฟังว่า พันตำรวจเอกสวัสดิ์ กันเชตต์ ได้บอกแก่นางเจริญศรีว่า นายชูรัตน์ถูกยิงตายเสียแล้วที่ชลบุรี มีของที่เก็บได้จากศพที่กองสอบสวนกลาง นางเจริญศรีไปดู จำรองเท้าได้ว่าเป็นรองเท้าที่นายชูรัตน์สวมออกจากบ้านไปตั้งแต่เกิดรัฐประหาร นอกจากรองเท้าแล้ว นางเจริญศรีจะได้ดูของอย่างอื่นอีกหรือไม่ ไม่

ได้พูดกัน นางเจริญศรีได้เล่าต่อไปอีกว่า จะขอไปดูศพ แต่พันตำรวจเอกสวัสดิ์ กันเชตต์ บอกว่าไม่มีประโยชน์เพราะเน่าเปื่อยแล้ว เลยไม่ได้ไปดู นอกจากนั้น เมื่อพะยานไปขอตรวจดูรายงานชันสูตรพลิกศพยังได้เอารูปนายชูรัตน์ ซึ่งมีติดตัวไปด้วยให้ผู้ชันสูตรพลิกศพดูแล้วถามว่าศพมีลักษณะเหมือนรูปนั้นบ้างไหม ได้รับตอบว่าลักษณะก็ดูจะเหมือน ๆ กัน สรุปความตามที่สืบทราบมาดังกล่าวแล้ว ก็เป็นที่แน่แก่พะยานว่านายชูรัตน์คนที่พระพินิจ ฯ ต้องการตัวนั้น ได้ถูกยิงตายเสียแล้วที่เขาบางพระบาท บางทราย จังหวัดชลบุรี จึงรายงานให้พระพินิจ ฯ ทราบตามที่ว่ามานั้น พะยานได้กล่าวต่อไปว่า ปรากฏตามทางสืบสวนว่านายชูรัตน์เกี่ยวข้องอยู่ในพวกขับรถยนต์ พวกขายอาวุธเถื่อน และพวกนักเลง พะยานสืบจากบรรดาพวกเหล่านั้น ปรากฏมีคนรู้จัก แต่ไม่มีใครพบและทราบว่าหายไปไหน เมื่อหวนไปสืบถามนางแม้นและภริยาทั้งสามของนายชูรัตน์ ก็ไม่ได้ความว่าได้ข่าวคราวนายชูรัตน์อย่างไร ในตอนตอบจำเลยนั้น พะยานได้รับคำสั่งจากพระพินิจ ฯ ให้สืบเรื่องนายชูรัตน์แล้วราวอาทิตย์หนึ่ง จึงทราบว่านายชูรัตน์เป็นบุตรนางแม้น กลับจากนางแม้นแล้วจึงไปพบนางเจริญศรี ฉะนั้น เมื่อพบนางเจริญศรีครั้งนี้ควรจะเป็นราวเดือนเมษายน ๒๔๙๑ หลังจากมีการชันสูตรพลิกศพคนตายที่เขาบางทราย ชลบุรี แล้วหลายเดือน (ชันสูตรเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๙๐) ที่ว่านางเจริญศรี ได้เคยตรวจดูรองเท้าของคนตาย และเห็นว่าคนตายนั้นคือ

สามีของตนในระยะล่วงมาจนถึงบัดนี้ น่าจะได้กระทำแล้ว ไฉนนาง เจริญศรี ไม่บอกเสียก่อนไปเมืองชลบุรี ไปเมืองชลบุรีกลับมาก็ในเดือนเมษายนใกล้ ๆ กันนั้นเอง ควรที่พะยานจะเป็นคนพานางเจริญศรีไปดูรองเท้า กลับปรากฏว่านางเจริญศรีไปดูรองเท้า แล้วรองเท้านั้นใส่ไว้กับศพซึ่งตายมาแล้วกว่า ๒๐ วัน ศพนั้นเน่าหมดแล้วจะไม่เปลี่ยนสภาพของเท้าให้เละเทะเลอะเลือนไปบ้างหรือ ข้อที่ว่าจำรองเท้าได้ดูเลือนลอยเต็มที่ และการที่พันตำรวจตรีนายราชภักดีผู้นำกล่าวว่าได้เอารูปถ่ายให้ผู้ชันสูตรศพดู เขาบอกว่าคล้าย ๆ กันทั้ง ๆ ที่ปรากฏว่าศพเน่าเละเทะหมดแล้วนั้น คำบอกเช่นนั้นจริงหรือไม่ ก็เป็นที่น่าสงสัยอยู่แล้ว แต่บอกเช่นนั้นแล้ว มีผลทำให้พะยานผู้นี้เชื่อจนเกิดแน่ใจนั้น แสดงให้เห็นลักษณะที่มิได้มุ่งประสงค์จะให้ได้ความแน่แท้จริงอย่างใดเลย เมื่อบอกพระพินิจ ฯ แล้ว พระพินิจ ฯ ก็เชื่อ และพะยานดูเหมือนพากันกล่าวในลักษณะคล้ายกับว่า ศพรายนี้แล้วตรงกันกับที่มีข่าวว่าเสียชูถูกยิงตาย ซึ่งพิจารณาจากศพก็ไม่ทราบบาดแผล เมื่อไปได้ข่าวนั้นการตายก็เกิดมานานแล้ว และมีผู้พบตั้งแต่วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๗๐ ก่อนการไปสืบถึง ๔ เดือนเศษ ดูช่างเชื่อและโมเมต้นนิษฐานหรือยืนยันกันง่ายจริง ดูเหมือนว่าการได้ความดังนี้เป็นที่โล่งใจและพอใจกว่าที่จะพบตัวจริง ตามรูปเรื่องควรจะได้สืบกันมานานแล้ว ทั้ง ๆ ที่ปรากฏตัวนายชาติ เศรษฐทัต อยู่ก็ไม่เคยมีการเรียกตัวมาสอบถาม ถ้าท่านเหล่านี้เชื่อว่ามีนายสีคนนี้จริง หรือมีนายสีซึ่งรู้เรื่อง

จริง รูปเรื่องไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น ร.ต. กรี หรือก็เคยต้องโทษคดีกบฏ และเป็นผู้ที่อ้างว่าจงรักภักดี ท่านเจ้าคุณเทพ ฯ ก็ได้แสดงความจงรักภักดีมากอย่างเห็นชัด ก็ในฉบับพยานสำคัญจึงได้เอาใจใส่พยายามติดต่อไว้มิหนำปล่อยเวลาให้ล่วงเลยหลังจากรัฐประหารแล้ว ซึ่งมีโอกาสอันดียิ่งแล้วที่จะจัดการเวลาล่วงเลยไปถึงตั้ง ๔ เดือน จึงบอกแก่พระพินิจ ฯ หรือบอกแก่ตำรวจที่เขาจะเอาจริงเอาจัง ฟังจากคำพระพินิจ ฯ กลายเป็นมาได้ความเรื่องนี้จากเจ้าคุณเทพ ฯ ควรที่จะได้ทราบเรื่องจาก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ มากกว่า ในเรื่องจึงเป็นเช่นนี้ ดูช่างไม่ใคร่ส่นใจกันเสียเลย ที่จะค้นคว้าในข้อที่ควรจะถือว่าสำคัญได้ เรื่องการกล่าวอ้างของนายสืบ ถ้ามีการกล่าวอ้างขึ้นจริง ก็ต้องเป็นการกล่าวอ้างหลังกรณีสวรรคตนาน กล่าวคือหลังการพิจารณาครั้งศาลกลางเมืองแล้ว (ภายหลังกรกฎาคม ๒๔๘๙ แล้ว) ตามที่ท่านเจ้าคุณเทพ ฯ กล่าวว่าหลังกรณีสวรรคตไม่เกิน ๑๕ วัน ถ้าไม่ใช่คำยืนยันที่เกิดขึ้นเนื่องจากความหลงลืมของท่าน ก็ต้องมีเหตุอะไรทำให้ท่านผู้นี้จำผิดไป ด้วยความมุ่งหมายจะให้เรื่องนายสืบคนนี้มีน้ำหนักขึ้น คำกล่าวของ ร.ต. กรี ย่อมลักษณะพิรุธถึงกำหนดเวลาอันคลาดเคลื่อนในตัวของเขาเองอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามเรื่องนายสืบ ไม่เป็นอันจะฟังเป็นความจริงอย่างไรได้เลย หรือจะถือเป็นข้อประกอบให้เห็นว่าได้มีผู้คิดฆ่าในหลวงจริง ๆ ได้เลย ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่เลื่อนลอยทั้งสิ้น นอกจากนี้จำเลยยังได้มีนายชาติ เศรษฐีทัต บุคคลผู้ซึ่งถูกกล่าวถึงว่า

เป็นผู้จ้างนายสี่มาเบิกความเป็นพะยาน ยืนยันข้อความเท็จนั้น และทั้งได้ยืนยันถึงการได้รู้จักอันดีกับพระพินิจ ฯ (ซึ่งพระพินิจ ฯ แกล้งทำเป็นว่าไม่รู้จักเขาเสีย) เขาเคยเป็นเลขานุการรัฐมนตรีมหาดไทยสมัยหลวงศุภชลาศัย เขาไม่เคยทำงานใกล้ชิดกับนายปรีดี ฯ เลย ตามประวัติราชการของเขา และเมื่อเขาได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการกองสลากกินแบ่งนั้น นับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้เข้าเกี่ยวข้องทำงานกับกองสลากกินแบ่งก็เป็นสมัยรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ภายหลังเกิดกรณีสวรรคตแล้วหลายเดือน อนึ่ง พิจารณาคำเบิกความของพระยาเทพ ฯ ซึ่งกล่าวถึงนายปรีดี พนมยงค์ว่า เหตุใดท่านจึงเดือดใส่ เหตุใดจึงเห็นค้านแล้วเหตุใดสงสัยนั้น จะพิจารณาเห็นมูลฐานแห่งความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของท่านได้ว่า ท่านตั้งมูลฐานแห่งความตกลงใจของท่านสับสนกันหมด เมื่อท่านไม่เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ ก็ควรจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดเศรษฐกิจของบ้านเมือง การจัดเศรษฐกิจของบ้านเมืองก็อาจกระทบถึงฐานะทางทรัพย์สินเงินทองของบุคคล หรือทรัพย์สมบัติของบุคคลต่าง ๆ บ้าง เป็นคนละเรื่องกับปัญหาเรื่องฐานันดรศักดิ์ หรือสถาบันทางการเมือง ไม่ใช่เป็นเรื่องปะปนกันเลย ฉะนั้นจึงไม่ได้เกี่ยวไปถึงเรื่องพระมหากษัตริย์อย่างไร อย่างไรก็ดีเมื่อได้กล่าวถึงเรื่องโครงการเศรษฐกิจ (หรือที่เรียกกันว่าสมุดปกเหลือง) ฉะบับนี้ จำเลยก็ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในคำแถลงนี้แล้วถึงความรู้สึก

รับผิดชอบในหลักระบอบประชาธิปไตย และฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะแห่งพระมหากษัตริย์ ผู้รับผิดชอบจะได้ประพฤติปฏิบัติเช่นไร คำกล่าวของท่านผู้นี้ได้ทำให้พิจารณาเห็นไปได้ว่า ความเคารพในพระมหากษัตริย์นั้น บางคราวเมื่อมีเหตุการณ์ใดจะอาจกระทบถึงผลประโยชน์ บุคคลบางกลุ่มหรือกลุ่มที่คิดว่าได้มีความจงรักภักดีอย่างยิ่งนั้นแล้ว บางทีก็พากันถือว่ากระทบถึงพระมหากษัตริย์ด้วย แล้วก็พิจารณาการต่อสู้ในทางอ้างหรืออาศัยบารมีพระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องป้องกันต่อสู้ ป้องกันผลประโยชน์นั้น ความจงรักภักดี ในรูปหนึ่งว่าเป็นอย่างนี้ ได้ยืนยันกันมาหลายยุคหลายสมัยว่านี่แหละคือความรักภักดี การคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนนั้น คือ ประชาชนในกลุ่มที่ท่านสังกัดอยู่ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีความหมาย

โจทก์แถลงและนำสืบเป็นทำนองว่า การถวายปืนแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่เสด็จเข้ามาใหม่ ๆ เป็นเครื่องจูงใจให้ทรงเล่นปืน เมื่อทรงยิงปืนในพระที่นั่งบ่อย ๆ มีเสียงปืนดังเสมอในพระที่นั่ง เกิดเสียงปืนดังขึ้นคราวเกิดเหตุนี้จะได้รู้สึกเป็นของธรรมดา ข้อนี้ก็เป็นที่ปรากฏว่าการถวายปืนได้กระทำกันมากมายหลายท่านด้วยกัน ไม่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับนายปรีดี พนมยงค์อย่างใดเลย การผลักยืน ยิงปืน เป็นพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ ราชองครักษ์ทุกคนมาถวายการแนะนำสุดแต่เป็นเวรของใคร ไม่เฉพาะเจาะจงแต่คนนั้นคนนี้ ถ้วนแต่เป็นเรื่องธรรมดาทั้งสิ้น การยิงปืนก็มักทรงเวลาบ่าย

ไม่ใช่เช้า ไม่เคยปรากฏว่ายิงเวลาเช้าเช่นนั้น แต่เป็นที่ปรากฏว่าได้ทรงว่างเว้นการทรงปืนมาหลายวันแล้วก่อนถึงวันเกิดเหตุ เมื่อเกิดเสียงปืนดังขึ้นในเช้าวันเกิดเหตุนั้น ทุกคนบนพระที่นั่งที่ได้ยินเสียงปืน (สมเด็จพระราชชนนีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้นที่ไม่ได้ยินเสียง) ก็แปลกใจตกใจกันไปทุกคน ดังที่ปรากฏชัดจากคำเบิกความของพยานโจทก์ การนำสืบของโจทก์ในข้อนี้ไม่ประกอบในข้อหาอันจะต่อไปใกล้ชิดข้อกล่าวหาของโจทก์อย่างใดเลย เป็นการกล่าวหาแสดงทัศนะต่าง ๆ เหวี่ยงแหคลุมไปหมด ข้อกล่าวหาของโจทก์เป็นประหนึ่งว่ามีสาเหตุเมื่อใกล้ ๆ สวรรคต แต่แล้วก็นำสืบจะให้เข้าใจว่าเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนนั้นเป็นแผนการณ์มันสุดวิสัยที่จะพิจารณาไปเช่นนั้นได้

การนำสืบเรื่องกล่าวอ้างถึงข้อที่ว่าได้มีพระราชประสงค์จะพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันใกล้ ๆ กับสวรรคต ถึงแก่ได้นำจอมพล ป. พิบูลสงคราม พลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ เข้านำสืบข้อนี้ก็ไม่ได้ความชัดเจนว่าเป็นความจริง พระราชกระแสร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ก็พระราชทานว่าไม่เคยได้ทราบเรื่องนี้เลย แม้หากจะมีการนัดพบจริงก็ไม่เห็นว่าจะเกี่ยวข้องต้องเดือดร้อนแก่ใครอย่างใดเลย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยเป็นนายกรัฐมนตรีมานาน อาจจะมีพระราชประสงค์ที่จะพบก็ได้ ไฉนจะทำให้ใครต้องระแวงอะไรไปอย่างใด เห็นที่ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จ

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ เป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย และก็ปรากฏว่าพระองค์ก็ทรงมีพระราชประสงค์เช่นนั้น ก็จะนำสืบว่าพระองค์ได้ประสงค์จะเล่นการเมือง สะสมกำลังและพรรคพวกนับว่าเป็นการนำสืบแสดงล้ำเข้าไปในฐานะพระมหากษัตริย์ของพระองค์ท่านใช่วิสัยแห่งความจงรักภักดีที่ถูกต้อง ซึ่งความจริงจะได้เป็นจริงเช่นนั้นก็หาไม่ ประการหนึ่งแล้ว ทั้งยังจะกล่าวหาไปว่าเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดการคิดร้ายต่อพระองค์ก็หาอาจจะเป็นไปเช่นนั้นได้ไม่ ถ้าพระมหากษัตริย์เล่นการเมืองก็มีแต่จะนำความโทมนัสมาสู่นักประชาธิปไตย ยังความเศร้าสลดให้เกิดขึ้น ประชาชนทราบเรื่องนักย่อมจะพิจารณาไปตามความรู้สึกนึกคิดของเขา การกระทบกระเทือนก็เป็นการกระทบถึงฐานะทางราชบัลลังก์ ถึงสถาบันกษัตริย์ หรือแม้หากถ้าถึงขนาดได้ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าพระองค์ไม่เหมาะสมเสียแล้วแก่กษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ก็เป็นเรื่องที่ประชาชนจะวินิจฉัย และย่อมต้องพิจารณาเกี่ยวพันไปถึงการเปลี่ยนราชวงศ์ หรือเลิกล้มสถาบันกษัตริย์ซึ่งมีทางโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะกระทำได้ทุกอย่าง การลอบปลงพระชนม์ไม่เป็นผลดีประการใดทางการเมือง หรือฐานะของรัฐบาลเลย ใช่วิสัยบุคคลอย่างเช่นนายปรีดี พนมยงค์ จะกระทำเช่นนั้นได้ มันห่างไกลกันมากนัก

คดีนี้เป็นที่ปรากฏว่า เมื่อมีเสียงปืนดังขึ้นในเช้าวันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตนั้น มหาดเล็กห้องบรรทมทั้งสองคนคือ

นายชิต นายบุศย์ จำเดย อยู่ที่เฉลียงหน้าห้องแต่งพระองค์ นายบุศย์จำเดยมานั่งประจำอยู่ที่นั้น ตามหน้าที่ปกติของเขาตามเวรของเขาก็ได้ปฏิบัติการตามหน้าที่ที่เขาเคยกระทำ ในวันนั้นไม่ใช่เป็นเวรของนายชิต จำเดย แต่ที่เขาขึ้นมาก็เพื่อจะทำการวัดหีบพระศราถวายแก่สมเด็จพระราชชนนีตามที่มพระราชประสงค์เช่นนั้น ในเช้าวันนั้นเขาไปติดต่อกับช่างตามคำแนะนำของพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรแล้ว ช่างจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้ทราบขนาดของพระศราโดยชัดเจน เขาจึงกลับมาเพื่อทำการวัดไปให้ช่าง กลับมาถึงแล้วยังไม่เสด็จออกจากห้องบรรทม จึงนั่งรออยู่ ในการมานั่งรออยู่นั้น โจทก์ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นพิรุธ ข้อนี้โจทก์คงจะอ้างคำสมเด็จพระราชชนนีว่า ถ้าเข้าไปหยิบหีบพระศราก็จะไม่มีเสียงดังอะไร ควรที่จะเข้าไปหยิบได้ ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นที่พังได้ชัดเจนว่า สมเด็จ ฯ ประสงค์ให้ทำหีบพระศราจริง นายชิต จำเดยได้ไปจัดทำหีบพระศราและไปติดต่อกับช่างมาแล้วจริง โดยปราศจากข้อสงสัย ในฐานะที่เป็นมหาดเล็กห้องบรรทม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังไม่เสด็จออกจากห้องบรรทม มหาดเล็กห้องบรรทมไม่พึงล่วงล้ำเข้าไปใน จะเห็นพระองค์บนพระที่บรรทม และไม่พึงทำเสียงอย่างใดที่อาจจะรบกวนการบรรทมของพระองค์ เมื่อพระองค์เสด็จเข้าพระที่ไปอีก ก็ไม่อาจคาดหมายได้ว่าพระองค์จะบรรทมอีกหรือไม่ จึงมีหน้าที่แต่จะรออยู่จนกว่าจะเสด็จออกมาจากห้องบรรทม ถ้าเป็นสมเด็จพระราชชนนีพระองค์ย่อมจะเสด็จเข้าไปได้

แม้จะทรงบรรทมอยู่ และแม้พระองค์จะกระทำเสียงดังบ้าง ก็ไม่ใช่ข้อที่พระองค์จะพึงสำนึกในหน้าที่อย่างเช่นมหาดเล็กห้องบรรทม ฉะนั้นจึงจะเปรียบเทียบกันไม่ได้ การวัดพระตราจะต้องหยิบพระตราออกจากหีบและที่เก็บพระตราก็ปรากฏว่ามีเก็บซ่อนกันไว้มาก เสียงดังอาจจะเกิดจากการกระทำเหล่านี้ การไม่บังอาจเข้าไปวัดพระตราจึงเป็นการกระทำที่ถูกต้องแล้ว ไม่เป็นเหตุให้ควรสงสัยอย่างใดเลย ขอได้โปรดระลึกว่าในระยะใกล้ ๆ กับวันสวรรคตนี้ นายชิตจำเลยมีหน้าที่ได้รับมอบหมายให้กระทำหลายอย่าง เพื่อจัดถวายในการที่พระองค์จะเสด็จไปต่างประเทศ เช่นการจัดเครื่องฉลองพระองค์ของสมเด็จทั้งสาม และการช่วยเหลือกับเจ้าคุณอนุรักษ์ราชมณเฑียรหาสิ่งของตามพระราชประสงค์ต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อไม่อยู่ประจำรับใช้พระองค์ตามเวร ก็ต้องมาปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ การมาที่พระที่นั่งบรมพิมานจึงต้องมาเสมอ แม้นอกเวรของเขา จึงหาใช่เป็นการผิดปกติอย่างใดไม่ ข้อเท็จจริงเหล่านี้ปรากฏเป็นที่เห็นชัดอยู่ในสำนวนแล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาสวรรคตขึ้นเช่นนี้ และมีข่าวสงสัยต่าง ๆ เกิดขึ้น จำเลยทั้งสองนี้จึงเป็นเบ้าแห่งความสงสัย และปรากฏว่าทางที่จะผ่านเข้าไปในสู่ห้องบรรทมได้ ก็จะต้องผ่านทางที่มหาดเล็กทั้งสองคนนี้นั่งอยู่ ใครจะผ่านไปโดยเขาทั้งสองไม่รู้ไม่เห็นย่อมยากที่จะปฏิเสธเสียได้ ฉะนั้น เมื่อจัดเรื่องขึ้นให้เป็นว่าพระองค์สวรรคตเนื่องจากคนอื่นกระทำ ทั้งจัดให้เป็นว่านักการเมืองภายนอก

กระทำการนี้ ก็เป็นความจำเป็นต้องกล่าวหามหาดเล็กทั้งสองคนนี้ด้วย

ตามพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมาทั้งหมดเกี่ยวกับจำเลยทั้งสองคนนี้ ไม่มีข้อใดแสดงว่าเขาได้ขาดความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์เลย การณ์กลับปรากฏว่านายชิตจำเลยผู้นี้ โดยตระกูลของเขา และบรรพบุรุษโดยตรงของเขา ถ้วนแต่รับราชการเป็นราชเสวกใกล้ชิดพระมหากษัตริย์มาหลายรัชชกาลสืบเนื่องติดต่อกันมา ตัวเขาเองก็ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์เป็นพิเศษจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรับเข้าเป็นนักเรียนมหาดเล็กในพระบรมราชูปถัมภ์จนตลอดรัชชกาล เมื่อถึงสมัยรัชชกาลที่ ๗ เขาก็ได้เข้ารับราชการในกรมมหาดเล็กนี้อยู่ในแผนกรับใช้นี้ติดต่อสืบเนื่องกันมา เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ปรากฏตามสมุดประวัติว่าเขามิได้เคยได้รับการเลื่อนยศ หรือได้มีโอกาสเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นพิเศษอย่างใดเลย ในข้อนี้นายบุศย์ก็เป็นเช่นเดียวกัน เกิดการสงวรรคตขึ้นแล้ว ในทางราชการของเขาเป็นอยู่อย่างไรก็เป็นอยู่อย่างนั้น ในฐานะส่วนตัวของเขาทั้งสองก็ไม่ปรากฏความประพฤติในทางฟุ่มเฟือยซึ่งจะทำให้มีความจำเป็นในการครองชีพ หรือมีความประพฤติที่แสดงว่าเป็นผู้มัวเมาด้วยลาภหรือยศอย่างใด ซึ่งพอจะถือเป็นวิเวมูลเหตุว่า อาจจะเป็นเครื่องจูงใจให้เขาประพฤติการร้ายเช่นนี้ได้ สวรรคตแล้วฐานะส่วนตัวของเขาอย่างไรก็เป็นอยู่เช่นนั้น

ในบรรดาวงศาคณาญาติก็ดี ก็ล้วนแต่เป็นผู้ที่ได้เคยรับราชการในราชสำนัก และนับเนื่องเข้าในผู้ที่มีความนิยมมีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์เป็นอย่างสูงสุดทั้งสิ้น การที่เขาทั้งสองได้รับเลือกเป็นมหาดเด็กห้องบรรทม ก็เป็นการคัดเลือกจากบุคคลที่นับเนื่องเป็นพระญาติ (นายฉันท์ หุ้มแพร) ซึ่งมีความจงรักภักดีอย่างสูงสุด นายฉันท์ถึงแก่กรรมแล้ว พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรเข้ารับหน้าที่หัวหน้ากองมหาดเด็กแทน ก็ปรากฏตามประวัติว่าสืบเนื่องมาจากตระกูลที่ได้ชื่อว่าเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยที่สุด เป็นตระกูลเดียวที่จะจับต้องพระเจ้า (พระเกษา - ตัดพระเกษา) ของพระมหากษัตริย์ได้ และทั้งพระยาอนุรักษ์ ฯ ก็เกี่ยวข้องเป็นพระญาติกัน ดังนี้ ไม่มีเหตุใดที่จะผันแปรความจงรักภักดีที่นายชิตจะพึงมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เลย ในส่วนพระองค์เองก็ได้ปรากฏว่าทรงพระเมตตาบารมีแก่บรรดามหาดเด็กทั่วไป ผู้ใดรับใช้ใกล้ชิด มีแต่จะดื่มด่ำในความจงรักภักดียิ่งขึ้น ในส่วนเกี่ยวกับนายบุศย์นั้น บุคคลผู้นี้ก็เป็นคนเดียวในบรรดามหาดเด็กทั้งหมดที่ได้รับคัดเลือกให้ได้ตามเสด็จไปต่างประเทศคราวนี้ด้วย และจะได้ไปอยู่ประจำรับใช้ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์จนกว่าพระองค์จะเสด็จกลับประเทศไทย นับเป็นโอกาสอันประเสริฐของบุคคลเช่นอย่างนายบุศย์นี้ ในชั่วชีวิตของเขา ถ้ามิใช่โดยพระมหากรุณาธิคุณนี้แล้ว ก็จะไม่มีโอกาสได้ไปอยู่ต่างประเทศเช่นนี้ได้ เมื่อได้รับคัดเลือกแล้ว ก็ได้รับพระราชทานให้ตัดเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว

จนเตรียมไว้เสร็จแล้ว ก็มาเกิดสวรรคตเสียอย่างนี้ ไม่เห็นจะมีทางที่จะคิดเห็นไปได้เลยว่าบุคคลทั้งสองนี้ จะขาดความจงรักภักดีเสียได้ มีแต่จะถวายการปฏิบัติหน้าที่ ในทางเคารพฝังมั่นในพระมหากษัตริย์ ถวายชีวิตของเขาเพื่อพระเกียรติได้ ถ้ามีใครปรากฏแก่เขาว่าคิดร้ายต่อพระองค์จริง ๆ แล้ว เขาจะงดนิ่งเสียนั้นสุดที่จะเชื่อได้ แต่เป็นที่เห็นได้ว่าการใด ถ้าเป็นไปในทางเสื่อมเสียแก่ราชวงศ์แก่พระมหากษัตริย์แล้ว เขาย่อมไม่อาจจะกระทำได้ เปรียบเทียบการประพฤติปฏิบัติโดยตลอดทั้งความสัมพันธ์ที่เขาทั้งสองนี้มีต่อราชวงศ์ และพระมหากษัตริย์ ไม่เป็นอันจะเห็นได้เลยว่า เขาจะมีใจฝักใฝ่แก่บุคคลอื่นได้ ไม่มีเหตุที่จะมองเห็นเช่นนั้นได้เลย ในการสอบสวนทบทวนคาดคั้นเอาความต่าง ๆ จากจำเลยทั้งสองนี้ คณะผู้จัดคดีก็ได้พยายามกระทำทุกวิถีทางด้วยการชู่เข็ญการจองจำ การลงทัณฑ์ บางคราวถึงขนาดซ้อมและยังได้ใช้การฉีดยาเค้นให้ละเมอออกมา อันต้องสอบไล่ตลอดคืน และกลายเป็นคนมีสุขภาพซูบโซมไป ดังที่เห็นประจักษ์แก่ตาศาลแล้ว ถ้าเขามีความมัวหมองอยู่ก็ย่อมจะปรากฏออกมาแล้ว การฉีดยานั้นได้มีการอัดเสียงไว้ แต่แล้วก็ไม่ปรากฏการนำเครื่องอัดเสียงนี้มาแสดงต่อศาล เหล่านี้ย่อมแสดงถึงความบริสุทธิ์ของเขาทั้งสิ้น.

โจทก์อาจตั้งเป็นข้อสงสัยว่า ไฉนนายชิตและนายบุศย์จึงเบิกความขัดกันในตอนที่เมื่อเกิดเสียงปืนดังแล้ว นายชิตได้เข้าไปดูที่ห้อง

แต่งพระองค์หน้าห้องบรรทม ดูแล้วนายชิตว่าได้เดินล้ำเข้าไปในห้องบรรทม เห็นพระโลหิตไหลนองอยู่ข้างพระพักตร์ ก็ตกใจวิ่งออกไปทูลสมเด็จ ฯ แต่นายบุศย์จำเลยเบิกความว่านายชิตไม่ได้เลยเข้าไปในห้องบรรทม นายชิตดูอยู่เพียงหน้าห้องบรรทม แล้วก็วิ่งผ่านนายบุศย์ไป ข้อนี้หาใช่จะถือเป็นข้อพิรุธอย่างใดไม่ การกล่าวคำแตกต่างกันเช่นนี้ย่อมเป็นธรรมดาที่เกิดขึ้นได้สำหรับผู้บริสุทธิ์ ก็ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ นับว่าเป็นเหตุการณ์ใหญ่ยิ่งในชีวิตของตน ขณะแรกนั้นไม่เป็นอันแน่ว่าความร้ายแรงนั้นจะถึงขนาดใด ต่อมาเมื่อเป็นอันแน่ว่าพระองค์ต้องพระแสงปืนร้ายแรงแน่แล้ว ในที่สุดพระองค์ก็สวรรคต เพราะเหตุนั้น ความตกใจ ความเสียใจ ย่อมประดังขึ้นสุดขีด เมื่อเป็นดังนี้การที่จะจดจำได้ละเอียดละออถูกต้องทั้งพฤติการณ์ปฏิบัติของตนเอง หรือของคนอื่น ย่อมยากที่จะเป็นไปได้ แม้สมเด็จพระราชชนนีเองก็ได้ปรากฏอยู่ว่า ในบางคราวพระองค์ท่านก็พระราชทานพระกระแสร์ว่า เมื่อพระองค์ท่านเห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องพระแสงปืนเช่นนั้น ก็โถมพระองค์ลงที่พระวรกายเบื้องล่าง บริเวณพระเพลา (หรือต่ำลงไป) แต่บางคราวพระองค์ก็ว่าได้โถมพระองค์ลงที่พระอุระ อนึ่งในข้อความจำของพระพี่เลี้ยงเนื่องซึ่งกล่าวว่า พระเศียรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น อยู่ห่างจากพนักพระแท่นเบื้องบนประมาณ ๕ นิ้วฟุตเศษ ก็จะฟังเป็นดังนี้หาได้ไม่ เพราะขัดแย้งกับรอยกระสุนที่ปรากฏบนพระที่เป็นอันมาก รอยกระสุนนี้ปรากฏว่าห่าง

จากพนักพระแท่นเบื้องพระเศียร ๔๖ หรือ ๔๗ ซ. ม. ซึ่งเท่ากับหนึ่งฟุตครึ่งเศษ และข้อนี้อนุมานว่าทางปลายพระบาทอยู่ห่างพนักพระแท่นเบื้องล่างประมาณ ๒ นิ้วครึ่ง ดังนี้แล้วจะแสดงว่าพระวรกายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสูงประมาณไม่ต่ำกว่า ๑๘๓ ซ. ม. เป็นการแตกต่างไปจากความสูงของพระวรกายมากอยู่ ฉะนั้น การจดจำรายละเอียดสิ่งต่าง ๆ ในการกระทำ แม้ของตนเองยังอาจคลาดเคลื่อนได้แล้ว การจำจำการกระทำของคนอื่นให้ละเอียดถี่ถ้วนชัดเจน ก็ย่อมยากขึ้นอีก การเบิกความขัดกันบ้างของจำเลยทั้งสองกลับแสดงให้เห็นว่าจำเลยทั้งสองมิได้มีลักษณะสมพันธ์ร่วมคิดร่วมอ่านอะไรกันเลย หรือในการที่นายชิตจำเลยไปทูลสมเด็จ ฯ ว่า ในหลวงยิงพระองค์ นั้นเขามิได้กล่าวให้หมายว่าเป็นเรื่องปลงพระชนม์เองโดยจงใจ แต่เขากล่าวไปเท่าที่จะคิดถ้อยคำได้ในขณะนั้นว่าจะทูลสมเด็จ ฯ อย่างไรจึงจะให้เข้าใจและให้เสด็จไปโดยเร็ว ก็เมื่อเขาได้ยินเสียงปืนดังในห้องบรรทมแล้ว เห็นพระโลหิตดังนั้นก็เข้าใจได้ว่าพระองค์ต้องพระแสงปืน และเมื่อไม่ปรากฏว่ามีใครทำพระองค์ท่าน เขาย่อมเข้าใจได้ว่าเป็นเรื่องทำพระองค์เอง จึงได้กล่าวไปเช่นนั้นหาใช่จะถือเป็นข้อพิรุธอันสำคัญประการใดไม่.

ในข้อที่จะกล่าวหาว่าฝ่ายจำเลยที่ ๑ ก็ดี หรือนายปรีดี พนมยงค์ ก็ดี ได้มีส่วนพัวพันรู้เห็นในพระบรมมหาราชวังเป็นอันมากนั้น ก็ปรากฏความจริงในสำนวนคดีนี้ว่า หาได้เป็นความจริงเช่นนั้นไม่

กลับปรากฏว่า บุคคลส่วนใหญ่ที่รับราชการอยู่ในสำนักพระราชวังก็ดี ในสำนักงานราชเลขานุการในพระองค์ก็ดี ถ้วนแต่เป็นบุคคลที่รับราชการสืบเนื่องกันมาหลายรัชชกาลแล้ว ปรากฏว่า ถ้วนแต่มีความนิยมกษัตริย์และราชวงศ์ มีความฝังใจในความจงรักภักดีสืบเนื่องติดต่อกันมา ที่เป็นคนใหม่ในระยะหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองก็มีแต่เป็นส่วนน้อย ที่มีความนับถือชอบพอกันบ้าง ปรากฏว่าเป็นเพียงในหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้อง หาใช่ถึงขนาดที่จะผันแปรความจงรักภักดีที่เขาทั้งหลายมีต่อพระมหากษัตริย์ไม่ และก็ไม่เคยปรากฏเลยว่าบรรดาคนใหม่เหล่านี้ ซึ่งมีเป็นส่วนน้อยได้ชักจูงหรือปลุกปั่นให้เกิดความรู้สึกเสื่อมคลายในความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์แต่อย่างใดเลย เหล่านี้เป็นที่ปรากฏชัดอยู่ในสำนวนนั้นแล้ว ในบรรดาบุคคลที่เข้าไปรับใช้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ ก็ถ้วนแต่เป็นบุคคลที่ได้เลือกคัดแล้วอีกด้วยเป็นส่วนมาก ถ้วนแต่เป็นที่ไว้วางใจในความจงรักภักดีได้ทั้งสิ้น ซึ่งถ้ามีเหตุการประทุษร้ายต่อพระมหากษัตริย์แล้ว บุคคลเหล่านี้จะปกปิดเสียหรือรู้เห็นเป็นใจด้วยนั้น ย่อมเห็นได้ว่าไม่เป็นอันจะเป็นไปได้เลย ในส่วนที่เกี่ยวกับนายชิตนายบุศย์จำเลยทั้งสอง เป็นที่พิจารณาเห็นความบริสุทธิ์ของเขาได้ง่ายดังได้กราบเรียนมานี้ แต่เพราะเหตุได้มีการอ้างกันขึ้นว่า ในหลวงถูกปลงพระชนม์ และการอ้างนี้ทำให้ทำลายนายปรีดีได้ และเป็นอันจะต้องกล่าวหานายปรีดี ฯ และจำเลยที่ ๑ เสียแล้ว จึงจำต้องกล่าวหา

จำเลยทั้งสองนั้นด้วย เป็นคราวบาปเคราะห์ของเขาที่จะต้องรับเคราะห์เพื่อสนองความสัมฤทธิ์ผลตามที่มุ่งหมาย.

เหตุการณ์การสวรรคตที่เกิดขึ้นแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พิจารณาพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปทางการเมืองก็ดี ทางส่วนพระองค์ที่ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจก็ดี บรรดาบุคคลที่แวดล้อมใกล้ชิดพระองค์ ตลอดจนสถานที่และเวลาที่เกิดเหตุภาวะการต่าง ๆ ในระยะใกล้ชิดกับการเกิดเหตุในระยะก่อนก็ดี หลังเกิดเหตุแล้วก็ดี ล้วนแต่ส่อแสดงให้เห็นว่า เป็นไปไม่ได้เลยที่จะมีบุคคลภายนอกพระราชฐาน ที่จะมีใครไปกระทำร้ายพระองค์ท่าน มีใครคิดร้ายพระองค์ท่าน หรือจะไปทำร้ายพระองค์ท่านได้ในเวลาเช่นนั้น ในสถานที่เช่นนั้น ท่ามกลางบุคคลเช่นนั้นได้ เป็นเรื่องไม่มีทางเป็นไปได้เลยว่าใครไปทำร้ายพระองค์ท่านแล้ว จะหลุดรอดพ้นจากการรู้การเห็นของบรรดามหาดเล็กชาวที่พะยานโจทก์ไปได้ เกิดเสียงปืนดังขึ้น ไม่ปรากฏว่ามีคนอื่นอยู่ในห้องบรรทมนั้นอีก พระองค์อยู่บนพระแท่นและในพระวิสูตรซึ่งยังกางอยู่แต่พระองค์เดียว มหาดเล็กห้องบรรทมเห็นแล้วก็รีบไปทูลสมเด็จพระราชชนนี สมเด็จ ฯ ก็ได้รีบเสด็จมาได้รีบตรงไปที่พระแท่นและได้โถมพระองค์ลงที่พระวรกาย พระพี่เลี้ยงเนื่องก็ได้ตามติด ๆ กันเข้าไป ต่อจากนั้นก็มีคนอื่น ๆ ตามเข้าไป พระพี่เลี้ยงเนื่องเป็นคนแรกที่เห็นปืนที่ข้างพระวรกาย จึงได้หยิบไปวางไว้ที่บนตู้ข้างพระแท่น โดยเกรงว่าสมเด็จ ฯ อาจหยิบไปกระทำ

พระองค์เอง พระพี่เลี้ยงเป็นคนจับชีพจรดู ที่แรกเต้นแรงมาก แล้วอ่อนลงราวครึ่งนาฑีหรือหนึ่งนาฑีชีพจรก็หยุด ต่อจากนั้นก็มีการไปตามหลวงนิตย์ ฯ มา ส่วนพระพี่เลี้ยงได้นั่งรับพระโลหิตที่พระพักตร์อยู่บนพระแท่น แพทย์มาแล้วปรากฏว่าสวรรคตแล้ว ก็ได้มีรับสั่งของสมเด็จ ฯ ให้ทำความสะอาดพระบรมศพ คุณหลวงนิตย์ ฯ พระพี่เลี้ยงเนื่อง และมหาดเล็กชาวที่ก็ช่วยกันทำความสะอาดเปลี่ยนพระที่ การจัดทำทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปอย่างธรรมดา ในลักษณะที่ไม่มีเหตุร้ายอะไรเลย สมเด็จ ฯ ก็ดี พระพี่เลี้ยงก็ดี สำเร็จวิชาการพยาบาลมาแล้ว คงจะได้เคยเห็นความตายของคนมามากแล้ว ถ้าท่าทางพระบรมศพเป็นที่น่าสงสัย ก็ควรจะได้เฉลียวใจบ้าง แต่ก็ไม่ปรากฏท่าทางพระบรมศพในทางเป็นที่น่าเฉลียวใจให้สงสัยเลย ปัญหาเรื่องท่าทางพระบรมศพนี้ มากล่าวกันขึ้นเกรียวกราวเมื่อภายหลังที่แพทย์เปิดพระเศียรตรวจดูบาดแผลพระบรมศพแล้ว และภายหลังที่แพทย์ได้ประชุมกันลงความเห็นแล้ว ซึ่งก็ได้ปรากฏในสำนวนคดีนี้แล้วว่าคำยืนยันเรื่องท่าทางพระบรมศพนั้น จะฟังเป็นแน่นอนที่เดียวอย่างไรก็ยากที่จะฟังได้ และในปัญหาเรื่องคาดาเวอริค สปัสซั่ม ก็ไม่อาจจะนำมาใช้ยืนยันเป็นแน่นอนเกี่ยวแก่กรณีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ บรรดาความเห็นของแพทย์ไม่อาจถือเป็นข้อสำคัญ หรือเป็นหลักฐานอันสำคัญใหญ่ยิ่งบ่งไปว่า เป็นอันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตโดยการกระทำของคนอื่นโดยแน่นอน ดังได้กราบเรียนชี้แจง

มาแล้ว ในปัญหาเกี่ยวกับเรื่องปืนของกลางนี้ ก็ปรากฏการพบเริ่มแรกจากพระพี่เลี้ยงเนื้องและ พระพี่เลี้ยงเนื้องก็ได้วิตกว่าอาจเป็นอันตรายแก่คนอื่นได้ เป็นการส่ออยู่ในตัวว่าปืนนี้มีลักษณะที่อาจเป็นอันตราย และเมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจดูปืน ก็ปรากฏแก่เจ้าหน้าที่ว่านกยังค้าง มีลูกกระสุนขึ้นอยู่ในลำกล้องหนึ่งนัด กระสุนในแหนบกระสุนขาดหายไปหนึ่งนัด เป็นการส่อลักษณะว่าปืนกระบอกนี้เพิ่งยิงมาใหม่ ๆ ดินปืนก็ยังปรากฏกลิ่นอยู่ (คำหลวงสัมฤทธิสุขุมวาท) ปรากฏว่าปลอกกระสุนที่เก็บได้ในบริเวณข้างพระแท่นนั้น เมื่อกองสอบสวนกลางให้พิสูจน์ ผู้ชำนาญการพิสูจน์ก็ยืนยันได้ว่า เป็นปลอกกระสุนที่ยิงไปจากปืนกระบอกนี้ ต่อมาเมื่อปรากฏว่ากระสุนปืนทะลุเบื้องพระปฤษฎางค์ ก็ได้สอบสวนได้รอยขาดที่พระเขนย ที่พระที่ที่ผ้าลาดพระที่ ดูรอยที่พระที่ก็ค้นพบได้หัวกระสุนฝังอยู่ หัวกระสุนนี้เมื่อผู้ชำนาญการพิสูจน์แห่งกองสอบสวนกลางตรวจพิสูจน์ก็ปรากฏว่าเป็นหัวกระสุนที่ยิงไปจากปืนกระบอกนี้ สำหรับพระที่นั้นตั้งแต่วันสวรรคตก็ยังเก็บไว้บนพระแท่น แต่ได้กลับคว่ำอยู่ เพราะในตอนแรกจะไม่เปลี่ยนพระแท่นด้านหนึ่งเปื้อนพระโลหิตมากแล้ว ก็กลับด้านเปื้อนนั้นลงข้างล่าง แล้วคงอัญเชิญพระบรมศพไว้บนพระที่เก่านั่นก่อน ต่อเมื่อเห็นว่าการนำน้ำแข็งวางรอบ จะทำความเย็นไม่ถึงพระวรกาย เพราะพระแท่นใหญ่ จึงเปลี่ยนเป็นพระแท่นเล็ก แล้วเลื่อนพระแท่นเดิมออกไปไว้ข้างริมห้องพระบรรทม พระที่ยังคงอยู่ ณ ที่นั่นจนตำรวจ

ไปค้นพบหัวกระสุน อาจมีการตั้งข้อสังเกตว่าโดยที่ได้ปล่อยไว้หลายวัน อาจมีผู้เปลี่ยนหัวกระสุนใส่เข้าไปแทน ซึ่งการกระทำดังนี้ไกลต่อลักษณะที่อาจคาดหมายไปถึงประการหนึ่งแล้ว การที่จะนำเข้าไปเปลี่ยนใช่ว่าจะทำได้ง่ายแต่ลำพัง เพราะพระที่นั่งไม่ใช่เล็ก ๆ และก็ได้วางกลับไว้แล้ว การจะหารอยก็ไม่ใช่หาได้ง่าย ๆ ก็ไม่ปรากฏพะยานโจทก์กล่าวถึงลักษณะอันเป็นพิรุธของผู้หนึ่งผู้ใด จำเลยทั้งสองนี้มีหน้าที่ดูแลห้องบรรทมก็จริงอยู่ แต่ก็อยู่ภายใต้อำนาจของนายมณี บูระสุต หัวหน้าแผนกรับใช้ และพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร ที่จะเข้าไปโดยไม่มีสาเหตุ ย่อมจะเห็นเป็นพิรุธได้ แต่ก็ปรากฏว่านายชิตจำเลย จะมาที่พระที่นั่งพระบรมพิมานก็ต่อเมื่อมีพระราชประสงค์จะเรียกกุญแจซึ่งนายชิตรักษาอยู่ หรือประสงค์จะใช้สอยอะไร หาใช่จะเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้โดยสะดวกโดยพละการไม่ ปัญหาข้อสงสัยที่ว่าจะมีการเปลี่ยนห่อกระสุนโดยจำเลยทั้งสองนี้ ไม่อาจจะเป็นไปได้อย่างใดเลย หลักฐานการตรวจและหลักฐานทุกสิ่งทุกอย่างบ่งว่าปืนกระบอกของกลางนี้ เป็นปืนที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตโดยแน่นอน แต่ก็ได้มีการพิสูจน์โดยนักวิทยาศาสตร์พยายามบิดผันว่าปืนกระบอกของกลางไม่ใช่ยิงมาในวันนั้น จากการพิสูจน์ของเขานั้นแสดงอยู่ในตัวว่า การยืนยันความเห็นของเขานั้นเกิดขึ้นมิใช่ประกอบด้วยความชำชอง โดยมีความรู้ความชำนาญที่จะสามารถยืนยันได้เช่นนั้นไม่ ได้ปรากฏการแสดงความคิดความเห็น

และข้อสันนิษฐาน ที่เขาได้แสดงออกโดยอาการที่เรียกว่ามักง่ายเป็นอันมาก ดังปรากฏชัดแจ้งตามที่จำเดิมได้กราบเรียนมาแล้วข้างต้น และทั้งยังได้ปรากฏว่าในการลงความเห็นก็ดี ในการทำรายงานก็ดี ได้บิดเบือนข้อความจริงที่ปรากฏเป็นอย่างอื่น ได้บิดเบือนให้ประกอบยืนยันความเห็นของเขาบ้าง เขาลงความเห็นทั้ง ๆ ที่ปรากฏหลักฐานอันพอเห็นได้ว่า สิ่งที่ปรากฏจากการพิสูจน์ของเขาเองนั้นค้านความเห็นของเขา เช่นเขายืนยันง่าย ๆ ในตอนตอบติงของอัยยการว่าจากการทดลองของเขาในการหาไนไตรท์นั้น ระยะผิดกันหนึ่งวันไม่ทำให้มีผลแตกต่างกัน แต่ตามการทดลองโดยเครื่องดูสี ( ) ก็ปรากฏตัวเลขที่ทดลองในเวลาที่ล่วงไป ๑ วัน กับ ๒ วัน ได้ปรากฏแสดงความแตกต่างแห่งตัวเลขให้เห็นว่าต่างกันมากมายอย่างเห็นชัด เป็นการค้านความเห็นของเขาที่เห็นกันได้ง่าย ๆ ในการเขียนรายงานบิดผันไปจากผลการพิสูจน์นั้น เช่น ในการตรวจหาไนไตรท์ของบึนหมายเลข ๑๐๑๑๓๖๐ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ปรากฏปฏิกิริยาที่จดลงในสมุดตรวจวิเคราะห์ (ดอคบุค AK ๑๒) ซึ่งเป็นหลักฐานตรงตามการตรวจวิเคราะห์ที่จดไว้ว่า ๒ นาฑีแล้ว มีสีชมภูอ่อน ๑๐ นาฑีสีแก่ขึ้น และเขาได้ตอบคำถามของทนายจำเดิมไว้ว่า ถ้าปฏิกิริยาจดไว้ว่า สองนาฑีแล้วมีสีชมภูอ่อน นั้น หมายความว่าทิ้งไว้สองนาฑีจึงเกิดสีชมภูอ่อน ซึ่งนับว่าแตกต่างกันอย่างเห็นชัดแจ้งที่เดียวกับที่จดไว้ว่า สีชมภูอ่อนขึ้นทันที (ซึ่งหมายความว่า

เห็นว่าเป็นสีชมภูอ่อนทันที) ในการตรวจครั้งแรกซึ่งมีการยิง ๑๑ ครั้ง ตรวจหาไนไตรท์ ๑๑ ตราว ณะเพาะตราว ๒ วันนั้น ตรวจดูปืนสองกระบอก กระบอกดังกล่าวนี้ยิงนี้ยิงครั้งเดียว อีกกระบอกหนึ่งยิง ๒ ครั้ง เพราะเป็นปืนคนละกระบอก ผลก็อาจแตกต่างกัน และเมื่อยิงสองครั้งในกระบอกเดียวผลก็คล้ายกันได้ อีกกระบอกหนึ่ง (หมายเลข ๓๑๓๓๒๖) ตรวจสองครั้งได้ผลว่าสีชมภูขึ้นทันทีใน ๕ วินาทีบ้าง ใน ๑๐ วินาทีบ้าง ตรวจเพียงเท่านี้เขาสรุปผลดังปรากฏตามเอกสารหมาย ๓๒ ว่า ภายในระยะที่ได้ใช้ยิงมาแล้วนาน ๒ วัน หรือ ๔๘ ชั่วโมง สีชมภูเกิดทันทีและชัดเจน สรุปดังนี้ก็เห็นชัดว่าเป็นการสรุปไม่ตรงกับผลของการตรวจ เพราะในการตรวจปืนกระบอกหมายเลข ๑๐๑๑๓๖๐ นั้น หาใช่ได้สีชมภูทันทีไม่ แต่หากได้สีชมภูอ่อนเมื่อเวลาล่วงไปแล้ว ๒ นาที การได้สีชมภูอ่อนทันทีก็ผิดกับสีชมภูอ่อนภายหลัง ๒ นาทีมากแล้ว เขากลับมาสรุปผลให้ขัดความจริงไปอีกมากมาย การสรุปของเขาจึงแสดงชัดถึงการบิดเบือนของเขา (อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์—ดร. จ่าง รัตนรัต) ผู้นี้ มิหนำซ้ำ ยังปรากฏอีกว่า เมื่อเขาถอกผลของการตรวจในระยะเวลา ๒ วัน ของปืนหมายเลข ๑๐๑๑๓๖๐ ลง ในรายงานซึ่งเขาทำเสนอต่อคณะผู้จัดคดี ซึ่งเขาอ้างว่าจะนำลงในนิตยสารวิทยาศาสตร์ต่างประเทศนั้น เขาถอกผลของการตรวจนี้ลงไปว่า สีชมภูเกิดขึ้นทันที เป็นสีชมภูอ่อนก่อนและเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับภายในเวลา ๑๐ นาที เป็นการแตกต่างจากผลวิเคราะห์

ตามที่จดไว้ในสมุดวิเคราะห์อย่างเห็นชัด (ซึ่งจดผลไว้ว่า สองนาที แล้วมีสีชมภูอ่อน) แสดงว่าไม่ใช่จดลงไปอย่างผิดพลาดเผลอ แต่แสดงว่าจงใจบิดเบือนความจริงทีเดียว (รายงานนี้คือเอกสารซึ่งศาลหมาย ๘๐) และในการตอบ ในการทดลองยิงปืนสำหรับระยะเวลา ๕๘ ชั่วโมงนี้ พะยานผู้นี้ตอบว่า ยิงแล้วเก็บไว้ที่บ้าน วางไว้ในตู้ และดูเหมือนจะได้อุดปากกระบอกไว้ด้วย การอุดปากกระบอกปืนเมื่อยิงแล้ว ก็เพื่อที่จะรักษาการสลายตัวของไนไตรท์ให้ช้าลง แสดงว่าการตรวจของเขา เขาจงใจเป็นพิเศษที่จะให้ปรากฏปฏิกิริยาของปืน เป็นผลแตกต่างกับปืนกระบอกของกลาง พิเคราะห์เพียงจากการตรวจปืนสองกระบอก ยังมีผลแตกต่างกันถึงเพียงนี้ได้แล้ว ไฉนจะเที่ยวยืนยันได้ว่า ไม่มีกระบอกอื่นแตกต่างไปกว่านี้อีก ถ้าถูกกระสุนหรือปืนมีลักษณะแตกต่างออกไปอีก เป็นที่สังเกตเห็นได้ว่า เมื่อเขาทดลองด้วยปืนหมายเลข ๑๐๑๑๓๖๐ ในระยะ ๒ วัน ปรากฏมีไนไตรท์น้อยแตกต่างมากแล้ว เขาก็ไม่ยอมยิงปืนกระบอกนี้ในระยะเวลา ๒ วันอีก และในการทดลองหรือทดสอบต่าง ๆ นั้น ก็อาจเป็นได้ว่าเขาได้ทดลองปืนกระบอกอื่นอีก แต่ถ้าหากปรากฏพอให้เกิดไนไตรท์น้อยแล้ว ไม่จดลงในรายงาน รายงานในการตรวจวิเคราะห์ในการออกความเห็นในความรู้ในการตรวจของเขาผู้นี้ ปรากฏชัดถึงลักษณะอันไม่นิยมความตรงความถูกต้องให้เห็นดังได้กล่าวมาเป็นอันมากแล้วในตอนต้น และยังพิเคราะห์เห็นได้ดังนี้

กราบเรียนมาน้อก ปริญญาของท่านผู้นกด ตำแหน่งของท่านผู้นกด ย่อมไม่มีผลทำให้เชื่อถือได้ หรือมีน้ำหนักอย่างใดได้เลย ด้วยเหตุนี้จะให้พังหรือแม้สงสัยหลักฐาน ซึ่งยืนยันทุกกรณีว่าเป็นกระบอกของกลางนี้ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสุวรรณ ผันแปรเชื่อตามท่านนักวิทยาศาสตร์ผู้นกระไรได้ (ขอได้โปรดสังเกตด้วยว่าท่านผู้นรับว่าการดูสด้วยตานั้น ไม่เป็นอันถือเป็นแน่นอนได้ ฉะนั้นการที่จะให้บอกถึงผลของการทดสอบแต่ละรายที่ดูด้วยตาว่า รายการใดมีไนไตรท์มาก หรือน้อยกว่ารายไหน ท่านจึงตอบไม่ได้ การตรวจด้วยเครื่องดูสบอกได้ว่าตัวเชื้อนมากกว่าก็มีไนไตรท์มากกว่าตัวเชื้อน้อยก็มีไนไตรท์น้อย ผลของการตรวจด้วยเครื่องส์ ก็ปรากฏตามตัวเชื้อว่าเป็นบางกระบอกปรากฏปริมาณไนไตรท์ในระยะ ๘ วันเท่ากับไนไตรท์ที่ในกระบอกอื่นในระยะเวลา ๑๒ วันก็ม ๑๖ วันก็ม ๒๐ วันก็ม ดูเอกสารที่ศาลหมาย ๙๐ รายงานตรวจวิเคราะห์ด้วยเครื่องส์อันเป็นการตรวจครั้งที่ ๕ เมื่อได้ผลดังนี้ย่อมแสดงว่า เป็นต่างกระบอกกัน ยิ่งแล้ว อาจเกิดในไตรท์แตกต่างกันได้มาก และการสลายตัวยังอาจต่างกันอีกตามดินฟ้าอากาศ เมื่อยังไม่ได้ตรวจไปถึง Maximum ของการเกิดของเป็นชะนิดนี้และ Minimum ของการเกิดของเป็นชะนิดนี้ ตลอดจน Maximum และ Minimum ของการสลายตัวในดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกันแล้ว ย่อมไม่เป็นอันจะยืนยันดังเช่นคำกล่าวอ้างได้และโดยที่จากการตรวจจากสายตาซึ่งดูส์ กำหนดให้เป็นที่แน่นอนไม่ได้

เช่นนี้แล้ว ปีนรายของกดางก็ได้ตรวจดูด้วยสายตา จึงจะถือเป็นกฎ-เกณฑ์ทดสอบกับรายที่ตรวจดูด้วยสายตา ซึ่งเมื่อให้บอกแต่ละรายว่ามีในไตรท์แตกต่างกัน ว่ามากหรือน้อยกว่ากันไม่ได้สักรายเดียวแล้ว จะถืออะไรเป็นกฎเกณฑ์ไปยืนยันระยะเวลาของปีนกระบอกของกดางได้ ดูการตรวจด้วยเครื่องดูสีครั้งที่ ๕ เป็นที่ปรากฏว่า ปีนกระบอกหนึ่งยิงหนึ่งวัน สีขน ๐.๑๕ อีกกระบอกหนึ่งยิงสองวันสีขน ๐.๐๙ เวลาต่างกันหนึ่งวัน ผลตัวเลขต่างกันถึง ๐.๐๖ เมื่อตรวจดูระยะต่อ ๆ ไปแล้ว บางรายเวลาห่างกันถึง ๑๐ วัน ตัวเลขต่างกันเพียง ๐.๐๖๔ บางรายต่างกัน ๖ วัน ตัวเลขต่างกัน ๐.๐๔๕ น้อยกว่าระยะเวลาหนึ่งวันเสียอีก ฉะนั้น ที่ห่างกันเพียงหนึ่งวันเห็นชัดในความแตกต่างและแตกต่างกันมากก็มี หาใช่ไม่ได้ผลแตกต่างกันจนเป็นที่สังเกตเห็นไม่ ที่เกิดผลเช่นนี้เนื่องจากการเกิดของไนไตรท์ในปีนแต่ละกระบอกแตกต่างกันได้มากอย่างหนึ่ง ระยะเวลาสีลายตัววันหนึ่ง ๆ อาจแตกต่างกันมาก อาจเป็นว่าในวันใหม่สีลายตัวมากกว่าเมื่อเวลาล่วงไปนาน เพราะปริมาณไนไตรท์น้อยลงแล้วประการหนึ่ง และดินฟ้าอากาศอันแตกต่างกันมีผลให้สีลายตัวในวันแรก ๆ มากประการหนึ่งก็ได้ ผลแห่งการตรวจสอบตามหลักวิชาที่พะยานผู้นอธิบายมาโดยไม่คำนึงจับผิดพลาดในหลักวิชาของท่านผู้นี้ และเป็นอันรับรองในความละเอียดความเที่ยงตรงในการใช้ตัวยาและเครื่องมือทดสอบซึ่งแต่ละด้วนต้องการความแน่นอนความละเอียดทั้งสิ้น ก็พิจารณา

เห็นได้ว่าการตรวจสอบเท่านี้ไม่มีผลให้ยืนยันระยะเวลายิงของปืนกระบอกของกลางได้).

ความจริง การซักไซ้ไล่เรียงของจำเลยโดยละเอียดในเรื่องวิทยาศาสตร์เหล่านี้ จำเลยประสงค์ค้นคว้าความจริงเป็นข้อใหญ่ วิธีการสร้างความเคลือบแคลงสงสัยให้เหลืออไว้ไม่เป็นผลดีแก่ใคร ๆ เลย โดยที่คดีเป็นอันประจักษ์ชัดแน่ว่าไม่มีคนอื่นใดจะกระทำพระองค์ได้ และทุกคนก็ด้วนแต่จงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ ที่จะบีดคนร้ายไว้ย่อมเป็นไปไม่ได้ การยืนยันโดยหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านี้ หาใช่มีผลที่จะทำให้คดีนี้บ่งว่าจำเลยจะต้องกระทำความผิดในคดีนี้ไม่ ในข้อที่จะถือเป็นข้ออ้างในการลงโทษมหาดเล็กห้องบรรทมทั้งสอง ก็จะต้องมีหลักฐานว่าจำเลยทั้งสองได้รู้เห็นการจะคิดร้าย หรือการจะทำร้ายนั้นก่อนแต่ปกปิดไว้ ถ้าไม่มีหลักฐานดังนี้ก็ลงโทษไม่ได้ การพยายามว่าไม่ใช่เป็นการกระทำของพระองค์เองนั้น ก็ใช่ว่าจะต้องเนื่องจากการกระทำร้าย หรือจงใจประทุษฐร้ายของบุคคลอื่นเสมอไป ก็หาไม่ ที่จะชี้ว่ามีการกระทำร้าย ก็ต้องมีหลักฐานบ่งชัดถึงการกระทำร้ายนั้น ซึ่งก็เป็นที่ปรากฏว่าพยานโจทก์โดยตลอดไม่มีเหตุผลหรือประกอบด้วยกรณีแวดล้อมโดยพฤติเหตุก็ดี พฤติการณ์ก็ดี ตลอดจนข้ออ้างเรื่องสาเหตุ ก็ด้วนแต่ไม่มีมูลแห่งความจริง ทั้งถือไม่ได้ว่าเป็นสาเหตุอันถึงขนาดจะฆ่ากันได้ แม้จะบ่งตรงไปตามข้อกล่าวหาสักนิดหนึ่งก็ไม่มี สำหรับพยานชุดนายตี ศรีสุวรรณ ก็ได้

ปรากฏชัดถึงความเหลวไหลตั้งแต่เริ่มคดี และได้ต่อแสดงถึงลักษณะการสร้างคดีนั้นขึ้นดังได้กราบเรียนมาแล้ว และจำเลยก็ได้มีพยานหลายปากยืนยันหักล้างคำนายตี นอกจากที่พยานโจทก์ได้หักล้างกันเองอีกด้วย ในส่วนที่มีการนำสืบถึงคำพูดต่าง ๆ ของจำเลยที่ ๑ ที่ว่าจำเลยผู้นี้ได้เคยพูดในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ซึ่งกระทำขึ้นก่อนสงครามหนึ่งวัน เป็นทำนองว่าในหลวงจะไม่ได้เสด็จในวันที่ ๑๓ นั้น ปรากฏจากคำเบิกความของพยานผู้อ้างว่าได้ยินเองคนหนึ่ง (เจ้าหมื่นสรรเพ็ชญ์ภักดี) ก็กล่าวว่าได้ยินแต่เพียงว่าไม่ได้กลับ จะเป็นเรื่องอะไรกันแน่ก็ไม่ทราบ แต่แล้วผู้ฟังต่อ ๆ มากล่าวอ้างว่าพยานผู้นี้อ้างว่า ได้ยินคำพูดยาวออกไปเป็นว่า ในหลวงไม่ได้เสด็จกลับนอกหรอก เป็นที่ปรากฏว่าในวันนั้นได้กำหนดแล้วที่จะเสด็จพระราชทานเพลิงโดยพระองค์เอง การที่ไม่เสด็จ และปรากฏว่าทรงพระประชวร การปรารภในทางห่วงใยก็อาจมีได้ จำเลยที่หนึ่งอาจได้ปรารภในทำนองนี้ (ดังที่จำเลยเบิกความ) แต่แล้วคนฟังไม่เข้าใจ ขยายความหรือเปลี่ยนแปรถ้อยคำไป ซึ่งในคดีนี้ก็ได้ปรากฏลักษณะดังนี้มากมายเห็นได้ชัดหลายแห่ง คำกล่าวหาว่านายชิตจำเลยได้กล่าวว่าในหลวงไม่ได้เสด็จในวันที่ ๑๓ ก็เช่นเดียวกัน ผู้ฟังอาจฟังความผิดไป โดยที่จำเลยที่ ๒ อาจจะได้ปรารภถึงการตระเตรียมฉลองพระองค์ไม่ทัน ได้ปรารภความห่วงใยในทำนองเสร็จไม่ทัน แต่ผู้ฟังเข้าใจผิดไปก็เป็นได้ ข้อ

กล่าวหาเหล่านี้หาใช่จะถือเป็นหลักฐานสำคัญหรือหลักฐานประกอบอย่างใดได้ไม่ ทั้งการผิดพลาดก็เกิดขึ้นได้ง่ายในกรณีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ บรรดาข้ออ้างกล่าวหาต่าง ๆ นา ๆ อื่น ๆ นอกจากนี้ ก็ด้วนแต่หาสาระอันใดมิได้ จำเลยก็ได้มีพยานแสดงให้เห็นชัดถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยโดยตลอด คดีไม่มีข้ออันจะสงสัยจำเลยอย่างใดเลย ซึ่งตามความจริงในการลงโทษจำเลย โจทก์ต้องมีหลักฐานยืนยันจนปราศจากข้อสงสัยในข้อกล่าวหานั้น ฉะเพาะอย่างยิ่ง ในคดีอุกฉกรรจ์มหันตโทษเช่นนี้ แต่คดีนี้กลับไม่ปรากฏข้อพิรุธอันควรจะสงสัยจำเลยอย่างใดเลย ทั้ง ๆ ที่โดยลำพังความสงสัยก็ลงโทษจำเลยไม่ได้อยู่แล้ว แม้จะใช้ข้อสันนิษฐานซ้อนข้อสันนิษฐานอย่างใด ๆ ก็ตาม.

โดยเหตุผลทั้งหลายทั้งสิ้นที่กราบเรียนมานี้ คดีไม่มีทางที่จะลงโทษจำเลยได้เลย คดีไม่เป็นอันที่จะเห็นไปได้ว่ามีใครประทุษร้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การที่จะค้นให้พบหลักฐานอันแท้จริงให้ได้กรณีอันแท้จริงในสองกรณีที่เหลืออยู่ ย่อมเป็นการยากที่จะหาหลักฐานอันแน่นอนบ่งให้วินิจฉัยถูกต้องได้ และก็ใช่วิสัยที่จะพึงค้นหรือพึงวินิจฉัยไม่.

ข้อ ๖ คดีนี้ โดยที่พิจารณาเห็นว่าเป็นคดีประวัติศาสตร์ เป็นคดีเกี่ยวข้องถึงการเมือง ฐานะของบ้านเมืองยุคสำคัญยุคหนึ่ง ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะรวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างไว้ให้ปรากฏในสำนวนนี้

เพื่อให้พิเคราะห์ทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างละเอียดลออ และศาลก็ได้ดำเนินการพิจารณาโดยยึดถือหลักดังกล่าวนี้มาเป็นอย่างดี และด้วยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง เมื่อรวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็เป็นที่ปรากฏชัด เป็นอันฟังความจริงอันแน่นอนได้ว่า ข้อกล่าวหาของโจทก์หามีมูลแห่งความจริง หรือแม้ควรจะถือเป็นมูลฐานแห่งความสงสัยจำเลยได้แม้แต่น้อย, สำนวนบ่งชัดถึงความบริสุทธิ์ของจำเลย คดีโดยเนื้อแท้จึงไม่จำต้องพิจารณาว่าการนำคดีมาสู่ศาลก็ดี การดำเนินการฟ้องร้อง อำนาจในการดำเนินการจัดการสอบสวน การจัดสร้างคดีได้เป็นไปโดยถูกต้องหรือไม่ ซึ่งเป็นการพิจารณาในปัญหาข้อกฎหมาย แต่โดยที่คดีนี้เป็นคดีประวัติศาสตร์ และได้ปรากฏการกระทำอันเป็นประวัติการณ์เกิดขึ้นเป็นอันมาก และคดีนี้การพิจารณาในศาลสถิตย์ยุติธรรม เมื่อมีปัญหากระทบไปถึงปัญหาข้อกฎหมายต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวถึงผลประโยชน์ของประชาชน ก็เป็นการสมควรที่จะได้รวบรวมไว้ ฉะนั้น จำเลยจึงขอรวบรวมเสนอการกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นที่ปรากฏในสำนวนนี้ว่า การใดเป็นไปโดยจงใจละเลยบทกฎหมาย ไม่เคารพบทกฎหมาย กล่าวคือ มีข้อกฎหมายเกี่ยวข้องในสำนวนคดีนี้ประการใดบ้างหรือไม่.

ก. เมื่อเกิดรัฐประหารขึ้นแล้ว ปรากฏว่าทางการทหาร (หรือรัฐประหารไม่แน่) ได้จับกุมบรรดาจำเลยเหล่านี้ แล้วจึงมอบเรื่องมาให้ตำรวจดำเนินการตั้งข้อหามาว่าเป็นเรื่องต่อต้าน (ย่อมหมาย

ถึงต่อต้านรัฐประหาร) หรือเรื่องข้อหาในคดีนี้ไม่แน่ แล้วจึงได้มีการดำเนินรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ขึ้น จนเกิดมีการฟ้องร้องคดีขึ้น จึงมีปัญหาเบื้องแรกว่าการตั้งต้นคดีก็ดี การดำเนินการรวบรวมคดีขึ้นฟ้องร้องก็ดี นับได้ว่าได้เป็นการรวบรวมขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และโดยที่คดีนี้พนักงานอัยการจะนำมาฟ้องร้องยังศาลได้นั้น คดีนี้ ต้องได้มีการสอบสวนมาแล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย ฉะนั้น จึงมีปัญหาข้อแรกที่จะต้องพิจารณาว่าคดีนี้ได้รวบรวมขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และถือได้ว่าได้มีการสอบสวนแล้วโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพื่อที่จะพิจารณาถึงสิ่งเหล่านี้ก็จำต้องพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวโยงถึงกันมาโดยลำดับ ซึ่งจำเลยขอเสนอตามการเกี่ยวโยงดังต่อไปนี้ คือ

จำเลยเห็นว่านับจำเดิมตั้งแต่เกิดการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ เป็นต้นมา การกระทำทั้งหลายที่ได้กระทำขึ้นครั้งนั้นก็ดี การกระทำต่อ ๆ มาก็ดี ได้ก่อให้เกิดสถาบันต่าง ๆ ที่ไม่อาจจะนับได้ว่าชอบด้วยกฎหมาย หรือได้ก่อให้เกิดหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายขึ้น กล่าวคือ

(ก) การกระทำที่เรียกกันว่ารัฐประหารนั้น นับไม่ได้ว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายรากฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การกระทำดังนี้ไม่ก่อให้เกิดอำนาจที่จะเลิกบทกฎหมายใดของบ้านเมืองได้ ซึ่งตาม

ข้อเท็จจริงก็ปรากฏว่าคณะผู้กระทำการที่เรียกกันว่า รัฐประหารนี้ก็ประกาศเจตจำนงแต่เพียงว่าประสงค์จะเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเท่านั้น ในรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่ประสงค์เปลี่ยน (เพราะการล้มล้างผิดดังนี้ จงมีนิรโทษกรรม แต่นิรโทษกรรมนั้นก็ไม่นับว่าเป็นกฎหมาย นิรโทษกรรมไม่มีผลโดยกฎหมาย).

(ข) การประกาศแต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย อ้างว่าเป็นพระบรมราชโองการ ฯ ไม่มีผลให้บุคคลผู้นี้ได้รับตำแหน่งดังกล่าว และทั้งปรากฏจากคำเบิกความของบุคคลผู้นี้ว่า การประกาศแต่งตั้งนี้พยานเป็นผู้แต่งตั้งตนเอง จึงไม่เป็นประกาศพระบรมราชโองการ ฯ อีกด้วย ไม่ปรากฏคำอ้างว่าตั้งด้วยอำนาจรัฐประหาร ซึ่งความจริงอำนาจนั้นก็ไม่มี แม้หากจะอ้างกันว่ามีได้ ก็ไม่เห็นมีประกาศอ้างอำนาจนั้น.

(ค) การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว (ที่เรียกกันทั่วไปว่ารัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม) พุทธศักราช ๒๔๙๐ ไม่นับว่าเป็นการประกาศโดยพระมหากษัตริย์ประการหนึ่ง กล่าวคือ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ไม่มีอำนาจอย่างใดที่จะเป็นตัวแทนองค์พระมหากษัตริย์ได้ และเมื่อลงพระนามแล้ว ถือไม่ได้ว่าเป็นการลงพระนามในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโดยพระองค์เองก็ไม่ปรากฏการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งชั่วขณะหรืออย่างไรแทนพระมหากษัตริย์ การได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการ ฯ ของเจ้านาย

พระองค์นั้น เป็นการแต่งตั้งร่วมกับท่านผู้อื่น และต้องลงพระนามร่วมกับท่านผู้อื่นนั้น จึงจะถือได้ว่าเป็นการลงพระนามในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้นั้นประการหนึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะด้วยฐานะผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย (ซึ่งไม่เคยมีตำแหน่งนั้นในทำเนียบราชการ) หรือโดยตนเอง ไม่มีอำนาจหรือหน้าที่ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ฯ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญใต้ตุ่มนี้ การลงนามรับสนองดังนี้ ไม่มีผลปลุกเสกข้อความตามประกาศนั้นเป็นกฎหมายหรือเป็นรัฐธรรมนูญอันมีผลบังคับขึ้นมาได้ นี้อีกประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง คืออำนาจในการสร้างกฎหมายฉบับนี้ไม่ปรากฏชัดว่าอาศัยอำนาจอันใดโดยแน่นอน เพียงแต่อ้างว่าเป็นพระบรมราชโองการ ฯ ก็เป็นที่ปรากฏว่าเพียงแต่อ้างว่าโดยพระบรมราชโองการ ฯ นั้น ในระบอบประชาธิปไตย ไม่มีผลให้ประกาศนั้นเป็นกฎหมาย ไม่ปรากฏการอ้างอำนาจการประกาศใช้ว่าโดยแท้จริงเป็นอำนาจรัฐประหาร แม้หากจะมีการอ้างว่าด้วยอำนาจรัฐประหารอาจจะสร้างกฎหมายได้ ฉะนั้น โดยรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ๒๔๙๐ นี้ จึงไม่อาจจะถือเป็นกฎหมายรากฐานแห่งระบอบประชาธิปไตย มีผลล้มเลิกรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๘๙ หรือมีผลในการก่อตั้งสถาบันใด ๆ ขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย.

(ง) ประกาศแต่งตั้งอภิรัฐมนตรี ซึ่งถือกันว่าเป็นสถาบันแรกที่ตั้งขึ้นภายหลังรัฐประหาร เป็นสถาบันตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญชั่ว

คราว ๒๔๙๐ โดยนัยดังกล่าวข้างต้น ย่อมถือไม่ได้ว่ามีผลเป็นสถาบันตามกฎหมาย และในการประกาศก็เรียกไม่ได้ว่าเป็นประกาศตามแบบที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญชั่วคราว ๒๔๙๐ นี้อีกด้วย กล่าวคือ ท่านผู้ลงพระนามและลงนามประกาศ มิได้มีฐานะที่จะประกาศในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ประการหนึ่ง และเมื่อมีประกาศในแบบพระบรมราชโองการ ฯ ก็ต้องมีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ฯ โดยรัฐมนตรีท่านใดท่านหนึ่ง แต่ประกาศนี้ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ฯ มิใช่รัฐมนตรี และมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีรับผิดชอบใด ๆ การประกาศแต่งตั้งนี้จึงมิใช่แต่งตั้งตามแบบที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญชั่วคราว ๒๔๙๐ ฉะนั้น การตั้งรัฐบาลขึ้นโดยคณะอภิรัฐมนตรี ก็ไม่มีผลให้มีฐานะตามกฎหมายได้ การบริหารราชการบ้านเมืองจึงมิใช่เป็นการบริหารบ้านเมืองโดยอำนาจแห่งกฎหมาย และย่อมมีผลกระทบไปถึงการบรรจุเข้ารับราชการซึ่งนายตำรวจบางคน เช่น พระพินิจชนคดี ได้เข้ารับราชการตำรวจโดยรัฐมนตรีมหาดไทยในขณะนั้นเป็นต้น ปรากฏว่าในวันเดียวกับวันที่ได้มีประกาศอ้างว่าเป็นพระบรมราชโองการ ฯ แต่งตั้ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารบกแห่งประเทศไทย (โดยประกาศที่ ๒๒/๒๔๙๐ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๙๐) นั้น มีการแต่งตั้งให้ พลตำรวจตรี หลวงชาติตระการโกศล เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจด้วย ฉะนั้น โดยประกาศฉบับนี้จึงไม่มี

ผลทำให้ท่านผู้นั้นดำรงตำแหน่งรักษาการณ์ในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ต่อมาปรากฏว่าเมื่อทางการทหารได้ทำการจับกุมจำเลยในคดีนั้น และผู้ต้องหาคนอื่นแล้ว ทางการทหารได้ส่งบรรดาจำเลยทั้งสามนั้นมายังกรมตำรวจ ปรากฏว่าในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ พลตำรวจตรี หลวงชาติตระการโกศล ในตำแหน่งผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ได้มีคำสั่งพิเศษที่ ๓/๒๔๙๐ แต่งตั้งให้นายตำรวจ ๑๐ นายเป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินการเป็นพนักงานสอบสวน ในชุดนี้มีคำสั่งให้ พันตำรวจเอกเนื่อง อาชุบุตร เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ปรากฏข้อความในคำสั่งนี้ว่า "ฯ ฯ โดยที่ทางราชการฝ่ายทหารได้ส่งหลักฐานแผนการณ์ของบุคคลคณะหนึ่งสมคบกันดำเนินการประทุษร้ายองค์พระมหากษัตริย์ มีการลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล และเตรียมการเปลี่ยนระบอบการปกครองแผ่นดินโดยทำลายล้างรัฐบาล มาให้กรมตำรวจจัดการสอบสวนดำเนินคดี ฉะนั้น ให้นายตำรวจดังต่อไปนี้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการ คือ – ฯ ฯ" (ข้อความตามประกาศแต่งตั้งนี้ แสดงว่าข้อกล่าวหานั้นตั้งขึ้นตามการอ้างว่าพบแผนการณ์ของนายยรรยง บุนนาค มหาบัณฑิตเกียรตินั่นเอง) เมื่อแต่งตั้งคณะสอบสวนชุดแรกนี้ หัวหน้าพนักงานสอบสวนไม่ได้มีหน้าที่ราชการในกองตำรวจสันติบาล ต่อมาก็ได้มีคำสั่งของหลวงสินาดโยธารักษ์ ไม่ปรากฏตำแหน่งหน้าที่ในคำสั่งนั้น ให้พันตำรวจเอก

เนื่อง อาชุบุตร พ้นจากหัวหน้าพนักงานสอบสวนไปประจำตำแหน่งผู้บังคับการสันติบาลแต่ตำแหน่งเดียว ปรากฏตามคำเบิกความของพันตำรวจเอกเนื่อง ฯ ว่า ที่ได้รับตำแหน่งในกองตำรวจสันติบาลนั้นก็โดยคำสั่งฉะบับเดียวกันนี้ ก่อนได้รับแต่งตั้งให้ทำงานสอบสวนในเรื่องนี้ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการตำรวจเขตต์ ๕ จังหวัดฉะเชิงเทรา และในคำสั่งพิเศษของหลวงสินาดโยธารักษ์ฉะบับนี้ ได้ตั้งให้พันตำรวจโทหลวงแผ้วพาลชน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนกรณีสวรรคตและกรณีต่อต้านคณะรัฐประหารอย่างเต็มที่ด้านเดียว โดยให้รายงานผู้แต่งตั้งทราบอย่างช้า ๓ วันต่อหนึ่งครั้ง ถ้ามีข้อขัดข้องซึ่งแก้ไขเองไม่ได้แล้ว ให้นำมาปรึกษาผู้แต่งตั้งโดยตรงได้ ส่วนการปรึกษาทางหลักวิชาและข้อกฎหมายนั้น ให้ติดต่อโดยตรงกับรัฐมนตรีช่วยว่าการ ฯ (ขณะนั้นปรากฏว่า คือ พระยาอรรถการีย์นิพนธ์) ต่อมาได้มีคำสั่งที่ พ. ๑๐/๒๔๙๐ ลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๐ ครานี้ระบุว่าเป็นคำสั่งรัฐมนตรีมหาดไทย แก้ไขคำว่า “และกรณีต่อต้านรัฐประหาร” เป็น “และกรณีเดกล้มราชบัลลังก์ เพื่อเป็นมหาชนรัฐตามแผนการณ์ซึ่งกำหนดจะปฏิบัติในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐” (โดยคำสั่งฉะบับนี้ แสดงชัดขึ้นซึ่งข้อหาว่า ได้อาศัยความกล่าวอ้างรู้เห็นของนายยรรยง บุนนาค โดยแน่นอน) ต่อมาได้มีคำสั่งรัฐมนตรีมหาดไทย ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๔๙๐ บรรจุพลตำรวจตรี พระพินิจชนคดี เข้าประจำกรมตำรวจ และประจำ

กองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ และโดยคำสั่งฉบับเดียวกันนี้ รัฐมนตรีมหาดไทยได้แต่งตั้งให้ พลตำรวจตรี พระพินิจชนคดี เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนกรณีสวรรคต แทนพันตำรวจโท หลวงแผ้วพาลชน ส่วนหลวงแผ้วพาลชน คงดำรงตำแหน่งพนักงานสอบสวนต่อไป พนักงานสอบสวนคนอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน และให้ปฏิบัติการตามคำสั่งพิเศษที่ ๙/๒๔๙๐ ลงวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๙๐ กล่าวคือเรื่อง การรายงานรัฐมนตรีและปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการเป็นต้น เป็นอันคณะผู้ทำการสอบสวนคือตำรวจที่ได้รับการแต่งตั้งดังกล่าวมาแล้ว จึงต้องอยู่ในความควบคุมแนะนำของข้าราชการการเมือง (รัฐมนตรีทั้งว่าการและช่วยว่าการมหาดไทย) การแต่งตั้งทั้งหลายนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นการแต่งตั้งโดยผู้ไม่มีอำนาจอย่างหนึ่ง และเป็นการแต่งตั้งให้เป็นคณะพิเศษขึ้นทำการสอบสวน ฉะนั้น โดยอำนาจผู้แต่งตั้งไม่มีผลให้มีอำนาจสอบสวน โดยเหตุผลที่กล่าวข้างต้นประการหนึ่ง และการแต่งตั้งเช่นนี้หาถือว่ามีผลให้เกิดอำนาจสอบสวนขึ้นได้ไม่ เพราะอำนาจการสอบสวนเป็นอำนาจที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ไม่ใช่อำนาจที่จะยกยอแต่งตั้งกันขึ้นได้ และด้วยการแต่งตั้งเช่นนี้ แสดงชัดว่าไม่ใช่เป็นเรื่องมอบให้กองตำรวจสันติบาลเป็นผู้ดำเนินการสอบสวน ฉะนั้น จึงถือไม่ได้ว่าการสอบสวนนี้เป็นการสอบสวนโดยกองตำรวจสันติบาล กองตำรวจสันติบาลจะมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเพียงใดหรือไม่โดยบทกฎหมาย

ยังเป็นการไม่แน่ชัดประการหนึ่งแล้ว การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปรากฏในเอกสารเหล่านี้ แสดงชัดว่าไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะถือได้ว่าเป็นการสอบสวนโดยกองตำรวจสันติบาล ฉะนั้น ข้อกล่าวอ้างในห้องของโจทก์ว่า คดีนี้ได้มีการสอบสวนแล้วโดยกองตำรวจสันติบาล จึงไม่เป็นการถูกต้อง และอำนาจการสอบสวนมิใช่เป็นอำนาจที่กฎหมายมอบไว้ให้อธิบดีกรมตำรวจแต่งตั้งให้อำนาจเช่นนั้นได้ หรือรัฐมนตรีมหาดไทยก็ไม่มีอำนาจเช่นนั้น ฉะนั้น โดยการแต่งตั้งดังนี้ ไม่ว่าพิจารณาอย่างใด ๆ ก็หามีผลให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีนี้ไม่.

อนึ่ง ในการสอบสวน ก็ได้ปรากฏว่ามีทหารและพลเรือนเข้าร่วมในการสอบสวน ซึ่งไม่มีอำนาจจะกระทำได้เสมอมา และในการสอบสวนจำเลยหลายครั้งได้ปรากฏชื่อนายตำรวจผู้ทำการสอบสวน ซึ่งมิได้ปรากฏมาว่า ได้รับแต่งตั้งโดยคำสั่งเหล่านี้ หรือปรากฏหลักฐานการแต่งตั้ง ณ ที่ใด ฉะนั้น การดำเนินการรวบรวมหลักฐานตามที่ปรากฏขึ้นในสำนวนคดีนี้ จึงเรียกไม่ได้ว่าเป็นการดำเนินการสอบสวน และเรียกไม่ได้ว่าได้ทำการสอบสวนโดยกองตำรวจสันติบาลดังโจทก์กล่าวมาในฟ้อง หรือเรียกไม่ได้ว่าได้ดำเนินการสอบสวนแล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย.

ข. คดีนี้ได้ปรากฏการขยายเวลาควบคุมกักขังผู้ต้องหาเป็นพิเศษ กฎหมายพิเศษฉบับนั้นนับไม่ได้ว่าเป็นกฎหมาย จะพิจารณาโดยนัย

ที่ว่ารัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ๒๔๙๐ ไม่เป็นกฎหมายก็ตาม หรือจะถือว่าเป็นกฎหมาย การออกกฎหมายพิเศษเช่นนั้น ก็ถือว่าไม่ชอบตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้นั้น กล่าวคือ วุฒิสภาไม่มีอำนาจที่จะประกาศใช้กฎหมายเช่นนั้นได้ (อนึ่ง นับได้ว่าเป็นการสร้างกฎหมายให้มีผลย้อนหลังซึ่งกระทำไม่ได้) ฉะนั้นการสอบสวนที่ได้ดำเนินมาโดยอาศัยบทกฎหมายนี้ จึงเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย.

ค. ปรากฏว่าพยานชุดนายตี๋ ศรีสุวรรณ มีนายตี๋ ศรีสุวรรณ นางสาวทองใบ แนวนาค นายแม้น จันทวานิช เป็นต้น ถ้วนแต่เป็นพยานที่ตำรวจเอาตัวไปควบคุมและเลี้ยงดูไว้ จึงเป็นพยานไม่มีน้ำหนักที่จะฟังลงโทษจำเลยได้ ในคดีนี้ได้ปรากฏพยานอีกหลายคนที่ได้ถูกควบคุมเลี้ยงดู ดังนี้ จึงเป็นพยานที่ไม่มีน้ำหนักที่จะฟังลงโทษจำเลยได้ทั้งสิ้น.

ง. คำฟ้องของโจทก์ ข้อ ๓ (ก) โจทก์ระบุวันและเวลาที่โจทก์กล่าวหาการกระทำผิดของจำเลยในข้อนี้ด้วยถ้อยคำว่า "เมื่อระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ เวลาใดไม่ปรากฏ ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน" ดังนี้ เป็นการระบุระยะเวลากว้างไม่ชัดเจนที่จำเลยจะเข้าใจวันเวลาที่กล่าวหาโดยแน่นอนได้ และถือไม่ได้ว่าได้ระบุเวลาแห่งการกล่าวหาไว้ชัดเจนแน่นอนที่จำเลยจะเข้าใจข้อหาได้แล้ว กล่าวคือการกล่าวว่า เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ เวลาใดไม่ปรากฏนั้น ย่อมหมายถึงว่าที่กล่าวว่าเวลาใดไม่ปรากฏนั้น คือ เวลาสำหรับ

วันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ นั้นวันเดียว และข้อความที่กล่าวต่อมาว่า ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวันนั้น ย่อมหมายถึงเวลากลางวันแห่งวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ วันเดียว ตามที่โจทก์กล่าวระบุวันเวลาดังนี้ โจทก์ระบุวันมีระยะห่างกันมาก คือ สองเดือน และ—ในวันระหว่างวันทั้งสองนี้ โจทก์กล่าวหาทุกวันหรือวันใดวันหนึ่งหรือหลายวันในระหว่างเวลาเหล่านี้ หรือไม่เป็นอันปรากฏชัดว่าจะเป็นวันใดบ้างในระหว่างวันทั้งสองนี้ ก็ควรที่โจทก์จะระบุข้อกล่าวหามาให้ชัดกล่าวคลุม ๆ ดังนี้ ไม่อาจทำให้จำเลยเข้าใจได้ว่าโจทก์กล่าวหาทุกวันหรือบางวันอย่างไร และอนึ่งในระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ นี้ เพื่อความชัดแจ้งแห่งข้อหา โจทก์ชอบที่จะระบุเวลาแห่งการกระทำผิดมาด้วยว่า กระทำในเวลากลางคืนหรือกลางวัน หรือไม่เป็นอันจะกำหนดกล่าวหาคลุม ๆ มาดังนี้ ไม่เป็นอันที่จะให้จำเลยเข้าใจชัดแจ้งในข้อกล่าวหาได้ พ้องของโจทก์จึงไม่ถูกต้องในข้อนี้ ไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๘ (๕) และในพ้องของโจทก์ข้อ ๓ (ข) ได้กล่าวหาการกระทำของจำเลยที่ ๒ และที่ ๓ ในตอนแรกว่า จำเลยทั้งสองกับพรรคพวกที่ยังหลบหนีอยู่ ได้บังอาจสมคบกันกระทำการปลงพระชนม์ ฯ ล ฯ โดยใช้อาวุธปืนยิง ๑ นัด ฯ ล ฯ แล้วโจทก์กล่าวต่อไปว่า ในขณะที่จำเลยกับพรรคพวกจะกระทำการปลงพระชนม์ ฯ ล ฯ ดังกล่าว จำเลย

ทั้งสองได้ร่วมรู้อยู่ ณ ที่นั้น และจงใจไม่ถวายความพิทักษ์ตามหน้าที่ ฯ ๓ ฯ แล้วโจทก์กล่าวต่อไปว่า จำเลยทั้งสองนี้เป็นใจกระทำการช่วยให้ช่องโอกาสแก่พรรคพวกอันเป็นอุปการะในการที่จะกระทำการประทุษฐร้ายได้สำเร็จ ฯ ๓ ฯ และจำเลยทั้งสองนี้ได้กระทำการปกปิดการประทุษฐร้ายไม่เอาความไปร้องเรียน คำกล่าวในพ้องดังนี้ ความในตอนแรกกล่าวหาว่าจำเลยทั้งสองสมคบกับพรรคพวกที่หลบหนี เข้ากระทำการปลงพระชนม์ โดยใช้อาวุธปืนยิงหนึ่งนัด โดยบุคคลที่ถูกกล่าวหามีคนอื่น โจทก์ไม่ระบุว่าคนอื่นนั้นมีกี่คน จำเลยสมคบโดยกระทำอย่างไรที่โจทก์หาว่าเป็นการสมคบ และใครเป็นคนใช้อาวุธปืนยิง โจทก์ก็ไม่ระบุเลย ถ้าไม่ปรากฏผู้ยิง ก็ชอบที่โจทก์จะกล่าวมาให้ชัด ฉะเพาะข้อนี้ โจทก์หาว่าสมคบนั้นคือกระทำอย่างไร ข้อกล่าวหาในตอนต่อไปนั้นกล่าวว่า ในขณะที่จำเลยทั้งสองกับพรรคพวกลงมือกระทำการนั้น จำเลยทั้งสองได้ร่วมรู้อยู่ที่นั้นและจงใจไม่ถวายความพิทักษ์ ซึ่งข้อความกล่าวหานี้ขัดแย้งกันอยู่ กล่าวคือในข้อที่ว่าขณะที่จำเลยทั้งสองกับพรรคพวกลงมือกระทำการนั้น เป็นการกล่าวว่า การกระทำการยิงนน จำเลยทั้งสองได้เข้ากระทำการด้วย แต่แล้วก็กลับว่าจำเลยเป็นแต่ร่วมรู้เท่านั้น ซึ่งการร่วมรู้มิใช่การสมคบ มีลักษณะต่างกัน ฉะนั้น ข้อกล่าวหาของโจทก์ว่าสมคบหรือร่วมรู้ ลักษณะร่วมรู้ก็จะมีความผิดในฐานไม่ป้องกัน ไม่ร้องเรียนก่อน อันเป็นการกระทำคนละอย่างกับสมคบ แล้วก็มีข้อกล่าวหาว่า

จำเลยทั้งสองนี้เป็นใจกระทำการช่วยให้ช่องโอกาสแก่พรรคพวกอันเป็นอุปการะในการกระทำประทุษฐร้ายนั้น ข้อกล่าวหาข้อนี้เข้าลักษณะสมรู้อันเป็นการกระทำอีกอย่างหนึ่ง จริงอยู่ แม้ผลแห่งความผิดเป็นอย่างเดียวกัน แต่การหาว่าจำเลยทำอะไรโดยแน่นอน ก็ชอบที่จะระบุให้จำเลยรู้ให้ชัด ในข้อที่ว่าช่วยให้ช่องโอกาสอันเป็นอุปการะแก่การกระทำผิด ก็ควรจะต้องระบุว่าจำเลยทั้งสองได้ให้ช่องโอกาสโดยกระทำอย่างไร ที่จะได้ชื่อว่าเป็นการให้ช่องโอกาส ได้มีการกระทำอะไรที่โจทก์ถือเป็นการกล่าวหาว่าเป็นการให้ช่องโอกาส การกล่าวแต่เพียงว่าให้ช่องโอกาสเฉย ๆ เรียกไม่ได้ว่าได้ระบุรายละเอียดแห่งข้อหาการกระทำผิดชัดเจนแล้ว ทั้งยังระบุการกล่าวหาขัดแย้งกับข้อหาที่ระบุไว้ในตอนแรกอีกด้วย ระบุกล่าวหาดังนี้ เป็นพ้องเคลือบคลุม จำเลยไม่อาจเข้าใจข้อกล่าหาโดยชัดแจ้งได้ ไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณามาตรา ๑๕๘ (๕).

จ. ในตอนแรกแห่งการดำเนินการพิจารณาคดีนี้ เมื่อทนายชุดแรกของจำเลยขอถอนตัวเนื่องจากเตรียมคดีไม่ทัน เพราะเป็นที่เห็นได้ว่าคดีนี้เป็นคดีสำคัญและใหญ่ยิ่งในประวัติศาสตร์ ซึ่งตามความจริง การพิจารณาครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๙๑ นั้น เป็นการกำหนดวันนัด มิใช่เป็นการที่ถือว่าฝ่ายจำเลยขอเลื่อนการพิจารณา การขอเลื่อนการพิจารณาในนัดแรกซึ่งกำหนดไว้ ณ

วันที่ ๒๘, ๒๙, ๓๐ กันยายน ๒๔๙๑ จึงเท่ากับเป็นการขอเลื่อนครั้งแรก และมิใช่ว่าจะเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งศาลที่ให้กำหนดนัดเช่นนั้น แต่หากเป็นเรื่องขอสืบพยานมาตามความจำเป็นที่เกิดขึ้น ยังไม่ถึงขนาดจะเรียกได้ว่าเป็นการประวิงความ เมื่อเป็นอันทนายชุดเดิมถอนไปแล้ว ศาลสั่งให้ดำเนินการพิจารณาไปทีเดียว นับว่าเป็นการไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณาอยู่ แม้ศาลจะได้พิจารณาเห็นเหตุอันจำเป็นและสมควรก็ตาม ก็ชอบที่จะให้โอกาสจำเลยมีทนายแก้ต่างชั่วระยะเวลาหนึ่งตามสมควร ฉะนั้น ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินการพิจารณาที่ดำเนินไปในระหว่างที่จำเลยยังไม่มีทนายว่าต่างครบถ้วน ย่อมจะนำพะยานหลักฐานระหว่างระยะเวลานั้นมาลงโทษจำเลยไม่ได้ จำเลยขอเสนอข้อคัดค้านนี้ไว้ตามกระบวนความ ทั้งนี้ เช่นเดียวกับการที่ศาลให้มีการดำเนินกระบวนพิจารณาในต่างประเทศ ซึ่งจำเลยไม่สามารถที่จะติดตามไปฟังการพิจารณาได้ ศาลก็ย่อมจะถือเอาพะยานหลักฐานในการดำเนินการพิจารณานอกประเทศนั้นประกอบเป็นหลักฐานลงโทษจำเลยไม่ได้.

จำเลยขอเสนอข้อกฎหมายประกอบการพิจารณาของศาล และเพื่อรวบรวมไว้ในลำนวนเท่าที่เสนอมานี้ชั้นหนึ่งก่อน โดยที่คดีนี้เป็นที่ปรากฏตามข้อเท็จจริงดังกราบเรียนมาแล้วข้างต้น และเหตุผลข้ออ้างทั้งหลายทั้งสิ้นที่กราบเรียนมา คดีไม่เป็นอันที่จะลงโทษจำเลย

ได้ในทางใดเลย จึงขอศาลได้โปรดพิพากษายกฟ้องของโจทก์ให้ปล่อยตัวจำเลยทั้งสามพ้นข้อหาไป.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงชื่อ) พัก ณ สงขลา ทนายจำเลย

คำแถลงฉะบับนี้ ข้าพเจ้านายพัก ณ สงขลา ทนายจำเลย เป็นผู้เรียง นางสาวเครือพันธ์ ปทุมรศ ทนายจำเลย เป็นผู้พิมพ์.

(ลงชื่อ) พัก ณ สงขลา ผู้เรียง

(ลงชื่อ) เครือพันธ์ ปทุมรศ ผู้พิมพ์.

NATIONAL LIBRARY

คำแถลงติงของพนักงานอัยการโจทก์

ในคดีกรณีลอบปลงพระชนม์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในพระบรมโกษฐ์

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

คำแถลงติงของพนักงานอัยการ โจทก์

ในคดีลอบปลงพระชนม์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกษฐ์
ณ ห้องพิจารณา ๒๔
เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๔
เริ่มแถลงเวลา ๑๓.๓๕ นาฬิกา
แถลงสิ้นสุดเมื่อเวลา ๑๔.๓๕ นาฬิกา.

ข้าแต่ศาลผู้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม

ณ บัดนี้ทนายจำเลยก็ได้ระบายความรู้สึกอันเร่าร้อนค้านข้อแถลงจบลงไปแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๗๖ ประกอบด้วยมาตรา ๑๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้ศาลอนุญาตให้โจทก์แถลงตอบจำเลยได้อีกครั้งหนึ่ง และโดยความกรุณาของศาล โจทก์ขอประทานรับอนุญาตที่จะแถลงตอบจำเลยในโอกาสต่อไปนี้

ในการแถลงคดีนี้ ฝ่ายพนักงานอัยการโจทก์ได้ใช้เวลาประมาณ ๖ ชั่วโมงในการแถลงเบื้องต้น และฝ่ายทนายจำเลยได้ใช้เวลาในการแถลงเป็นเวลา ๓ วัน ซึ่งประมาณเวลา ๙ ชั่วโมง ซึ่งตลอดระยะเวลาแถลงอันยืดยาวของทนายจำเลยนั้น มิใช่เพียงแต่จะระบายข้อเท็จจริงอันเป็นเนื้อแท้ในการแถลงเท่านั้น แต่ได้ถือโอกาสแทรก

ความร้อนแรงแห่งอารมณ์มาด้วยเป็นอันมาก ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้สำรวมตั้งใจรับฟังคำแถลงของท่านทนายผู้มีเกียรติโดยความตั้งใจและด้วยความอดทน เพราะเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติงานทุกอย่าง ในการดำเนินคดีรวมทั้งการที่ทนายอีกฝ่ายหนึ่งได้แถลงนั้นด้วยด้ และก็ต้องอดทนต่ออิเลสที่หากว่าจะมากระทบอารมณ์นั้นบ้าง จากผลของการที่ได้รับฟังคำแถลงของฝ่ายจำเลยมาแล้ว ก็ขอสรุปเนื้อความทั้งหมดทั้งที่ส่วนดีและร้ายได้เป็น ๒ ประเภท คือ

ในส่วนที่ดีที่จะเว้นเสียมิได้ในการชมชอบก็คือ ในส่วนที่ทนายจำเลยได้พยายามยกข้อเท็จจริงจากหลักฐานการพิจารณาแท้ ๆ ขึ้นมาจำแนกแยกแยะทบทวน และชี้ข้อตำหนิแสดงออกให้ศาลเห็นว่าตรงนี้ไม่ควรรับฟัง ตรงนั้นไม่ควรรับฟัง อาทิเช่นว่าท่านทนายจำเลยได้นำรายงานการพิสูจน์ดินปืนของอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์หน้า ๑๑ มาชี้ให้ศาลเห็นว่า “เชื่อฟังไม่ได้เพราะเหตุอย่างนั้นอย่างนี้” นี้ประเภทหนึ่ง กับที่ท่านกล่าวข้อความนอกลำนวน กล่าวตำหนิบุคคล อาทิเช่นท่านผู้แถลงฝ่ายอัยการในตอนต้น ท่านประธานการสอบสวนอย่างนี้อีกประเภทหนึ่ง ในสองอย่างนี้ ในการแถลงประเภทแรกโดยหน้าที่ก็เป็นความจำเป็นที่พนักงานอัยการโจทก์จะต้องแถลงแก้ ส่วนประเภทหลังนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวแก่บุคคลเป็นส่วนตัวนั้น โจทก์จะขอให้ถ้อยแถลงนั้นเองเป็นการจารึกประวัติของคดีนี้ และได้จารึกอยู่แล้วว่า ใครเป็นผู้พูดผู้แถลง เพราะฉะนั้นก็ต้องปล่อยไป

ให้ปรากฏอยู่ในประวัติอยู่เองว่า ใครเป็นผู้แถลง แต่มีข้อความอย่างหนึ่งที่จะเว้นเสียมิได้ ในตอนที่ฝ่ายจำเลยได้แถลงรุกล้ำเข้าไปในหน้าที่พนักงานอัยการ กรมอัยการซึ่งเป็นกรมที่รับผิดชอบในฝ่ายคดีของแผ่นดิน เป็นผู้แทนปวงชนทั้งประเทศ ตามที่ท่านได้แถลงรุกล้ำเข้ามาในหน้าที่ของพนักงานอัยการ กรมอัยการก็เป็นความเสียใจจำเป็นที่จะต้องขอโอกาสแถลงแก้ไว้เพื่อความเข้าใจถูกให้แก่ประชาชน เพราะว่าคดีนี้เป็นคดีที่ประชาชนดูเหมือนเกือบจะทั่วประเทศ ส่นใจฟังข่าว และส่นใจติดตามมาฟังการพิจารณา แต่ที่จะแถลงนี้ก็เป็นส่วนน้อย ไม่มากมายอะไรนัก แถลงเพื่อรักษาเกียรติศักดิ์ของพนักงานอัยการซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิมจนบัดนี้ไว้เท่านั้นเอง.

โจทก์ตระหนักอยู่ว่า ในการแถลงด้วยวาจานั้น คู่ความอาจนำข้อความนอกสำนวนมาแถลงประกอบได้บ้าง แต่ข้อความหรือเรื่องนอกสำนวนนั้น ก็น่าจะจำกัดให้อยู่ภายในวงที่ใกล้เคียงหรือเป็นในเรื่องเปรียบเทียบ ยกตัวอย่างในเรื่องที่ใกล้ชิดกันเพื่อแถลงให้ศาลเห็นว่าสิ่งนี้ไม่ควรเชื่อเพียงไร เพราะอะไร หรือนอกจากนั้นเป็นข้อความที่ขยายความเข้าใจหรือความรู้สึกของสามัญชน สามัญสำนึก ที่ว่าข้อนั้นควรที่สามัญชนจะรู้สึกอย่างนี้ ถึงแม้การที่คู่ความนั้นจะแถลงนอกสำนวนไปบ้างก็เป็นการถูกในการที่แถลง แต่ว่าที่จะแถลงล้ำเกินอย่างอื่นนั้น ก็เหมือนกับวิ่งออกนอกทาง ชนโน่นชนนี่ ก็เป็นธรรมดาอาจชนเอาของแข็งทำให้บาดเจ็บก็ได้ โดยเหตุที่โจทก์ตระหนักเช่นนี้

ตลอดเวลาการดำเนินคดีนี้ ซึ่งเป็นเวลาร่วม ๓ ปี โจทก์จึงได้พยายามรักษาความยุติธรรมของการดำเนินคดีการพูด ไว้ด้วยความเป็นธรรม และโดยที่ระวังรักษาหน้าที่เช่นนี้ โจทก์ใคร่จะกล่าวในเบื้องแรกก็คือ ด้วยความตั้งใจอันแท้จริงที่จะปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ ด้วยความสุจริตยุติธรรม เพราะฉะนั้นพนักงานอัยการทุกคนเฉพาะอย่างยิ่งที่ดำเนินคดีนี้ ไม่ได้มีอคติหรือมีการโน้มเอียง ไม่ได้มีอุปาทานที่จะเอาเหตุส่วนตัวหรือบุคคลิกลักษณะของผู้ที่เป็นจำเลย หรือผู้มีอำนาจในการสั่งการมาเกี่ยวข้องแม้แต่น้อย เพราะเหตุว่าเราตั้งใจจะทำงานในหน้าที่มากเกินไป.

ข้อแถลงของทนายจำเลย ที่ได้แถลงไปแล้วทั้งหมดเป็นเวลาประมาณ ๙ ชั่วโมง เท่าที่โจทก์ได้กลั่นกรองดูแล้วนั้น มีสาระสำคัญที่จะกราบเรียนศาลเพื่อท้วงติงไว้บ้างประมาณ ๑๙ ข้อ ซึ่งได้ตั้งใจไว้ที่แรกว่าจะแถลงติงไปตามลำดับ ถ้อยแถลงอันไหนก่อนก็เอาอันนั้นก่อนจนจบ แต่โดยเหตุที่ตอนที่มีข้อความตอนหนึ่งที่กระผมได้กราบเรียนแล้วว่า ท่านทนายจำเลยได้กล่าวรุกล้ำเข้ามาในหน้าที่ของพนักงานอัยการ อันนี้ ด้วยความกรุณาของศาล ขอความกรุณาเป็นพิเศษพูดเสียก่อน เพื่อเกียรติศักดิ์ของพนักงานอัยการ และเพื่อความเข้าใจอันดีของประชาชนถึงการที่พนักงานอัยการดำเนินการปฏิบัติในทุก ๆ คดีรวมทั้งคดีนี้ด้วย.

มูลเหตุเมื่อวานนี้ตอนเย็นจวนจะเลิกแล้ว ทนายจำเลยแถลงมา

ได้ประมาณสัก ๑๕ ข้อ ก็ขอยกเรื่องพะยานโจทก์ซึ่งทนายจำเลยใช้คำว่าพะยานชุดเอกขึ้นมาพูด พะยานชุดเอกที่ว่าก็มีนายดี ฯ เจ้าคุณศรยุทธ ฯ นางสาวทองใบ ฯ ข้อที่ทนายจำเลยตั้งรูปว่า บุคคลทั้ง ๓ คนที่กล่าวมานี้เป็นพะยานเอกก็ใกล้ความจริง เพราะเหตุว่าพะยานเหล่านี้รู้เห็นด้วยตาและหูของตนเอง นับว่าเป็นประจักษ์พะยาน เพราะฉะนั้นเมื่อทนายจำเลยกล่าวว่าเป็นพะยานชุดเอก กระผมก็เกิดความตั้งใจฟังด้วยความเคร่งเครียด ก็อาจเป็นไปตามอาการกิริยา คือตั้งอกตั้งใจฟัง แต่เมื่อฟัง ๆ ไปแล้วข้อแถลงที่ว่าพะยานชุดเอกไม่ควรเชื่อด้วยเหตุผลอะไรบ้างนั้น ก็บังเอิญเหตุผลที่กล่าวนั้นน้อยเสียเหลือเกิน กรู้สึกว่าโล่งใจไปหน่อย เพราะฉะนั้นความเคร่งเครียดที่มีมาแล้วก็เกิดอาการหย่อนคลายลงไป เมื่ออย่างนี้เกิดขึ้นได้ ท่านทนายจำเลยอาจเข้าใจว่าผมยิ้มเยาะ ความจริงนั้นการยิ้มก็คือทำให้อาการเคร่งเครียดจะได้หย่อนผ่อนคลายลงไปบ้างเท่านั้น ท่านทนายจำเลยกรู้สึกไม่พอใจ ท่านจึงกล่าวว่า “พูดอะไร ๆ อัยการท่านก็ยิ้ม เรื่องมันไม่มีอะไร เรื่องมาถึงท่าน ๆ ก็พ้องไป ๆ อัยการพ้องคดีอย่างนี้ด้วยพะยานเพียงอย่างนี้ ประชาชนก็ตายหมด” ท่านว่าอย่างนี้ ถ้าหากว่าพังกันเล่นว่า กล่าวด้วยอารมณ์ร้อนก็ไม่เป็นไร แต่ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดเก็บเอาไปคิดแล้วกรู้สึกว่า อัยการดำเนินคดีอย่างที่ทนายจำเลยกล่าว อัยการจะเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างไร จะมีตายหมดอย่างที่ทนายจำเลยได้กล่าวหรือ ความข้อนี้กระผมอยากจะกราบเรียน

สักหน่อย ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น.

เบื้องต้นนั้น ทนายจำเลยกล่าวว่าพะยานชุดเอก ๓ คนนี้ เหลวเละเทะไม่ได้ความเลย ไม่ควรรับฟังเป็นอย่างยิ่ง แต่ว่าท่านให้เหตุผลอย่างไรบ้าง เหตุผลนั้นก็มีอย่างนี้ คือ สำหรับเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ทนายจำเลยวิพากษ์วิจารณ์ว่า ตามที่ให้การไปนั้นก็เพราะเหตุว่ามีความกลัว เพราะใคร ๆ ก็รู้ว่าในเวลานั้นเหตุการณ์เป็นอย่างไร ใคร ๆ ก็กลัวทั้งนั้น อีกประการหนึ่งท่านเจ้าคุณก็มีลูกมาก ถ้าเผื่อพลั้งพลาดก็หมดตัว เป็นห่วงลูก เพราะฉะนั้นก็ให้การตามที่โจทก์บันทึกมาแล้วประการหนึ่งแล้วพร้อมกันนั้นเอง ท่านก็ยกย่องพะยานโจทก์ว่าเป็นนายกสมาคมสมควรได้รับความเชื่อถือต่าง ๆ และท่านกล่าวว่า เมื่อพระยาศรยุทธ ฯ จำเป็นต้องให้การด้วยความกลัวเช่นนี้ ก็ไม่จำเป็นต้องถือเป็นสาระสำคัญ คำกล่าวเช่นนี้ทำให้รู้สึกว่าเหตุผลเพียงเท่านี้หรือที่ทนายจำเลยยกขึ้นมากล่าวตำหนิพะยานโจทก์ เหตุผลนิดเดียวว่าเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ให้การด้วยความกลัว จะเป็นความกลัวจริงหรือไม่ศาลได้นั่งพิจารณาเห็นอากัปกิริยาของเจ้าคุณศรยุทธ ฯ เห็นว่ามีหรือไม่ในการกลัวจนงก ๆ เงิ่น ๆ มีบ้างไหมที่พะยานตอบคำถามของศาลของทนายจำเลยด้วยปากคอสั่น ตัวสั่น หรือมีอาการอย่างไรที่ชี้ให้เห็นว่ากลัว กล่าวย้อนขึ้นไปถึงเวลาที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนปรากฏเด่นชัดว่า ไม่มีอะไรเลยที่พะยานต้องกลัวเกรงพระพิจิ ฯ ผู้ซึ่งเป็นประธานในการสอบสวนได้ให้โอกาสสารพัดอย่าง

แก่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ เป็นต้นว่าให้พักผ่อน ให้ไปพาคุณหญิงมาให้ปรึกษาอะไรเหล่านี้ เท่านี้หรือที่ทนายจำเลยกล่าวยกเหตุที่เจ้าคุณศรยุทธ ฯ ให้การด้วยความกลัว เหตุที่ไม่สมผลเท่านี้หรือที่ทนายจำเลยยกขึ้นเป็นข้อลบล้างคำพะยานโจทก์ปากนี้ฟังไม่ได้ ที่ท่านทนายจำเลยก็ได้กล่าววิจารณ์ไปถึงนายตี ฯ ว่า นายตี ฯ ไม่ควรฟังเท่าที่รวบรวมได้ คือว่า นายตี ฯ อ้างว่าเป็นคนมีหลักฐานนั้น ความจริงไม่จริงหรอก เดี๋ยวนี้อาศัยเกาะกินอยู่ที่สันติบาล ผมไม่คิดว่าผู้ฟังทั้งหลายจะรู้สึกว่าจะให้ถ้อยคำเช่นนี้เชื่อได้ เพราะเหตุว่าที่สันติบาลไม่มีใครเขาอยากจะไปอยู่ สันติบาลไม่ใช่กรมประชาสงเคราะห์ สันติบาลไม่เอาคนมาเลี้ยงเพื่อให้ใครเกาะกิน เพราะถ้าเป็นจริงอย่างที่ทนายจำเลยว่าอย่างนั้นแล้ว ที่สันติบาลก็เต็มไปด้วยคนกระจอกงอกง่อยเกาะกินเต็มไปหมดแล้ว เหตุผลข้อนี้เป็นเหตุผลที่น่าหัวเราะเพียงใด ทำไมจะอ้างว่าหลักฐานนายตี ฯ ไม่ดี จะว่าอาศัยเกาะกินอยู่ที่สันติบาล การที่นายตี ฯ อยู่ที่สันติบาลนั้นก็เป็นที่รับกันอยู่ว่านายตี ฯ เป็นพะยานเอกในคดีนี้ ทั้งนี้เพราะว่าที่นั่นให้ความคุ้มครองอย่างดี แน่นอนดีกว่าที่จะไปอยู่ที่อื่นซึ่งเป็นภัยแก่นายตี ฯ นี่เป็นเหตุผลของความจริงที่แท้ เพราะฉะนั้น ข้อที่ท่านทนายจำเลยยกขึ้นอ้างว่าหลักฐานไม่ดี ต้องไปเกาะกินก็เป็นเหตุผลที่น่าขบขันประการหนึ่ง.

ประการที่สอง ยกเหตุว่านายตี ฯ อ้างว่าจำท่านปรีดี ฯ ได้เคยเจอที่อยุธยาหนหนึ่งและที่งานวัดเบญจะ ฯ อีกหนหนึ่งนั้น ก็ไม่น่า

เชื่อ เพราะว่างานวัดเบญจะ ฯ ก็เพิ่งมีขึ้นเมื่อภายหลังสงคราม แต่เรื่องก่อนหรือหลังสงครามนี้เป็นข้อเท็จจริง และในข้อเท็จจริงนั้นก็ไม่มีการซักถามว่าก่อนหรือหลังสงคราม เพราะว่าก่อนสงครามก็มีซึ่งเวลานั้นเราเรียกว่างานรัชชกาลที่ ๖ ก็ไม่ผิด แล้วต่อมาวัดเบญจะ ฯ ก็มีงานอีก เพราะฉะนั้นข้อนี้เป็นเหตุผลที่รู้สึกว่าบางสักหน่อยที่ทนายจำเลยยกขึ้นหักล้างข้อที่ว่านายก ฯ จำท่านปรีดี ฯ ได้.

ประการที่สามที่คำหนิคำนายก ฯ ก็มีอยู่ว่า ทำไมจะต้องไปนั่งอยู่ข้างหน้าต่างแล้วได้ยินถ้อยคำของท่านปรีดี ฯ พูดถึงความลับเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องลำบากที่ว่าทำไมนายก ฯ จะต้องไปนั่งที่นั่น แต่ถ้าหากว่าจะอนุมานเอาตามมโนภาพศาลก็ไปดูที่เกิดเหตุแล้ว บ้านเจ้าคุณศรยุทธ ฯ ไม่ใช่บ้านใหญ่โตอะไร เข้าประตูบ้านก็ถึงต้นมะม่วง ใต้ต้นมะม่วงก็มีม้านั่ง ทางขวามือก็มีหน้าต่าง แล้วตรงหน้าต่างก็มีม้าหินลักษณะการที่มีแขกเข้าไปในห้องรับแขก นายก ฯ ก็จัดการรินน้ำชาให้แขกแล้วก็ออกมานั่งที่นอกหน้าต่างซึ่งก็ไม่ผิดวิสัยอะไร เพราะฉะนั้นเมื่อไม่ผิดวิสัยที่บุคคลธรรมดาจะพึงกระทำเช่นนี้แล้ว ทนายจำเลยยกเหตุแถลงเช่นนี้ขึ้นตำหนิก็ฟังไม่ได้ นี่ก็เป็นข้อที่ ๓ ที่ทนายจำเลยยกเหตุขึ้นกล่าว.

ประการที่ ๔ ตามคำให้การนายก ฯ ที่ว่า เดือน ๖ ข้างขึ้นมากเหลือเกิน อยู่ที่สระบุรีก็เดือน ๖ ข้างขึ้น อยู่ที่ลพบุรีก็เดือน ๖ ข้างขึ้น การประมาณวันเดือนก็ย่อมรู้อยู่แล้วว่า เราไม่ได้เอาความที่แน่นอน

ก็เป็นประมาณกัน เพราะฉะนั้นความผิดพลาดอาจเป็นได้บ้าง เดือน ๖ ข้างขึ้นกับเดือน ๖ ข้างแรมอาจมีได้บ้าง เพราะฉะนั้นตามที่ท่านทนายจำเลยยกข้อเล็กน้อยขึ้นตำหนิ ก็รู้สึกว่าเหตุผลบางอีกเหมือนกัน.

ประการที่ห้า บอกว่า นายดิ ฯ อ้างบอกว่า คนที่เข้าไปนั้นรูปร่างสูงท้วม ทนายจำเลยก็ยอมรับว่า คนสูงท้วมอาจเป็นนายเฉลียว ฯ แต่อีกคนหนึ่งที่นายดิ ฯ ว่าสูงโปร่งนั้น ทนายจำเลยยืนยันว่านายวัชรชัยไม่ใช่สูงโปร่ง รูปร่างนายวัชรชัย ฯ เป็นอย่างไรแน่ ความจริงไม่ปรากฏตามสำนวน รูปร่างนายวัชรชัย ฯ เป็นอย่างไรก็ไม่รู้ ก็รับรองไม่ได้.

มีเหตุ ๕ ประการนี้เท่านั้นที่ทนายจำเลยได้ยกขึ้นตำหนิ นอกจากนั้นก็พูดไปพูดมาบอกว่ามากมายกว่านั้น แต่ว่ามากมายอย่างไรก็ไม่ทราบ เพราะไม่ได้ยกขึ้นพูด.

เมื่อตำหนิคำพระยาศรยุทธ ฯ กับนายดิ ฯ เสร็จแล้วก็มาถึงเรื่องนางสาวทองใบ นางสาวทองใบ ฯ ผู้นี้ทนายจำเลยก็ติอยู่ข้อเดียวว่า ทำไมนางสาวทองใบไม่เคยเห็นหน้าจำเลยมาก่อนก็เกิดจำกันได้ ความจริงเรื่องความจำของบุคคลนั้น ก็เป็นของธรรมดาของแต่ละคน บางคนก็มีความจำดี บางคนก็มีความจำไม่ดี แต่สำหรับนางสาวทองใบ ฯ ที่ว่าจำได้นั้น ไม่ใช่จำได้หมด นางสาวทองใบ จำนายเฉลียวได้คนเดียว จะตำหนิคำนางสาวทองใบเพียงเหตุเท่านี้ก็ไม่น่าฟัง เมื่อวานนี้ตอนเย็นท่านทนายจำเลยยกขึ้นตำหนิว่าเหลวแหลกมาก แต่

คำว่าเหลวแหลกเท่าเหตุผลที่ยกขึ้นพูด ก็ไม่เห็นมีน้ำหนักที่จะหักล้างได้อย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าพเจ้าก็คลายความเคร่งเครียดที่ตั้งใจไว้แต่แรก เหตุผลไม่มีอะไรเลย ความเคร่งเครียดนั้นก็ลดไม่ได้ที่จะยิ้มออกมา แต่ว่าการยิ้มนั้นเป็นการยิ้มอย่างมิตรภาพ ไม่ใช่ยิ้มอย่างชวนวิวาท แล้วท่านทนายจำเลยก็ถือเอาเป็นเหตุว่า ท่านอัยการก็ยิ้ม ๆ ๆ หลายหน ไม่มีอะไรมีเท่านี้ต้องพึ่งไปหมดอย่างนั้น ถ้าขืนพึ่งอย่างนี้ประชาชนตายแน่ ขอความกรุณาศาลผู้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมคิดดูเถิดว่า อัยการมีมาตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก ๆ ซึ่งเป็นเวลาประมาณ ๔๐ กว่าปี ถูกหลานเรามีมา ก็ยังไม่เคยปรากฏว่าอัยการได้เคยทำให้ใครเดือดร้อนหรือทำอะไรบกพร่อง ที่น่าหากว่าจะเป็นอย่างท่านทนายจำเลยกล่าว ท่านก็ว่าว่าอัยการมีแต่จะก่อความเดือดร้อน หลักฐานไม่มีเอามาพึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีนี้ตามที่พนักงานอัยการพึ่งคน ๓ คนนี้ไม่ใช่แต่หลักฐานไม่มี พะยานโจทก์อีก ๓ คนนี้ก็ได้ใช้ความเป็นธรรมใคร่ครวญแล้ว และไม่ใช่แต่พะยานโจทก์ชุดนี้เท่านั้น ยังมีพะยานอื่นอีกหลายชุด เช่นชุดพิสูจน์ปืนชุดพิสูจน์ดินปืน พิสูจน์พระบรมศพ นอกจากนั้นก็ยังมีอีกหลายอย่างซึ่งได้พิสูจน์กันมาตั้ง ๓ ปีแล้ว แล้วทำไมจะมารวบรัดเอาว่าอัยการพึ่งอย่างนี้ประชาชนตายหมด คดีนี้จำเลยก็ไม่ใช่มีแต่นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ นายเฉลียว ฯ เท่านั้น ยังมีพระยาอนุรักษ์ ฯ และนายชอุ่ม ฯ อีก ซึ่งอัยการก็ไม่ได้พึ่ง เมื่ออย่างนี้จะว่าอัยการพึ่งคดีหลับหู

หลับตาอย่างไร ที่ผมกราบเรียนมานี้ กราบเรียนเฉพาะคดีนี้ เพื่อประกอบการพิจารณาได้โดยรอบคอบ กระผมอยากจะเสนอให้กว้างขวางออกไปอีกดังนี้.

ตามสถิติของกรมอัยการในปี พ. ศ. ๒๔๙๒ อัยการได้รับคดีทั่วทั้งประเทศรวม ๒๐๒,๑๔๙ เรื่อง ในจำนวนนี้อัยการฟ้องศาล ๕๕,๘๘๐ เรื่อง ปล่อยไม่ฟ้อง ๑๔๖,๒๖๙ เรื่อง ตามสถิตินี้จะเห็นได้ว่าอัยการไม่ใช่เกิดมาก็ฟ้องคนไปหมด เพราะฉะนั้นถ้าพิจารณาเห็นว่าไม่มีหลักฐานก็ปล่อยไปไม่ฟ้อง ดังจะเห็นได้จากสถิตินี้ว่าคดีที่อัยการสั่งไม่ฟ้องเกินครึ่ง อย่างนี้ก็ขอได้พิจารณาว่า อัยการฟ้องอย่างหลับหูหลับตาหรือ ทีนี้เรากลับมาดูสถิติที่อัยการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป สถิติในปี ๒๔๙๒ บอกว่าฟ้องคดีต่อศาล ๕๕,๘๘๐ ราย อัยการชนะ ๕๑,๙๒๖ เรื่อง อัยการแพ้ ๓,๕๐๓ เรื่อง เมื่อคิดดูเป็นเปอร์เซ็นต์ตามสถิตินี้ กล่าวก็ปรากฏว่าอัยการชนะ ๙๓ เปอร์เซ็นต์ ที่อัยการแพ้มีเพียง ๗ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น เช่นนี้ก็เห็นได้ว่าเป็นจำนวนน้อยแล้ว แต่ถ้าเราลองจำแนกลงไปอีกว่า ที่แพ้นี้ก็เป็นแพ้ด้วยข้อกฎหมายเสียบ้าง ก็เป็นอันว่าโดยข้อเท็จจริง อัยการแพ้ไม่ถึง ๗ เปอร์เซ็นต์เหล่านี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น เมื่อได้พิจารณาดูสถิติคดีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ จะเห็นได้ว่าอัยการไม่ใช่จะฟ้องไปโดยหลับหูหลับตา.

ทีนี้ข้อที่ทนายจำเลยกล่าวว่า อัยการทำงานอย่างนี้ประชาชนตายหมด เมื่อดูสถิติอีกทีหนึ่ง ฟ้องห้าหมื่นกว่ารายมีคนติดคุกกี่คน

ตามสถิติปรากฏว่าอัยการฟ้องศาลลงโทษไปนั้น เป็นเหตุให้พลเมืองทั้งประเทศต้องตกเป็นนักโทษติดตะราง ๘๗,๘๒๙ คน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนพลเมือง ๒๐ ล้านก็ได้เพียง .๔๕ เปอร์เซ็นต์ ยังไม่ถึงครึ่งเปอร์เซ็นต์ ในจำนวนนักโทษแปดหมื่นกว่าคนนั้น ถ้าจะมีผู้กล่าวว่าที่ถูกฟ้องเพราะอัยการฟ้องเอา ๆ อย่างนี้จะมีสักกี่คนก็ไม่ทราบ แต่เมื่อรวมสถิติทั้งหมดมีเพียง .๔๕ เปอร์เซ็นต์ ของประชาชนทั้งประเทศเท่านั้น ข้อที่ทนายจำเลยกล่าวเช่นนี้เป็นการสมควรแล้วหรือ สถิติที่ยกมากล่าวนี้เป็นปี ๒๔๙๒ เพราะเหตุว่าสถิติในปี ๒๔๙๓ กำลังรวบรวมยังไม่เสร็จ.

ตามเหตุผล โดยเฉพาะคดีนี้และเหตุผลทั่วไปซึ่งเป็นสถิติที่ยกมากราบเรียนนี้ คงจะเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า การดำเนินงานของอัยการนั้นเป็นไปประการใด.

ในระยะเวลาใกล้ชิดนี้เองมีคดีใหญ่ ๆ เกิดขึ้นถึงสี่คดี ประจักษ์แก่ประชาชนแล้ว คดีใหญ่ ๆ เหล่านั้นมีบุคคลสำคัญอยู่กี่คน ก็ประจักษ์แก่ประชาชนอยู่แล้ว ในคดีสำคัญ บุคคลสำคัญเหล่านั้นที่อัยการได้ฟ้องไปก็มีไม่ฟ้องก็มี แต่ไม่จำเป็นต้องกล่าวนามว่าที่ไม่ฟ้องนั้นคือใคร ถ้าผู้ใดสงสัยเชิญสอบถามผมได้ แล้วการที่อัยการกระทำไปเช่นนั้น อัยการได้อะไรบ้าง ถ้าเหนื่อยแล้วได้อะไรก็เป็นข้อที่น่าคิดอยู่ แต่ไม่ได้อะไรเป็นการทำตามหน้าที่ เราไม่ได้อะไรเลยเหนื่อยเปล่า ๆ เท่านั้นเอง แต่ว่าโดยที่เป็นหน้าที่จะต้องกระทำก็ต้องกระทำ กระผม

ขอกราบเรียนเท่านี้เพื่อที่จะแก้ความข้องใจที่ว่า อัยการได้ทำงานไปชุ่ย ๆ อย่างที่ทนายจำเลยกล่าวเมื่อวานนี้ ถ้าหากว่าท่านทนายจำเลยมีเจตนาจะสัพยอกก็ขอขอบคุณที่ท่านได้สัพยอกจนกระทั่งข้าพเจ้าได้มีโอกาสมากล่าวในที่นี้ ถ้าไม่มีใครกล่าวขึ้นหรือสัพยอกขึ้นข้าพเจ้าก็ไม่มีโอกาสกล่าวได้ แต่บังเอิญท่านทนายจำเลยมากล่าวเพื่อให้โจทก์แถลงก็เป็นที่ขอบพระคุณ แต่ถ้าท่านกล่าวด้วยอารมณ์ก็ขอให้ท่านใช้ความเป็นธรรมไตร่ตรองตามเหตุผลที่กระผมได้กราบเรียนมานี้ด้วย.

ที่นี้เข้าไปในปัญหาโดยตรง เรื่องนอกสำนวนเลิกพูดกันเสียที่เข้าไปในเรื่องที่ทนายจำเลยแถลงการณ์เป็นข้อ ๆ ไป ในประการแรกที่เดียวคงจำกันได้ว่า ท่านทนายจำเลยได้กล่าวถึงเรื่องการเมือง การปกครองแบบสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ การปกครองแบบเผด็จการประชาธิปไตย มากมายด้วยความเร่าร้อนอย่างเต็มที่ ในเรื่องการเมืองเหล่านี้ กระผมก็รู้สึกว่าไม่ค่อยจะมีความรู้นัก เพราะเหตุว่ากระผมไม่เคยเป็นนักการเมือง แต่ก็ขอกราบเรียนได้เพียงเท่าที่ปรากฏในทางสำนวน.

ประการแรกมีปรากฏในสำนวนหรือเปล่า เมื่อวานนี้ที่ท่านทนายจำเลยได้กล่าว ส่วนมากที่อธิบายสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอย่างไรแล้วถ้าเป็นเผด็จการอย่างไร แล้วประชาธิปไตยอย่างไรนั้น ไม่มีในสำนวนการพิจารณาของศาลนี้เลย ที่แน่นอนที่เดียวก็แปลว่ามีแต่ที่จำเลยได้ให้การแล้วว่า เรื่องนี้เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเมือง และพยาน

โจทก์นำสืบนั้นเป็นนักการเมืองก็มี ท่านยกตัวอย่างเช่น จอมพล และนายควง และคนอื่น ๆ ก็มีอีกหลายคนที่จำเลยนำสืบ แต่ที่กล่าวมาแล้วไม่ใช่เป็นเรื่องที่อยู่ในสำนวนที่จะเอามาเพื่อเป็นที่โน้มน้าวให้เห็นว่าคดีนี้มีการกลั่นแกล้งป้ายสีกัน เป็นที่น่าเสียดายที่เรื่องนี้ทนายจำเลยได้ตั้งรูปคดีไว้เป็นไปในทางการเมืองอย่างเห็นชัด แต่ทำไมเวลาที่สืบพยานโจทก์ จำเลยไม่มีการซักถามในเรื่องเหล่านี้ และทั้งเวลาที่มีการสืบพยานจำเลย ทำไมไม่แสดงให้เห็นชัดว่าป้ายสีกันอย่างไร นายอะไรเป็นคนป้ายสีให้กับนายอะไร ในฐานะที่เป็นนักว่าความด้วยกันขอแสดงความเสียใจด้วยที่ทนายจำเลยไม่นำสืบให้ประจักษ์ออกมา.

สำหรับจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เราก็รู้อยู่ว่าเป็นอย่างไร เป็นนักการเมืองมือไหน ตั้งแต่ขั้นแรกเริ่มเข้ามาเบิกความเป็นพยานโจทก์ ทนายจำเลยก็ควรจะถามซักไซร้หากว่าตนประสงค์จะต่อสู้เช่นนั้น แต่จอมพลไม่เคยถูกถามในเรื่องการเมืองเป็นข้อสำคัญเลย มีแต่กระแนะกระแหนไปว่า รัฐประหาร เมื่อทำแล้วท่านได้รับช่วงต่อมา แต่ที่ท่านจะถามไปว่า ท่านกับนายปรีดี ฯ โกรธกันใช่หรือไม่ หรือเหตุผลในทางการเมืองเป็นอย่างไรที่ทนายจำเลยว่า จำเลยในคดีนี้ได้ถูกป้ายสีในทางการเมืองอย่างไร ท่านก็ไม่ได้แสดงให้ศาลเห็นว่าจำเลยถูกป้ายสีในทางการเมือง เป็นที่น่าเสียดายเพราะไม่ปรากฏในสำนวนเลย แล้วท่านจะเอาเรื่องอื่น ๆ มาพูดเช่นนี้ก็เป็นที่จนใจไม่รู้

จะมีอะไรมาแก้ เพราะถ้านำมากล่าวแก้ก็เป็นเรื่องนอกตำนวนเกินไป.

ครั้นเมื่อนายควง มาสืบเป็นพะยานโจทก์ก็ไม่ได้ถามว่า นายควงเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกต่อจากรัฐประหารเสร็จ ไม่ได้ถามถึงเหตุผลทางการเมืองเหล่านี้ โจทก์ไม่ได้ตั้งปัญหาเลยทีเดียวว่าเรื่องนี้ต้องไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่ว่าเรื่องการเมืองไม่ใช่ขนชื่อว่าการเมืองก็เป็นการบ้ายสีกันโดยนักการเมืองไปหมด เราต้องตั้งตัวเป็นกลางว่าทุกอย่างเป็นไปอย่างธรรมดา แต่ถ้าจะต่อสู้ว่าเรื่องนี้เกี่ยวกับการเมืองอย่างไรก็สืบมาดิ ใครบ้ายสีท่านก็มิได้กล่าวไว้.

โจทก์ขอประทานกล่าวว่า เรื่องที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ถูกลอบปลงพระชนม์นั้นไม่มีปัญหาเลย ตามปรกติมักปรากฏว่า เป็นเรื่องการเมืองโดยแท้ เรื่องประวัติศาสตร์ก็ปรากฏว่า แม้แต่ประเทศเราหรือแม้แต่ประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย การที่พระเจ้าแผ่นดินถูกลอบฆ่าก็เป็นที่ทราบดีว่าเป็นเพราะเหตุใด ยกตัวอย่างในประเทศอังกฤษพระเจ้าชาร์ลที่ ๑ ถูกจับปลงพระชนม์ ในฝรั่งเศสพระเจ้าหลุยที่ ๑๖ ในประเทศสก็อตพระนางแมรี่ถูกประหารเหล่านี้ ก็เรื่องการเมืองในรัสเซียพระเจ้านิโคลาสถูกประหารก็เรื่องการเมือง แล้วครั้งสำคัญที่ก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ อาร์ชดยุคเฟอร์ดินันถูกฆ่าตายที่เซอร์เบีย และยิ่งกว่านั้น ปรินซิบผู้ยิงเข้าไปยิงในขณะที่ฝูงชนหนาแน่นและมีทหารรักษาพระองค์อยู่รอบ ๆ สมมติว่าคดีนี้จะเป็นเหมือนตัวอย่างนั้น ทนายจำเลยก็จะกล่าวว่า ใครจะไปทำเช่นนั้น เพราะ

ทหารอยู่ออกเต็ม แตะฝูงชนหนาแน่น แต่ทุกอย่างที่ปรากฏเช่นนี้ ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองทั้งสิ้น ที่ยกมากล่าวเป็นเรื่องต่างประเทศ สำหรับในประเทศเราก็มีพระยอดฟ้าถูกถอดปลงพระชนม์โดยขุนวรวงศา ตัวอย่างอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นการอ้างอิงกับเหตุการณ์ในการที่พระเจ้าอยู่หัวถูกถอดปลงพระชนม์ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองดังที่ผมได้กราบเรียนมาแล้ว ส่วนที่ว่าการเมืองเป็นเพราะเหตุอะไร ก็เป็นเรื่องที่โจทก์ได้สืบพยานปรากฏมาแล้ว และจำเลยจะสืบแก้ก็สืบแก้ได้ แต่เมื่อจำเลยไม่สืบแล้วจะมาขอแก้โดยแต่เพียงกล่าวว่าเป็นเรื่องบ้ายสีกันดอย ๆ ดังนี้ ก็รู้สึกไม่เป็นเหตุผลที่สมควรที่ศาลจะพึงฟังได้.

ทีนี้ในข้อที่ ๒ ตามที่จำเลยกล่าวว่า ในการที่ไม่ได้มีการตรวจพระบรมศพในวันนั้น ก็เพราะเหตุว่าเชื่อหลวงนิตย์ ฯ ที่จำเลยกล่าวว่าเพราะเชื่อหลวงนิตย์ ฯ ไม่ได้มีอยู่ในสำนวนเลย มีแต่ว่าท่านปรีดี ฯ ถามว่าจะออกแถลงการณ์ว่า สวรรคตเพราะพระนาภีจะได้หรือไม่ หลวงนิตย์ ฯ บอกว่าไม่ได้ เพราะฉะนั้นข้อความที่ทนายจำเลยกล่าวในข้อนี้ก็ไม่มีเหตุผล และไม่มีปรากฏในสำนวน ยิ่งกว่านั้นการที่พระเจ้าแผ่นดินต้องสวรรคตทั้งพระองค์เช่นนี้ อย่างน้อยที่สุดมหาดเล็กจะถอยนวดอยู่ได้หรือ อย่างนี้เป็นไปได้หรือ ครั้งสมัยโบราณก็ ๗ ชั่วโคตรเลย ผมไม่อยากจะกราบเรียนอะไรมาก เพราะมีเหตุผลที่จะแสดงให้เห็นปรากฏพฤติการณ์ในการพิจารณาดังได้แถลงไว้แต่ตอนต้นแล้ว.

ที่นี้มาถึงเรื่องการตั้งศาลกลางเมือง ทนายจำเดยแถลงบอกว่าจะทำอย่างไรเมื่อประชาชนเขาดื้อกันทั้งบ้านทั้งเมืองว่าพระเจ้าอยู่หัวถูกปืนข้างหลังทดุออกข้างหน้าท่านทนายจำเดยแถลงบอกว่า การที่ตั้งศาลกลางเมืองเป็นทางออกทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นการที่นายกได้ตั้งศาลกลางเมืองขึ้นในสมัยนั้นก็เพื่อเป็นทางออกเพื่อให้ประชาชนตระหนัก ว่าความจริงแท้แค่ไหนเป็นอย่างไร ถ้าหากพูดเพียงเท่านี้ก็น่าฟังอยู่ เพราะว่าเหตุเกิดขึ้นเช่นนั้นแล้วก็ควรจะสืบสาวเรื่องราว แต่ความจริงแท้ที่ปรากฏในสำนวนไม่ใช่เช่นนั้นยังปรากฏต่อไปว่า ที่ตั้งศาลกลางเมืองขึ้นนั้น ไม่ใช่ศาลที่ทำงานโดยลำพังโดยอิสระ แต่มีการควบคุมกันในข้อซักข้อถาม ซึ่งปรากฏในสำนวนแล้ว แล้วนอกจากนั้นยังมีการต้มหมอเสียอีกว่า มีคำสั่งว่าวันที่ ๒๙ ประธานศาลต้องการพบ ซึ่งวันนั้นเป็นวันประชุมของหมอก็เลยไม่ได้ประชุมกัน แต่เมื่อหมอมาพบประธานศาลแล้ว ก็ไม่เห็นมีเรื่องอะไร เหตุที่ว่านั้นยังมีอีกมาก ซึ่งจะไม่ยกมากล่าวในที่นี้ซ้ำอีก แต่คงจะเป็นที่เห็นชัดว่าการตั้งศาลกลางเมือง ไม่ได้ทำไปโดยเจตนาดี

ที่นี้มาถึงเรื่องทนายจำเดยคัดค้านในเรื่องสบัสซัม ท่านทนายจำจำเดยกล่าวว่าตามตำราที่ได้อ้างไว้ปรากฏว่าสบัสซัม ตำราก็ไม่ได้ยืนยันเป็นที่แน่นอนนัก เราดูว่าคำกล่าวของทนายจำเดยกล่าวเช่นนี้เป็นความจริงหรือไม่ในเรื่องสบัสซัม ตำราอังกฤษเขาว่าอย่างไร ตามคำหมออวยปรากฏว่าตามหนังสือของเซ่อรสมิท ฉบับปี ค. ศ. ๑๙๒๙

หน้า ๒๔ บอกว่ามันอาจจะเป็นไปได้ ส่วนหนังสือเทดเด่อร์ที่กล่าวว่าสปัสซัมเป็นที่ไม่แน่นอนนักนั้น เป็นหนังสือที่แต่งไว้นานแล้ว เป็นเรื่องที่ได้กล่าวไว้นานแล้วประมาณ ๑๐ ปีเศษ เป็นแต่เขาบอกว่าได้พบสปัสซัมในเวลาเช่นไร

ที่นี้ที่ท่านทนายจำเลยกล่าวว่า หมอทั่ว ๆ ไปก็มารู้สึกว่าก่อนที่มีการตั้งศาลกลางเมืองไม่ได้สนใจเรื่องสปัสซัมซึ่งเพิ่งมาสนใจภายหลังตั้งศาลกลางเมืองแล้ว แล้วได้กล่าวว่า หมอชุบเองก็ไม่เคยได้ศึกษามาหรือไม่เคยจะสนใจในทางนี้ ที่นี้ตามคำของหมอชุบตามที่ได้จดไว้ก็มีว่า หมอชุบนั้นมีความรู้ทางนิติเวชวิทยาและได้เริ่มศึกษาในทางนิติเวชวิทยาและเรื่องสปัสซัมก็ได้ศึกษาและมีเอกเซอร์ด้วย

ในข้อที่ทนายจำเลยได้กล่าวว่าหมอไม่ได้สนใจเรื่องสปัสซัมมาก่อนก็สืบสวรรคตข้อนี้โดยการสอบสวนของตำรวจที่ศาลกลางเมืองก็เพราะไม่ได้ถามเรื่องนี้ ปัญหาเรื่องสปัสซัมจึงมิได้มีการกล่าวกัน หมอชุบก็ได้ให้การแก้ปัญหาเรื่องนี้ไว้แล้ว เพราะฉะนั้นที่ท่านทนายจำเลยยกเรื่องสปัสซัมขึ้นมากล่าวยังไม่เป็นหลักฐานที่พอจะเชื่อถือได้ และตำหนิในเรื่องหมอชุบ กระผมขอกราบเรียนให้ทราบด้วย

ต่อจากปัญหาในเรื่องสปัสซัมก็มาถึงในข้อใหญ่ที่ทนายจำเลยได้ใช้เวลาและสมองในการคิดค้นเกี่ยวกับในเรื่องพิสูจน์ปืนมาก รวมทั้งได้วิพากษ์วิจารณ์คำให้การของดร. จ่าง ฯ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ในเรื่องนี้ด้วย ก่อนที่ทนายจำเลยจะได้ตำหนิว่าผลของการตรวจปืนเพื่อ

ให้ในเตรดในไตรด์ให้เป็นที่แน่นอนรับฟังไม่ได้นั้น ทนายจำเลยก็กล่าวพาดหัวก่อนว่า ดร. จ่าง ฯ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ พยานโจทก์นั้นเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวมาก อุตส่าห์ทำการสอบค้นหาหลักฐานจะพิสูจน์ว่าปืนกระบอกของกลางได้ใช้ยิงมาก่อนวันเกิดเหตุ ซึ่งการสอบค้นอย่างนี้ไม่เคยทำกันมาก่อน ๆ เลย ตามที่ทนายจำเลยกล่าวเช่นนั้นก็เพื่อจะแสดงให้เห็นเป็นไปในทำนองว่าเพราะเหตุแห่งความจงรักภักดีนี้เป็นประการหนึ่ง ที่เป็นชนวนทำให้ ดร. จ่าง ฯ พยายามคิดค้น พยายามหาเอาจนได้ว่าปืนของกลางไม่ใช่เป็นปืนที่ใช้ในวันเกิดเหตุเรื่องของความจงรักภักดีนี้ทนายจำเลยได้กล่าวอีก ๒ ครั้งในคำของ ดร. จ่าง ฯ ครั้งสุดท้ายเมื่อเช้าวานนี้ทนายจำเลยก็ยังได้กล่าวถึงเรื่องนี้อีก ว่าการที่พยานได้ให้การในคดีก็ตาม ก็เป็นเรื่องของบุคคลที่มีความจงรักภักดี ทนายจำเลยแสดงความกังวลห่วงใยว่า ถ้าทุกคนเอาความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์มาเป็นเหตุแล้ว ก็อาจจะให้เกิดความโน้มเอียงจากความจริงแท้ไปได้ เพราะฉะนั้นในเรื่องที่ทนายจำเลยพูดนี้ก็ใคร่จะขอถือโอกาสชี้แจงให้หมดความกังวลใจเสียในโอกาสนี้ก่อน

อันความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์นั้น พูดกันไปทำไมมีเป็นเรื่องแน่นอนว่าเราท่านทุก ๆ คนล้วนแต่มีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ด้วยกันทุก ๆ คน เรื่องนี้ทุก ๆ คนก็ย่อมรู้แล้วว่าความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์นั้นเป็นสันดานของคนไทยที่จะห้ามไม่ได้

ส่วนดานนั้นก็ได้มาจากบรรพบุรุษและการอบรม การอบรมนั้นเมื่อเป็นเด็กไปโรงเรียนเวลาเช้าก่อนเข้าห้องเรียน ก็ ข้าวรพุทธเจ้าเลิกเรียนก็ข้าวรพุทธเจ้าเรื่องความจงรักภักดียอมรับกันทุกคน เรายอมรับโดยไม่มีใครเลยแม้ท่านทนายจำเลยเอง ก็คงรับว่าท่านมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาล แต่ในเรื่องความจงรักภักดีนี้ความเป็นผู้มีคุณธรรมของปวงชนย่อมประกอบด้วยสิ่งอื่น ๆ อีกหลายประการเป็นต้นว่า หิริโอตัปปะ ความละอาย ความเกรงกลัว ต่อบาป สติสัมปชัญญะ ความรู้สึกตน ความรู้สึกในหน้าที่การงานที่ต้องกระทำ เพราะฉะนั้น ทุกคนแม้จะมีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ แต่ความจงรักภักดีนั้นก็หาใช่เป็นเหตุทำให้ หิริโอตัปปะ สติสัมปชัญญะของมนุษย์ซึ่งทรงไว้ซึ่งความเป็นมนุษยธรรมเอนเอียงไปได้ ถ้าหากว่าจะมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ วรรคตได้รุนแรงจนกระทั่งเป็นเหตุให้ทนายจำเลยตั้งข้อเป็นห่วงถึงอย่างนั้นแล้ว เกือบจะกล่าวได้ว่าจำเลยเหล่านี้น่ากลัวว่าจะไม่ได้เข้ามานั่งในที่นี้บางคนอย่างนายชิต ฯ เมื่อตั้งศาลกลางเมืองเวลาจะไปศาลตำรวจก็ต้องป้องกันไว้อย่างแข็งแรง ความจงรักภักดีต้องประกอบด้วยความเกรงกลัวต่อบาป ความมีสติสัมปชัญญะ ความชนะใจคือเป็นหน้าที่ที่เราจะต้องรู้จักว่าอะไรเป็นหน้าที่ที่เราจะต้องทำหน้าที่ที่เราจะต้องสืบสวนค้นคว้า ทุก ๆ คนที่ทำงานนี้ถึงแม้จะมีความจงรักภักดีเพียงใดแต่ความจงรักภักดีนั้นจะต้องอยู่เหนือกิจการในหน้าที่อันจะต้องกระทำ ส่วนความ

ตั้งใจในหน้าที่ของผู้ใดมีความใคร่ที่จะคิดค้นมากเท่าไร ก็เป็นเรื่องของแต่ละคนไป ยกตัวอย่างเช่นว่าประชาชนทั้งประเทศนี้ทุกคนต่างก็มีความจงรักภักดีต่อในหลวงทุกคน เมื่อทราบข่าวสวรรคตต่างก็โศรกเศร้าและสนใจใครทราบความจริงในสาเหตุการสวรรคต ต่อมาได้มีการสืบสวนเพื่อคลี่คลายความจริงในเรื่องนี้ จนถึงได้มีการฟ้องร้องและประชาชนทุกคนก็สนใจในคดีนี้ แต่ความสนใจความใคร่รู้ดังว่านี้ยังมีมากน้อยกว่ากัน บางคนอยู่กับบ้านมีความสนใจก็ได้ทราบโดยข่าวสารและทราบบอกเล่า แต่บางคนก็สนใจถึงแก่เสียสละการทำมาหากิน ธุระการงานมานั่งฟังการพิจารณาถึงที่ศาลนี้ดูตัวอย่างที่ท่านหญิงพระองค์นี้ (ผู้แถลงหมายถึง ม. จ. หญิงพระองค์หนึ่งซึ่งทรงมาฟังการพิจารณาทุกนัด และขณะแถลงท่านได้ประทับอยู่ในศาลด้วย) ในการพิจารณาคดีมาฟังไม่มีขาดแต่ประชาชนผู้สนใจถึงขนาดเหล่านี้หรือท่านหญิงพระองค์นี้ จะได้มีความตั้งใจอยากให้จำเลยถูกลงโทษกระนั้นหรือทุกคนคงไม่ได้มุ่งหมายเช่นนั้น ทุกคนที่อยากมาเห็น อยากมาฟัง ก็เพราะความใคร่เห็นด้วยตาตนเอง ใคร่ได้ยินด้วยหูตนเอง แม้ในการแถลงปิดคดีนี้ทุกคนที่อุตส่าห์มาอยู่ ณ ที่นี้ก็ใคร่จะรู้ว่าเขาจะแถลงอย่างไรจะลงโทษอย่างไร ประชาชนทุกคนถึงแม้จะมีความจงรักภักดี แต่ว่าเป็นการแน่นอนเหลือเกินประชาชนทุกคน เขาไม่ใช้ความจงรักภักดีเพื่อที่จะเอาผู้ที่มิได้กระทำผิดมาใส่คุกใส่ตรางหรือประหารชีวิต ยิ่งพนักงานอัยการด้วยแล้วหากว่าจำเลยทั้ง ๓ คนถูกลงโทษคือถูกประหารชีวิต ข้าพเจ้าเองก็

พลอยสลดใจไปด้วยในส่วนที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง แต่ถ้าเผื่อว่าจำเลย ๓ คนหลุดพ้นไป ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้มีมนุษยธรรม เมื่อศาลฟังว่าเขาเป็นคนบริสุทธิ์ข้าพเจ้าเองก็มีความยินดี อุทาหรณ์เหล่านี้แยก ให้เห็นความจงรักภักดีกับความรู้สึกในมนุษยธรรมให้เห็นได้ฉันใดการที่ ดร. จ่าง ฯ ได้กระทำไปนั้นถูกหรือที่พยานได้ให้การไปแล้วก็ดี ก็เป็นที่เห็นได้ว่าความจงรักภักดีนั้นอยู่คนละประเด็นกับการที่ต้องทำตามหน้าที่และความรู้สึกในคุณธรรมที่มนุษย์เรา ๆ ท่านย่อมมีอยู่ด้วยกัน ขออย่านำมาปะปนกันกล่าวทับถมเช่นนั้น การที่ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนี้ ก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าความจงรักภักดีเป็นอีกเรื่องหนึ่งไม่ใช่เป็นอุปาทานหรือจะมีอำนาจชักจูงบุคคลที่มีความจงรักภักดีดังว่าให้เห็นอะไรก็ใส่ร้ายเสียเลยไม่ใช่อย่างทนายจำเลยพูด ข้าพเจ้าขอโทษ ท่านทนายจำเลยเองข้าพเจ้าก็กล้าพูดว่าท่านเองก็มีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์เห็นจะไม่มีผู้ใดว่าท่านไม่จงรักภักดี แต่การที่ท่านเข้ามารับความแก้ต่างให้จำเลยทั้งสามคนว่าเป็นผู้ไม่ได้กระทำผิดนั้น มีประชาชนคนไหนเขาเคยว่าท่านบ้างไหม ว่าการกระทำของท่านเช่นนี้ไม่เป็นการแสดงความจงรักภักดี ท่านคิดหรือไม่ว่าทำไมเขาไม่ว่าเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะเขามีความคิดได้ดีว่าการที่ท่านทำไปเช่นนั้นเป็นหน้าที่ของท่าน ๆ ได้ทำไปตามหน้าที่มนุษย์ผู้ครองความเป็นธรรมเขาย่อมทำกัน การพูดกดดันกันอย่างนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นเด่นชัดได้ว่า เรามีความจงรักภักดีกันทุกคน และเราอย่าเอามาพูดกันโดยวิธีเอามูลฝอยมาสุมใส่ อย่าเอาฝอยอันนี้ไปใส่เข้าไป

ในส่วนบุคคลหรือในราชการส่วนใดส่วนหนึ่ง ว่าไม่มีความจงรักภักดีแล้วจำเลยผิด ไม่ใช่อย่างนั้นนี่เป็นประการแรกที่ทนายจำเลยแถลงว่าไม่ควรรับฟังคำ ดร. จ่าง ฯ เป็นเหตุผลประการหนึ่ง

ทีนี้ในเหตุผลต่อไปก็ถึงเหตุผลที่เป็นหลักฐานแท้ ๆ คือในเรื่องรายงานการพิสูจน์ในเตรดของ ดร. จ่าง ฯ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ กระผมรู้สึกว่าท่านทนายจำเลย ได้ใช้ความสามารถตรวจค้นมาเป็นประโยชน์ในการแถลงในตอนนี้เป็นส่วนมาก ในข้อนี้นิยมชมชอบอย่างยิ่ง ท่านบอกว่าตามรายงานของ ดร. จ่าง ฯ หน้า ๑๑ ในลำดับ ๖ ถึง ๑๒ ว่า การตรวจบีน ๘ วัน ๑๒ วัน และ ๒๐ วัน สีชมภูเหมือนกันหมด อย่างนี้รับฟังไม่ได้ เพราะถ้าหากว่าผลของการตรวจเป็นที่แน่นอนแล้ว ความเข้มของสีชมภูต้องลดหลั่นกว่ากัน ถ้าได้ผลว่าปฏิกิริยาของสีชมภูได้จากในเตรดของบีนที่ยิงมาแล้ว ๘ วัน สีชมภูต้องแก่ไปหน่อย ๑๒ วัน สีชมภูต้องจางลงไปอีกนิดหนึ่ง ๒๐ วัน สีชมภูก็ต้องจางมาก ท่านยกขึ้นกล่าวเช่นนี้ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญ ถ้าผมไม่แถลงแก้แล้วก็จะไม่เป็นที่หายข้อสงสัย ข้อต้นที่เดียวก็เรื่องสีชมภู ในตอนที่สืบพยานทั้งพยานและผู้ถามก็รู้สึกว่าได้ใกล้ ๆ ความหัวเสียเข้าไปสักหน่อย เพราะท่านทนายจำเลยพยายามจะให้พยานแยกประเภทของสีชมภูอ่อนมาก อ่อนปานกลาง หรืออ่อนน้อยอ่อนที่สุด จากสายตาออกเป็นคำพูด เป็นเรื่องยาก, เรื่องนี้ ดร. ศิริ ฯ ถึงแก่ถือแม็กกาซีนเข้ามาเล่มหนึ่ง ถามทนายจำเลยว่า คุณจะเอาอย่างไร

จะเอาเชื่อวอย่างแม่กาชั่นนี้แค่ไหน นี่ก็อ่อน นี่ก็อ่อน จะเอาอ่อนแค่ไหน หรือแก่แค่ไหน เพราะฉะนั้นในเรื่องสัชมภูอ่อน ชมภูเรือเป็นการยากเหลือเกินที่จะกล่าวว่าอ่อนแค่ไหน เรือแค่ไหน ถ้าท่านผู้ใดสงสัยก็ลองเอาด่างทับทิมทิ้งลงไปในน้ำสัก ๑๐ นาที สัชมภูอ่อนหรือแก่แค่ไหนจะแยกพูดได้ยากนัก สัชมภูที่ปรากฏชั้นนั้นจะอ่อนและค่อย ๆ แก่ ๆ ขึ้นทีละนิด ๆ ระหว่างที่ค่อย ๆ แก่ขึ้นนั้น จะพูดได้อย่างไรว่าตอนไหนอ่อนหรือแก่แค่ไหน ศาลซึ่งพิจารณาคดีนี้ได้ฟังพยานโจทก์กล่าวแล้ว จะเห็นว่าเป็นการยากที่พยานโจทก์เองได้กล่าวมานั้นว่า สัชมภูอ่อนแค่ไหน หรือแก่แค่ไหน ซึ่งไม่มีความสามารถจะวัดด้วยคำพูด

ที่นี้ความต่างกันตามรายงานที่จำเลยอ้าง ปีนี้ยังครบ ๘ วัน ๑๒ วัน และ ๒๐ วัน ตามรายงานมีบางอันสถิติตามตัวเลขเหมือนกันจริง แต่ก่อนที่จะกล่าวในเรื่องนี้ก็อยากจะกล่าวในเบื้องแรกว่า ในการที่จะฟังผู้ชำนาญการพิสูจน์นั้น ไม่ใช่เรื่องที่ว่าเอานักคำนวณมาคำนวณให้เราดูว่า ๒ บวก ๒ ต้องเป็น ๔ หรือ ๒ คูณ ๓ แล้วหารด้วย ๒ ได้เท่าใด ไม่ใช่อย่างนั้น ในการแถลงการณ์เบื้องต้น ผู้แถลงได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า “จริงอยู่ในการทดสอบนั้น จะมีลักษณะเหมือนกันเปี๊ยบทุกประการมิได้คงมีในกรณีใกล้เคียงเท่านั้น ซึ่งอาจมีข้อสงสัยในข้อนี้ ผู้ที่เข้าใจในทางวิทยาศาสตร์แล้ว คงจะมีความเข้าใจในการทดลองและทดสอบซึ่งพิสูจน์ผลในความแน่นอนว่าใกล้เคียงกันเพียง

ใดก็พอแล้ว เพราะจะต้องสอบและเอาผลให้หมดต่อไปในขณะที่จะต้องการ การทดสอบซึ่งใช้เป็นการพิสูจน์ผลเพียงเท่านี้ ก็เป็นการกระทำในแง่ที่จะตรวจสอบผลต่อไปในภายหน้าว่า อย่างน้อยต้องไม่เกินเท่าไร ๆ ก็เป็นปริมาณอันเพียงพอ หาใช่เป็นการบอกตัวเลขตรงเปี๊ยบทีเดียวว่ายิงมาแล้วเท่านั้นวันเท่านั้นวันไม่" นี่ก็เป็นข้อที่กล่าวมาแล้ว แต่เพื่อที่เป็นการสนับสนุนให้เห็นเด่นชัดขึ้นอีก ก็อยากจะขอกราบเรียนเพิ่มเติมว่า ในการพิจารณาคดีปลอมลายมือ เจ้าพนักงานเขาก็พิสูจน์ว่า ลายมือหนึ่งปลอม อีกลายมือหนึ่งจริง ซึ่งเขาก็บอกว่ามีจุดไม่เหมือนกันอยู่เท่านั้นเท่านั้น ถ้าเผื่อว่าเราเอาลายมือ ๒ ลายมือมาเทียบกัน ก็มีจุดเหมือนกัน แต่จุดแตกต่างมากมาย เพราะฉะนั้นเมื่อจุดแตกต่างมากมายก็ถือเป็นอันแตกต่างกันได้ โดยไม่ต้องเอาจุดน้อยกว่ามากกว่ามาพูด ผู้ที่ชำนาญการพิสูจน์ลายมือได้กล่าวไว้ว่าในการที่จะพิสูจน์ในทางบวก ถ้ามีจุดเหมือนกันตั้งแต่ ๙ จุดขึ้นไปก็ถือว่าเป็นอันเดียวกัน แต่ส่วนทางฝ่ายเขาตั้งไว้กี่จุดผมก็จำไม่ได้ แต่เราก็พอตั้งเป็นเกณฑ์ว่า ถ้าหากว่ามีจุดเหมือนกันเท่านั้นก็เป็นอันฟังได้โดยเกณฑ์ว่าเป็นลายมือเดียวกัน แต่ทั้งนี้ไม่หมายความว่าสิ่งที่ไม่เหมือนกันจะไม่มี ความไม่เหมือนกันอาจมีได้แต่เป็นส่วนน้อย ซึ่งไม่ถือเป็นข้อหักล้างเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้เพื่อที่จะให้เห็นชัดขึ้น ขอประทานโทษที่จำต้องเปรียบเทียบในคดีอื่น มีคดีหนึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีคดีคนต่างชาติ ถูกจีนเข้ามาในเมืองไทย เจ้าพนักงานตรวจคนเข้า

เมืองไม่ยอมให้เข้า อ้างว่าเป็นคนต่างชาติ ในคดีนี้ก็มีข้อพิสูจน์ว่าลูกผู้นี้เกิดจากบุคคลผู้เป็นคนเกิดในเมืองไทยใช่หรือไม่ ในที่สุดแพทย์ก็ได้พิสูจน์ว่า เป็นเชื้อสายอันเดียวกัน เลือดอยู่ในจำพวกเดียวกัน ลักษณะหน้าผากวัดจากซ้ายเท่านี้ บนล่างอย่างนั้น ตะโพกอย่างนั้น แขนอย่างนี้ โดยเหตุผลดังนี้ แพทย์พิสูจน์กันว่าเด็กคนที่เข้ามาเป็นลูกของคนนี้คนนี้ได้ แต่ความเป็นจริงถ้าเผื่อเราจะไปดูหน้าตาของเด็กคนนั้นแล้วไม่เหมือนกับพ่อของเขาเป็นแบบเดียวกัน ถ้าเราจะถือเป็นเครื่องพิสูจน์และเอาข้อแตกต่างนิดหน่อยมาตบต้างอย่างนี้ ย่อมเห็นว่าไม่ควร ในการพิจารณาพะยานหลักฐานนั้น โจทก์ขอประทานเรียนว่า เราพิจารณาจากข้อเท็จจริง (fact) ข้อเท็จจริงอย่างไรเป็นข้อที่นำเราไปสู่ความจริงที่แท้ (truth) เมื่อข้อเท็จจริงตามหลักฐาน และโดยเฉพาะในเรื่องการพิสูจน์ของผู้ชำนาญจากเกณฑ์ที่กล่าวข้อเท็จจริงย่อมรับฟังได้แล้ว สิ่งที่ฟังได้เราก็ย่อมยอมรับว่าเป็นความจริงแท้

ทีนี้ เรื่องที่ ดร. จ่าง ฯ พิสูจน์ไปนั้นจะเห็นได้ว่า ดร. จ่าง ฯ ได้พิสูจน์ดูเหมือน ๑๑ หรือ ๑๒ ครั้ง แต่ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันเฉพาะส่วนย่อย ที่เฉพาะราย ๘ วัน ๑๒ วันเท่านั้น ที่ทำให้เห็นสัณฐานแตกต่างกัน ส่วน ๑๒ วัน และ ๒๐ วันนั้น ทำให้สงสัยว่าสัณฐานเกิดขนจะใกล้เคียงกัน แต่ว่าการพิสูจน์อย่างอื่นที่จะแสดงว่าบันนี้ได้ยืนมาเป็นเวลานาน มีเหตุผลออกมากหลาย คือมาตรฐานของ

สิ่งที่จะพิสูจน์ได้นั้น ต่อไปให้เห็นชัดเป็นส่วนใหญ่หลาย ๆ กลุ่ม ดังที่ปรากฏข้อเท็จจริงในการพิจารณาแล้วจะไม่กล่าวในที่นี้อีก ซึ่งรวมกันฟังว่า ปืนนี้ได้ยิงมาแล้วเกินกว่า ๔๘ ชั่วโมงขึ้นไป ยิ่งกว่านั้น ดร. จ่าง ฯ ยืนยันได้ว่า ปืนของกลางนี้ได้ใช้ยิงมาแล้วเกินกว่า ๔๘ ชั่วโมงเป็นแน่นอน ซึ่งต้องไม่ใช่เป็นปืนกระบอกเดียวกับที่ทำให้ในหลวงสวรรคตแน่ เพราะระยะเวลาที่ในหลวงสวรรคตถึงเวลาที่ ดร. จ่าง ฯ ตรวจปืนห่างกันเพียง ๔๘ ชั่วโมงเท่านั้น ดร. จ่าง ฯ ยืนยัน แต่ว่าจะ ๘ วัน ๑๐ วัน หรือ ๑๕ วันอย่างนั้นยังสงสัย แต่ว่า ๔๘ ชั่วโมงไปแล้วหรือไม่เป็นที่แน่นอนที่เดียวว่าปืนนี้ยิงมาแล้วก่อน ๔๘ ชั่วโมงแน่ ๆ เพราะว่าสีชมภูมันขึ้นเห็นเด่นชัด

ด้วยเหตุผลที่ได้นำมากราบเรียนเช่นนี้ ก็เพื่อจะให้เห็นได้ว่าเหตุผลที่ทนายจำเลยยกขึ้นกล่าวนั้นจะปรากฏจริงอยู่ แต่ถ้าพิจารณาตามหลักการฟังข้อเท็จจริงผู้ชำนาญตามเหตุผลที่ได้กราบเรียนมานี้ ก็ยังเห็นว่าเหตุผลที่ทนายจำเลยกล่าวมานั้นยังไม่สามารถจะลบล้างได้

ข้ออื่น ๆ ที่ทนายจำเลยกล่าวตำหนิคำ ดร. จ่าง ฯ มีว่า เรื่องการพิสูจน์ปืนนั้น กรมวิทยาศาสตร์ไม่เคยทำมาก่อนเลย ดร. จ่าง ฯ ก็ไม่เคยพิสูจน์ปืนลักษณะนี้ ในต่างประเทศ ดร. ตำราก็ไม่ได้อ่าน กระผมเห็นว่าภายใต้ดวงพระอาทิตย์ ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดก่อนพระอาทิตย์ เหตุผลที่ว่ากรมวิทยาศาสตร์ทำไมถึงไม่ทำมาก่อนนั้น ก่อน

ครั้งไหน ครั้งก่อนสร้างโลกหรืออย่างไร ทุก ๆ อย่างก็ต้องมีการเริ่มต้นกันครั้งหนึ่ง จริงอยู่ในเมืองไทย กรมวิทยาศาสตร์ไม่เคยพิสูจน์กันอย่างนี้ แต่เหตุที่เขาไม่ทำมาก่อนก็มีอยู่พร้อมมูลเช่นว่าการที่จะพิสูจน์อย่างนี้จะต้องใช้ปืนอีกตั้ง ๑๐๐ กระบอก จะต้องใช้กระสุนอีกเท่าไร เพราะฉะนั้นกรมวิทยาศาสตร์จึงไม่เคยทำการพิสูจน์ในเรื่องนี้ และที่ท่านว่า ดร. จ่าง ฯ เมื่ออยู่ต่างประเทศก็ไม่เคยทำ แต่ถ้าจะกล่าวไปประเดี๋ยวจะเป็นการดูถูกเรากันเอง ไม่ใช่ต่างประเทศจะดีเสมอไป คนไทยเราก็มีดีเหมือนกัน ได้คิดค้นของใหม่ออกมาใช้ได้เสมอ เพราะฉะนั้นข้อนี้ไม่ใช่ของแปลกถ้าหากว่าต่างประเทศทำได้ คนไทยก็ทำได้ ส่วนที่ว่าโจทก์ไม่เคยอ่านตำรานั้น ความจริงไม่เคยทำก็ไม่เคยอ่าน เวลาจะทำก็อ่านไม่เห็นแปลกตรงไหน ส่วนความรู้ก็มีอยู่แล้ว จะทำอะไรเมื่อไรก็อ่านเมื่อนั้น แล้วยิ่งกว่านั้นยังมีคำของ ดร. ประจวบ ฯ เบิกความสนับสนุนว่า การที่ ดร. จ่าง ฯ ทำเช่นนั้นตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่มีอะไรผิดเลย อย่างนี้เราจะตำหนิว่า ดร. จ่าง ฯ เท่าที่เหตุผลทางทนายจำเลยยกขึ้นมาก กระผมยังไม่เห็นด้วย

ในการพิสูจน์ที่ว่าปืนกระบอกนี้ ได้ยิงมาก่อนพระเจ้าอยู่หัว-สวรรคตหรือไม่นั้น, ไม่ใช่โจทก์พิสูจน์เฉพาะในเตรดไนไตรด์ สีชมภูนี้เท่านั้น ยังได้พิสูจน์ต่อไปว่า ปืนกระบอกนี้มีชุมสนิมมากและพฤติการณ์อื่น ๆ ที่จะแสดงให้เห็นว่าปืนกระบอกนี้ไม่ควรเป็นปืนที่พระองค์ท่านได้ใช้หรือผู้อื่นได้ใช้ในวันเกิดเหตุ ศาลคงจะเห็นได้ว่า

คดีนี้ โจทก์ยังมีเหตุผลอย่างอื่นอีกนับอเนกอนันต์ของ ดร. จ๋าง ๆ อีกหลายประการ ฉะนั้นทนายจำเลยกล่าวว่าไม่ควรรับฟังก็ยังฟังไม่ได้

ข้อต่อไป ท่านทนายจำเลยกล่าวว่า คำพ้องของโจทก์ไม่กล่าวว่า ถูกกระสุนอยู่ที่ไหน แล้วเรื่องปืนก็ไม่ได้กล่าวไว้ในพ้องเลย ถ้าการกล่าวพ้องคดีนี้ ต้องกล่าวถึงเรื่องถูกกระสุนหรือปืนด้วยดังทนายจำเลยว่าแล้วคำพ้องจะต้องหนาหนึ่งนิ้วฟุตเป็นอย่างน้อย เพราะก็เห็นจะต้องกล่าวว่า พระที่นั่งเท่านั้นเท่านี้ห้อง ห้องนั้นอยู่ที่ไหน ห้องนี้อยู่ที่ไหน อย่างนั้นอย่างนี้แล้ว ถ้าเช่นนั้นก็ไม่ใช่เป็นพ้อง กลายเป็นเรื่องอ่านเล่นมากกว่า เพราะฉะนั้นก็ไม่เป็นสาระสำคัญที่จำเลยควรตำหนิในพ้องคดีนี้ดังที่กล่าว

ที่ในเรื่องกระสุน ทนายจำเลยกล่าวว่า “ดูผู้คิดร้ายแสนจะรอบคอบ ยิงที่ไหนต้องคอยเก็บปลอกกระสุนไว้เพื่อจะเอามาใช้ในคดีนี้” เรื่องความรอบคอบของผู้ร้ายโดยธรรมดาผู้ร้ายทุกคนต้องมีความรอบคอบแน่ ๆ ผู้ร้ายที่ไปทำร้ายคนอื่น ตีหัวคนโป๊กวิ่งหนีไปอย่างนี้ก็เป็นความรอบคอบ หรือเผื่อว่าจะปล้นสักแห่งหนึ่ง ให้คนนี้ยืนที่นี่ต้นทางนี้ คนโน้นยืนที่นั่นปลายต้นทางนั้นก็เป็นการรอบคอบ ผู้ร้ายรอบคอบทุกคน แล้วยิ่งคดีนี้เป็นคดีถวายพระชนม์พระเจ้าอยู่หัว ก็ยิ่งต้องรอบคอบลงไปอีก และผู้ร้ายรายนี้ไม่ใช่ผู้ร้ายธรรมดา เพราะเหตุว่าผู้คิดฆ่าพระเจ้าอยู่หัวต้องเป็นผู้ร้ายพิเศษ ต้องเป็นผู้ร้ายที่มีความเฉลียวฉลาด มีแผนการดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น ก็จะเป็น

การยากอะไร ในการที่วางแผนการณ์ว่าจะเอาลูกกระสุนนี้ได้อย่างไร ปืนของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีตั้งหลายกระบอก ใครจะหยิบเอาไปยิงที่บ้านก็ไม่มีใครรู้ อย่าว่าแต่เอาปืนไปยิงเล่นเลย รถแนชหายทั้งคันคันออกเบ่อเร่อยังหายไปได้ สมมติว่าจะขะโมยเอาปืนของพระเจ้าอยู่หัวไปยิงแล้วเอาปลอกมาเก็บก็เป็นไปได้อย่างง่ายดาย ทนคิดให้ลึกซึ้งลงไปอีก ถ้าเผื่อผู้ร้ายรอบคอบยิ่งกว่านั้น ทำไมไม่รอบคอบคิดถึงเรื่องเขาจะพิสูจน์ไปถึงไนเตรดไนไตรด์ ข้อนี้ในเวลานั้นโดยที่ทนายจำเดยเองได้แถลงมาแล้วว่า กรมวิทยาศาสตร์ไม่เคยทำอย่างนี้มาแต่ก่อน เพราะฉะนั้นก็เป็นผลดีอันหนึ่งเหมือนกัน ที่ทำให้ผู้ร้ายไม่เฉลียวใจถึงว่าอาจจะมีการพิสูจน์กันถึงอย่างนี้ชั้น เพราะไม่เคยมีตัวอย่างปรากฏเช่นนั้น ถ้าเคยมีตัวอย่างปรากฏเช่นนี้ คิดว่าผู้ร้ายจะต้องระวังขึ้นอีกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นในข้อที่ว่าผู้ร้ายรอบคอบเสียเหลือเกินก็ย่อมเป็นความจริง เพราะเป็นธรรมดา แต่อย่างน้อยไปเสียอีก ถ้ารอบคอบมากกว่านี้อีกก็อาจจะรอบคอบเรื่องไนเตรดไนไตรด์ด้วย ถ้าหากว่ามีความรู้ในเรื่องนั้น

ในคราวเดียวกัน ที่พูดไปถึงเรื่องปืน ทนายจำเดยพูดถึงเรื่องดมกลิ่นปืน ทนายจำเดยเปรียบเทียบคำพะยานว่าคำนายร้อยตำรวจเอกธานี ฯ พะยานโจทก์จะมีน้ำหนัก สู้กับหลวงเชวง ฯ พะยานจำเดยได้หรือ ตามธรรมดาคนชั้นนายพันเอกและร้อยเอกเอาว่าใครจับปืนมากกว่ากัน ก็จะเห็นได้ว่าร้อยเอกจะต้องจับปืนมากกว่าพันเอก คน

ชั้นพันเอกไม่ต้องทำอะไร ปืนที่ยิงแล้วคนชั้นนายพันต้องถ่างปืน ต้องดู ต้องดมกลิ่นดินปืนเมื่อไร นายร้อยนายสิบถ่างหากที่ทำเช่นนั้น ข้อนี้ก็แสดงให้เห็นว่า คนชั้นผู้น้อยนั่นแหละเป็นผู้ชำนาญมากกว่า ที่นี้ไปถึงเรื่องเศษมันสมอง เรื่องเศษมันสมองที่กล่าวกัน ๒-๓ เรื่อง โดยมากทนายจำเลยใช้คำว่า "อาจจะ" และ "และเข้าใจว่า" หรือ "ซึ่งเป็นการเข้าใจว่า" ซึ่งเป็นการแสดงว่าทนายจำเลยก็ไม่แน่นอน ถ้อยแถลงที่ทนายจำเลยกล่าวนั้นแสดงว่า ทนายจำเลยไม่แน่ใจว่าแน่นอน จึงใช้คำว่า "อาจจะ" หรือ "เข้าใจว่า" ทั้งนี้เป็นที่เห็นได้อยู่ในตัวแล้ว เรื่องเศษมันสมองนั้นทนายจำเลยบอกว่า เศษมันสมองถึงแม้จะปรากฏก็จริง แต่ว่าจะมาเทียบกับกรณีพระเจ้าอยู่หัวนั้นไม่ได้ เทียบกันไม่ได้เพราะว่ามันสมองที่นำมาพิสูจน์นั้นเป็นศพตายแล้วบ้าง ศพดองบ้าง แต่พระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นศพมันสมองสด ๆ เพราะฉะนั้นจึงอ้างว่าจะเทียบกันไม่ได้ ท่านทนายจำเลยบอกว่า ถ้าหากว่าที่พระเจ้าอยู่หัวถูกยิงแล้วมีเศษอะไรเปรอะเปื้อน อาจเป็นเศษมันสมองหรือไม่ ไม่แน่ และจะพิสูจน์ก็ยาก แต่หลวงนิตย์ ฯ ว่าอย่างนั้น (อ่านคำให้การของหลวงนิตย์ ฯ) หลวงนิตย์ ฯ ให้การว่าเป็นมันสมอง บัญหามีว่าจะรับฟังคำหลวงนิตย์ ฯ ได้เพียงใด หลวงนิตย์ ฯ เป็นแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ใคร ๆ ก็ยกย่อง ทำไมหลวงนิตย์ ฯ จะไม่รู้จักว่าเศษนั้นเป็นเศษมันสมอง อย่างนี้เราจะไม่เชื่อทีเดียวหรือว่า แพทย์ชั้นหลวงนิตย์ ฯ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นเศษมัน

สมองหรือไม่ ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า สมองเมื่อถูกกะสุนปืนแล้ว มีเศษมันสมองพุ่งออกมาจากแผล ปรากฏตามคำพันตำรวจโทเทียบ สุทธิมณฑว่า เวลายิงศพ ถูกเศษมันสมองเปรอะเปื้อนมือ และตามคำพะยานผู้เป็นกรรมการศาลกลางเมืองก็ปรากฏว่า เวลาที่ไปยิงศพที่ศิริราชเศษมันสมองก็ยังกระเด็นเปรอะเปื้อน เพราะฉะนั้นไม่มีปัญหาว่าถ้ามีนต้องเปรอะเปื้อนเศษมันสมองด้วย แต่สำหรับพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๘ พระหัตถ์พระกรแนบอยู่ข้างพระวรกาย ไม่มีเศษมันสมองเปื้อนเลย มีติดอยู่ที่ข้างไหล่เท่านั้น ถ้าพระองค์ยิงพระองค์เองจริงแล้ว เหตุใดเศษมันสมองจะไม่เปื้อนพระหัตถ์หรือพระกร หรือที่ปืน.

ที่นี้เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่า พระเจ้าอยู่หัวอาจเกิดอุบัติเหตุ เพราะฉะนั้นทนายจำเลยก็บอกว่าถึงแม้ว่าจะปรากฏตามพระราชอัยยาศัยว่าเป็นผู้ที่มีความรอบคอบ ไม่น่าจะเล่นปืนก็จริง แต่คนเราอาจมีเผลอได้ มีคนเดียวที่ทนายจำเลยบอกว่าพระพุทธเจ้าเท่านั้นท่านอาจไม่เผลอ แต่คนธรรมดาอาจมีเผลอ แต่กระผมคิดว่าการเผลอนั้น อย่างไหนเผลออย่างไหนไม่เผลอ จะต้องดูเป็นกรณี ๆ ไป คนเราอาจเผลอไม่ช้อของอะไรอย่างนี้ได้ หรือเผลอไม่กินข้าวอาจมีเหมือนกัน แต่ว่าจะเผลออย่างเอาปืนมาเล่นอย่างนี้จะเผลอได้หรือ ในสามัญสำนึกสามัญชนที่จะเผลอเอาปืนมาเล่นจะเป็นไปได้หรือ ข้าพเจ้าถามจริง ๆ เถิด ท่านทนายจำเลยอาจไหม ที่จะเผลอเอาปืนไปจ่อเล่นบน

สมอง ท่านอาจจะเผลอดังนี้ได้ไหม คำว่า “อาจจะเผลอ” ที่ท่านกล่าวนั้นเห็นจะมีน้ำหนักบางมาก จึงไม่น่ารับฟัง

ต่อไปก็ถึงเรื่องท่าพระบรมศพ ทนายจำเดยแถลงว่าเราจะฟังได้แล้วหรือที่ว่า ท่าพระบรมศพนอนอยู่ท่าไหนแน่ ในข้อนี้ แม้แต่นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ เอง ซึ่งอ้างตัวเป็นพะยานก็ไม่ได้บอกว่าตัวจำไม่ได้แน่ จริงอยู่คนเราอาจจำอะไรที่ไม่แน่ได้ แต่ว่าในสิ่งนั้นถ้าหากเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเช่นว่านิ้วมือใส่แหวนหรือไม่ในเวลาสวรรคต ยังอาจจำไม่ได้แน่ แต่ในภาพที่ติดตาติดใจ ในภาพที่พระเจ้าอยู่หัวบรรทมนั้นพระพี่เลี้ยงเนื่อง ฯ กับพระชนม์จำได้แน่ว่าพระเจ้าอยู่หัวนอนอยู่ในท่านั้นท่านั้น ก็ถูกแล้วที่ทนายจำเดยว่าอาจจะไม่แน่ มันอาจจะเป็นไปได้ แต่ว่าอาจจะอย่างท่านว่า ขออย่าให้เกินวิสัยของคนเราที่จะเป็นไปได้.

ข้อที่ทนายจำเดยแถลงต่อไปว่า ทำไมนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ต้องไปอยู่ในเวลานั้นโดยที่เป็นผู้ที่ใกล้ชิด ต้องการไปหยิบห่อศรามาทำเมื่อเห็นว่าพระเจ้าอยู่หัวยังบรรทมหลับอยู่ก็ไม่กล้าเข้าไป ชักตัวอย่างในบ้าน ถ้ามีนายนอนอยู่ถูกจ้างก็ไม่กล้าเข้าไป แต่ข้อนี้ตามการพิจารณาก็ปรากฏแล้วว่า การที่จะนำพระศราออกมานั้นไม่ก่อให้เกิดเสียงถึงแก่เป็นการรบกวน ข้อนี้ตามวิสัยของคนเราเมื่อตั้งใจมาทำสิ่งอะไรก็ควรจะต้องกระทำ, อย่างเช่นนายชิต ฯ อ้างว่าจะมาเอาหีบพระศราทำตัวอย่าง แล้วก็ไม่ได้จัดการตามที่ตั้งใจ ถ้าข้ออ้างนี้

เป็นเพียงข้อแก้ตัว การที่จะหาเหตุผลลบล้างข้อแก้ตัวนั้นก็มักจะต้องอ้างว่า “อาจจะ” เป็นอย่างนั้น “อาจจะเป็นอย่างนี้” ซึ่งท่านทนายจำเลยกล่าวเอาเองว่าดังนั้น แต่สำหรับนายชิต ฯ เอง โดยตัวของเขา ๆ ไม่ได้กล่าวอ้างดังนั้นเลย อย่างนี้จะฟังถ้อยคำเพียงข้อสันนิษฐานของทนายจำเลยกระไรได้

มีข้อที่จะขอกราบเรียนอีกข้อหนึ่ง ที่ทนายจำเลยแถลงตัดพยานโจทก์ชุดที่เห็นนายวัชรชัย ฯ เดินลงไปจากพระที่นั่ง ซึ่งพยานชุดนั้นมีนายช่วง ฯ นายยง ฯ นายประสิทธิ์ ฯ นายจรูญ ฯ ทนายจำเลยกล่าวว่าพยานเหล่านี้เห็นอย่างผาด ๆ ไม่มีอะไรจะยืนยันหรอก และทนายจำเลยยังได้กล่าวต่อไปมีข้อความเป็นทำนองให้เห็นว่าพยานชุดนี้สอบสวนสร้างได้สร้างขึ้นมา ข้อที่ทนายจำเลยอ้างเช่นนั้นได้กล่าวว่าพยานเหล่านี้รู้เห็นเป็นตอน ๆ คนละเล็กละน้อย จะหาพยานอย่างนี้เมื่อไรก็ได้ ข้อนี้ข้าพเจ้าขอกราบเรียนว่า ถ้าคณะกรรมการสอบสวนกล่าวรรคจะบันพยาน ๔ คนนี้ขึ้นแล้ว มีอันประชานสอบสวนกรณีสวรรคต พระพินิจชนกล่ นายตำรวจมือเก่าขึ้นนี้จะเม็คอับอย่างว่าแล้ว จะต้องไม่ใช่อย่างนั้น จะต้องเม็คอับให้ได้พยานที่ดีกว่านี้อีกมากจนไม่มีตำหนิได้ แต่เพราะเหตุที่การได้พยานชุดนี้มาเป็นการที่ได้โดยเท่าที่สืบสวน สอบสวนตามความเป็นจริงอย่างนั้น ก็นำมาแต่ตามเท่าที่ปรากฏ เหตุผลเหล่านี้เป็นข้อพิสูจน์ว่าการที่ได้พยานมานี้ไม่มีใครทำขึ้น.

ข้อที่อ้างบอกว่าการที่นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ เข้าไปยิงพระเจ้าอยู่หัวจะต้องเข้าไปในมุ้งแล้วอ้อมไปทางพระเศียร ไม่น่าจะเป็นไปได้เช่นนั้น กระผมเห็นว่าในทางตรงกันข้าม นอกจากนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ เป็นผู้เข้าไปเองหรือนำคนอื่นเข้าไปแล้ว ใครเลยจะกล้าเข้าไป คนอื่นไม่น่าจะเป็นไปได้เลย แต่สำหรับนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ รู้สึกด้วยจริงใจว่าทำได้ง่ายกว่าคนนอก เพราะถ้าหากพระเจ้าอยู่หัวตื่นขึ้นก็ทูลว่าข้าพระพุทธเจ้าจะมาไล่ยุง หรือจะมาถวายอยู่งานอะไรก็ได้ เพราะฉะนั้นข้อที่ทนายจำเลยว่านายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ไม่น่าจะเข้าไปนั้นก็กลับตรงกันข้าม คนอื่นซิไม่น่าจะเข้าไปเช่นนั้น.

ข้อคิดต่อกันอีกข้อหนึ่งซึ่งทนายจำเลยบอกว่าพระเจ้าอยู่หัวย่อมเป็นที่เกรงกลัวของบุคคลทั่ว ๆ ไป แม้แต่ผู้ที่ใกล้ชิด ทนายจำเลยเล่าว่าในคราวที่ได้มีโอกาสเข้าไปในพระที่นั่งบรมพิมาน ในการดำเนินคดีนี้ได้พบกับมหาดเล็กคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ทั้ง ๆ ที่เขาอยู่ใกล้ชิดกับพระเจ้าอยู่มาหลายปี เวลาพบพระองค์ท่านยังตัวสั่น ทนายจำเลยเล่าต่อไปว่าแม้แต่ท่านทนายจำเลยเองก็เหมือนกัน ถ้าได้พบในหลวงก็ตัวสั่น.

สำหรับในข้อที่อ้างว่าได้พบมหาดเล็ก ๆ เล่าให้ฟังดังนั้น ผมเองในฐานะที่เป็นนักว่าความด้วยกัน ผมเสียใจแทนว่า ทำไมทนายจำเลยไม่เอามหาดเล็กคนนั้นมาสืบเป็นพยาน เป็นการไม่ยากเลย เมื่อเขาเล่าให้ฟังดังนั้นก็ขอถามชื่อว่าใคร แล้วก็อ้างเขามาเป็นพยาน

ก็ได้ความชัด แต่เท่าที่ทนายจำเลยกล่าวดังนั้นก็เป็นเรื่องนอกสำนวน จะให้พังได้อย่างไร

นอกจากนั้นเพื่อสนับสนุนให้เห็นชัด ทนายจำเลยก็บอกว่าผมเองถ้าหากจะพบพระเจ้าอยู่หัวก็คงตัวสั่น วันนี้เอาความจริงมาพูดกันได้ วันที่เท่าไรจำไม่ได้ ในเดือนพฤษภาคม เราพร้อมกันไปเฝ้าขอรับพระราชทานพระราชกระแสร์รับสั่งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระตำหนักจิตลดา ทนายจำเลยไปด้วย แต่ก็ไม่เห็นนายพัก ฯ ทนายจำเลยตัวสั่น อันนี้เป็นความจริง มีใครเห็นนายพัก ฯ ตัวสั่นบ้าง ถามจริง ๆ เถอะ จำเลยทั้งสามคนก็อยู่ใกล้ ๆ เห็นทนายของท่านตัวสั่นบ้างหรือเปล่า ทนายจำเลยยืนขึ้นแล้วก็พูดว่า ขอเดชะพระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ฯ ฉ ฯ คนตัวสั่นจะใช้ราชาศัพท์อย่างนั้นได้หรือ เพราะฉะนั้นที่แถลงมาก็เป็น “อาจจะจริง” สักหน่อย ถ้าจะระมัดระวังให้มากกว่านี้ จุดประสงค์ก็จะดีขึ้น.

ในเรื่องอีกเรื่องหนึ่ง ทนายจำเลยอ้างเรื่องพระยาวิชิตศรศาสตร์ว่าทำไมโจทก์ไม่นำมาสืบ การที่ทนายจำเลยกล่าวเช่นนั้นเป็นการตำหนิกันง่าย ๆ เกินไปขอกราบเรียนว่าการที่ไม่อ้างพระยาวิชิตศรศาสตร์และนางน้อม ฯ ก็เพราะพยานทั้งสองคนนั้นเป็นพยานบอกเล่า เขาบอกว่ามีคนบอกว่าอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็เกิดเป็นการประมาณขึ้นคนละประเด็น ในเรื่องที่จะพิสูจน์ว่าใครเป็นคนฆ่าในหลวง เพราะฉะนั้นพนักงานอัยการจึงไม่อ้างพยานชนิดนี้ แต่อย่างไรก็ตามในฐานะ

ที่เรามีความละเอียดรอบคอบ พนักงานอัยการไม่เคยให้ผ่านไปเหมือนกัน เราได้อ้างลำนวนเรื่องพระยาวิชิตศรศาสตร์นั้นมาเหมือนกัน ซึ่งเห็นว่าเพียงเท่านี้เพียงพอแล้ว ถ้าจะอ้างพะยานอย่างพระยาวิชิตศรศาสตร์แล้วอีก ๒ ปีก็ไม่เสร็จ เพราะว่าพะยานอื่นที่ควรจะอ้างยิ่งกว่าแต่ไม่อ้างก็ยังมีอีกแยะ

เรื่องต่อไปก็เรื่องที่ทนายจำเลยแถลงเรื่องมหาชนรัฐ สมุดปกเหลือง ปกเขียวอะไร ก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าท่านปรีดี ฯ ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องอะไร เรื่องสมุดปกเหลือง ปกเขียว อะไรก็เป็นเรื่องครั้งหนึ่งได้เคยมีอย่างนั้น แต่ว่าไม่ได้ตั้งใจที่ว่าจะมาเกี่ยวข้องในคดีนี้โดยสมุดปกเหลืองปกเขียวอะไรมิได้ ทั้งเนื่องจากว่าในตอนแถลงตอนนี้ทนายจำเลยแถลงอีกตอนหนึ่งบอกว่าที่ท่านปรีดี ฯ กล่าวว่าจะไม่ประกันราชบัลลังก์นั้น เป็นการกล่าวถึงคนที่ทำงานเหนือยากก็กล่าวไปอย่างนั้นเอง เพียงแต่ท่านทนายจำเลยว่าเพียงเท่านี้ผมก็ขอให้ศาลรับไว้เป็นเบื้องต้นก่อนว่าทนายจำเลยได้ยอมรับแล้วว่า ท่านปรีดี ฯ ได้กล่าวอย่างนั้นจริง ทั้งในข้อที่ทนายจำเลยกล่าวต่อไปอีกว่าที่กล่าวอย่างนี้ก็กล่าวไปโดยไม่มีเจตนา อาจใช้คำว่า “อาจจะ” “อาจเป็นไปได้” แต่เมื่อคิดดูก็น่าจะคำนึงถึงคำพูดของผู้ใหญ่ไม่เหมือนกับเด็ก ๆ ซึ่งพูดอะไรก็ตกคะนองเรื่อยไป โดยเฉพาะคำของผู้ใหญ่อันเป็นผู้ใหญ่ในการบริหารราชการแผ่นดิน กล่าวแก่ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เกี่ยวกับพระราชบัลลังก์จะกล่าวพล่อย ๆ ดังนั้น

หรือ ที่จะสันนิษฐานเอาง่าย ๆ พูดอย่างไรก็ได้ แต่ว่าเหตุผลกับการไตร่ตรองเป็นเรื่องที่เห็นได้เด่นชัด ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะกล่าวกันเล่น ๆ

ข้อต่อไปในสิ่งที่ทนายจำเลยแถลง เป็นรายตัวบุคคลเกี่ยวกับนายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ทนายจำเลยอ้างความจงรักภักดี อ้างวงศ์สกุลที่อยู่ใกล้ชิดรับใช้พระเจ้าแผ่นดินมาเป็นเวลานาน คนอย่างนี้หรือจะฆ่าพระเจ้าแผ่นดินได้ เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องความหนาบางเหตุแวดล้อมของแต่ละบุคคล แต่ข้อสำคัญอย่างไรก็ตาม มีคำกล่าวของบรรพชนอยู่ว่า สัตว์กับบุคคลสิ่งประเภทนี้ไว้ใจไม่ได้คือว่า ช้างสาร งูเห่า ข้าเก่า เมียรัก ยิ่งกว่านั้นผู้ร่างกฎหมายอาญาเองเขาก็รู้สึกเหมือนกันว่าคนใช้ขะโมยของนายได้ดี ฉะนั้นในมาตรา ๒๙๕ ถึงได้บัญญัติไว้ว่า ถ้าหากคนใช้ลักทรัพย์ของนายจ้าง ก็ต้องลงโทษให้หนัก ๆ หน่อย เมียรักอยู่ร่วมห้องอย่าไว้วางใจ ดี ๆ กันไม่ถึงวันประเดี๋ยวก็ตามชู้ไป เพราะฉะนั้นข้างสาร งูเห่า ข้าเก่า เมียรัก สี่อย่างนี้เป็นข้อที่บรรพชนท่านได้เล็งเห็นอยู่แล้ว ก็ถ้าเราเคารพบรรพชนผู้สร้างเรามา เราก็น่าจะเคารพคำกล่าวข้อนี้สำเหนียกไว้ด้วย

ส่วนที่เกี่ยวกับนายเฉลียว ฯ ก็มีสำเหตุที่ทนายจำเลยยกขึ้นมากล่าวว่านายเฉลียวเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมา ธรรมดาผู้ที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองมักจะถูกหมายหัวว่า เป็นผู้ที่ไม่มีความจงรักภักดี เรื่องนี้ไม่ปรากฏในสำนวน ถึงอย่างนั้นก็พอที่จะอธิบายตามความรู้สึกของประชาชนคนหนึ่งที่ว่าประชาชนเขาหมาย

หัวอย่างนั้น ใครเป็นคนหมายหัวอย่างนั้น ใครที่จะมุ่งหมายแกล้งนายเฉลียว เพียงเหตุผลเท่านั้น การที่ทนายจำเลยยกเอาความข้อนั้นข้อเดียวที่เกี่ยวแก่นายเฉลียว ฯ มากล่าวรู้สึกว่าไม่มีเหตุผลเลยสำหรับคุณเฉลียว ฯ ผมก็เสียใจด้วยที่ทนายของท่านแถลงแต่เพียงเท่านั้น

ที่นี้มีอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องวันที่ ๑๓ พระเจ้าอยู่หัวจะไม่ได้เสด็จอันนี้ทนายจำเลยกล่าวว่าในเมื่อเกิดกรณีสวรรคตแล้ว ก็มีข่าวลือกันต่าง ๆ นา ๆ ผู้ที่ให้การว่านายชิต ฯ ได้กล่าวข้อความเช่นนั้นก็อาจจะเป็นการพูดสรวมรอย แต่ข้อนี้ แท้ที่จริงปรากฏตามหลักฐานคำพะยานในทางพิจารณาว่านายชิต ฯ พูดก่อนที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับถึงสองอาทิตย์ ไม่ใช่ภายหลังหรือเร็ว ๆ จากวันสวรรคต เมื่อมีข้อยืนยันว่านายชิต ฯ พูดออกมาจากปากนายชิต ฯ เอง เช่นนั้นแล้วความจริงก็ปรากฏขึ้น ทนายจำเลยว่าเป็นการพูดสรวมรอยกันอย่างไร ผมก็ไม่เข้าใจ

ต่อไปก็มีเรื่องนายชิต ฯ อีกข้อหนึ่งทนายจำเลยได้แถลงว่านายชิต ฯ ได้ไปทูลเสด็จว่าพระเจ้าอยู่หัวยิงพระองค์เอง อาจเป็นว่านายชิต ฯ ไม่รู้จะหาถ้อยคำอะไรถูก ก็ทูลไปอย่างนั้น ขอกราบเรียนว่าความเข้าใจอย่างที่ทนายจำเลยสันนิษฐานอย่างนี้ นายชิต ฯ เองเวลาให้การเป็นพะยาน นายชิต ฯ ก็ไม่ได้กล่าวแสดงความจริงใจอย่างที่ทนายจำเลยว่า เป็นถ้อยคำของทนายจำเลยพูดเอง ถ้าหากว่านาย

ชิต ฯ พูดเองก็หมดปัญหา ถ้อยคำที่จะทูลก็ทูลง่าย ๆ ตามที่เห็นมา หรือถ้าหากว่าจะเอาให้สั้นที่สุดก็ทูลว่า ในหลวงยิงก็ได้ ทำไมต้องว่าในหลวงยิงพระองค์เอง ต่อให้มันยาวโดยใช่เหตุ อันนี้ก็ไม่สมเหตุสมผล

อีกอย่างหนึ่งเรื่องพระราชทานหีบบุหรี่ ซึ่งได้มีการเรียกพระวิจิตรราชสารมาให้ทำบันทึก ความข้อนี้ทนายจำเลยกล่าวว่าเป็นการที่นายกรัฐมนตรีเรียกพระวิจิตรราชสารมาสอบสวน ผมถึงงอีกเพราะไม่ทราบว่าตามกฎหมายไหน ที่นายกรัฐมนตรีทำการสอบสวนคดีได้ การสอบสวนก็ทำโดยพนักงานสอบสวน และเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญเมื่อจะสอบสวนอะไรก็ควรส่งพนักงานสอบสวน ถึงแม้ว่านายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้มีตำแหน่งสูงสุดในการบริหารก็ตาม แต่นายกรัฐมนตรีจะมาสอบสวนได้อย่างไร เพราะฉะนั้นการที่เรียกหลวงวิจิตรราชสารมาอ้างว่าเป็นการสอบสวนอย่างทนายจำเลยว่ายอมเป็นไปไม่ได้

อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องฉีดยานายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ เรื่องนี้ทนายจำเลยได้แถลงว่าจอมพล ฯ ได้แนะนำให้ฉีดยานายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ความจริงเข้าใจผิดพลาดสักหน่อย

ตามคำให้การพระพินิจ ฯ ไม่ได้ให้การเลยว่า การฉีดยานายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ นั้นได้กระทำไปโดยคำแนะนำของจอมพล ฯ ทนายจำเลยเอาที่ไหนมากล่าวก็ไม่ทราบแล้วยิ่งกว่านั้นในความจริง เวลานั้นรัฐบาลไม่ใช่รัฐบาลจอมพล ฯ เป็นรัฐบาลนายควง ฯ จอมพล ฯ

ยังไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะฉะนั้นที่ว่าจอมพล ฯ แนะนำให้ฉีดยา นายชิต ฯ นายบุศย์ ฯ ก็ไม่ใช่ความจริง

นี่ก็เพียงเท่าที่กล่าว ๑๙ ข้อนี้ เป็นเรื่องที่ทนายจำเลยได้แถลงค้านคำแถลงของโจทก์ โดยข้อคิดของโจทก์เช่นนี้ก็คงจะเป็นเหตุผลเพียงพอสำหรับที่จะกล่าวค้านคำกล่าวของทนายจำเลยได้แล้ว.

หมายเหตุ

ข้อความข้างต้น บันทึกโดยชวเลขจากคำแถลงด้วยวาจาต่อศาล ซึ่งคำแถลงดังต่อจากที่ทนายจำเลยแถลงค้านจบลง จึงมิได้เรียงเป็นตามลักษณ์อักษรก่อนแถลงอย่างใด.

.....

พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ์ อาคาร ๖ ถนนราชดำเนิน
นายสมบุญ แย้มกลีบบัว ผู้พิมพ์ และโฆษณา

พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ์ อาคาร ๖ ถนนราชดำเนิน
นายสมบุญ แย้มกลีบบัว ผู้พิมพ์ และ ผู้โฆษณา